

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**CEZA MUHAKEMESİNDE MAHKEMELERİN MADDE VE YER YÖNÜNDEN
YETKİSİNE İLİŞKİN KURALLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlhan POLAT

MAYIS – 2017

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**CEZA MUHAKEMESİNDE MAHKEMELERİN MADDE VE YER YÖNÜNDEN
YETKİSİNE İLİŞKİN KURALLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlhan POLAT

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Namık Kemal TOPÇU

MAYIS – 2017

TRABZON

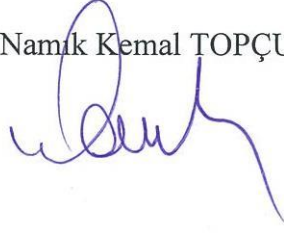
ONAY

İlhan POLAT tarafından hazırlanan “Ceza Muhakemesinde Mahkemelerin Madde ve yer Yönünden Yetkisine İlişkin Kuralların Değerlendirilmesi” adlı bu çalışma 23/06/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda **oybirliği** ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Kamu Hukuku Anabilim dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

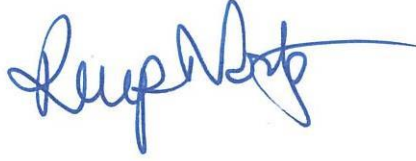
Prof. Dr. Ayşe NUHOĞLU (Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Namık Kemal TOPÇU (Danışman)

Doç. Dr. Recep NARTER

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRMEN

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

İlhan POLAT

25.05.2017

ÖNSÖZ

Yargılamada asıl olan; usul ekonomisine uygun olarak davaların, zaman, emek ve masraf kaybına yol açmadan makul sürede sonuçlandırılmasıdır. Hem görev hem de yetki uyuşmazlıkları, yargılama sürecinin uzamasına ve buna bağlı olarak da zaman ve masraf kaybına yol açmakta, hak arama hürriyetini güçleştirmektedir. Bunun önlenebilmesi için; yargılama makamlarının, kanunlarda kendilerine yetki verilen maddeleri ve sınırlamaları çok iyi değerlendirmeleri, öngörülen istisnalar dışında hem madde hem de yer yönünden belirlenmiş olan yetki alanları dışına çıkmamaları, önem arz etmektedir.

Çalışma konusunun tespitinde, özellikle mahkemelerin madde ve yer yönünden yetkisine ilişkin kurallar hakkında ceza muhakemesi hukuku alanındaki yazarlarca spesifik bazı hususlar dışında ayrıntılı bir çalışma yapılmamış olması etkili olmuştur. Bu nedenle, bir katkı olması ümidiyle çalışmada mahkemelerin madde ve yer yönünden yetkisini ilgilendiren kurallar, hem öğretideki hem de yargı kararlarındaki yaklaşımlarla detaylı biçimde incelenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkarılmasında desteğini esirgemeyen saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Ayşe NUHOĞLU'na, Yrd. Doç. Dr. Soner DEMİRTAŞ'a ve tez danışmanım Yrd. Doç. Namık Kemal TOPÇU'ya teşekkürlerimi sunarım.

Mayıs, 2017

İlhan POLAT

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	X
ABSTRACT	XI
KISALTMALAR LİSTESİ	XII
GİRİŞ.....	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ADLİ YARGI CEZA MAHKEMELERİ TEŞKİLATI VE MAHKEMELERİN KURULUŞUNA EGEMEN OLAN İLKELER	4-65
1.1. Adli Yargı Ceza Mahkemeler Teşkilatının Tarihi Gelişimi	4
1.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem.....	4
1.1.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem	11
1.2. Adli Yargı Ceza Mahkemeler Teşkilatının Güncel Örgütlenmesi	13
1.2.1. Genel Olarak	13
1.2.2. İlk Derece Ceza Mahkemeleri.....	15
1.2.2.1. Asliye Ceza Mahkemesi	15
1.2.2.2. Ağır Ceza Mahkemesi	18
1.2.2.3. Özel Görevli Diğer Mahkemeler	22
1.2.2.3.1. Çocuk Mahkemesi ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi.....	24
1.2.2.3.1.1. Genel Olarak.....	24
1.2.2.3.1.2. Çocuk Mahkemesi	25
1.2.2.3.1.3. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi.....	26
1.2.3. İkinci Derece Ceza Mahkemeleri (İstinaf Mahkemeleri).....	27
1.2.3.1. Bölge Adliye Mahkemeleri.....	28
1.2.4. Yargıtay	35
1.2.4.1. Yargıtay Teşkilatı	36

1.2.4.2. Yargıtay'ın Görevleri.....	39
1.3. Mahkemelerin Kuruluşuna Egemen Olan İlkeler	41
1.3.1. Kanunilik İlkesi.....	41
1.3.2. Hukuki Güvenlik İlkesi.....	43
1.3.3. Tabii Hâkim İlkesi.....	45
1.3.3.1. Tabii Hakim İlkesi ve Sulh Ceza Hâkimliği.....	53
1.3.3.2. Tabii Hâkim İlkesinin Kanuni Hâkim İlkesinden Farkı	59
1.3.3.3. Tabii Hâkim İlkesinin Özel Mahkemelerin Kuruluşuna Engel Teşkil Edip Etmeyeceği Sorunu	60
1.3.3.4. Mahkemelerin Görevlerine İlişkin Düzenlemelerin Tabii Hakim İlkesi Bağlamında Değerlendirilmesi	61
1.3.3.5. Mahkemelerin Yer Yönünden Yetkisine İlişkin Düzenlemelerin Tabii Hâkim İlkesi Bağlamında Değerlendirilmesi	65

İKİNCİ BÖLÜM

2. MAHKEMELERİN MADDE (GÖREV) BAKIMINDAN YETKİSİ	66-145
2.1. Genel Olarak.....	66
2.2. Kavram Sorunu.....	68
2.3. Madde Bakımından Yetki (Görev) Kurallarının Niteliği	69
2.4. Madde Bakımından (Görevsel) Yetkiyi Belirleme Ölçütleri	71
2.4.1. Nicesellik Ölçütü.....	72
2.4.2. Niteliksel Ölçüt	72
2.4.3. Karma Ölçüt	72
2.4.4. Türk Hukukundaki Durum.....	73
2.5. Türk Hukukunda Genel ve Özel Ceza Kanunlarına Göre Mahkemelerin Madde (Görev) Yönünden Yetkisi	73
2.5.1. Genel Ceza Mahkemelerinin Madde (Görev) Bakımından Yetkileri	74
2.5.1.1. Ağır Ceza Mahkemelerinin Madde (Görev) Bakımından Yetkisi....	74
2.5.1.2. Asliye Ceza Mahkemelerinin Görevi	79
2.5.2. Madde Bakımından Yetkili (Görevli) Mahkemenin Belirlenmesi.....	81
2.5.3. Özel Kanunlara Göre Mahkemelerin Madde (Görev) Yönünden Yetkisi	90
2.5.3.1. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu	91

2.5.3.2. 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu	94
2.5.3.3. 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu	96
2.5.3.4. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu.....	98
2.5.3.5. 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu	100
2.5.3.6. 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu	101
2.5.3.7. 5187 sayılı Basın Kanunu	102
2.5.3.8. 6831 sayılı Orman Kanunu	103
2.5.3.9. 2004 sayılı İcra İflas Kanunu.....	104
2.5.3.10. 5041 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Göre Islahçı Hakların Korunmasına İlişkin Kanun.....	105
2.5.3.11. 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun	106
2.6. Madde Bakımından Yetki (Görev) Kurallarının İstisnaları.....	106
2.6.1. Madde Bakımından Yetkisizlik (Görevsizlik) Kararı Verilememesi	107
2.6.2. Bağlantı Nedeniyle Yüksek Görevli Mahkemede Yargılama.....	111
2.6.2.1. Bağlantı Kavramı.....	111
2.6.2.2. Bağlantı Türleri.....	111
2.6.2.2.1. Objektif Bağlantı- Sübjektif Bağlantı.....	111
2.6.2.2.2. Dar Bağlantı- Geniş Bağlantı	113
2.6.2.2.2.1. Dar Bağlantı	113
2.6.2.2.2.2. Geniş Bağlantı	114
2.6.2.2.3. Tek Yönlü Bağlantı – Karışık Bağlantı	115
2.6.2.3. Uyuşmazlıklar Arasında Bağlantı Bulunmasının Bir Sonucu Olarak Muhakemelerin Birleştirilmesi	115
2.6.2.3.1. Birleştirme Koşulları	116
2.6.2.3.1.1. Uyuşmazlıklar Arasında Bağlantı Bulunması.....	116
2.6.2.3.1.2. Birleştirmede Yarar Bulunması.....	117
2.6.2.3.1.3. Birleştirme Olanağının Bulunması	118
2.6.2.3.2. Birleştirme Usulü.....	119
2.6.2.3.3. Birleştirmenin Madde Yönünden Yetki Bakımından Sonucu	125

2.6.2.3.4. Birleştirme Yasağı ve Birleştirme Zorunluluğu	
Bulunan Haller.....	125
2.6.2.3.4.1. Birleştirme Yasağının Bulunduğu	
Durumlar	126
2.6.2.3.4.2. Birleştirme Zorunluluğunu Bulunan	
Durumlar	128
2.7. Madde Bakımından Yetkisizlik (Görevsizlik) Kararı	129
2.8. Madde Bakımından Yetki (Görev) Uyuşmazlıkları	139
2.9. Madde Bakımından Yetkisiz (Görevsiz) Hâkim veya Mahkemenin Yaptığı	
İşlemlerin Akıbeti	142

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MAHKEMELERİN YER YÖNÜNDEN YETKİSİ	145-197
3.1. Kavram	145
3.2. Yer Bakımından Yetki Kurallarının Niteliği	146
3.3. Yer Bakımından Yetkide Kabul Edilen Sistemler.....	147
3.3.1. Tek Yer Mahkemesine Yetki Verme	147
3.3.2. Birden Fazla Yer Mahkemesine Yetki Verme	148
3.4. Mahkemelerin Yer Yönünden Yetkisine İlişkin Kurallar	149
3.4.1. Türkiye’de İşlenen Suçlarda Yetki	149
3.4.1.1. Temel Ölçüt: Suçun İşlendiği Yer	149
3.4.1.2. Yedek Ölçütler.....	156
3.4.2. Türkiye’de İşlenen Suçlarda İstisnalar	158
3.4.2.1. Basın Yoluyla İşlenen Suçlarda İstisna	158
3.4.2.2. Şikâyeteye Bağlı Hakaret Suçlarında İstisna.....	160
3.4.2.3. Görsel ve İşitsel Yayınlarla İşlenen Suçlarda İstisna	163
3.4.2.4. Çek Suçlarında İstisna	166
3.4.3. Ülke İçerisinde Deniz, Hava, Demiryolu Taşıtlarında İşlenen Suçlarda	
Yetki.....	167
3.4.4. Yabancı Ülkede İşlenen Suçlarda Yetki	168
3.4.4.1. Genel Yetki	168

3.4.4.2. Diplomatik Dokunulmazlıktan Yararlanan Türk Kamu Görevlilerinin İşlediği Suçlarda Yetki.....	170
3.4.5. Ülke Dışında Türk Bayrağını Taşıma Yetkisine Sahip Deniz, Hava veya Demiryolu Taşıtlarında İşlenen Suçlarda Yetki	171
3.5. Yer Bakımından Yetki Kurallarının İstisnaları	173
3.5.1. Bağlantılı Uyuşmazlıkların Birleştirilmesi	174
3.5.2. Muhakemenin Nakli.....	178
3.5.2.1. Kavram	178
3.5.2.2. Muhakemenin Nakli Nedenleri.....	179
3.5.2.2.1. Hukuki ve Fiili Nedenlerden Dolayı Nakil	179
3.5.2.2.2. Kamu Güvenliği Nedeni ile Nakil.....	181
3.5.2.2.3. Afet Nedeniyle Nakil.....	183
3.5.2.3. Muhakemenin Naklinin Sonucu	184
3.5.3. Duruşmanın Başka Yerde Yapılması.....	185
3.5.4. İstinabe	186
3.6. Yerel Yetkisizlik İddiası ve Kararı.....	189
3.7. Yerel Yetki Uyuşmazlıkları.....	193
3.8. Yer Yönünden Yetkisiz Mahkemenin Yaptığı İşlemlerin Akıbeti	195
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	198
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	211
ÖZGEÇMİŞ.....	219

ÖZET

Ceza muhakemesinin temel amacı şüpheli veya sanığın haklarını gözetmek suretiyle maddi gerçeğe ulaşmaktır. Maddi gerçeğin araştırılması ve adaletin yeniden tesisinde, mahkemelerin rolü çok büyük önem taşımaktadır. Ancak mahkemelerde yapılan yargılamalar vasıtasıyla maddi gerçekliğe ulaşılmaya çalışılırken, sanık için en teminatlı kararın hangi mahkeme tarafından verilebileceği anlayışıyla görev kuralları kabul edilmişken, usul ekonomisine uygun olarak yargılamaların daha kolay, daha hızlı ve daha ucuz yapılması amacıyla da yer yönünden yetki kuralları ve bağlantı kuralları kabul edilmiştir.

“Ceza Muhakemesinde Mahkemelerin Madde ve Yer Yönünden Yetkisine İlişkin Kuralların Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışmada, mahkemelerin madde ve yer yönünden yetkisini ilgilendiren kurallar, bu kuralların istisnaları incelenirken mevzuatımızda yer alan muhtelif hükümler çerçevesinde bir değerlendirme yapılmış, söz konusu kurallara ilişkin ceza muhakemesi hukuku sistemimizde, gerek mevzuattan gerekse uygulamadan kaynaklanan mevcut olan sorunlar dile getirilmiş ve bunlara yönelik doktrinel ve içtihadi yaklaşımlarla çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bağlantı, Mahkeme, Madde Bakımından Yetki, Yer Yönünden Yetki, Ceza Muhakemesi.

ABSTRACT

The main objective of the criminal procedure is to find the fact while protecting the rights of the suspect or the defendant. The role of the courts is crucial in finding the facts and restoring justice. However, while attempting to reach material reality through the court proceedings, the rules of venue and connection have been adopted in order to make the proceedings easier, faster and cheaper in accordance with the procedural economy, while the subject matter jurisdiction rules have been accepted with the understanding of which court can give the most assured judgment for the defendant.

In this study which titled "Assessment of the Principles Related to Venue and Subject Matter on the Jurisdiction of the Courts in the Criminal Procedure", an evaluation was carried out within the scope of the various provisions of our legislation in which the courts are concerned with the authority of the courts in terms of subject matter jurisdiction, venue and the exemptions of these rules are examined. The existing problems arising from the law and the application have been emphasized and tried to provide solution proposals with the light of doctrine and court of appeals rules approaches towards them.

Keywords: Connection, Courts, Venue, Subject Matter Jurisdiction, Criminal Procedure.

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AY	: Anayasa
AYM	: Anayasa Mahkemesi
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CD	: Ceza Dairesi
CGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu
CHD	: Ceza Hukuku Dergisi
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
dn.	: Dipnot
E.	: Esas
Ed.	: Editör
f.	: Fıkra
FSEK	: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HSK	: Hakim ve Savcılar Kurulu
HSYKK	: Hakim ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu
Hızl.	: Hazırlayan
İBK	: Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı
İİK	: İcra İflas Kanunu
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar
KTK	: Karayolları Trafik Kanunu
m.	: Madde
MK	: Medeni Kanun

p.	: Paragraf
RG	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
T.	: Tarih
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
tdk/TDK	: Türk Dil Kurumu
TMK	: Terörle Mücadele Kanunu
UYM	: Uyuşmazlık Mahkemesi
UYMK	: Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişı Hakkında Kanun
Y.	: Yıl
Yarg.	: Yargıtay
Yargıtay K.	: Yargıtay Kanunu

GİRİŞ

Yasama ve yürütme kuvvetlerinin yanında üçüncü bir kuvveti teşkil eden yargı, genel manada hukuk düzeninin devamı ve kişilerin sübjektif haklarının korunması amacını güden devlet faaliyetidir. Bu faaliyet, devlet için bir hak olduğu kadar aynı zamanda bir yükümlülüktür¹. Egemenliğin bir gereği olarak, yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemeler tarafından kullanılır (AY m.9).

Gerek özel kişiler arasında gerekse özel kişilerle devlet arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözüme kavuşturulmak amacıyla ülke çapında kurulmuş bir yargı teşkilatı bulunmaktadır. Yargı teşkilatı içinde tüm uyuşmazlıklar aynı yargı içinde çözülmeyp, bu uyuşmazlıkların çözümü yolunda yargı teşkilatı içinde yer alan mahkemelere, değişik yargı kollarında (adli yargı, idari yargı, askeri yargı, anayasa yargısı) görevler verilmiştir. Bununla birlikte aynı yargı kolunun görevine giren hukuki uyuşmazlıkları çözüme kavuşturmak amacıyla mahkemeler arasında farklı yetkilendirmelere gidilmiştir.

Ceza yargılaması alanında da cezai uyuşmazlıklara bakmakla görevlendirilmiş mahkemeler ve dolayısıyla hakimler arasında iş bölümüne gidilmiş ve çeşitli yetki kurallarına yer verilmiştir. Bu kapsamda ceza yargılamasında yetki; milli yönden yetki, madde yönünden yetki, yer yönünden yetki, kişi yönünden yetki ve görev yönünden yetki şeklinde bir ayrıma tabi tutularak tasnif edilmektedir. CMK'da yetki çeşitlerinden sadece, madde ve yer yönünden yetkiyi açık bir şekilde düzenlenmiş, madde bakımından yetki "görev", yer bakımından yetki ise "yetki" başlığı altında hüküm altına alınmıştır. Bu bağlamda cezai uyuşmazlığın konusunu oluşturan suçun niteliği ve suç için öngörülen cezanın ağırlığına göre hangi suça hangi mahkemenin bakacağı sorusunun cevabı esas alınarak madde bakımından yetki (görev) kurallarına yer verilmiş, daha sonra da uyuşmazlığın hangi yerdeki mahkeme tarafından çözülmesi gerektiği sorusuna cevap almak üzere yetki kuralları düzenlenmiştir.

¹ Hakan Pekcanıtez ve diğerleri, **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, 15. Bası, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017, s.78

Öte yandan ceza muhakemesinin konusunu oluşturan cezai uyuşmazlıkları birbirine yaklaştıran ortak noktalar söz konusu olabilmektedir. Kanun koyucu da bu ortak nokalardan bazılarına bir takım hukuki sonuçlar bağlamıştır. Bu hukuki sonuçlardan en önemlisi bağlantılı uyuşmazlıkların birleştirilmesidir. Uyuşmazlıkların birleştirilmesi durumunda madde veya yer bakımından yetki kurallarına istisna getirilmekte böylece uyuşmazlıkların bazıları bakımından aslında madde veya yer bakımından yetkisiz olan mahkeme yetkili hale gelebilmektedir.

Ceza yargılaması alanında ortaya konulmuş eserlere baktığımızda maalesef medeni yargılama ve idari yargılama alanlarındaki eserlerde olduğu gibi mahkemelerin görev ve yetkisine ilişkin kurallara gösterilen ilgiyi görememekteyiz. Mevcut güncel eserlerde, birkaç istisna dışında, mahkemelerin görev ve yetkisi yüzeysel olarak incelenmekte, konuya ilişkin önemli noktalar tam olarak açıklanmamaktadır. Bu nedenle yüksek lisans tezi olarak bu konu seçilmiştir.

Tez çalışmamızda, esas olarak madde yönünden yetki ve yer yönünden yetki kuralları incelenecek; bununla birlikte çeşitli mevzuatlarımızda yer alan mahkemelerin madde veya yer bakımından yetkisine ilişkin hükümlere de bu tez çalışmasında değinilecektir. Kişi bakımından yetki, görev bakımından yetki ve milli yönünden yetki ayrıca incelenmesi gereken önemli konulardır. Bu nedenle bu yetki türleri ve bu yetki türlerine ilişkin kurallar çalışmamızda incelemeye tabii tutulmamıştır.

Çalışmayı özetleyecek olursak; toplam üç bölümden müteşekkildir. Birinci bölümde, adli yargı ceza mahkeler teşkilatının tarihi gelişimine ve bu mahkemelerin güncel örgütlenmesine değinilmiş ve son olarak da mahkemelerin kuruluşuna egemen olan ilkelerin üzerinde durulmuştur. İnceleme konularımız bakımından önemine binaen özellikle tabii hakim ilkesi üzerinde durulmuş, hem mahkemelerin madde ve yer bakımından yetkisine ilişkin kuralların hem de ceza muhakemesi teşkilatında görülen bir takım değişikliklerin tabii hakim ilkesi bağlamında bir değerlendirmesi yapılmıştır.

İkinci bölümde, genel olarak madde bakımından yetki kavramına; mahkemelerin madde bakımından yetkisine ilişkin kurallara, bu kuralların istisnalarına, madde bakımından yetki uyuşmazlıklarına genel hatları ile değinilmiştir. Bağlantılı

uymazlıkların birleştirilmesine de konumuzla ilişkisi yönünden ilgili başlıklar altında yer verilmiştir. Bu süreçte gerek mevzuattan gerekse uygulamadan kaynaklanan mevcut olan problemler incelemeye tabi tutularak, çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise, yer yönünden yetki kavramına, mahkemelerin yer bakımından yetkisine ilişkin kurallara, bu kuralların istisnalarına, yerel yetki uymazlıklarına değinilerek, bu süreçte ortaya çıkabilecek problemler incelemeye tabi tutulmuş ve çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ADLİ YARGI CEZA MAHKEMELERİ TEŞKİLATI VE MAHKEMELERİN KURULUŞUNA EGEMEN OLAN İLKELER

1.1. Adli Yargı Ceza Mahkemeler Teşkilatının Tarihi Gelişimi

1.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Cumhuriyet öncesi dönem olan Osmanlı döneminde yargı organları teşkilatının tarihi gelişimi incelenirken, Tanzimat’a kadarki durum ile Tanzimat sonrası gelişmeler ayrımı yapılmalıdır.

Klasik dönem de olarak tabir edilen Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan Tanzimat’a kadarki dönemde, yargılama yapmak üzere kadılar görevlendirilmişti². Osmanlı devletinde şer’iye mahkemelerinde görev yapan ve geniş yetkileri olan kadılar, ilk dönemde devlet başkanı tarafından tayin edilmişken daha sonra kadıları görevlendirme yetkisi kazaskerlere devredilmiştir³. İş yükünün fazla olduğu yerlerde kadılar kendilerine, kadılık yapma vasfına sahip kişiler arasından vekiller seçebilirlerdi. Kadıların yardımına başvurduğu ve gerektiğinde kadılara vekâlet eden bu kişilere naib denilirdi⁴. Kadılar veya naiplerin yargı görevlerini ifa ettikleri resmi kurumlar şer’iye mahkemeleri olarak adlandırılırdı. İşte, kadıların veya naiplerin yargılama görevlerini ifa ettikleri şer’iye mahkemeleri, Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan Tanzimat dönemine kadar, uzun yıllar boyunca, her türlü hukuki uyuşmazlığın ve özellikle de cezai uyuşmazlıkların İslam hukukuna göre çözüme kavuşturulduğu merciiler olmuştu⁵.

² Mustafa Avcı, **Türk Hukuk Tarihi Dersleri**, 5. Baskı, Konya: Mimoza Yayınları, 2015, s.134.

³ Ekrem Buğra Ekinci, “Osmanlı Devletinde Mahkemeler ve Kadılık Müessesesi Literatürü”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C.3, S.5, (2005), 417-439, s.418.

⁴ Ekinci, “Osmanlı Devletinde Mahkemeler ve Kadılık Müessesesi Literatürü”, s.418; Şer’iye mahkemeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Münir Atalar, “Şer’iye Mahkemeleri’ne Dâir Kısa Bir Tarihçe”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi**, C. 4, S.4, (1980), s.303 - 328.

⁵ M. Akif Aydın, **Türk Hukuk Tarihi**, 11. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, 2013, s.78; Tahir Taner, **Ceza Muhakemeleri Usulü**, 2. Baskı, İstanbul: Duygu Matbaası, 1950, s.17.

Osmanlı  lkesi, kaza olarak adlandırılan yargı çevrelerine b l          . Kadılar, tayyin edildikleri bölge sınırları içerisinde ve vazifeli olduğu süre zarfında yargılama görevini ifa ederdi. Kadıların görevlendirildiği yer ve zaman bakımından görev ve yetkisini a tı ı durumlarda, vermiş olduğu hükümler geçersiz sayılıyordu⁶.

3 Kasım 1839 tarihinde tarihsel nitelikte olan Gülhan Hatt-ı Hümayunu adlı fermanın okunmasıyla, Tanzimat dönemi ba lamı tır. Tanzimat döneminde, sosyal ve kültürel alanda olduğu gibi hukuk alanında çok önemli reformlar yapılmıştır. Bu dönemde, özellikle kanunla tırma alanında ve adli teşkilat alanında yeni düzenlemelere yer verilmi tir⁷.

Fermanının ilanında sonra kanunla tırma alanında, ilk i  olarak ceza kanunu yapıldı. Fermandan sonra hazırlanan ceza kanunu 3 Mayıs 1840 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girdi⁸. Yayınlanan bu ceza kanunun uygulanmasını sağlamak üzere, İstanbul’da, Meclisi Tahkikat adlı bir kurul oluşturuldu. Bu kurullarda, şeriatın temsilcisi kadının yanında vali tarafından seçilmiş sivil yöneticiler ve halk temsilcileri görev yapıyordu. Daha sonra eyalet merkezlerinde de açılan bu kurul haftanın belli günlerinde toplanarak bütün ceza i leriyle ilgili yargılamalara bakardı⁹. Bu kurullar tarafından verilen hükümler, ölüm cezası dışında hemen infaz edilirdi. Ölüm cezası hükümleri ise İstanbul’da bulunan Meclisi Ahkâm-ı Adliyye tarafından üst mercii olarak incelenirdi¹⁰.

Karma bir niteliğe sahip olan Meclisi Tahkikat kurulları, her ne kadar  a da  anlamda mahkeme kavramı niteliğinde olmasa da, Tanzimat’ın ilanından sonra nizamiye mahkemelerinin kuruluşuna öncülük etmi tir¹¹. Diğer bir ifade ile meclis tahkiklerin yaygınlaşması ile birlikte nizamiye mahkemelerinin kuruluşunu hazırlayan süreç ba lamı  oldu. Bu doğrultuda en önemli düzenleme, 1864 yılında  ıkarılan Vilayet Nizamnamesidir. Mezkûr nizamname ile birlikte adliye ve idare birbirinden ayrılmış, Fransız yargı teşkilatı modeline uygun olarak Osmanlı yargı teşkilatına yeni çok üyeli mahkemeler olan nizamiye

⁶ Avcı, a.g.e., s.138.

⁷ M. Akif Aydın, a.g.e., s.424; Halil Cin ve Ahmet Akgündüz, **Türk Hukuk Tarihi C. 1**, Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi, 1989, s.236.

⁸  o kun   ok ve diğerleri, **Türk Hukuk Tarihi**, 13. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 2008, s.343.

⁹   ok ve diğerleri, a.g.e., s.359.

¹⁰   ok ve diğerleri, a.g.e., s.360.

¹¹   ok ve diğerleri, a.g.e., s.361; M. Akif Aydın, a.g.e., s.425.

mahkemeleri katılmıştır. Bu mahkemeler, ceza davalarının dışında belirli hukuk davalarına bakabilecekti. Vilayet nizamnamesi, her ne kadar Tuna Vilayeti için çıkarılmış olsa da daha sonra uygulamanın olumlu sonuçlar vermesi üzerine, zamanla diğer vilayetlerde de uygulanmaya başlanmıştır¹².

Vilayet Nizamnamesi ile birlikte Osmanlı Devleti yeni bir idari bölünmeye tabi tutulmuş; devlet vilayetlere, vilayetler liva veya sancaklara, sancaklar kazalara, kazalar nahiyelere, nahiyeler ise köylere ayrılmıştır. Bu idari bölüşüm doğrultusunda yargı teşkilatı yeniden düzenlenmiş, şeriye mahkemelerinin dışında yeni yargı kurumları oluşturulmuştur. Mezkûr nizamname ile her nahiyede bir sulh meclisi¹³, her kazada Meclis-i Deavi¹⁴, her sancak merkezinde Meclisi Temyiz ve Meclis-i Cinayet¹⁵, her vilayette Meclis-i Temyiz-i Hukuk ve Meclis-i Kebir-i Cinayet¹⁶ adı altında hukuk ve ceza mahkemeleri kuruldu. Daha sonra vilayetlerde kurulmuş olan Meclis-i Hukuk ve Meclis-i Cinayet birleştirilerek Divan-ı Temyiz olarak adlandırıldı¹⁷.

¹² M. Akif Aydın, a.g.e., s.425; Ekrem Buğra Ekinci, **Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk**, 2. Baskı, İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2012, s.578; Üçok ve diğerleri, a.g.e., s.363.

¹³ Belli bir miktara kadar olan basit hukuki uyuşmazlıkları çözmek amacıyla nahiyelerde oluşturulan Sulh meclisinin üyelerini köylerde bulunan ihtiyar meclisi üyeleri oluşturmaktaydı. Bkz. Ekrem Buğra Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri/ Tanzimat ve Sonrası**, 2. Baskı, İstanbul, 2010, Arı Sanat Yayınevi, s.164.

¹⁴ Meclisi Deavi, kadı başkanlığında, Müslüman ve gayrimüslim üyelerden oluşuyordu. Ceza hukukunu ilgilendiren yönüyle bakıldığında, kazalarda oluşturulan bu meclisler, şer'îye mahkemelerinin yetki alanına giren davalar ile gayrimüslimlerin ruhani liderleri önünde çözüme kavuşturulacak hukuki uyuşmazlıkların dışında kalan, kabahat ve cünhalara ilişkin ceza yargılamalarına bakardı. Bu meclisler tarafından verilen kararlar ise yetki alanına göre kaymakam veya mutasarrıflar tarafından yerine getirilmekteydi. Bkz. Avcı, a.g.e., s.152; Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri/ Tanzimat ve Sonrası**, s.88.

¹⁵ Her sancak merkezinde şeriye mahkemelerinin yanında kurulmuş olan Meclis-i Temyiz, üçü Müslüman ve üçü gayrimüslim olmak üzere toplam altı üyeden oluşmaktaydı. Meclisi Devai'de olduğu gibi bu kurulun başkanlığını da şer'îye mahkemesi hakimi olan kadı yapmaktaydı. Meclis-i Temyiz, Meclis-i Devailerin bakamadığı dava ve işlerde ilk derece mahkemesi olarak; ayrıca Meclis-i Devai tarafından verilen ve istinaf yolu açık davalarda istinaf mahkemesi olarak görev yapmaktaydı. Bunun yanında, sancak merkezlerinde, önemli cinayet davalarına bakmak üzere bir çeşit ağır ceza mahkemesi niteliğinde olan Meclis-i Cinayet oluşturulmuştu. Bu meclis cinayetle ilgili davaları çözüme kavuşturduktan sonra, istinaf amacıyla, Vilayet Meclis-i Kebiri'ne gönderirdi. Meclis-i Temyiz ve Meclis-i Cinayet tarafından verilen kararlar, yetki alanına göre mutasarrıflar veya kaymakamlar tarafından yerine getirilmekteydi. Bkz. Avcı, a.g.e., s.152; Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri/ Tanzimat ve Sonrası**, s.166; Üçok ve diğerleri, a.g.e., s.363.

¹⁶ Vilayetlerde kurulan Meclis-i Hukuk ve Meclis-i Cinayet adlı meclislerin başkanlığını, Müfettiş-i Hükkam-ı Şer adı verilen, meclise başkanlık etmek üzere şeyhülislam tarafından seçilen ve padişah tarafından görevlendirilen bir memur yapmaktaydı. Bu meclis, Müfettiş-i Hükkam-ı Şer başkanlığında üçü Müslüman üçü de gayrimüslim olmak üzere altı üyeden oluşmaktaydı. Bu meclis (mahkeme) kaza ve sancak mahkemelerince istinaf yolu açık olmak üzere verilen, gerek ilgili tarafların istemi üzerine ve gerekse usulen ve esasen istinafi zorunlu olan kararları, istinaf mercii olarak incelerdi. Bkz. M. Akif Aydın, a.g.e., s.426; Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri/ Tanzimat ve Sonrası**, s.166; İbrahim Durhan, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilatındaki Gelişmeler", **Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.8, S.3-4, (2008), 55-111, s.81.

¹⁷ Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri/ Tanzimat ve Sonrası**, s.168; Tahir Taner, a.g.e., s.17.

Nizamiye mahkemeleri toplu hâkim esasına göre kurulmuştu. Üyelerinin yarısı Müslüman yarısı da gayrimüslimdi. Kadının başkanlığında kurul halinde çalışan bu mahkemeler cemaat, şer'îye ve ticaret mahkemelerinin görev ve yetkisi dışında kalan tüm hukuki ihtilaflara bakabilecekti. Diğer bir ifade ile nizamiye mahkemeleri genel görevli ve yetkili mahkeme statüsündeydi¹⁸.

Her ne kadar nizamiye mahkemelerinin kurulmasıyla birlikte Osmanlı Devleti'nde kuruluştan itibaren yargı gücünü tek başına müstakil olarak kullanan şer'îye mahkemelerinin yetki ve görev alanı daralmışsa da şer'i mahkemeler, yeni düzenleme ile birlikte nizamiye mahkemelerinin yanında var olmaya devam etmiştir¹⁹. Bu yeni yargı düzeni ile birlikte yargı sisteminde var olan çok başlıklı sorun daha da derinleşmiş, nizamiye mahkemeleri ile şer'îye mahkemeleri arasında görev ve yetki bakımından uyuşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Zira şer'îye mahkemeleri, neredeyse her uyuşmazlıkta kendisini yetkili saymış, aynı konuda daha önce nizamiye mahkemeleri tarafından verilen hükümleri dikkate almayarak yeniden yargılama yapmış ve farklı hükümler tesis etmişlerdi²⁰. Daha sonra, şer'îye mahkemeleri ile nizamiye mahkemeleri arasında ortaya çıkabilecek bu görev ve yetki uyuşmazlıklarını engellemek amacıyla birçok kararname yayımlandıysa da bu uyuşmazlıklar tam olarak çözülememiş ve bu sorunlar devletin sona ermesine kadar devam etmiştir²¹.

Nizamiye mahkemeleriyle ilgili eksiklikleri gidermek amacıyla çeşitli değişiklikler yapıldı. Bu doğrultuda 1868 yılında ve 1871 yılında çıkarılan Mehakim Nizamnamesi ile nizamiye mahkemeleri tekrar düzenlendi ve en son 1879 yılında çıkarılan Mehakim-i Nizamiye'nin Teşkilat Kanunu ile yargı örgütündeki eksiklikler tamamlandı²². Büyük ölçüde Fransız adli yargı örgütünden esinlenerek çıkarılan Mehakim-i Nizamiyenin Teşkilat Kanunu ile nizamiye mahkemeleri iki dereceli olarak düzenlendi. Bu kanuna göre kaza, sancak ve vilayetlerde birer bidayet (ilk derece) mahkemesi bulunacak, vilayetlerde ise birer istinaf mahkemesi oluşturulacaktı. Mahkemeler hukuk ve ceza mahkemesi olarak ikiye ayrıldı. Vilayetlerden bulunan istinaf mahkemeleri, sancaklarda bulunan

¹⁸ Durhan, a.g.e., s.83.

¹⁹ Avcı, a.g.e., s.151.

²⁰ Durhan, a.g.e., s.85, Avcı, a.g.e., s.151.

²¹ Avcı, a.g.e., s.579.

²² Üçok ve diğerleri, a.g.e., s.364; M. Akif Aydın, a.g.e., s.426.

mahkemelerin kararlarına istinafen bakabilecekti. Ayrıca sancak mahkemeleri, kaza mahkemelerinin; kaza mahkemeleri ise köy ve nahiyelerde bulunan mahkemelerin istinaf mercii olarak çalışacaktı²³. Bu mahkemelerin ceza hukukunu ilgilendiren yönüyle görevleri şu şekildeydi: nahiyelerde bulunan meclisler, belli bir miktara kadar para cezasını gerektiren kabahat niteliğindeki fiillere kesin olarak, daha fazla para cezasını gerektiren fiillere de kazalarda bulunan bidayet mahkemelerine istinaf yolu açık olmak üzere bakardı. Kazalarda bulunan bidayet mahkemeleri ile sancak ve vilayet bidayet mahkemeleri, kabahat ve cünha niteliğindeki suçların yargılamalarına bidayetten bakarlardı. Sancak merkezlerinde bulunan bidayet mahkemelerinin iki dairesi bir araya gelerek, sancak sınırları içerisindeki bütün cinayet davalarına ve kaza mahkemelerinin kararına istinafen bakardı. Biri hukuk diğeri ceza olmak üzere iki daireden oluşan vilayet istinaf mahkemeleri ise vilayet merkezindeki cinayet davalarına bakarlar ve cünha davalarını ise istinafen görürlerdi²⁴.

Mehakim-i Nizamiyenin Teşkilat Kanunu ile son şekli verilen Osmanlı adliye teşkilatının büyük kısmı, Cumhuriyet devrinde varlığını korumuş ve yine mezkûr kanunla savcılık müessesesi ilk defa Osmanlı hukukuna girmiştir²⁵.

1879 yılına kadar nizamiye mahkemelerinde yapılan ceza yargılamalarında, doğrudan doğruya hangi muhakeme usulünün uygulanacağı ile ilgili bir düzenleme mevcut değildi. İşte bu boşluğu doldurmak amacıyla 1879 yılında Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye Kanunu kabul edilerek yürürlüğe kondu. Bu kanunun esasını 1808 tarihli Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu oluşturmaktaydı. Fransa’da 1808 tarihinde hazırlanan ve 1811’den 1956 yılına kadar yürürlükte kalan ceza usul kanunu tercüme edilerek Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye Kanunu hazırlandı²⁶. Mezkûr kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte nizamiye mahkemeleri, cezai uyuşmazlıklarda artık 1879 tarihli yeni ceza usul kanunu uygulayarak karar verecekti.

²³ Cin ve Akgündüz, a.g.e., s.240; Ekinci, **Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk**, s.581.

²⁴ Tahir Taner, a.g.e., s.19; Erol Cihan ve Feridun Yenisey, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 2. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 1997, s.82.

²⁵ Avcı, a.g.e., s.579.

²⁶ Avcı, a.g.e., s.568; Üçok ve diğerleri, a.g.e., s.345; Ekinci, **Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk**, s.581.

Nizamiye mahkemelerinin üst organını, Divan-ı Ahkâm-ı Adliye²⁷ teşkil etmekteydi. Divan-ı Ahkâm-ı Adliye'nin görev ve yetkileri, 1870 tarihli Divan-ı Ahkâm-ı Adliye'nin Dâhili Nizamnamesi'nde düzenlenmişti. Bu nizamnameye göre Divan-ı Ahkâm-ı Adliye, Mahkeme-i Temyiz ve Mahkeme-i Nizamiye olmak üzere iki mahkemeden oluşmaktaydı. Mahkeme-i Temyiz, nizamiye mahkemeleri tarafından verilen hukuk ve ceza davalarına ilişkin kararları, usul ve esas bakımından inceler ve gerektiğinde gerekçesini de belirterek bu kararları bozardı. Bozduğu kararları, yeniden görülmek üzere, kararı veren mahkemeye veya uygun bulacağı mahkemeye gönderirdi²⁸.

Divan-ı Ahkâm-ı Adliye'nin Mahkeme-i Temyiz kısmının görev ve yetkisi sadece nizamiye mahkemelerince verilen kararları temyizden incelemek değildi, bunun yanında hâkimin tarafsızlığını şüpheye düşüren sebeplere istinaden ileri sürülen iddiaları incelemek, mahkemeler arasında ortaya çıkabilecek yetki uyuşmazlıklarını çözüme kavuşturmak, kamu güvenliği nedeniyle davayı başka bir yer mahkemesine nakletmek gibi görev ve yetkilere de sahipti²⁹. Görüldüğü üzere Divan-ı Ahkâm-ı Adliye, nizamiye mahkemelerinin temyiz mercii olarak görev yapmış ve bu merciinin günümüz temyiz mahkemesinin esasını oluşturan görev ve yetkiyle sahip olduğu görülmüştür.

Divan-ı Ahkâm-ı Adliye'nin diğer kısmı olan Mahkeme-i Nizamiye ise İstanbul'da kurulmuş olan en yüksek nizamiye mahkemesi niteliğinde olup, istinaf mahkemesi olarak çalışmaktaydı. Bu mahkeme, Meclis-i Temyiz tarafından usul ve esas yönünden bozulup kendisine gönderilen kararları ile istinaf mahali olmayan ve doğrudan doğruya istinaf

²⁷ Tarihsel süreç içerisinde bakıldığında, Divan-ı Ahkâm-ı Adliye'nin temelini 1838 yılında kurulan Meclis-i Vala-yı Ahkâm-ı Adliye'ye dayandığı görülmektedir. Meclis-i Vala-yı Ahkâm-ı Adliye, hem üst yargı organı olarak çalışmış hem de Tanzimat döneminde gerçekleştirilmesi planlanan reformları hayata geçirmek amacıyla yapılan hukuki düzenlemelerin hazırlanmasında çok önemli bir rol oynamıştı. 1854 yılında bu meclis ikiye ayrılarak kanun taslaklarını hazırlama görevi Meclis-i Ali-yi Tanzimat adıyla yeni oluşturulan bir kurula verildi. Eski kurul olan Meclis-i Ahkâm-ı Adliye ise meclis-i kebir, meclis-i cinayet ve meclis-i tahkik tarafından verilen kararları usul ve esas yönünden incelemeye devam etti. 1861 yılında bu iki meclis tekrardan birleştirilerek üç dairesi bulunan Meclis-i Vala-yı Ahkâm-ı Adliye adlı yeni kurul oluşturuldu. Bu meclisin dairelerinden biri idari işlerle, diğeri kanun taslağı hazırlama işiyle, sonuncusu ise adli ve idari yargı işiyle görevlendirildi. 1868 yılında yapılan yeni bir düzenlemeyle Meclis-i Vala-yı Ahkâm-ı Adliye ikiye ayrılarak Divan-ı Ahkâm-ı Adliye ve Şur'ayı Devlet adında iki yeni meclis oluşturuldu. Yeni düzenleme ile birlikte kanun taslağı hazırlama ve idari yargı yetkisi Şur'ayı Devlet'e verilirken, Divan-ı Ahkâm-ı Adliye ise nizamiye mahkemelerinin üst organı yani temyiz mercii oldu. Ayrıntılı bilgi için bkz. Durhan, a.g.e., s.87-90; M. Akif Aydın, a.g.e., s.426; Avcı, a.g.e., s.154.

²⁸ Durhan, a.g.e., s.91-92; İkinci, **Osmanlı Mahkemeleri/ Tanzimat ve Sonrası**, s.183-184.

²⁹ Durhan, a.g.e., s.92.

edilen kararları inceler ve önemi dolayısıyla bidayetden görölmek üzere kendisine havale olunan davalara bakardı³⁰.

Görüldüğü üzere Divan-ı Ahkâm-ı Adliye iki ayrı mahkemeden oluşmuş, Mahkeme-i Temyiz taşradaki nizamiye mahkemelerinin üst mercii olarak görev yapmışken, Mahkeme-i Nizamiye hem İstanbul'un nizamiye mahkemesi olarak çalışmış hem de divanın bünyesinde bulunan bir mahkeme olarak görev yapmıştır. Özellikle Mahkeme-i Nizamiye'nin bu durumu daha sonra çeşitli karışıklıklara sebebiyet vermiştir. Bu nedenle Mahkeme-i Nizamiye'nin ömrü çok kısa sürmüş, 1871 yılında çıkarılan bir nizamname ile divanın Mahkeme-i Nizamiye kısmı kaldırılmış ve böylece Divan-ı Ahkâm-ı Adliye, sadece temyiz bölümünden oluşan bir mahkeme niteliğini kazanmıştır. 1879 yılında çıkarılan Mehakim-i Teşkilat Kanunu, bu kanunda değişiklikler yapan 1887 ve 1888 yılında çıkarılan kanunlar ile Temyiz Mahkemesi teşkilatı yeniden düzenlenerek bugünkü Yargıtay'ın ilk şekli ortaya çıkmış oldu³¹.

23 Temmuz 1908 tarihli İkinci Meşrutiyet'ten sonra nizamiye mahkemelerindeki toplu hâkim usulünden vazgeçilmeye başlandı. Bu doğrultuda, hem yargılamayı hızlandırmak hem de eleman tasarrufu sağlamak üzere istinaf mahkemelerinin üye sayısı beşten üçe indirildi, diğer mahkemelerde de tek hâkimin görev yapması yönünde bir eğilim başladı. 1913 yılında Edirne İlinde Teşkil Olunacak Mehakim Hakkında Kanun ile Edirne vilayetine ait bidayet mahkemelerinde tek hâkim usulü uygulanmaya başlanmış, istinaf mahkemelerinin üye sayısı başkan hariç olmak üzere ikiye indirilmiştir. Yine aynı kanunla, bu usulü diğer vilayetlere yaymak noktasında adliye nazırına yetki verildi. Adliye nazırının bu yetkisini kullanmasıyla, tek hakim usulü diğer pek çok vilayette uygulanmaya başlandı³².

Mahkemelere intikal eden dava sayısının artmasına bağlı olarak, mahkemelerin iş yoğunluğu artması ve davaların sonuçlanmasının sürüncemede kalarak gecikmesi gibi nedenlerden dolayı 14.4.1913 tarihinde Sulh Hâkimleri Hakkında Kanunu Muvakkat kabul edildi. Mezkûr kanunla kaza, nahiye ve köylerde belli davalara bakmak üzere sulh

³⁰ Durhan, a.g.e., s.92.

³¹ Durhan, a.g.e., s.92-93; Ekinci, **Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk**, s.580.

³² Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri/ Tanzimat ve Sonrası**, s.220-221.

hâkimlikleri kuruldu. Kazanın büyüklüğüne göre sulh hâkimlerinin sayısı arttırılabilecekti. Sulh hâkimliklerin görevi, konusu iki bin beş yüz kuruşu geçmeyen hukuk ve ticaret davaları ile kanunda belirtilen kabahat ve cünha niteliğindeki ceza davalarına temyiz yolu açık olmak üzere bakmaktı³³.

Sonuç olarak denilebilir ki Tanzimat döneminde adli yargı teşkilatında yapılan değişiklikler geleneksellikte çağdaşlık arasındaki çelişkiden etkilenmiş ve bunun sonucunda düalist bir yapıda kendini göstermiştir. Zira, Tanzimat döneminde yargı teşkilatında reformlar yapılırken geleneksel yargı kurumlarına dokunulmamış, devletin dayandığı dinsel temelden dolayı şeriye mahkemeleri bu yeni dönemde de varlığını sürdürmüştür. Yargı teşkilatındaki bu çok başlılık ve karışıklığa karşın, nizamiye mahkemelerinin kurulması ile birlikte modern yargı teşkilatının temelleri atılmıştır. Yargı teşkilatı alanındaki modern ve köklü değişimler ise Cumhuriyet döneminde yapılmıştır³⁴.

1.1.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem

Cumhuriyet sonrası dönemde genel olarak, çok hukuklu yapının sona ermesi ve hukukta birliğin sağlanması amacıyla çeşitli düzenlemeler yapılmış, modern ve çağdaş bir yargı teşkilatı oluşturularak yargıda birlik sağlanmaya çalışılmıştır.

8 Nisan 1924 tarih ve 469 sayılı Mehakimi Şeri'yenin İlgasına ve Mehakim Teşkilatına Ait Ahkâmı Muadil Kanun ile adli yargı teşkilatında çok önemli ve köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu kanunla, şeriye mahkemeleri ve istinaf mahkemeleri kaldırıldı. Böylece şeriye mahkemelerinin tarihe karışmasıyla birlikte Tanzimat'tan sonra adli yargı teşkilatında görülen dualite son bulmuş oldu³⁵. Ayrıca anılan kanunun adli yargı teşkilatında getirmiş olduğu diğer bir önemli değişiklik ise istinaf mahkemelerinin kaldırılarak mahkemelerin bir dereceye indirilmesi olmuştur³⁶. 469 sayılı kanun, mahkemeleri “Asliye Mahkemeleri”, “Sulh Mahkemeleri”, “Cinayet Mahkemeleri” olmak

³³ Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri/ Tanzimat ve Sonrası**, s.235.

³⁴ Durhan, a.g.e., s.111.

³⁵ Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri/ Tanzimat ve Sonrası**, s.235.

³⁶ Baha Kantar, **Ceza Muhakemeleri Usulü**, 4. Baskı, Ankara: Güzel Sanalar Matbaası, 1957, s.3.

üzere üçe ayırmıştı³⁷. 469 sayılı kanunla ayrıca Temyiz Mahkemesi'nin görev ve yapısı yeniden düzenlenerek varlığı korundu³⁸. Asliye mahkemeleri ile sulh mahkemeleri veya cinayet mahkemeleri tarafından verilen hükümler şartları mevcut olduğu takdirde, Temyiz mahkemesinde incelenirdi.

1926 yılında İtalyan ceza yasası tercüme edilerek hazırlanan 13 Mart 1926 tarih ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu kabul edildi. 765 sayılı yeni ceza kanununda suçlar, cürüm ve kabahat olmak üzere ikiye ayrılarak düzenlendiği için yargı teşkilatını yeni ceza kanununa uygun hale getirmek amacıyla cinayet mahkemeleri kaldırıldı³⁹. Yine aynı yılda 26.4.1926 tarihli 825 sayılı Ceza Kanununun Mevkii Mer'iyete Vaz'ına Müteallik Kanun kabul edildi. Ağır ceza ve asliye ceza mahkemelerinin örgütlenmesi, 2005 yılına kadar bu kanuna dayanmıştır. Yine yürürlük kanunu da denilen 825 sayılı Kanun ile 469 sayılı Kanun'un bazı maddelerinde değişiklikler yapıldı. Ayrıca aynı yasanın 29. maddesiyle 14.4.1913 tarihli Sulh Hâkimleri Hakkında Kanunu Muvakkat'ın sulh hakimlerinin ceza yargılaması alanındaki yetkilerine ilişkin 8. maddesi değiştirildi⁴⁰.

1926 tarihli Hakimler Kanunu ve 1926 tarihli Temyiz Mahkemesinin Teşkilatına Dair Kanun ile Temyiz Mahkemesi ile ilgili yeni geniş hükümler getirilmiştir⁴¹.

³⁷ Her kazada biri başkan, diğerleri üye olmak üzere üç hâkimden oluşan asliye mahkemesi bulunur. Nüfusu ve iş yoğunluğu fazla olan yerlerde asliye mahkemeleri, dairelere ayrılmışlardır. Dairelerin her birinin bakacağı işleri Adalet Bakanlığı belirler (469 sayılı Kanun m. 1 ve 2).

Adalet Bakanlığının belirlediği yerlerde bir veya daha fazla sayıda sulh mahkemeleri bulunur. Sulh mahkemelerinin bulunmadığı yerlerde bu görev asliye mahkemesi başkanı veya başkanın uygun göreceği bir üye veya üye yardımcısı tarafından görülür. Davaların azlığından dolayı asliye mahkemesinin kurulmasına gerek görülmeyen kazalarda ve sulh yargıçlarının görevi kapsamına giren davalara tek yargıç tarafından bakılır (469 sayılı Kanun m. 6).

Bir başkan ve dört üyeden oluşan cinayet mahkemeleri, eski ceza kanununun cinayet cezası ile cezalandığı suçlarla ilgili davaları görürlerdi. Bunlara "müstakil cinayet mahkemeleri" denirdi. Henüz cinayet mahkemeleri kurulmamış olan yerlerde ise bu davalara bakma görevi asliye mahkemelerine verilmişti. Bu durumda asliye mahkemesi üyelerine, iki yardımcı üye ilave edilerek beş kişilik bir heyetle davalara bakılırdı. Cinayet davalarına bu şekilde bakan asliye mahkemelerine ise "mürettep cinayet mahkemeleri" adı verilirdi. Bkz. Kantar, a.g.e., s.2-3.

³⁸ Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri/ Tanzimat ve Sonrası**, s.235.

³⁹ Kantar, a.g.e., s.3-4.

⁴⁰ Nur Centel ve Hamide Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 10. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, 2013, s.506.

⁴¹ Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri/ Tanzimat ve Sonrası**, s.235.

4.4.1929 tarihli ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Almanya'dan alınarak kabul edildi ve bu kanunun 421. maddesi ile ağır ceza mahkemelerinin görev alanı ile ilgili düzenlemeler yapıldı.

1929 yılından 2005 yılına kadar adli yargı teşkilatında esaslı bir değişiklik yapılmadı. 26.09.2004 tarihli 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun kabul edilerek 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe girdi. 5235 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesiyle adli yargı mahkemelerinin teşkilatlanması, eski teşkilatlanmaya paralel olarak tek bir yasayla yeniden düzenlendi⁴².

1.2. Adli Yargı Ceza Mahkemeleri Teşkilatının Güncel Örgütlenmesi

1.2.1. Genel Olarak

1982 Anayasasının 142'nci maddesine göre mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulü kanunla düzenlenir. Bu doğrultuda adli yargı ceza mahkemeleri teşkilatının bugünkü örgütlenmesi, 26.09.2004 tarih ve 5235 sayılı "Adli yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun (Teşkilat Kanunu)" ve 2797 sayılı Yargıtay Kanunu'nda düzenlenmiştir. 5235 sayılı Kanun ile adli yargı ilk derece ceza mahkemeleri ve bölge adliye mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkileri düzenlenmişken; 2797 sayılı Yargıtay Kanunu'nda, anayasal bir kurum olan Yargıtay'ın kuruluş ve işleyişi düzenlenmiştir.

Adli yargı ceza mahkemeleri teşkilatı iki dereceli olarak düzenlenmiştir. İlk derecede (bidayet) ceza mahkemeleri, ikinci derecede istinaf mahkemeleri olan bölge adliye mahkemeleri bulunur. Temyiz mercii ise Yargıtay'dır⁴³.

⁴² **5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanunu m. 54-** " 8.4.1924 tarihli ve 469 sayılı Mehakimi Şer'iyenin İlğasına ve Mehakimin Teşkilatına Ait Ahkâmı Muaddil Kanun, 11 Nisan 1329 tarihli Sulh Hâkimleri Hakkında Kanunu Muvakkat, 26.4.1926 tarihli ve 825 sayılı Ceza Kanununun Mevkii Mer'iyete Vaz'ına Mûteallik Kanunun 25, 26, 27, 28 ve 29 uncu maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır."

⁴³ Derece, davanın belli kısımlarının başka yargılama makamları tarafından bir daha bakılması demektir. İlk derece mahkemeleri tarafından verilen kararlar hem maddi hem de hukuki yönden inceleniyorsa bu incelemeyi yapan mercii ikinci derece kanun yolu olarak adlandırılmaktadır. Ancak ilk derece mahkemeleri tarafından verilen kararlar sadece hukuki yönden inceleniyorsa bu merci ikinci dereceyi

İlk derece ceza mahkemeleri olayı maddi yönden inceleyerek, faillerin suçu işleyip işlemediğini tespit etmeye çalışır ve buna ilişkin hukuki kalıbı bularak uygular. Diğer bir ifade ile ilk derece ceza mahkemeleri, olayı hem hukuki hem de maddi yönü itibari ile inceleyen mahkemelerdir⁴⁴. Bu mahkemeler, tahkikat ve yargılama yapmak suretiyle, dava konusunu oluşturan uyuşmazlıkları ilk evrede gören ve karara bağlayan yargı yerleri olduğundan, bu niteliklerinden dolayı “vakıa mahkemesi” veya hüküm mahkemesi” olarak da adlandırılmaktadır⁴⁵.

İlk derece ceza mahkemeleri, 5235 sayılı Teşkilat Kanunu’nun ikinci bölümünde düzenlenmiştir. Buna göre adli yargı ilk derece ceza mahkemeleri asliye ceza, ağır ceza mahkemeleri ile özel kanunla kurulan diğer ceza mahkemeleridir (Teşkilat Kanunu m.8/1). Bu mahkemeler, her il merkezi ile bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde Hâkimler ve Savcılar Kurulu’nun olumlu görüşü alınarak Adalet Bakanlığınca kurulur (Teşkilat Kanunu m.9/1).

Adli yargı ilk derece ceza mahkemeleri arasında genel ceza mahkemeleri ve özel ceza mahkemeleri ayrımı da yapılabilir. Ağır ceza mahkemesi ve asliye ceza mahkemesi, genel nitelikte ceza mahkemesi olup, fail ve fiil ayrımı yapılmaksızın tüm cezai uyuşmazlıklara kural olarak bakabilecektir. Genel ceza mahkemelerinin yanında özel yasalarla özel mahkemelerinde kurulabileceği öngörülmüştür⁴⁶. Özel mahkemeler, genel ceza mahkemelerine göre özel nitelik taşıyan ve belli bir alanda uzmanlaşmayı ve ihtisaslaşmayı sağlamak amacıyla kurulan mahkemelerdir⁴⁷.

İkinci derece ceza mahkemeleri, ilk derece ceza mahkemeleri tarafından verilen ve kesin olmayan kararları maddi ve hukuki yönden inceleyen mahkemelerdir. İkinci derece

değil, hukuki dereceyi oluşturur. Temyiz Mahkemesi, ilk derece ve ikinci derece mahkemeleri gibi davanın esasına ve maddi yönüne bakmaz. Bu mahkemenin rolü, işin münhasıran hukuki yönlerini, hükmün kanuna aykırı olup olmadığını incelemektir. Bu nedenle temyiz ve istinafin birlikte bulunması halinde üç dereceli bir yargılama düzeninin varlığından söz edilemez. Bkz. Tahir Taner, a.g.e., s.31; Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Güncellenmiş 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015, s.556; Nevzat Toroslu ve Metin Feyzioğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. Baskı, Ankara: Savaş Yayınevi, 2013, s.322; Devrim Güngör ve Adem Albayrak, **İstinaf**, Ankara: Ankara Barosu Yayınları, 2016, s.12.

⁴⁴ Doğan Soyaslan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 5. Baskı, Ankara: Yetkin Basımevi, 2014, s.164.

⁴⁵ Ramazan Arslan ve Süha Tanrıver, **Yargı Örgütü Hukuku**, 2. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2001, s.40-41.

⁴⁶ **Teşkilat Kanunu madde 13-**”Diğer ceza mahkemeleri, özel kanunlarla belirlenen dava ve işleri görür.”

⁴⁷ Centel ve Zafer, a.g.e., s.507.

ceza mahkemeleri olan bölge adliye mahkemeleri, istinaf mahkemeleri olarak çalışır. Bölge adliye mahkemelerinin kuruluş, görev ve işleyişi ise 5235 sayılı Kanun'un üçüncü kısmında düzenlenmiştir.

Birinci ve ikinci derece ceza mahkemeleri tarafından verilen kararları sadece hukuki açıdan inceleyen mercii ise Temyiz Mahkemesi'dir. Ülkemizde Temyiz Mahkemesi olarak görev yapan Yargıtay'ın görev, kuruluş ve işleyişi 2797 sayılı Yargıtay Kanununda düzenlemiştir.

1.2.2. İlk Derece Ceza Mahkemeleri

Adli yargı içinde bulunan ilk derece ceza mahkemeleri, genel ceza mahkemeleri, genel ceza mahkemelerinin özel yetkili daireleri ve özel mahkemeler olmak üzere üçe ayrılmaktadır⁴⁸.

1.2.2.1. Asliye Ceza Mahkemesi

Asliye ceza mahkemeleri, asıl görevli mahkemelerdir. Kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller dışında, sulh ceza hâkimliği ve ağır ceza mahkemelerinin görev alanına girmeyen dava ve işlere bu mahkemelerde bakılır (Teşkilat Kanunu m.11).

Asliye ceza mahkemeleri tek hâkimli olup, Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun olumlu görüşü alınarak Adalet Bakanlığı'nca, her il merkezi ile bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde bir veya birden fazla sayıda kurulur (Teşkilat Kanunu m. 9/1-2). Bu mahkemeler bulundukları il veya ilçenin adı ile anılır (Teşkilat Kanunu m.10/6).

Bulundukları bölgelerin iş yoğunluğunun gerekli kıldığı durumlarda, ceza mahkemelerinin birden fazla dairesi oluşturulabilir ve oluşturulan bu dairelere numara verilir. (Teşkilat Kanunu m.9/5). İhtisaslaşmayı sağlamak amacıyla, daireler arasında gerektiğinde iş bölümü yapılabilir. Özel kanunlarda özel bir hüküm bulunmadığı

⁴⁸ Cihan ve Yenisey, a.g.e., s.84.

takdirde⁴⁹, gelen işlerin yoğunluğu ve niteliği dikkate alınarak daireler arasındaki iş dağılımı, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından belirlenebilir.(Teşkilat Kanunu m.9/5).

Asliye Ceza Mahkemesinin yargı çevresi, bulundukları il ve ilçe merkezi ile bu merkezlere adlî yönden bağlanan ilçelerin idarî sınırlarıdır. (Teşkilat Kanunu m.15/1). Büyükşehir belediyesi sınırları içerisindeki il ve ilçelerde bulunan asliye ceza mahkemelerinin yargı çevresi, il veya ilçenin idari sınırlarına bakılmaksızın Adalet Bakanlığı'nın önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından tespit edilir. (Teşkilat Kanunu m.15/2).

Asliye ceza mahkemesinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet savcısı hazır bulunur⁵⁰. Ancak, 31.3.2011 tarih ve 6217 sayılı Yargı Hizmetlerinin Hızlandırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 26. maddesi ile 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'una geçici 3. madde eklendi. 6217 sayılı kanunun geçici 3. maddesinde 1/1/2014 tarihine kadar, asliye ceza mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet savcısının bulunamayacağı ve katılma hususunda Cumhuriyet savcısının görüşünün alınamayacağı öngörüldü. Daha sonra bu uygulama, 2.12.2014 tarih ve 6572 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 5320 sayılı kanun'a eklenen geçici 9. madde ile 31.12.2019 tarihine kadar uzatıldı⁵¹.

Asliye ceza mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet Savcısının bulunamayacağına ilişkin bu hükümler gerek adil yargılanma hakkı, gerekse çekişmeli yargılama ilkeleri bakımından sakıncalıdır. Zira ceza muhakemesin amacı şüpheli veya

⁴⁹ Nitekim 5187 sayılı Basın Kanunu m. 27'de özel bir düzenlemeye yer verilerek, basılmış eserler yoluyla işlenen veya bu kanunda öngörülen diğer suçlardan dolayı açılan davaların, ağır cezalı olanlar ağır ceza mahkemelerinde, diğer davaların ise asliye ceza mahkemelerinde görüleceği belirtildikten sonra, bir yerde ağır ceza veya asliye ceza mahkemesinin birden fazla dairesi bulunması durumunda, bu davaların iki numaralı mahkemede görüleceği öngörülerek işe hangi dairede bakılacağı açıkça hüküm altına alınmıştır.

⁵⁰ **CMK m.188-** (1) “Duruşmada, hükme katılacak hâkimler ve **Cumhuriyet savcısı** ile zabıt kâtibinin ve Kanunun zorunlu müdafiliği kabul ettiği hâllerde müdafinin hazır bulunması şarttır.”

⁵¹ **5320 sayılı Kanun geçici madde 9- (Ek: 2/12/2014-6572/45 md.)** “31/12/2019 tarihine kadar, asliye ceza mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet savcısı bulunmaz ve katılma hususunda Cumhuriyet savcısının görüşü alınmaz. Ancak, verilen hükümler ile tutuklamaya veya salıverilmeye ilişkin kararlara karşı Cumhuriyet savcısının kanun yoluna başvurabilmesi amacıyla dosya Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.”

sanığın haklarına saygılı bir biçimde maddi gerçeğe ulaşmaktır. Maddi gerçekliğe ise iddia, savunma ve yargılama makamlarının kolektif bir çalışmasıyla ve çekişmeli bir yargılama sonucunda ulaşılır. asliye ceza mahkemelerinde Cumhuriyet savcılarının duruşmaya katılmayarak, sadece iddianame vermesi durumunda deliller kolektiflik kazanamamakta ve yargılamada çekişmelilik söz konusu olamamaktadır⁵². Bununla birlikte asliye ceza mahkemesinde yapılan duruşmalarda savcının bulunamayacağına ilişkin geçici madde hükmünün Anayasa'nın 2., 10., 36., 38., 138. ve 141. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülerek, bu maddenin iptaline karar verilmesi talep edilmişse de, Anayasa Mahkemesi mezkûr maddeyi Anayasaya aykırı görmemiştir⁵³.

⁵² Yener Ünver ve Hakan Hakeri, **Ceza muhakemesi Hukuku C.1**, 11. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2016, s.218; Katoğlu, “Savcının duruşmaya katılmaması halinde hükmün kolektif olarak verilebilmesi için gerekli olan çelişmenin varlığından bahsedilemeyecektir. Tez ve antitez olmadan çelişme de olmaz. Ceza muhakemesinde çelişme iddia, savunma ve yargılama makamı arasında gerçekleşir. Çelişmenin ortadan kaldırılması ile hakimlik makamına yüklenen görevler artmakta, hakime savcılık yaptırılmaktadır. Bir taraftan “hakimi savcı gibi davranmaktan kurtarmak” amacıyla hakim delil araştırma yetkisi açıkça öngörülmemekte, öte yandan sanık lehine hususları da gözetecek ve bu yöndeki delilleri de toplayacak olan savcı duruşmadan uzaklaştırılmaktadır. Delil toplama yetkisinin kaldırıldığı yönündeki görüş kabul edilirse, savcı görüntüsünden uzaklaştırılmaya çalışıldığı ileri sürülen hakim bu düzenleme ile kaçınılmaz olarak hem iddia hem de yargılama görevini yerine getirecektir. Bu da hakim tarafsızlığını zedeleyecektir.” değerlendirmesinde bulunarak söz konusu düzenlemenin sakıncalı taraflarını vurgulamıştır. Bkz. Tuğrul Katoğlu, “Asliye Ceza Mahkemelerinin Yeni Durumu “Silahların Eşitliği” Tartışmalarından “Silahlara Veda”ya”, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Köksal Bayraktara Armağan C.1**, içinde (533-544), İstanbul: Galatasaray Hukuk Fakültesi Yayını No : 49, S.1, 2010, s.543-544.

⁵³ “(...) Ceza muhakemesinin gayesi maddi gerçeği araştırmaktır. Ceza muhakemesi hukukunda hakikati araştırarak gerçeğe ulaşma, kolektif yargılama yöntemi ile sağlanmaktadır. Kolektif yargılama, hükmün verilmesine, iddia, savunma ve yargılama makamlarının birlikte katılmasını ifade eder. Kolektif yargılama yapmanın metodu, hüküm verme faaliyetine katılacakların düşüncelerini karşılıklı olarak bildirerek, bütün sùjelerin birbirlerinin fikirlerini öğrenmeleridir. Günümüzde iddia, kolektif hüküm verme faaliyetinin ve bunun sonucunda maddi gerçeğe ulaşmanın vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul edilmektedir. İddia makamı bu görevini yalnızca duruşmalara katılarak yerine getirmez. Bununla birlikte maddi gerçeğin araştırılmasını amaç edinen bir soruşturma yapılması, böyle bir soruşturmadan elde edilen, sanığın lehindeki ve aleyhindeki bütün delillerin hâkim veya mahkemeye sunulması, bu delillerin tartışılmasının sağlanması, kararlara karşı yasa yollarına gidilmesi suretiyle de iddia makamı fonksiyonunu yerine getirir.

Diğer taraftan, ceza muhakemesinde mahkeme, dava açıldıktan sonra pasif konumda olmayıp, hüküm vermek için yeterli kanaate ulaşınca kadar maddi gerçeği araştırmaya devam etmek zorundadır. Resen araştırma ilkesi uyarınca mahkemeler, Cumhuriyet savcısının ortaya koyduğu delillerle bağlı olmadıkları gibi, savcı olmasa bile kendiliklerinden, hüküm için gerekli tüm araştırmaları yapmak ve tarafların haklarını korumak zorundadırlar. Anayasa Mahkemesi'nin pek çok kararında vurgulandığı gibi, yasa koyucunun Anayasa'nın temel ilkelerine ve ceza hukukunun ana kurallarına bağlı kalmak koşuluyla, soruşturma ve yargılamaya ilişkin olarak hangi yöntemlerin uygulanacağını belirlenmesinde takdir yetkisi bulunmaktadır. Yasa koyucu bu yetkisini Anayasa'da öngörülen temel ilkelere ve güvencelere aykırı olmamak koşuluyla, kamu yararı ve kamu düzeni gibi nedenleri gözeterek kullanır.

Yasama belgelerinden itiraz konusu kuralın, adaletin hızlandırılmak, makul süre içerisinde yargılamaları sonuçlandırmak, Cumhuriyet savcılarının soruşturmaları daha etkin ve süratli bir şekilde yürütebilmelerine imkân sağlamak amacıyla getirildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda 1.1.2014 tarihine kadar asliye ceza mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet savcısının bulunmamasını ve katılma hususunda görüşünün alınmamasını öngören itiraz konusu kuralın, savunma hakkını kısıtlamadığı ve verilen hükümler ile tutuklamaya veya salıverilmeye ilişkin kararlara karşı Cumhuriyet savcısının

Ayrıca belirtmek gerekir ki, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de ceza muhakemesinde çelişme ilkesine zarar veren uygulamaları, adil yargılanma hakkının ihlali olarak kabul etmekte⁵⁴, ceza mahkemelerinde yapılan duruşmalarda savcının bulunmamasını İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 6. maddesini ihlal edeceği sonucuna vararak iddia makamının aktif bir şekilde yargılamaya katılmasını beklemektedir⁵⁵.

Duruşmada cumhuriyet savcısının bulunmaması mutlak bozma sebebi olup hukuka kesin aykırılık teşkil eder (CMK m.280/1-b, m.289/1-e.).

1.2.2.2. Ağır Ceza Mahkemesi

Ağır ceza mahkemeleri dar ve istisnai görevli mahkemeler olup bu mahkemelerin hangi dava ve işlere bakacağı kanunda ayrıca ve açıkça belirtilmiştir (Teşkilat Kanunu. m. 12).

Ağır ceza mahkemeleri, toplu hâkimli mahkemelerdir. Bu mahkemelerde bir başkan ile yeteri kadar üye bulunur ve bu mahkemeler bir başkan ve iki üye ile toplanır (Teşkilat Kanunu m.9/3). Ayrıca bir oturumda bitmeyecek davada, herhangi bir nedenle bulunamayacak üyenin yerine geçmek ve oya katılmak üzere yedek üye bulundurulabilir (CMK. m.188/3).

kanun yoluna başvurulabilmesine olanak sağladığı da gözetildiğinde, Anayasa'nın 2., 36. ve 141. maddelerine aykırı olmadığı sonucuna varılmıştır. İptal isteminin reddi gerekir." Kararın tam metni için bkz. **AYM, 19.01.2012, E.2011/43, K.2011/10.**

⁵⁴ Tuğrul Katoğlu, "Sulh Ceza Hakimlikleri ve Ceza Hukukunda Sistemsizliğe Doğru", Süheyl Donay ve Aysun Altunkaş (Ed.), **Ceza Yargılama Hukukunda Son Gelişmeler Sempozyumu, içinde** (129-135), Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016, s.130.

⁵⁵ "Kararı eğer savcı duruşmada hazır bulunsaydı, özellikle de, delillerin değerlendirilmesinde yer alsaydı, görüşlerini beyan edebilirdi. Savcının münhasır rolü, hem sanık aleyhine olan cezaları kovuşturmadan önce belirlemek hem de öne sürdüğü delillerin kovuşturma safhasına artık desteklenmediğine kanaat etmek olurdu. Yargılamadan önce hazırlanan iddianame şüphesiz ki çok önemlidir. Ancak Bölge Mahkemesinden önceki duruşmada, savcı, sanık aleyhine cezanın belirlenmesinde ya da değiştirilmesinde yahut delillerin yapısının değiştirilmesinde yer alabilirdi. Savcının önerisi ne olursa olsun sanık için yargılamanın nasıl etkileneceği bu durumda bilinmemektedir. Ayrıca, söz konusu durum bu dava için önemli değildir. Önemli olan savcının yokluğunda yargılamanın yürütülmesi ve sanığın mahkûm edilmesinde Bölge Mahkemesi hâkimleri ile savcının rollerinin karıştırılması ve bundan dolayı da tarafsızlığına dair mecruiyet şüphesinin ortaya çıkmasıdır. Mağdurların duruşma esnasında orada olmaları durumu etkilemez, çünkü bu bir kamu davasıdır ve şahsi bir takibat değildir. Mahkeme bundan dolayı, başvuranın, savcının yokluğu durumunda Saveloyskiy Bölge Mahkemesi'nin tarafsızlığına dair kaygısını nesnel olarak haklı bulmuştur." **Ozerov v. Rusya, B. No: 64962/01, T. 18.05.2010**, Kararın tam metni içi bkz. <http://asosindex.com/cache/articles/17349-1.pdf> (10.2.2016).

Ağır ceza mahkemesi, Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun olumlu görüşü alınarak Adalet Bakanlığı'nca, her il merkezinde ve bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu dikkate alınarak belirlenen ilçelerde, bir veya birden fazla sayıda kurulur (Teşkilat Kanunu m. 9/2). Bu mahkemeler, bulundukları il veya ilçenin adı ile anılır (Teşkilat Kanunu m.10/6).

Bulundukları yerin iş yoğunluğunun gerekli kıldığı durumlarda, ağır ceza mahkemelerinin birden fazla dairesi oluşturulabilir ve oluşturulan bu daireler numaralandırılır. (Teşkilat Kanunu m.9/5). Daireler arasında ihtisaslaşmayı sağlamak amacıyla gerektiğinde iş bölümü yapılabilir. Daireler arası iş bölümü konusunda eğer kanunlarda özel bir hüküm yoksa, daireler arasındaki iş dağılımı, gelen işlerin niteliği ve yoğunluğu dikkate alınarak Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından tespit edilir. (Teşkilat Kanunu m.9/5). Bu doğrultuda özel yetkili ağır ceza mahkemelerin⁵⁶ kaldırılmasından

⁵⁶ Bilindiği üzere bazı özel nitelikli suçları yargılamak üzere kurulan ilk özel mahkemeler, Devlet Güvenlik Mahkemeleri olmuştur. Devlet Güvenlik Mahkemeleri 1961 Anayasa'nın 136. maddesine 15.3.1973 tarih ve 1699 sayılı yasa ile eklenen hüküm doğrultusunda, 11.7.1973 tarih ve 1773 sayılı "Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun" ile kurularak hukuk sistemimize girmiş oldu. Ancak Anayasa Mahkemesi'nin, Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin dayanağını oluşturan mezkûr kanunu esas ve şekil bakımından Anayasa'ya aykırı bularak iptal etmesi nedeniyle bu mahkemelerin varlığı kısa sürmüştür.

1982 Anayasası'nın 143. maddesi ile birlikte Devlet Güvenlik Mahkemeleri anayasal bir kurum olarak tekrardan düzenlenerek hukuk sistemine geri döndü. 1982 Anayasası'nın 143. maddesi doğrultusunda 16.6.1983 gün ve 2845 sayılı "Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun" ile bu mahkemelerin hangi illerde kurulacağı, örgütlenme biçimi, yargı çevresi ve üyeleri ve üyelerin atanma biçimi açıkça düzenlendi.

Bu mahkemeler 1982 Anayasası döneminde daha uzun ömürlü olmuş ve 2004 yılına kadar faaliyet göstermişlerdir. Nihayet, 2004 yılına gelindiğinde Avrupa birliği hedefi ve uyum paketleri çerçevesinde 1982 Anayasası'nın Devlet Güvenlik Mahkemelerini düzenleyen 143. maddesi, 7.5.2004 tarih ve 5170 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun" ile yürürlükten kaldırıldı. Daha sonra, 16.6.2004 tarih ve 5190 sayılı "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Değişiklik Yapılması ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kaldırılmasına Dair Kanun" ile bir taraftan Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin varlığına son verilirken diğer taraftan bazı nitelikteki suçlar bakımından özel soruşturma ve kovuşturma usulüne duyulan ihtiyaca binaen 1412 sayılı eski Ceza Muhakeme Usulü Kanunu'na "Bazı Suçlara İlişkin Muhakeme Usulü" başlıklı yeni bir fasıl eklendi (CMUK m.394/a-394/d). Bu fasılda, tahdidi olarak sayılan bazı suçlar için özel muhakeme usulü öngörülmüş ve bu suçlar ile ilgili yargılamaların bu fasıla göre örgütlenmesi düzenlenen ağır ceza mahkemelerinde yapılacağı belirtilmişti. Böylece kaldırılan Devlet Güvenlik Mahkemelerinin devamı olan yeni özel mahkemeler hukuk hayatına girmiş oldu. Bu özel mahkemeler de 1 Haziran 2005 tarihine kadar faaliyet gösterdi.

1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nu ilga eden, 4.12.2004 tarih ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda da eski ceza muhakemeleri usulü kanunda yer alan özel yargılama usulüne ilişkin hükümler aynen benimsendi. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun beşinci kitabının dördüncü bölümünde "Bazı Suçlara İlişkin Muhakeme" başlığı altında m.250, 251 ve 252'de özel yetkili mahkemeler düzenlendi.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununa göre kurulan özel yetkili ceza mahkemeleri de sürekli olmamıştır. 3. yargı paketi olarak bilinen, 2.7.2012 tarih ve 6352 sayılı "Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yoluyla İşlenen Suçlara

sonra, bu mahkemelerin görev alanına giren dava ve işlere ağır ceza mahkemelerinde bakılmaya başlanması ile birlikte Hâkimler ve Savcılar Kurulu Birinci Dairesi, almış olduğu 12/2/2015 tarih ve 224 sayılı kararı ile daireler arası uzmanlaşmayı sağlamak amacıyla, özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin kaldırılmasından sonra bu mahkemelerin görev alanına giren suçların hangi ağır ceza mahkemesinde yargılama yapılacağını belirlemiştir⁵⁷. Daha sonra, HSK Birinci Dairesi, almış olduğu 2/3/2017 tarih 307 sayılı⁵⁸,

İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun'un 105/6. maddesiyle, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanun'unun 250-252. maddeleri yürürlükten kaldırıldı ve böylece özel yetkili mahkemelerin varlığına son verildi. Diğer taraftan, her ne kadar 6352 sayılı Kanunla özel yetkili mahkemeler kapatılmışsa da yine aynı yasanın 75. maddesi hükmüne göre 12.4.1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 10. maddesi yeniden düzenlenerek, özel yetkileri daha az da olsa özel yetkili mahkemelerin devamı sayılacak yeni mahkemelerin kurulması öngörüldü. Bu mahkemeler de "bölge ağır ceza mahkemeleri" veya "terör suçları ağır ceza mahkemeleri" olarak adlandırılmıştı.

Son olarak 21.2.2014 tarih ve 6526 sayılı Terörle Mücadele Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 19. maddesi hükmü uyarınca, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunun 10. maddesi yürürlükten kaldırıldı ve böylece nihai olarak bölge ağır ceza mahkemeleri kapatıldı. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Muhammed Emre Tulay, "Türk Hukuk Sisteminde Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri (3713 sayılı TMK m.10)", **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 2, S.1, (2012), 153-189, s.153-179; Hamide Zafer, "Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemelerinin Görevine Giren Suçlarda Muhakeme Usulü", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Armağan Özel Sayısı Doç.Dr. Mehmet SOMER'in Anısına Armağan**, içinde (1077-1092), İstanbul: Beta Yayınevi, C. 12, S. 1-3, (2006), s.1077-1091; Nur Centel, "6352 sayılı Kanunla Kurulan Özel Görevli Ağır Ceza Mahkemeleri", **Prof. Dr. Nevzat Torosluya Armağan Cilt 1**, içinde (245-270), Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları No:459, (2015), s.245-270.

⁵⁷ "(...) Anayasamızın 37 nci maddesinde düzenlenen ve teminat altına alınan "Kanuni hâkim güvencesi" ilkesine uygun olarak, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda düzenlenen usûl ve esaslarla yargılama yapan ihtisas mahkemelerinin oluşturulduğu; bu mahkemelerin görev ve yetkilerinin 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda belirtilen kurallara tâbi olacağı, özel yetkili yeni mahkemelerin kurulmasının söz konusu olmadığı, aksine ceza mahkemelerinde ihtisaslaşmanın sağlanmasının amaçlandığı, bu bağlamda; ihtisaslaşma ile mahkemelerin kanunla belirlenmiş görevlerinin değiştirilmesi söz konusu olmadan mahkemeler arasında sadece "iş bölümü" esasının getirildiği, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun mülga 250 ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun mülga 10 uncu maddesiyle görevlendirilen, bilahare (02/07/2012 tarihli ve 6352 ile 21/02/2014 tarihli ve 6526 sayılı Kanun'larla) kaldırılan ağır ceza mahkemelerinde olduğu gibi birden fazla mahallin tek bir mahallin yargı alanına bağlanmasının söz konusu olmadığı, bir başka ifadeyle yargı çevresiyle ilgili bir değişikliğin yapılmadığı, keza usûl hükümleri bakımından da özel bir düzenlemenin getirilmediği, genel hükümlerin uygulanmasına devam edileceği,

İş dağılımının yapıldığı tarih itibarıyla görülmekte olan davaların mahkemelerinde herhangi bir değişikliğe gidilmediği, bu cümleden olarak mahkemelerin derdest davalarını iş bölümüne dayanarak diğer bir mahkemeye gönderemeyeceği,

Bu çerçevede, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun İkinci Kitap Dördüncü Kısımının Dört, Beş, Altı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar (318, 319, 323, 324, 325 ve 332 nci maddeler hariç), örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen uyuşturucu ve uyarıcı madde imâl ve ticareti suçu ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun kapsamına giren suçlar bakımından ihtisaslaşmanın getirildiği, böylelikle anılan suçlarla mücadelede önemli bir adım atıldığı ve hâkimlerin belli alanlarda uzmanlaşmasının sağlanarak yargılamanın daha hızlı bir biçimde bitirilmesinin söz konusu olabileceği,

5235 sayılı Kanun'un 12 nci maddesi uyarınca ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren mezkûr suçlarda, her mahal bakımından belirleme yapılabilmesi için birden fazla dairesinin bulunmasının gerektiği, bu nedenle ağır ceza mahkemesinin tek dairesinin bulunduğu mahallerde ihtisaslaşmaya gidilemediği, ayrıca Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun 24/07/2007 tarihli ve 346 sayılı kararıyla, "5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu 'nun 17 nci maddesindeki hükmü uyarınca, yargılama yapılacak yerde birden fazla asliye ceza veya ağır ceza mahkemeleri varsa, kaçakçılık suçlarına 1 numaralı asliye ceza veya ağır ceza mahkemelerinin bakmasına" karar verildiğinden, 1 numaralı ağır

ceza mahkemesinden sonra gelen diğer daireler üzerinde ihtisaslaşma kararı verilmesi zorunluluğunun hâsıl olduğu,

Birden fazla dairesi bulunan mahallerden İstanbul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 18, 19, 20 ve 21 inci Ağır Ceza Mahkemelerinin eski mahkeme oluşları, iş yoğunlukları ve bu mahkemelerde görülen davaların nitelikleri dikkate alınarak, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Birinci Dairesi'nin 03/04/2014 tarihli ve 737 sayılı kararıyla, *"Yeni kurulan İstanbul 9, 10, 11, 12, 12, 14, 15, 16 ve 17 nci Ağır Ceza Mahkemelerinin 07/04/2014 tarihi itibarıyla faaliyete geçirilmesine, diğer Ağır Ceza Mahkemelerinin derdest dosyalarının ortalamasının 2/3'ünün komisyon başkanlığınca hesaplanması suretiyle belirlenecek dosya sayısı kadar yeni gelecek işin 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16 ve 17 nci Ağır Ceza Mahkemelerine verilmesine (değişik işler bu sayıya dâhil değildir), bundan sonra gelen işlerin mahkeme sayısına göre eşit olarak tevziine"* karar verildiğinden, eski mahkemelerin hâlen tevziye kapalı olması, öte yandan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun 08/12/2005 tarihli ve 861 sayılı kararıyla, *"5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 164 üncü maddesindeki hükmü uyarınca, İstanbul için; Bankacılık Kanunu'ndan kaynaklanan davaların İstanbul 8 inci Ağır Ceza Mahkemesinde görülmesine, mezkûr mahkemeye bankacılık suçları dışında tevziiden dosya verilmemesine..."* karar verildiğinden, İstanbul 8 inci Ağır Ceza Mahkemesi'nin sadece bankacılık suçlarına bakması hususları ile bu mahallin iş yükü göz önünde bulundurularak, anılan daireler dışındaki diğer daireler arasından ikişer ihtisas mahkemesi belirlenmesi gerektiği,

Diyarbakır 1, 2 ve 3 üncü Ağır Ceza Mahkemeleri bakımından da, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Birinci Dairesi'nin 18/11/2014 tarihli ve 2598 sayılı, 30/12/2014 tarihli ve 2858-2859 sayılı kararlarıyla, *"6526 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 1 inci maddesi gereğince, 02/07/2012 tarihli ve 6352 sayılı Kanun'un geçici 2 nci maddesine istinaden görevlerine devam eden ağır ceza mahkemeleri ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 10 uncu maddesi uyarınca görevlendirilen ağır ceza mahkemelerinin kaldırılması nedeniyle, bir çok kapsamlı dosyanın Diyarbakır 1, 2 ve 3 üncü Ağır Ceza Mahkemelerine intikal etmesi, ayrıca eski mahkeme oluşları, derdest ve arşiv dosyalarının çok fazla olması gibi bir çok husus birlikte dikkate alınarak, Diyarbakır 1, 2 ve 3 üncü Ağır Ceza Mahkemelerinin 31/05/2015 tarihine kadar tevziye kapatılmasına"* karar verildiğinden, bu mahallin iş yükü nazara alınarak, diğer daireler arasından ihtisas mahkemesi belirlenmesi gerektiği,

Bu itibarla;

A-) 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun İkinci Kitap Dördüncü Kısımının Dört, Beş, Altı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar (318, 319, 323, 324, 325 ve 332 nci maddeler hariç) ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun kapsamına giren suçlar dolayısıyla açılacak davalara;

a-) İki veya daha fazla ağır ceza mahkemesi olan yerlerde 2 nci ağır ceza mahkemesinin,

b-) İstanbul 1, 2,3, 4,5, 6, 7, 18,19, 20 ve 21 inci Ağır Ceza Mahkemelerinin eski mahkeme oluşları, iş yoğunlukları ve bu mahkemelerde görülen davaların nitelikleri dikkate alınarak, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Birinci Dairesi'nin mezkûr 03/04/2014 tarihli ve 737 sayılı kararı uyarınca tevziye kapatılmalarına karar verilmesi ile İstanbul 8 inci Ağır Ceza Mahkemesinin sadece bankacılık suçlarına bakması hususları birlikte göz önünde bulundurularak, bu mahkemelerde oluşabilecek iş yükünü engellemek için İstanbul 13 ve 14 üncü Ağır Ceza Mahkemelerinin,

c-) Diyarbakır 1, 2 ve 3 üncü Ağır Ceza Mahkemelerinin eski mahkeme oluşları, iş yoğunlukları ve bu mahkemelerde görülen davaların nitelikleri dikkate alınarak, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Birinci Dairesi'nin mezkûr 18/11/2014 tarihli ve 2598 sayılı, 30/12/2014 tarihli ve 2858-2859 sayılı kararları uyarınca tevziye kapatılmalarına karar verildiğinden, bu mahkemelerde oluşabilecek iş yükünü engellemek için Diyarbakır 4 ve 5 inci Ağır Ceza Mahkemelerinin;

B-) 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda yer alan örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen uyuşturucu ve uyarıcı madde imâl ve ticareti suçu dolayısıyla açılacak davalara;

a-) İki ağır ceza mahkemesi olan yerlerde 2 nci ağır ceza mahkemesinin,

b-) Üç veya daha fazla ağır ceza mahkemesi olan yerlerde 3 üncü ağır ceza mahkemesinin,

c-) İstanbul 1, 2,3, 4,5, 6, 7, 18, 19, 20 ve 21 inci Ağır Ceza Mahkemelerinin eski mahkeme oluşları, iş yoğunlukları ve bu mahkemelerde görülen davaların nitelikleri dikkate alınarak, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Birinci Dairesi'nin mezkûr 03/04/2014 tarihli ve 737 sayılı kararı uyarınca tevziye kapatılmalarına karar verilmesi ile İstanbul 8 inci Ağır Ceza Mahkemesi'nin sadece bankacılık suçlarına bakması hususları birlikte göz önünde bulundurularak, bu mahkemelerde oluşabilecek iş yükünü engellemek için İstanbul 15 ve 16 nci Ağır Ceza Mahkemelerinin,

d-) Diyarbakır 1, 2 ve 3 üncü Ağır Ceza Mahkemelerinin eski mahkeme oluşları, iş yoğunlukları ve bu mahkemelerde görülen davaların nitelikleri dikkate alınarak, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Birinci

16/3/2017 tarih 412 sayılı⁵⁹ ve 6/4/2017 tarih 522 sayılı⁶⁰ kararları ile ağır ceza mahkemelerinin görevine giren bir kısım suçlara bakmak üzere daha önce belirlemiş olduğu ihtisas mahkemelerine ilaveten, yeni ihtisas mahkemeleri belirlemiştir.

Ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresi, bulundukları il merkezi ve ilçeler ile bunlara adli yönden bağlanan ilçelerin idarî sınırlarıdır (Teşkilat Kanunu m.15/1). Büyükşehir belediyesi sınırları içerisindeki il ve ilçelerde bulunan ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresi, il veya ilçenin idari sınırlarına bakılmaksızın Adalet Bakanlığı'nın önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca tespit edilir (Teşkilat Kanunu m.15/2).

Ağır Ceza Mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet Savcısı hazır bulunmak zorundadır (CMK m.188). Bu mahkemelerde yapılan duruşmalara birden fazla Cumhuriyet savcısı aynı anda katılacağı gibi, aralarında iş bölümü de yapabilirler (CMK m.189).

1.2.2.3. Özel Görevli Diğer Mahkemeler

Modern ve teknik alanlarda gelişmiş olan toplumlarda, yaşam standartlarının ve yaşam şartlarının gerektirmiş olduğu ihtisaslaşmaya ayak uydurulması amacıyla özel mahkemeler kurulması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Genel mahkemelerin yanında özel mahkemelerin kurulması, belli suçları ve suçluları etkin bir şekilde yargılanmak amacıyla kabul edilmektedir⁶¹. Özel mahkemelerde görev yapan hâkim ve savcılar belirli suçlar

Dairesi'nin mezkûr 18/11/2014 tarihli ve 2598 sayılı, 30/12/2014 tarihli ve 2858-2859 sayılı kararları uyarınca tevziye kapatılmalarına karar verildiğinden, bu mahkemelerde oluşabilecek iş yükünü engellemek için Diyarbakır 6 nci Ağır Ceza Mahkemesinin;

Bakmasına, 5235 sayılı Kanun'un 9/5 maddesinin son cümlesi uyarınca, bu kapsamda görülmekte olan davalar bakımından mahkemelerin dava dosyalarını iş bölümüne dayanarak anılan mahkemelere gönderemeyeceğine, iş bu kararın Resmî Gazete'de yayımlandığı tarihten itibaren yeni açılacak davaların ise anılan mahkemelere tevzi edilmesine, ayrıca mahkeme puanına göre genel tevziden iş verilmeye devam edilmesine, 12/02/2015 tarihinde karar verilmiştir." Kararın tam metni için bkz. **RG, T. 17.02.2015, S. 29270.**

⁵⁸ Bkz. **RG, T. 7.4.2017, S. 30000.**

⁵⁹ Bkz. **RG, T. 21.4.2017, S. 30014.**

⁶⁰ Bkz. **RG, T. 8.4.2017, S. 30032.**

⁶¹ Feridun Yenisey, **Duruşma ve Kanun Yolları**, İstanbul: Beta Yayıncılık, 1988, s.69; Nurullah Kunter ve Feridun Yenisey, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, 2000, s.122.

üzerinde uzmanlaştıkları için bu mahkemeler, ihtisas mahkemeleri olarak adlandırılmaktadır⁶².

İhtisas mahkemelerinin oluşturulmasında iki yol izlenir: ya genel ceza mahkemelerinin belirli daireleri, belli suçları yargılamak amacıyla, özel yetkili daire olarak görevlendirilir; ya da genel mahkeme teşkilatı dışında özel kanunlarla özel bir mahkemeler grubu oluşturulabilir⁶³. Burada önemle belirtmek gerekir ki; genel adliye mahkemelerinin özel yetkili dairesi olarak görev yapmakta olan mahkemeler ile özel mahkeme kavramları karıştırılmamalıdır. Ayrı bir mahkeme olarak kurulmuş olan ihtisas mahkemeleri genel mahkemelerin bir dairesi olarak kurulmuş olmayıp, özel mahkeme olarak kurulmuşlardır⁶⁴.

Adli yargı ceza mahkemelerinin özel yetkili daireleri olarak çalışmakta olan mahkemeler, aynı seviyedeki genel ceza mahkemelerine göre yargıladıkları suçtan doğan özellikler dolayısıyla yargılamada ayrıcalık yapmak ihtiyacından doğan mahkemelerdir⁶⁵. Bu mahkemelerin genel mahkemelerden ayrı bağımsız bir yapıları bulunmaz. Bu mahkemeler uzmanlığı sağlamak üzere, iş bölümü esasına göre çalışırlar. Örneğin basın mahkemeleri, 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun 17. maddesi uyarınca görevlendirilmiş olan mahkemeler, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 164. maddesi uyarınca görevlendirilmiş olan mahkemeler veya 6326 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun "Görev ve yetki" başlıklı 116. uyarınca görevlendirilen mahkemeler uzmanlaşmayı sağlamak üzere genel adliye mahkemelerinin bir dairesi olarak çalışmaktadır.

Özel mahkemeler, belli bir alanda uzmanlaşmayı sağlamak üzere genel ceza mahkemeleri teşkilatı dışında özel bir kanunla kurulan mahkemelerdir. Bu mahkemelerin genel ceza mahkemelerinden bağımsız bir yapıları bulunur⁶⁶. Bu mahkemelere, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'na göre kurulmuş olan çocuk mahkemeleri ve çocuk ağır ceza mahkemeleri, Anayasanın 148/3. maddesi uyarınca Yüce Divan sıfatıyla görev yapan

⁶² Soyaslan, a.g.e., s.170.

⁶³ Yenisey, a.g.e., s.69.

⁶⁴ Yenisey, a.g.e., s.69; Öğretide, belli bir alanda ihtisaslaşmayı sağlamak amacıyla adliye mahkemeleri dışında bağımsız bir kanunla kurulan mahkemeler adliye dışı özel mahkemeler olarak adlandırılırken; genel adliye mahkemelerinden ayrı bağımsız bir yapıları bulunmayan ve bu mahkemelerin bir özel yetkili bir dairesi olarak çalışan mahkemeler ise adli yargı içi özel mahkemeler adlandırılmaktadır. Bkz. Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.122; Centel ve Zafer, a.g.e., 536-538.

⁶⁵ Yenisey, a.g.e., s.70.

⁶⁶ Centel ve Zafer, a.g.e., s.537-538.

Anayasa Mahkemesi, fikri ve sınai haklar ceza mahkemesi, icra ceza mahkemesi, örnek gösterilebilir.

1.2.2.3.1. Çocuk Mahkemesi ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi

1.2.2.3.1.1. Genel Olarak

Çocuk suçluluğu niteliği itibari ile özel bir öneme sahip suçluluk türüdür. Çocuk suçluluğunun özel bir önem arz etmesinin nedeni, sosyalleşmenin yoğun olarak yaşandığı ve gelişim özelliklerinin yerleştiği bir döneme rastlaması ve çocukların yargılanması, ceza almasıdır. Bu temelde, özellikle çocukların gelişim özellikleri, sosyalleşme bakımından tekrardan topluma kazandırılmaya yetişkinlere göre daha yatkın olduğu da göz önüne alındığında çocukların yetişkinlerden ayrı hukuk kurallarına göre ayrı bir mahkemede yargılanması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır⁶⁷. Bu nedenle yirminci yüzyılın başlarından itibaren çocuk mahkemelerin kurulması ve çocukların yargılanmasına ilişkin özel hükümlerin getirilmesi hususunda düzenlemeler yapılmıştır⁶⁸.

Ülkemizde Çocuk mahkemelerinin kurulmasına dair ilk adım 7.11.1979 tarihli ve 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yetkisi Hakkında Kanun'dur. Bu kanun yürürlüğe giriş tarihi ise 1 Haziran 1982 olarak kabul edilmiştir. Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra ilk çocuk mahkemesi 1987 yılında Ankara'da kurulmuştur⁶⁹.

Söz konusu kanunun 1. maddesine göre her ilde ve merkez nüfusu yüz binin üzerindeki her ilçede bir çocuk mahkemesi kurulması öngörülmüşse de çocuk mahkemelerinin yaygınlaşması istenilen düzeyde olamamış ve bu mahkemeler ancak Ankara, İstanbul, Trabzon ve İzmir'de kurulabilmiştir⁷⁰. Bu kanuna göre il merkezlerinde kurulan çocuk mahkemeleri toplu hâkim esasına bir başkan ve iki üyeden oluşmuştur.

⁶⁷ Soyaslan, a.g.e., s.171; Arslan ve Tanrıver, a.g.e., s.91.

⁶⁸ Tarihsel süreç içerisinde çocuk mahkemelerinin kurulmasına dair ilk düzenleme 1899'da ABD'nin Illionis Eyaletinde çıkarılan çocuk mahkemesi kanunudur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gamze Erkükçü ve Emrah Akbaş, "Türkiyede Çocuk Mahkemelerinin Uygulamalarına Eleştirel Bir Bakış", **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi**, C.1, S.3, 2012, 135-153, s.138.

⁶⁹ Erkükçü ve Akbaş, a.g.e., s.140.

⁷⁰ Erkükçü ve Akbaş, a.g.e., s.140.

2005 yılına gelindiğinde, çocuklarla ilgili yargılama usullerini düzenleyen 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yetkisi Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılarak bu kanunun yerine 3.7.2005 tarih ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kabul edildi. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanun ile çocuk mahkemelerinin yapısı değiştirilmiş ve çocuk mahkemeleri, çocuk mahkemesi ve çocuk ağır ceza mahkemesi olarak yeniden yapılandırılmıştır (ÇKK m.25).

1.2.2.3.1.2. Çocuk Mahkemesi

Çocuk Mahkemesi, tek hakimli mahkemelerden olup, HSK'nın olumlu görüşü alınarak Adalet Bakanlığı'na, her il merkezinde ve bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde kurulur. İş yoğunluğunun gerekli kıldığı yerlerde, bu mahkemelerin birden fazla dairesi oluşturulabilir (ÇKK m.25/1).

Çocuk mahkemeleri nezdinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet savcısı bulunmaz (ÇKK m.25/1). Yargıtay'da müstakar kararlarında Çocuk mahkemelerinde yapılan duruşmalara Cumhuriyet Savcısının katılmasını hukuka aykırı kabul ederek ilk derece mahkemeleri tarafından verilen kararları bu sebeple bozmuştur⁷¹.

Bu mahkemelerin yargı çevresi, kuruldukları il ve ilçenin idari sınırlarıyla belirlenir. Kuruldukları yerin coğrafi durum ve iş yoğunluğu dikkate alınarak çocuk mahkemelerinin yargı çevresinin belirlenmesine veya değiştirilmesine Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Kurulu'na karar verilir (ÇKK m.27).

⁷¹ “(...) En son sözün hükmün tefhim edildiği 03.10.2006 tarihli oturumda hazır bulunan sanıklar Erdal ve Serdar'ın müdafilerine verilmemesi suretiyle C.M.K'nun 216/3. maddesine muhalefet edilmesi, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 25/1. maddesine aykırı olarak duruşmalarda Cumhuriyet Savcısının hazır bulundurulması, Suç tarihi itibarıyla 18 yaşından küçük sanıklar hakkında hüküm tarihinde yürürlükte bulunan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanun'un 23. ve 24. maddelerinin uygulama alanının değerlendirilmemesi, CMK'nun 232/2-c maddesi uyarınca suçun işlendiği yer ve zaman diliminin başlığında gösterilmesi gerektiğinin gözetilmemesi (...)” **Yarg. 6.CD, 21.01.2009, E.2007/1524 K.2009/145** <http://www.kazanci.com> (08.12.2016); “(...)Ancak;5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun geçici madde 113 yollamasıyla 25/1. maddesi gereğince çocuklar hakkındaki yargılamaya Cumhuriyet Savcısının katılamayacağını gözetilmemesi (...) bozmayı gerektirmiş(...)” **Yar. 6. CD, 5.3.2009, E. 2006/5314, K.2009/4546** <http://www.kazanci.com> (08.12.2016).

1.2.2.3.1.3. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi

Çocuk ağır ceza mahkemeleri, toplu hakimli mahkemelerdir. Bu mahkemelerde bir başkan ve yeterli sayıda üye bulunur ve mahkeme bir başkan ve iki üye ile toplanır. Bu mahkemeler her ilde bulunmaz, coğrafi durumları ve iş yoğunluğu gözetilerek belirlenen yerlerde HSK'nın olumlu görüşü alınarak kurulur. İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde bu mahkemelerin birden fazla dairesi oluşturulabilir. (ÇKK m.25/2).

Çocuk mahkemelerinde yapılan duruşmalarda cumhuriyet savcılarının duruşmaya katılamayacağı açık bir şekilde düzenlenmişken, çocuk ağır ceza mahkemesinde yapılan duruşmalarda cumhuriyet savcısının katılıp katılamayacağı ile ilgili olarak Çocuk Koruma Kanunu'nda açık bir hükme yer verilmemiştir. Bu durumda, çocuk ağır ceza mahkemelerinde yapılan duruşmalara cumhuriyet savcısının katılıp katılmamasının hukuka aykırı olup olmadığı sorunu gündeme gelebilmektedir.

Yukarıda ifade edildiği üzere ceza yargılamasında maddi gerçekliğe ise iddia, savunma ve yargılama makamlarının kolektif bir çalışmasıyla ve çekişmeli bir yargılama sonucunda ulaşılır. Ceza mahkemelerinde Cumhuriyet savcılarının duruşmaya katılmayarak, sadece iddianame verdiği durumlarda deliller kolektiflik kazanamamakta ve yargılamada çekişmelilik söz konusu olamamaktadır. Bu doğrultuda Ceza Muhakemesi Kanunu m.188'de Cumhuriyet savcılarının duruşmada hazır bulunabilecek kişiler arasında olduğu açıkça gösterilmiştir. Dolayısıyla, kanunlarda duruşmalarda cumhuriyet savcısının bulunmayacağına ilişkin açık bir hüküm bulunmadıkça, cumhuriyet savcısının duruşmalara katılması zorunludur. Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu 13.10.2009 tarihinde vermiş olduğu kararında çocuk ağır ceza mahkemesinde yapılan duruşmalarda cumhuriyet savcısının bulunmasının zorunlu olduğunu belirtmiştir⁷².

⁷² “(...) Maddenin birinci fıkrasında düzenlenen çocuk mahkemeleri, tek hakimli olup, aynı yasanın 26/1. maddesi uyarınca, asliye ceza mahkemesi ile sulh ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından, suça sürüklenen çocuklar hakkında açılan davalara bakacak olan bu mahkemelerde, duruşmalarda C. Savcısının bulunmayacağı hükme bağlanmış olmasına karşılık, maddenin ikinci fıkrasında düzenlenen ve çocuklar hakkında ağır cezalı suçlar nedeniyle açılan davalarda, heyet halinde çalışacak çocuk ağır ceza mahkemeleri için benzer düzenlemeye yer verilmemiştir. Esasen anılan yasada, genel hükümlerden ayrılan haller, ayrı bir hüküm olarak açıkça düzenlenmiş olup, çocuk mahkemelerinde, duruşmalarda C. Savcısının yer almaması da bu hükümlerden bir tanesidir. Çocuk ağır ceza mahkemeleri için, anılan ayrısı düzenlemeye yer verilmediğine göre, bu mahkemelerdeki duruşmalarda C. Savcısının bulunacağı açıktır.

Çocuk ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresi, bulundukları il merkezi ve ilçeler ile bunlara adli yönden bağlanan ilçelerin idarî sınırlarıdır. Coğrafi durum ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak, çocuk ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresinin belirlenmesine veya değiştirilmesine, Adalet Bakanlığı'nın önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nca karar verilir (ÇKK m.27).

1.2.3. İkinci Derece Ceza Mahkemeleri (İstinaf Mahkemeleri)

İlk derece (olay) mahkemesi tarafından verilen hüküm; fiilin sanık tarafından işlenip işlenmediği sorunu (maddi sorunu), sanık tarafından gerçekleştirilmiş olan eyleme hangi cezanın verilmesi gerektiği, fiilin suç olup olmadığını ve nasıl muhakeme yapılacağı sorunu (hukuki sorunu) çözüme bağlar. Eger bu iki sorun, yani maddi ve hukuki sorun, kanun yolu mahkemesi tarafından incelenmesi kabul edilmişse; bu kanun yolu istinaf olarak adlandırılır⁷³. İşte ikinci derece ceza mahkemeleri, ilk derece ceza mahkemeleri tarafından verilen nihai kararları maddi ve hukuki yönden inceleyecek olan mahkemelerdir. İkinci derece mahkemeleri kanun yolu olan, istinaf yoluna ilişkin başvurularını inceleyen yargılama makamları olduğu için bu mahkemelere istinaf mahkemeleri adı da verilir. Bu bakımdan, istinaf mahkemeleri, ilk derece mahkemelerinin nihai kararlarını hem delillerin tespiti, değerlendirilmesi ve sübut konusundaki yanlışlıkları bakımından maddi yönden, hem de sabit kabul ettikleri olaylara hukuk normları uygulanırken hata yapıp yapmadıkları bakımından, yani hukuki yönden inceleyen mahkemelerdir⁷⁴.

Adli yargı ceza mahkemeleri teşkilatında istinaf yargılaması yapacak olan makam, bölge adliye mahkemelerinin ceza daireleridir. Bölge adliye mahkemelerinin kuruluş,

Öte yandan, 5235 Sayılı Yasanın 9. maddesinde, mahkemelerin kuruluşları ile ilgili hükümlere yer verilmiş, ancak C. Savcısının bu mahkemelerde bulunup bulunamayacağına ilişkin hiçbir ifadeye yer verilmemiştir. 5271 sayılı CYY'nın, "duruşmada bulunacaklar" başlıklı, 188. maddesinin birinci fıkrasında ise, duruşmada hükme katılacak hakimler ve C. Savcısının hazır bulunması genel koşuluna yer verildikten sonra, 2. fıkra açıkça, sulh ceza mahkemelerinde yapılan duruşmalarda C. Savcısının bulunmayacağı hükme bağlanmıştır. Görüldüğü gibi, ceza yargılaması sistemimizde, C. Savcısının duruşmalarda bulunması esas, bulunmaması ise istisnayı oluşturmakta olup, bu istisnalar da yasada açıkça belirtilmiştir. Çocuk Koruma Yasası'ndaki düzenleme de yasa koyucunun bu iradesinin bir yansımasıdır(...)" YCGK, 13.10.2009, E.2009/3-161, K.2009/232 <http://www.kazanci.com> (08.12.2016).

⁷³ Yenisey, a.g.e., s.215-216.

⁷⁴ Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.337; Ali Tanju Sarıgül, *Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf*, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012, s.21.

işleyiş ve görevleriyle ilgili temel düzenleme ise 5235 sayılı Adli yargı İlk Derece Mahkemeleriyle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun'un üçüncü kısmında hüküm altına alınmıştır. Söz konusu kanunun üçüncü kısmının birinci bölümünde bölge adliye mahkemelerinin kuruluşuna ilişkin, ikinci bölümde görevine ilişkin ve üçüncü bölümünde ise bölge adliye mahkemesi başkanı, daire başkanları ve üyelerin nitelikleri ve atanmalarına ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

1.2.3.1. Bölge Adliye Mahkemeleri

Bölge adliye mahkemeleri, bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenecek olan yerlerde, Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun da olumlu görüşünün alınması suretiyle Adalet Bakanlığı'nca kurulur (Teşkilat Kanunu m.25/1). Bölge adliye mahkemelerinin yargı çevrelerinin belirlenmesine, değiştirilmesine veya bu mahkemelerin kaldırılmasına Adalet Bakanlığı'nın önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nca karar verilir (Teşkilat Kanunu m.25/2).

26 Eylül 2004 yılında kabul edilen 5235 sayılı kanunun 55. maddesinde, yürürlük tarihi, 1 Haziran 2005 olarak belirlenmişti. Mezkûr kanunda yer alan geçici madde 2 ile bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç iki yıl içinde yani 1 Haziran 2007 tarihine kadar bölge adliye mahkemelerinin Adalet Bakanlığı'nca kurulması öngörülmüştü. Bölge adliye mahkemelerinin kuruluşları, yargı çevreleri ve tüm yurttaki göreve başlayacakları tarih de ayrıca Resmi Gazete'de ilan edilecekti.

Bölge adliye mahkemeleri, Adalet Bakanlığı'nın 05.06.2007 tarihli ve 26543 sayılı Resmi Gazete 'de yayınlanan kararı ile İstanbul, Bursa, İzmir, Ankara, Adana, Konya, Samsun, Diyarbakır ve Erzurum'da olmak üzere 9 yerde kurulmuştur. Hakimler ve Savcılar Kurulu da 15.05.2007 tarihli ve 206 sayılı kararı uyarınca; bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluklarına göre Adalet Bakanlığı'nca kurulmuş bulunan bölge adliye mahkemelerinin yargı çevresi ile daire sayısını belirlemiştir⁷⁵.

⁷⁵ İlgili karar şu şekildedir: "Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanlığından: 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 25 inci maddesi uyarınca Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun olumlu görüşü alınarak bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluklarına göre Adalet Bakanlığı'nca kurulmuş bulunan Bölge Adliye Mahkemelerinden;

Ayrıca HSK'nın bu kararları uyarınca, Türkiye genelinde görev yapan hakim, cumhuriyet savcısı ve yardımcı personel sayısının, hem ilk derece mahkemelerinin hem de bölge adliye mahkemelerinin ihtiyacına cevap veremeyeceğinin anlaşılması ve 5235 sayılı Kanun'un geçici 3 üncü maddesinin birinci fıkrasında öngörülen ve bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç iki yıl içinde bölge adliye mahkemeleri için tamamlanması zorunlu olan bina, araç ve gereçlerin halen daha sağlanamamış olması sebebiyle, bölge adliye mahkemelerinin tüm yurtda göreve başlayacakları tarihin belirlenmesi hususunun 5235 sayılı Kanunun geçici üçüncü maddesinde öngörülen koşulların tamamlanmasından sonra değerlendirilmesinin uygun olacağı belirtilmiştir⁷⁶.

2011 yılına kadar bölge adliye mahkemelerine yapılması gereken Cumhuriyet savcısı ve hâkim ataması yapılmamıştır. 2011 yılına gelindiğinde, Hakimler ve Savcılar Kurulu 22.2.2011 tarihli ve 322 sayılı bölge adliye mahkemeleri Cumhuriyet başsavcılıklarına ait kararname ile 9 yerde kurulan bölge adliye mahkemelerine Cumhuriyet başsavcılarının atamalarını yapmıştır.

Bu gelişmelerden sonra, 5235 sayılı Kanun'un 25. maddesi uyarınca HSK'nın 7.6.2011 tarih ve 187 sayılı olumlu görüşü ve Adalet Bakanlığı'nın 13.6.2011 tarihli kararı ile Antalya, Gaziantep, Kayseri, Sakarya, Trabzon ve Van olmak üzere 6 yerde daha bölge adliye mahkemesinin kurulması kabul edilmiş ve bu yeni oluşturulan mahkemelerin

-
- 1- İstanbul Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin; İstanbul, Kırklareli, Edirne, Tekirdağ, Kocaeli, Sakarya ve Düzce,
 - 2- Bursa Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin; Bursa, Çanakkale, Balıkesir, Kütahya, Bilecik ve Yalova,
 - 3-İzmir Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin; İzmir, Manisa, Uşak, Aydın, Denizli ve Muğla,
 - 4-Konya Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin; Konya, Afyonkarahisar, Isparta, Burdur, Antalya, Aksaray ve Karaman,
 - 5-Adana Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin; Adana, Mersin, Niğde, Kayseri, Hatay, Osmaniye, Kahramanmaraş, Adıyaman, Gaziantep, Malatya ve Kilis,
 - 6-Ankara Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin; Ankara, Eskişehir, Bolu, Zonguldak, Karabük, Bartın, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir ve Yozgat,
 - 7-Samsun Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin; Samsun, Sinop, Amasya, Tokat, Sivas, rdu, Giresun, Gümüşhane, Trabzon, Rize ve Artvin,
 - 8-Erzurum Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin; Erzurum, Erzincan, Bingöl, Muş, Ağrı, Iğdır, Kars, Ardahan ve Bayburt,
 - 9-Diyarbakır Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin; Diyarbakır, Elazığ, Tunceli, Şanlıurfa, Mardin, Batman, Siirt, Bitlis, Van, Şırnak ve Hakkari
- İllerinin mülki hudutlarını kapsayacak şekilde belirlenmesine karar verilmiştir.” Bkz. **RG T. 5.6.2007, S. 26543**.

⁷⁶ http://www.pgm.adalet.gov.tr/duyuru/BAM_DUYURU.htm (13.12.2016); Cengiz Ünsal ,**Çeza Muhakemesinde İstinafın Gelişimi ve Bölge Adliye Mahkemelerinde Muhakemenin Yapılması**, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2014, s.195.

başsavcılarını da tayin edilmiştir. Böylece toplamda 15 yerde bölge adliye mahkemeleri kurulmuş, bu mahkemelerin yargı çevreleri ve daire sayıları aynı karar ile yeniden belirlenerek resmi gazetede ilan edilerek yayınlanmıştır⁷⁷.

Her ne kadar şimdilik 15 yerde bölge adliye mahkemesi kurulmasına karar verilmiş ise de HSK, 29.2.2016 tarihli ve 53 sayılı kararıyla, ilk etapta bölge adliye mahkemenin yedi merkezde faaliyete geçirilerek, her bir bölge için daire sayısının artırılması suretiyle, Yargıtay'daki ihtisaslaşmaya benzer bir şekilde ihtisas daireleri oluşturularak, bu yolla içtihat farklılıklarının azaltılması suretiyle uygulama birliğinin temin edilebileceği ve bu şekilde ihtisaslaşmada etkinliğin ve verimliliğin sağlanabileceği düşüncesinden hareketle bazı merkezlerde bulunan mahkemelerin yargı çevresini yeniden tespit etmiştir⁷⁸. Böylece

⁷⁷ Anılan kararlar şu şekildedir: “5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun’un 25 inci maddesi uyarınca Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluklarına göre Adalet Bakanlığınca İstanbul, Bursa, İzmir, Konya, Adana, Ankara, Samsun, Erzurum ve Diyarbakır bölge adliye mahkemeleri kurulmuş olup, bu mahkemelerin yargı çevreleri Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenmiştir. Bölge adliye mahkemelerinin kurulmasına ve yargı çevrelerinin belirlenmesine ilişkin söz konusu kararlar, 05/06/2007 tarihli ve 26543 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bu bölge adliye mahkemelerine ilaveten, Adalet Bakanlığınca Antalya, Gaziantep, Kayseri, Sakarya, Trabzon ve Van bölge adliye mahkemeleri kurulmuştur. Yeni kurulan altı bölge adliye mahkemesiyle birlikte toplam on beş bölge adliye mahkemesinin yargı çevreleri, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca yeniden belirlenmiştir. Buna göre;

1-İstanbul Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin; İstanbul, Kırklareli, Edime, Tekirdağ, **2-Bursa Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin;** Bursa, Çanakkale, Balıkesir, Kütahya, Bilecik ve Yalova, **3-İzmir Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin;** İzmir, Manisa, Uşak, Aydın, Denizli ve Muğla, **4-Konya Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin;** Konya, Afyonkarahisar, Aksaray ve Karaman, **5-Adana Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin;** Adana, Mersin, Hatay ve Osmaniye, **6-Ankara Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin;** Ankara, Eskişehir, Karabük, Kastamonu, Çankırı, Kırıkkale ve Kırşehir, **7-Samsun Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin;** Samsun, Sinop, Amasya, Tokat, Ordu ve Çorum, **8-Erzurum Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin;** Erzurum, Erzincan, Tunceli, Ağrı, Iğdır, Kars, Ardahan ve Bayburt, **9-Diyarbakır Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin;** Diyarbakır, Elazığ, Mardin, Batman, Siirt, Şırnak ve Bingöl, **10-Antalya Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin;** Antalya, Burdur ve Isparta, **11-Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin;** Gaziantep, Adıyaman, Kahramanmaraş, Kilis ve Şanlıurfa, **12-Kayseri Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin;** Kayseri, Malatya, Nevşehir, Niğde, Sivas ve Yozgat, **13-Sakarya Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin;** Sakarya, Bartın, Bolu, Düzce, Kocaeli ve Zonguldak, **14-Trabzon Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin;** Trabzon, Artvin, Giresun, Gümüşhane ve Rize, **15-Van Bölge Adliye Mahkemesinin yargı çevresinin;** Van, Bitlis, Hakkâri ve Muş illerinin mülki hudutlarını kapsayacak şekilde belirlenmesine karar verilmiştir” Bkz. R.G. T.7.11.2015, S. 29525.

⁷⁸ “**Antalya Bölge Adliye Mahkemesi yargı çevresinin;** Afyonkarahisar, Antalya, Burdur, Denizli, Isparta, Mersin, **Ankara Bölge Adliye Mahkemesi yargı çevresinin;** Ankara, Aksaray, Bartın, Bolu, Çankırı, Düzce, Eskişehir, Kırıkkale, Karaman, Karabük, Kastamonu, Kayseri, Kırşehir, Konya, Nevşehir, Niğde, Sivas, Yozgat, Zonguldak, **Erzurum Bölge Adliye Mahkemesi yargı çevresinin;** Ağrı, Ardahan, Artvin, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Kars, Muş, Tunceli, Van, **Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi yargı çevresinin;** Adana, Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Mardin, Osmaniye, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak, **İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi yargı çevresinin;** Bilecik, Bursa, Edime, İstanbul, Kırklareli, Kocaeli,

bölge adliye mahkemelerinin ilk olarak Ankara, Antalya, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, İzmir ve Samsun’da faaliyete başlayacağı öngörülmüştür. Ayrıca yargı çevreleri yeniden belirlenen bu mahkemelerin, 20 Temmuz 2016 tarihi itibarıyla yurt genelinde göreve başlayacakları, Adalet Bakanlığı tarafından Resmi Gazete ‘de ilan edilmiştir⁷⁹.

Bölge adliye mahkemelerinde bulunması gereken birimler 5235 sayılı Kanun’un 26. maddesinde gösterilmiştir. Buna göre bölge adliye mahkemeleri, başkanlık, başkanlar kurulu, daireler, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı, bölge adliye mahkemesi adalet komisyonu ve müdürlüklerden oluşur.

Her bölge adliye mahkemesinde bir başkan bulunur. Başkanlık birimi başkan ve yazı işlerinden oluşur (Teşkilat Kanunu m.27). Bölge adliye mahkemesi başkanının atanması 5235 sayılı Kanun’un 43. maddesinde hüküm altına alınmıştır. Buna göre; bölge adliye mahkemesi başkanı birinci sınıf veya birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adli yargı hâkim ve savcıları arasından Hâkimler ve Savcılar Kurulu’na atanır.

Bölge adliye mahkemesi başkanının görevleri 5235 sayılı Kanun’un 34. maddesi gereğince şunlardır: mahkemeyi temsil etmek; bölge adliye mahkemesi başkanlar kuruluna ve adalet komisyonuna başkanlık etmek; başkanlar kurulu ile komisyon kararlarını yürütmek, mahkemenin uyumlu, verimli ve düzenli çalışmasını sağlamak; genel yönetim işlerini yürütmek ve bu yolda uygun göreceği önlemleri almak; hukukî veya fiilî nedenlerle bir dairenin kendi üyeleri ile toplanamadığı hâllerde ilgisine göre diğer dairelerden kıdem ve sıraya göre üye görevlendirmek; bölge adliye mahkemesi memurlarını denetlemek veya denetletmek; personelden kendisine doğrudan bağlı olanlar hakkında ilgili kanunda belirtilen disiplin cezalarını uygulamak; hükme bağlanan işlerde adlî yargı ilk derece

Sakarya, Tekirdağ, Yalova, **İzmir Bölge Adliye Mahkemesi yargı çevresinin**; Aydın, Balıkesir, Çanakkale, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla, Uşak, **Samsun Bölge Adliye Mahkemesi yargı çevresinin**; Amasya, Çorum, Giresun, Ordu, Rize, Samsun, Sinop, Tokat, Trabzon İllerinin mülkî hudutlarını kapsayacak şekilde yeniden belirlenmesine, 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun’un 25 inci, 6087 sayılı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kumlu Kanunu’nun 4 üncü maddeleri gereğince karar verilmiştir” Bkz. **RG T.1.3.2016, S.29640**.

⁷⁹ “5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanunun 25 ve geçici 2. maddeleri uyarınca kurulan ve yargı çevreleri belirlenen bölge adliye mahkemeleri 20/07/2016 tarihinde tüm yurttan göreve başlayacaktır.” Bkz. **RG T. 7.11.2015, S.29525**.

mahkeme hâkim ve savcılarına verilen not fişlerini mercilerine göndermek; kanunlarla verilen diğer görevleri yapmaktır.

Bölge adliye mahkemesinin bir diğer birimi olan başkanlar kurulu ise 5325 sayılı Kanun'un 28. maddesinde, bölge adliye mahkemesi başkanı ile daire başkanlarından oluştuğu düzenlenmiştir. Bölge adliye mahkemesi başkanının bulunmadığı hâllerde kurulun başkanlığını daire başkanlarından kıdemli olanı yerine getirir. Daire başkanının mazereti hâlinde, o dairenin kıdemli üyesi kurula katılıcaktır.

Başkanlar kurulunun görevleri 5235 sayılı Kanunun 35. maddesinde sayılmıştır. Buna göre başkanlar kurulunun görevleri: bölge adliye mahkemesi hukuk ve ceza dairelerinin numaralarını ve aralarındaki işbölümünü belirlemek, daireler arasında çıkan iş bölümü uyuşmazlıklarını karara bağlamak; re'sen veya bölge adliye mahkemesinin ilgili hukuk veya ceza dairesinin ya da Cumhuriyet başsavcısının, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu veya Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'na göre istinaf yoluna başvurma hakkı bulunanların, benzer olaylarda bölge adliye mahkemesi hukuk veya ceza dairelerince verilen kesin nitelikteki kararlar arasında ya da bu mahkeme ile başka bir bölge adliye mahkemesi hukuk veya ceza dairelerince verilen kesin nitelikteki kararlar arasında uyuşmazlık bulunması hâlinde bu uyuşmazlığın giderilmesini gerekçeli olarak istemeleri üzerine, kendi görüşlerini de ekleyerek Yargıtay birinci başkanlığından istemek ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirmektir.

Bölge adliye mahkemesinin istinaf yargılamasını yapacak olan birimleri dairelerdir. Bölge adliye mahkemesi daireleri Yargıtay'da olduğu gibi hukuk daireleri ve ceza daireleri olmak üzere ikiye ayrılır. 5235 sayılı Kanunun 29. maddesine göre, her bölge adliye mahkemesinde en az üç hukuk ve en az iki ceza dairesinin bulunması zorunludur. İhtiyaç duyulan hallerde dairelerin sayısı, Adalet Bakanlığı'nın önerisi üzerine Hâkim ve Savcılar Kurulu tarafından arttırılıp azaltılabilir.

Dairelerde bir başkan ve yeteri kadar üye bulunur (Teşkilat Kanunu m.29). Her daire, bir başkan ve iki üyenin katılmasıyla toplanır. Görüşmeler gizli yapılır, kararlar çoğunlukla verilir. Hukukî veya fiilî nedenlerle bir daire toplanamazsa, başkanlar kurulunun kararıyla diğer dairelerden, bu da mümkün olmazsa, Hâkimler ve Savcılar

Kurulu'nca diğerk bölge adliye mahkemelerinden yetkili olarak görevlendirilen üyelerle eksiklik tamamlanır. Daire başkanının hukukî veya fiilî nedenlerle bulunamaması halinde dairenin en kıdemli üyesi daireye başkanlık yapar (Teşkilat Kanunu m.46).

5235 sayılı kanunun 43. maddesi uyarınca, daire başkanları birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş; daire üyeleri ise en az birinci sınıfa ayrılmış olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adli yargı hâkim ve savcıları arasından Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nca atanır. Ayrıca aynı yasanın 45. maddesine göre Yargıtay daire başkanı ve üyeleri, adli yargı hâkim sınıfından olan Adalet Bakanlığı yüksek müşavirleri, müsteşar yardımcıları, teftiş kurulu başkanı ve genel müdürleri, bağımsız daire başkanları istekleri üzerine Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nca bölge adliye mahkemesi başkanlığına, daire başkanlıklarına veya Cumhuriyet başsavcılığına atanabilirler.

5235 sayılı Kanun'un 45. maddesinde görüldüğü üzere bakanlık üst düzey bürokratlarının da isteğe bağılı olarak daire başkanı olarak atanabileceği öngörülmüştür. Söz konusu kişilerin aktif bir şekilde hâkim ve savcılık görevini yapmadıkları göz önünde tutulduğunda, bunların istinaf mahkemesi hâkimi olarak görevlendirilmesi istinafın amacı olan maddi gerçekliğe ulaşarak güvenceli adaletin gerçekleştirilmesi ile bağdaşmayacağı ayrıca söz konusu kişilerin iktidarın bürokratik hiyerarşik yapılanmaları içerisinde yer aldıkları da düşünüldüğünde bölge adliye mahkemelerinde yargı bağımsızlığını zedeleyen bir tablo ortaya çıkabileceği belirtilmiştir⁸⁰.

Ceza yargılaması bakımından önem arzeden ve istinaf kanun yoluna ilişkin başvuruları inceleyen bölge adliye mahkemelerinin ceza daireleridir. Bir başkan, yeteri kadar üye, bir yazı işleri müdürü ve memurlardan oluşan ceza dairelerin görevleri 5235 sayılı Kanun'un 37. maddesinde gösterilmiştir. Buna göre; adli yargı ilk derece ceza mahkemelerince verilen ve kesin olmayan hüküm ve kararlara karşı yapılacak başvuruları inceleyip karara bağlamak; yargı çevresi içerisinde bulunan adli yargı ilk derece ceza mahkemeleri arasındaki yetki ve görev uyuşmazlıklarını çözmek; yargı çevresindeki adli yargı ilk derece ceza mahkemeleri hâkimlerinin davayı görmeye hukukî veya fiilî

⁸⁰ Süha Tanrıver, **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, 1.Baskı, Ankara: Yetkin Basımevi, 2016, s.213.

engellerinin çıkması hâlinde, o davanın bölge adliye mahkemesi yargı çevresi içerisinde başka bir adli yargı ilk derece ceza mahkemesine nakli hakkında karar vermek; kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak bölge adliye mahkemelerinin ceza dairelerinin ceza dairelerinin görevleri olarak düzenlenmiştir.

Her bölge adliye mahkemesinde, bir Cumhuriyet başsavcılığı teşkilatı bulunur. Cumhuriyet başsavcılığı, Cumhuriyet başsavcısı ve yeteri kadar Cumhuriyet savcısından oluşur. Cumhuriyet başsavcısı da, kanunda belirtilen asgari nitelikleri karşılamak şartıyla adli yargı hakim ve savcılar arasından, Cumhuriyet savcıları ise hâkimlik ve savcılık mesleğinde fiilen en az sekiz yıl görev yapmış ve üstün başarısı ile bölge adliye mahkemesinde yararlı olacağı anlaşılmış bulunan adli yargı hâkim ve savcıları arasından HSYK tarafından atanır (Teşkilat Kanunu m.44). En kıdemli Cumhuriyet savcısı, Cumhuriyet başsavcivekili olarak görev yapar (Teşkilat Kanunu m.30).

Bölge adliye mahkemeleri Cumhuriyet başsavcısının görevleri aynı kanunun 40. maddesinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcısının görevleri şunlardır: bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığını temsil etmek, Cumhuriyet başsavcılığının verimli, uyumlu ve düzenli bir şekilde çalışmasını sağlamak, bölge adliye mahkemesinin genel yönetim işlerini yürütmek, bölge adliye mahkemesine gelen ceza davalarına ilişkin hüküm ve kararlara ait dosyaların duruşmalarına katılmayı sağlamak, ceza dairelerinin kararlarına karşı gerektiğinde kanun yollarına başvurmak, dairelerin benzer olaylarda kesin olarak verdikleri kararlar arasındaki uyumsuzluğun giderilmesi için başkanlar kuruluna başvurmak, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet savcılarının ilerleme belgelerini düzenlemek, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet savcıları üzerinde gözetim ve denetim yetkisini kullanmak, Cumhuriyet başsavcılığı müdürlüklerini ve personelini denetlemek veya denetletmek, Cumhuriyet başsavcılığında görevli personel hakkında ilgili kanunda belirtilen disiplin cezalarını uygulamak, kanunlarla verilen diğer görevleri yapmaktır.

Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet savcılarının görevleri ise aynı kanunun 41. maddesinde gösterilmiştir. Bu düzenlemeye göre bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet savcılarının görevleri: bölge adliye mahkemesine gelen ceza davalarına ilişkin hüküm ve kararlara ait dosyaların duruşmalarına katılmak, ceza daireleri kararlarına karşı

gerektiğinde kanun yollarına başvurmak, Cumhuriyet başsavcısının vereceği diğer görevleri yapmak, kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak şeklinde düzenlenmiştir.

Ayrıca her bölge adliye mahkemesi nezdinde, bir bölge adliye mahkemesi adalet komisyonu bulunur. Komisyon, bölge adliye mahkemesi başkanının başkanlığında, Hâkimler ve Savcılar Kurulu'na daire başkanları arasından belirlenen bir asıl üye ile bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcısından oluşur. Hâkimler ve Savcılar Kurulu ayrıca daire başkan veya üyeleri arasından bir yedek üye belirler. Başkanın yokluğunda en kıdemli daire başkanı, Cumhuriyet başsavcısının yokluğunda Cumhuriyet başsavcivekili ve asıl üyenin yokluğunda yedek üye komisyona katılır. Komisyon eksiksiz toplanır ve çoğunlukla karar verir (Teşkilat Kanunu m.31).

1.2.4. Yargıtay

Yargıtay, bölge adliye mahkemelerinin yurt genelinde göreve başladığı 20 Temmuz 2016 tarihinden itibaren esas itibarıyla ilk derece ceza mahkemelerinin hüküm ve kararlarına karşı istinaf kanun yoluna başvurulması üzerine, bölge adliye mahkemelerinin bu ekseninde vereceği kararları inceleyecek olan bağımsız bir yüksek mahkemedir. Yargıtay, ceza yargılamasında, bölge adliye mahkemelerinin yurt genelinde göreve başlayacağı tarih olan 20 Temmuz 2016 tarihinden önce ise ilk derece mahkemelerinin kararlarına karşı başvuru üst derece ve kontrol mahkemesi olarak görevini sürdürmeye devam edecektir. Ayrıca önemle belirtmek gerekir ki, bölge adliye mahkemelerinin göreve başlama tarihinden önce verilen kararlarla ilgili Yargıtay ceza daireleri tarafından verilen bozma kararları üzerine mahkemelerce verilen direnme kararları da, kararına direnilen dairede incelenecektir⁸¹. Bu bağlamda Yargıtay adli yargı bütünü içinde yer alan hem medeni hem de ceza yargısı alanında temyiz mahkemesi olarak işlev gören bir yargı kuruluşu konumundadır⁸².

⁸¹ **5320 sayılı Yürürlük Kanunu geçici madde 10- (Ek: 24/11/2016-6763/38 md.)** “(1) Bölge adliye mahkemelerinin göreve başlama tarihinden önce verilen kararlarla ilgili Yargıtay ceza daireleri tarafından verilen bozma kararları üzerine mahkemelerce verilen direnme kararları, kararına direnilen daireye gönderilir. (2) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla Yargıtay Ceza Genel Kurulunda bulunan dosyalar, kararına direnilen daireye gönderilir. (3) Daire, mümkün olan en kısa sürede direnme kararını inceler ve yerinde görürse kararını düzeltir; görmezse dosyayı Yargıtay Ceza Genel Kuruluna gönderir.”

⁸² Tanrıver, **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, s.219.

Anayasal bir kurum olan Yargıtay, Anayasanın 154. maddesinde yüksek mahkemeler arasında sayılmıştır. Buna göre Yargıtay adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar (AY m.154). Yine aynı maddede Yargıtay'ın kuruluş ve işleyişinin kanunla düzenleneceği belirtilmiştir. Bu bakımdan Yargıtay'ın kuruluş ve işleyişinin düzenlendiği kanun 8.2.1983 tarih ve 2797 sayılı Yargıtay Kanunu'dur. Ayrıca Yargıtay birinci başkanı, birinci başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri, Yargıtay Cumhuriyet başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet başsavcıvekili, tetkik hâkimleri, Yargıtay Cumhuriyet başsavcı başyardımcısı, Yargıtay Cumhuriyet başsavcı yardımcıları ile personelin Yargıtay Kanunu'nda gösterilmeyen ve bu kanuna aykırı düşmeyen görev ve yetkilerini, çalışma usullerini, seçimlerin yöntemini, tutulacak defterleri ve basılı kağıtların kullanılış şeklini düzenlemek ve Yargıtay'ın iç düzenini ve Yargıtay Kanunu'nun uygulanmasını sağlamak amacıyla bir de Yargıtay iç yönetmeliği yayımlanmıştır⁸³.

1.2.4.1. Yargıtay Teşkilatı

Yargıtay'da bulunması gereken birimler, 2797 sayılı Yargıtay Kanunu'nun 2. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre Yargıtay; birinci başkanlık, daireler, Yargıtay Cumhuriyet başsavcılığı, bürolar ve idari birimlerden oluşur.

Yargıtay'ın karar organları ise Yargıtay Kanunu'nun 3. maddesinde gösterilmiştir. Bu maddeye göre Yargıtay'ın karar organları Daireler, Hukuk Genel Kurulu, Ceza Genel Kurulu, Büyük Genel Kurul, Başkanlar Kurulları, Birinci Başkanlık Kurulu, Yüksek Disiplin Kurulu, Yönetim Kuruludur.

Yargıtay'ın birinci başkanlık birimi, birinci başkan ve başkanvekilleriyle genel sekreterden oluşur. Yargıtay Büyük Genel Kurulu; birinci başkan, birinci başkanvekilleri ile daire başkanlarını kendi üyeleri arasından, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçer (Yargıtay K. m.31). 18.06.2014 tarih ve 6545 sayılı Türk Ceza Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 33. maddesi ile 2797 sayılı Yargıtay

⁸³ Bkz. RG T. 29.08.1983, S. 18150.

Kanunu'nun 30. maddesinde yapılan değişikliğe göre Yargıtay Birinci Başkanı seçilebilmek için en az altı yıl, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Birinci Başkanvekili ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekili seçilebilmek için en az beş yıl, daire başkanı seçilebilmek için en az üç yıl süreyle Yargıtay üyeliği yapmış olmak zorunludur.

6545 sayılı kanunun ile 2797 sayılı kanun'un 30. maddesine 30/A maddesi eklenerek genel sekreter ve genel sekreter yardımcıları yeniden belirlenmiştir. Bu düzenlemeye göre genel sekreter, Yargıtay üyeleri arasından birinci başkan tarafından seçilir. Genel sekreterin görev süresi iki yıldır. Ancak bu süre sona ermeden birinci başkanın kararı üzerine veya birinci başkanın görevinin sona ermesi hâlinde genel sekreterin görevi sona erer. Görevi sona eren genel sekreter bir kere daha seçilebilir.

Ceza yargısı bağlamında, Yargıtay'da temyiz incelemesini gerçekleştirecek en önemli birimi daireler oluşturmaktadır. Bugün için Yargıtay'da on iki hukuk, on iki ceza dairesi bulunmaktadır⁸⁴. Ayrıca her dairede bir daire başkanı ile yeteri kadar üye bulunur (Yargıtay K. m.5). Daireler kurul hâlinde çalışır, kurul bir başkan ve dört üyenin katılmasıyla toplanır. Üye sayısının yeterli olması halinde birden fazla kurul oluşturulabilir. Bu durumda, oluşturulan diğer kurullara, kurulda yer alan en kıdemli üye başkanlık eder. Kurullar işi müzakere eder ve salt çoğunlukla karar verirler. Müzakereler gizlilik esasına göre yürütülür. Karar çoğunluk ile verilmişse karşı oy yazısı, kararların asıl ve örneklerinde gösterilir (Yargıtay K. m. 40).

⁸⁴ 6545 sayılı kanun ile 2797 sayılı Yargıtay Kanunu'nun 5. maddesinde yapılan değişiklikten önce Yargıtay'da yirmi üç hukuk ve onbeş ceza dairesi bulunmaktaydı. 6545 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle birlikte 2797 sayılı Yargıtay Kanunu'nun 5 inci maddesinde yer alan "yirmi üç hukuk, on beş ceza dairesi" ibaresi "otuz sekiz daire" şeklinde değiştirilmiş ve böylece hukuk ve ceza dairesi ayrımı daireler bakımından kaldırılarak mevcut dairelerin, hukuk ve ceza dairesi olarak Yargıtay Büyük Genel Kurulu tarafından belirleneceği belirtilmişti. Daha sonra 2.12.2014 tarih ve 6572 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 21. ve 22. maddesi ile 2797 sayılı kanunun 5 ila 14. maddelerinde bir değişikliğe gidilerek Yargıtay'da daire sayısı yirmi üç hukuk, yirmi üç ceza dairesi olmak üzere 38'den 46'ya çıkarıldı. Ayrıca hukuk ve ceza dairesi olarak, dairelerin belirlenmesinde Yargıtay Büyük Genel Kurulu'nun yetkisi kaldırıldı. Nihayet 2016 yılına gelindiğinde, 1.7.2016 tarih ve 6723 sayılı Danıştay Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 2797 sayılı Yargıtay Kanunu'nun 5. maddesi tekrardan değiştirilerek Yargıtay'da on iki hukuk, on iki ceza olmak üzere toplamda 24 dairenin bulunacağı öngörüldü. Yine 6723 sayılı Kanun ile Yargıtay Kanunu'na geçici 15. madde eklenerek Birinci Başkanlık Kurulu'nun, iş durumunu ve ihtiyaçları dikkate alarak bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç üç yıl içinde daire sayısını onikiye indireceği düzenlendi. Ancak bu daireler, Birinci Başkanlık Kurulu'nca kapatılıncaya kadar görevlerine devam ederler.

Ceza yargısı alanında önemli bir işlev gören diğer bir birim Yargıtay Ceza Genel Kurulu'dur. Bu kurul, ceza dairelerinin başkan ve üyelerinden oluşur. Toplantılarda daire başkanlarının en az yarısından fazlasının bulunması zorunludur. Ceza Genel Kurullarının içtihadı birleştirme toplantılarında ise; bu kurullara bağlı dairelerin her birinin mevcudu üç itibar edilerek toplamının en az üçte ikisi kadar üyenin, diğer toplantılarında, işi görüşme konusu olan daireden üçten fazla üyenin katılmaması koşuluyla bu kurullara bağlı her daireden en az bir üyenin bulunması zorunludur. Genel kurul toplantısına katılan üye sayısının çift olması hâlinde, ilgili kurul başkanı tarafından belirlenecek daireden bir üye daha kurula katılır. Ceza Genel Kurulu Birinci Başkan'ın başkanlığında toplanır. Birinci Başkan'ın başkanlık etmediği veya bulunmadığı zamanlarda ise Ceza Genel Kurulu'na, ceza dairelerinden seçilmiş olan başkanvekili başkanlık eder (Yargıtay K. m.7).

Temyiz yoluna başvurulması halinde, ceza dairelerinin hangi dava ve işlere bakacağıнын tayininde önemli işlevi yerine getiren bir kurul da Yargıtay Ceza Daireleri Başkanlar Kurulu'dur. Bu kurul, Birinci Başkan ile ceza dairelerinden seçilen Birinci Başkanvekili ve ceza daireleri başkanlarından oluşur (Yargıtay K. m. 9).

Yargıtay'ın, gerek hukuk ve ceza dairelerinin bir yıl içerisinde hangi dava ve işlere bakacağıнын belirlenmesi konusunda nihai kararı verme gerekse içtihatların birleştirilmesi bağlamında önemli bir role sahip en geniş yetkilere sahip kurulunu, Yargıtay Büyük Genel Kurulu oluşturmaktadır.

Yargıtay Büyük Genel Kurulu; birinci başkan, birinci başkanvekilleri, daire başkanları, üyeler ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcı vekilinden oluşur. Yargıtay Büyük Genel Kurulu, dairelerden her birinin mevcudu beş itibar edilerek toplamının en az üçte ikisi ile toplanır. Ancak, Ceza Genel Kuruluna katılması zorunlu üye sayısının üçte ikisi kadar ceza dairesi üyesi ile hukuk ve ceza daireleri başkanlarının en az yarısından fazlasının toplantıda hazır bulunması şarttır. (Yargıtay K. m. 8).

1.2.4.2. Yargıtay'ın Görevleri

Bilindiği üzere Yargıtay, yargılama değil, hukuka uygunluk denetimi yapan yüksek bir mahkemedir. Bu bağlamda Yargıtay'ın adli yargı alanındaki asıl görevi temyiz adı verilen denetim işlevini yerine getirmektir. Temyiz, istinaf aşamasından sonra gelen aşama olup ülkede hukuk birliğinin sağlanması ve hukuk kurallarının her yerde aynı şekilde uygulanmasını sağlama amacını taşıyan denetim mekanizmasıdır⁸⁵.

Yargıtay, istinaf mahkemeleri olan bölge adliye mahkemelerinin göreve başlamasından sonra, yani 20.07.2016 tarihinden sonra, bölge adliye mahkemelerinin kararlarına karşı başvurulmuş yüksek mahkemedir⁸⁶. Dolayısıyla, 20. 07. 2016 tarihinden itibaren, Yargıtay, ilk derece ceza mahkemelerinin karar ve hükümlerine karşı istinaf kanun yoluna başvurulması üzerine, bölge adliye mahkemelerinin bu bağlamda vereceği karar ve hükümleri temyizen denetleyen son derece yargı organı kimliğine kavuşacaktır⁸⁷.

Genel çerçevede Yargıtay'ın görevlerinin nelerden ibaret bulunduğu, esas itibarıyla Yargıtay Kanunu'nun 13. maddesinde belirtilmiştir. Bu düzenlemeye göre Yargıtay'ın görevleri şunlardır:

1. Adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümleri ilk ve son merci olarak inceleyip karara bağlamak,
2. Yargıtay Başkan ve üyeleri ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekili ve özel kanunlarında belirtilen kimseler aleyhindeki görevden doğan tazminat davalarına ve bunların kişisel suçlarına ait ceza davalarına ve kanunlarda gösterilen diğer davalara ilk ve son derece mahkemesi olarak bakmak,
3. Kanunlarla verilen diğer işleri görmektir.

⁸⁵ Ramazan Arslan ve diğerleri, **Medeni Usul Hukuku**, 2. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2016, s.91.

⁸⁶ Yargıtay, istinaf hükümlerinin işlerlik kazanacağı 20.07.2016 tarihine kadar, ilk derece ceza mahkemelerinin hüküm ve kararlarına karşı temyiz yoluna başvurulması durumunda, bu başvuruları denetleyen son yargı organı olarak, işlev görmeye devam edecektir.

⁸⁷ Tanrıver, **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, s.222.

Ceza yargısı bağlamında, Yargıtay'da temyiz incelemesini gerçekleştirecek en önemli birim olan ceza dairelerin görevi Yargıtay Kanunu'nun 14. maddesinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre ceza daireleri kendi aralarında iş bölümü esasına göre çalışır. Özel kanunlarda başkaca hüküm bulunmadığı takdirde, dairelerin aralarındaki iş bölümü karar tasarısı, Yargıtay Ceza Daireleri Başkanlar Kurulu tarafından hazırlanır. Hazırlanan karar tasarısı, toplantı tarihinden yedi gün önce ilân edilmek kaydıyla Yargıtay Büyük Genel Kurulu'nun onayına sunulur. Büyük Genel Kurul, karar tasarısını aynen onaylayabileceği gibi üye tam sayısının en az onda birinin teklifi üzerine değiştirerek de onaylayabilir. Bu iş için toplanan Yargıtay Büyük Genel Kurulu'na birinci başkan, birinci başkanvekilleri, daire başkanları, üyeler ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekili katılabilir. Toplantı yeter sayısı üye tam sayısının salt çoğunluğu, karar yeter sayısı ise katılanların salt çoğunluğudur. Oylarda eşitlik hâlinde başkanın bulunduğu taraf çoğunluğu sağlamış sayılır.

Yargıtay Başkanlar Kurulu'nun 16.01.2016 tarih, 1 sayılı kararı ile hazırlanan Yargıtay iş bölümüne ilişkin tasarısını, Yargıtay Büyük Genel Kurulu, 12.02.2016 tarih ve 2016/1 sayılı kararı ile onaylamıştır. İş bölümüne ilişkin kararın onaylanmasıyla 23 adet ceza dairesinin görev alanına giren dava ve işlerin neler olduğu belirtilmiştir⁸⁸.

Ceza yargılaması bağlamında önemli bir işlevi yerine getiren Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun görevleri ilgili hukuki düzenleme ise Yargıtay Kanunu'nun 14. maddesinde yer almaktadır. Buna göre Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun başlıca görevleri:

1. Yargıtay dairelerinin bozma kararlarına karşı ilk derece mahkemesi ve bölge adliye mahkemesince verilen direnme kararlarını inceleyerek karar vermek,
2. a) İstinaf hükümlerinin işlerlik kazanmasından sonra aynı veya farklı yer bölge adliye mahkemelerinin kesin olarak verdikleri kararlar bakımından ceza dairelerini arasındaki içtihat uyuşmazlıklarını gidermek,
- b) Ceza dairelerinin kendi aralarındaki içtihat uyuşmazlıklarını gidermek,

⁸⁸ Bkz. RG. 26.02.2016, S. 29636.

- c) Yargıtay ceza dairelerinden biri; yerleşmiş içtihadından dönmek isterse veya benzer olaylarda birbiriyle çelişen kararlar vermiş bulunursa, bu durumda ortaya çıkan içtihat uyuşmazlığını gidermek,
3. Yargıtay başkan ve üyeleri, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekili ile yargılama görevi özel kanunlarınca Yargıtay Genel Kurulları'na verilen kişilere ait davaları ilk mahkeme olarak görmek ve hükme bağlamak ve ilk mahkeme olarak özel dairelerce verilen hüküm ve kararların temyiz ve itiraz yoluyla incelenmesini yapmak,
4. Kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirmektir.

Yargıtay Büyük Genel Kurulu'nun görevleri de Yargıtay Kanunu'nun 16. maddesinde gösterilmiştir. Bu düzenlemeye göre Yargıtay Büyük Genel Kurulu'nun ceza yargısı ile ilişkilendirilebilecek olan başlıca görevleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Ceza Genel Kurulu'nun aynı ya da benzer olaylarda birbirine aykırı olarak verdiği kararların birbiriyle çelişmesini yahut Hukuk Genel Kurulu ile Ceza Genel Kurulu; Hukuk Genel Kurulu ile bir ceza dairesi veya Ceza Genel Kurulu ile bir ceza dairesi; Ceza Genel Kurulu ile veya bir hukuk dairesi ile bir ceza dairesi arasındaki içtihat uyuşmazlıklarını gidermek ve içtihatları birleştirmek,
2. Ceza Daireleri Başkanlar Kurulu'nun ceza daireleri bağlamındaki iş dağılımının nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin hazırlamış olduğu karar tasarısına onay verip vermemek; diğer bir ifade ile bu hususta nihai kararı almaktır⁸⁹.

1.3. Mahkemelerin Kuruluşuna Egemen Olan İlkeler

1.3.1. Kanunilik İlkesi

Kanunilik ilkesi, mahkemelerin kuruluşuna egemen olan ilkelerden biri olup esas itibariyle bu ilkenin temelini oluşturan hukuki düzenleme Anayasa'nın 142. maddesinde yer almaktadır. Anılan anayasal düzenlemede mahkemelerin kuruluşlarının, görevlerinin

⁸⁹ Her yıl ceza daireleri arasındaki iş dağılımına ilişkin belirlemeler içeren karar tasarısını hazırlama görevi ise Ceza Daireleri Başkanlar Kurulu'ndadır.

ve yetkilerinin, işleyiş ve yargılama usullerinin, ancak kanunla düzenleneceği açık bir şekilde hükme bağlanmıştır.

Bilindiği üzere kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak yetkisi münhasıran Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ait bir yetkidir. Dolayısıyla idarenin düzenleyici işlemleri ile mahkeme kurulması veya kurulmuş olan mahkemelerin görev, yetki, işleyiş ve yargılama usullerinin değiştirilmesi anayasanın açık hükmü karşısında mümkün değildir. Hatta Bakanlar Kurulu tarafından, doğrudan doğruya veya yetki devri yoluyla alınan sınırlı bir yetkiye dayanarak çıkarılan ve normlar hiyerarşisinde kanun düzeyinde bir düzenleyici işlem olan kanun hükmünde kararname aracılığıyla dahi, yeni mahkemeler kurulamaz, kurulmuş olan mahkemelerin görev alanı genişletilemez veya daraltılamaz, işlerlik kazanmış olan yargılama usulüne ilişkin değişiklik öngören herhangi bir belirlemede bulunulamaz⁹⁰.

Burada, sözü edilen kanundan maksat, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin irade açıklamasının genel bir biçimi olan ve parlamento kararları dışındaki yasama işlemleridir⁹¹. Kanunların temel özellikleri genel, soyut ve kişilik dışı olmalarıdır. Bu özelliklerine istinaden Duguit'in yerinde olarak belirttiği üzere kanunların genel ve soyut bir niteliğe sahip olması, devletin keyfi davranışlarına karşı bireyin korunma yoludur. Zira, siyasal iktidarı ellerinde bulunduranlar, somut durumlarda, kanunun içerdiği genel kuralın dışında keyfi olarak bireysel karar alamazlar. Böylece genel kuralların belli bir durum ve belli bir kişi göz önünde tutulmaksızın soyut bir biçimde formüle edilmesi, hukuk devletinin yerleşmesine hizmet eder ve böylece bireye, yöneticiler karşısında güvence sağlar⁹². İşte kanunların bu özelliklerinden kaynaklanan önemine binaen Anayasa koyucu mahkemelerin kuruluş, görev, yetki, işleyiş ve yargılama usulleri ile ilgili düzenlemelerin ancak kanunla yapabileceğini düzenlemiştir.

Hukukun üstünlüğüne bağlı bir devlette, hak ve özgürlüklerin gerçek anlamda güvence altında olabilmesi için kişilerin, haklarının çiğnendiğini düşündükleri zaman,

⁹⁰ Tanrıver, **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, s.83.

⁹¹ Kemal Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, 19. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2015, s.250.

⁹² Leon Duguit, **Manuel de Droit Constitutionnel**, Anciennes Maisons Thorin et Fontemoing, Paris: 1923, s.95-97'den aktaran, Ergun Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, Ankara: Yetkin Basımevi, 2005, s.202-203.

ihlalin tespitini, duruma göre ortadan kaldırılmasını veya telafi edilmesini sağlamak üzere başvuracakları hukuki veya siyasi yolların var olması gerekir. Bu bağlamda kişi, hak arama özgürlüğünü dava yolu ile kullanılabileceği gibi idari ve siyasi makamlara başvuru yoluyla da kullanılabilir⁹³. Dava yoluyla hak arama özgürlüğünün gerçekte var olabilmesi için yargı yerlerinin oluşturulması ve işleyişlerinin belirlenmesinde kanunilik ilkesi tek başına yeterli değildir. Zira kanunilik ilkesi, suç işlendikten sonra o suça veya suçlulara özgü yeni yargı yerlerinin, yani olağanüstü mahkemelerin, oluşturulmasını tek başına önleyebilecek nitelikten yoksun durumdadır⁹⁴.

1.3.2. Hukuki Güvenlik İlkesi

Hukuk devleti, faaliyetlerinde hukuk kurallarına bağlı olarak hukuk çerçevesinde hareket eden ve vatandaşlarına hukuki güvenlik sağlayan devleti ifade eder⁹⁵. Bir hukuk devletinde devlet organlarının yetkilerinin belirlenmesi ve bu organların yetkilerinin sınırları dahilinde faaliyet yapabilmeleri, yönetimin keyfi olmasını önleyerek kamu otoriteleri karşısında bireylere güvence sağlar. Keyfi yönetimin önlenmesi için de bireylere şu iki güvencenin sağlanması gerekir: hukuki güvenlik ve hukuki öngörülebilirlik⁹⁶. Bu açıdan düşünüldüğünde hukuk devleti, başlı başına kişilere hukuki güvenlik sağlayan ilkeler bütünüdür⁹⁷.

Bir hukuk devletinde olmazsa olmaz ilkelerden biri olan hukuki güvenlik ilkesi, bir kişinin tabi olunacak hukuk kurallarını önceden bilebilmesini ve davranışlarını buna göre ayarlayabilme imkanına sahip olabilmesini ifade eden temel ilkedir⁹⁸. Bu bağlamda hukuki güvenlik ilkesi bünyesinde öngörülebilirlik ve belirlenebilirliği de barındırır⁹⁹. Hukuki güvenlik ilkesinin kurucu unsuru olarak da nitelendirilen hukuki öngörülebilirlik, kişilerin geleceği öngörüp iş ve eylemlerini buna göre planlayıp yürütebilmelerine imkan verecek

⁹³ Mustafa Erdoğan, **Anayasal Demokrasi**, 12. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2015, s.147.

⁹⁴ Tanrıver, **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, s.83.

⁹⁵ Erdoğan, a.g.e., s.117; Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s.82.

⁹⁶ Erdoğan, a.g.e., s.118.

⁹⁷ Tuğrul Katoğlu, “Ceza Muhakemesi Hukuku Bakımından Hukuki Güvenlik İlkesi”, Ece Göztepe (Hızl.) **Hukuk Güvenliği, Kamu Hukukçuları Platformu, içinde** (141-183), Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 277, (8-9 Kasım 2013), s.145; Selda Çağlar, “Hukuk Devleti Açısından Hukuki Belirlilik Hukuk Güvenliği İlişkisi”, Ece Göztepe (Hızl.), **Hukuk Güvenliği, Kamu Hukukçuları Platformu, içinde** (25-139) Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 277, (8-9 Kasım 2013), s.49.

⁹⁸ Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s.87.

⁹⁹ Tanrıver, **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, s.100.

şekilde hukukun belirliliğe sahip olmasını gerektirir¹⁰⁰. Hukuki belirlilik ise, kişilere, devlet gücü tarafından yapılacak uygulamaları önceden görme imkânı sunacak düzeyde açık, anlaşılır, erişilebilir, sürekli, düzenli, tutarlı ve geleceğe yönelik yasal düzenlemelerin yürürlükte olduğu bir hukuk sistemini önceleyen ve öngörülebilirliği sağlamaya hizmet eden bir hukuk devleti ilkesidir¹⁰¹. İşte hukuk kurallarının gerek oluşturulmaları ve gerekse de anlam bakımından uygulanması bağlamında muhatapları bakımından açık ve belirli olması, kişilerin kendilerini hukuken güvende hissetmeleri bakımından çok önemlidir¹⁰². Aksi takdirde, bugün hukuka uygun olarak yapılan bir faaliyet, daha sonra kabul edilen bir kanun veya düzenleyici işlem nedeniyle hukuka aykırı hale geliyorsa bireylerin hukuki güvenleri zedelenir¹⁰³.

Anayasa mahkemesi de birçok kararında hukuki güvenlik ilkesini hukuk devletinin unsurlarından biri olarak kabul etmiştir¹⁰⁴.Yüksek mahkemeye göre¹⁰⁵;

(...) Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen hukuk devleti, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, eylem ve işlemleri hukuka uygun olan, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, **hukuki güvenliği sağlayan**, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa ve kanunlarla kendini bağlı sayan, yargı denetimine açık olan devlettir. Hukuk devletinin ön koşulları arasında hukuki güvenlik ilkesi bulunmaktadır. Kişilerin hukuki güvenliğini sağlamayı amaçlayan hukuki güvenlik ilkesi, hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar.

Yüksek mahkeme bir başka kararında¹⁰⁶;

“Anayasa'nın 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti bir hukuk devleti olarak nitelendirilmiştir. Hukuk devletinin temel ilkelerinden biri “**belirlilik**”tir. Bu ilkeye göre, yasal düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuyla yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır, uygulanabilir ve nesnel olması, ayrıca kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına imkân tanımaması gerekir. Belirlilik ilkesi, hukuksal güvenlikle bağlantılı olup birey, yasadaki belirli bir kesinlik içinde, hangi somut eylem ve olguya hangi hukuksal yaptırımın veya sonucun bağlandığını bilmelidir. Birey ancak bu durumda kendisine düşen yükümlülükleri öngörebilir ve davranışlarını düzenleyebilir. Hukuk güvenliği, normların öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve

¹⁰⁰ Erdoğan, a.g.e., s.118.

¹⁰¹ Çağlar, a.g.e., s.53-54.

¹⁰² Katoğlu, “Ceza Muhakemesi Hukuku Bakımından Hukuki Güvenlik İlkesi”, s.53-54.

¹⁰³ Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s.87.

¹⁰⁴ **AYM, 7.4.2016, E.2015/53, K.2016/26; AYM, 10.2.2016, E.2015/97, K.2016/10.**

¹⁰⁵ **AYMK, 28.1.2016, E.2014/92, K.2016/6.**

¹⁰⁶ **AYMK, 30.12.2015, E.2014/122, K.2015/123.**

işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar.

şeklinde bir değerlendirmede bulunarak hukuki belirlilik ilkesini, hukuki öngörülebilirliğe ve dolayısıyla hukuki güvenlik ilkesini sağlamaya hizmet eden temel bir ilke olduğunu belirtmiştir.

Hukuki güvenlik ilkesi çerçevesinde mahkemelerin kuruluş, görev ve işleyişlerinin belirlenmesinde dikkate alınacak kriterlerden birisi de, yargılamanın konusu olan uyuşmazlığın ortaya çıkmasından önce kişilerin yargılanacakları yerleri, kesin olarak bilmelerini mümkün kılmak gerekliliğidir. Bu bağlamda, yargı yerlerinin kuruluş, görev ve işleyişlerinin tayininde doğal hâkim ilkesine uyulması, hukuki güvenlik ilkesinin amacına hizmet eder. Bu nedenle hukuki güvenlik ilkesi ile doğal hâkim ilkesi arasında çok sıkı bir bağlantı vardır. Hukuk, güvenlik ilkesine uygunluğun sağlanabilmesi için ön şart, yargılama makamlarının görev, yetki, işleyişinin tayin edilmesi işleminin, tabii hâkim ilkesi gözetilerek gerçekleştirilmiş bulunmasıdır¹⁰⁷.

1.3.3. Tabii Hâkim İlkesi

Olağan hakim, doğal yargıç ilkesi de denilen tabii hâkim ilkesi , mahkemelerin kuruluş ve görevlerinin belirlenmesinde dikkate alınacak temel ilkelerden birisidir. Yargılamanın konusunu olan uyuşmazlığın ortaya çıkmasından önce, o tarihte yürürlükte bulunan kanunlar ile görev, yetkisi ve işleyişi belirlenmiş olan mahkemenin hakimine, tabii hâkim; bunu öngören ilkeye ise tabi hâkim ilkesi denir¹⁰⁸. Diğer bir ifade ile tabii hakim, yargılanacak olaydan önce yasayla kurulmuş, yargılanacak somut olay ile kuruluş bakımından bir ilgisi bulunmayan ve her bakımdan görev ve yetkisi yasayla önceden belirlenmiş olan olağan yargılama makamındaki hakimi ifade eder¹⁰⁹.

¹⁰⁷ Tanrıver, **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, s.100.

¹⁰⁸ Tanrıver, **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, s.83; Süha Tanrıver, “Tabii Hakim İlkesi ve Medeni Yargı”, **TBB**, Y.25, S.104, (Ocak-Şubat 2013), 11-35, s.12; Özbudun, a.g.e., s.118; Kemal Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**, 9. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2016, s.395; Necip Bilge, “Son Anayasa Değişikliğine Göre Savcı Teminatı ve Tabii Hakim”, **Pro Prof. Dr. Hüseyin Cahit Oğuzoğlu’na Armağan, içinde** (571-587) Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları No: 303, (1972), s.574; Bülent Tanör ve Necmi Yüzbaşıoğlu, **1982 Anayasası’na Göre Türk Anayasa Hukuku**, 14. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2014, s.466; Faruk Erem, **Ceza Davası Yönünden Tabii Hakim Kavramı**, Ankara: Ajans-Türk Matbaası, 1963, s.3.

¹⁰⁹ Centel ve Zafer, a.g.e., s.555; Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.121.

Bu ilke 1982 Anayasasının 37. maddesinde “Kanuni Hâkim Güvencesi” başlığı ile düzenlenmiştir. Söz konusu anayasal düzenlemeye göre “hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merciinin önüne çıkarılamaz; bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merciinin çıkaracak yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.” Görüldüğü üzere anayasa koyucu “tabii hakim” deyimini yerine “kanuni hakim” deyimini kullanmıştır¹¹⁰. Her ne kadar anayasa koyucu düzenlemede “kanuni hakim” ibaresini kullanmışsa da, burada “kanuni hakim güvencesi” ile amaçlanan tabii hakim ilkesini gerçekleştirmektir. Zira bir hukuk devletinin vazgeçilemez ilkelerinden biri olan doğal hakim ilkesinin temel işlevi kişiye veya somut olaya göre değişkenlik gösteren yargılama makamlarının, başka bir anlatımla olağanüstü mahkemelerin kurulmasını önlemektir. Bir hukuk devletinde bireylere sağlanması gereken bu güvence de Anayasasının 37. maddesinin ikinci fıkrasında açıkça hüküm altına alınmıştır¹¹¹.

Anayasa mahkemesi de kararlarında, hukuk devletinde “kanuni hakim”in , “tabii hakim” olarak anlaşılması gerektiğini belirtmiştir¹¹². Yüksek mahkemeye göre doğal hakim, suçun işlenmesinden önce veya çekişmenin doğmasından önce davayı görececek yargı yerinin kanunen belli olmasıdır¹¹³. Anılan yüksek mahkeme başka bir kararında tabii hakimi şöyle tanımlamıştır: “Olaylardan önce, genel bir biçimde kurulmuş olup, belli bir

¹¹⁰ Mezkur ilke 1961 Anayasasının ilk metninde “tabii yargı yolu” başlığı altında “kimse , tabii hakimden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyi tabii hakiminden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz (m.32).” şeklinde düzenlenmişti. Söz konusu bu madde 20.9.1971 tarih ve 1488 sayılı kanunla değiştirilerek halen 1982 Anayasasında yer alan ifade kabul edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Özbudun, a.g.e., s.118-119; Bilge, a.g.e., s.571-576; Tanör ve Yüzbaşıoğlu, a.g.e., s.466-467.

¹¹¹ Tanrıver, **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, s.86-87; Tanrıver, Tabii Hakim İlkesi ve Medeni Yargı, s.15-16; Kemal Gözler, “Sulh Ceza Hâkimlikleri ve Tabii Hâkim İlkesi: ‘Sahur Operasyonu’ Hakkında Bir Açıklama”, **Güncel Hukuk**, (Ekim 2014), 46-49, s.46.

¹¹² “(...) Hukuk devletinde yasal yargıç, doğal yargıç (tabii hâkim) olarak anlaşılmalıdır. Anayasa Mahkemesi’nin daha önceki kararlarında da belirtildiği gibi, doğal yargıç kavramı suçun işlenmesinden veya çekişmenin doğmasından önce davayı görececek yargı yerini yasanın belirlemesi diye tanımlanmaktadır. Başka bir anlatımla doğal yargıç ilkesi yargılama makamlarının suçun işlenmesinden veya çekişmenin meydana gelmesinden sonra kurulmasına veya yargıcın atanmasına engel oluşturur; sanığın veya davanın yanlarına göre yargıç atanmasına olanak vermez.” **AYM, 5.5.2004, E.2002/170, K. 2004/54.**

¹¹³ **AYMK, 21.1.2010, E. 2009/52, K. 2010/16, RG 30.12.2010, S. 2780**; “(...)Anayasa’nın 37. maddesinde düzenlenen doğal yargıç ilkesi, yargılama makamlarının suçun işlenmesinden veya çekişmenin meydana gelmesinden sonra kurulmasına ya da yargıcın atanmasına engel oluşturur; sanığın veya davanın taraflarına göre yargıç atanmasına olanak vermez. Söz konusu ilkeyle suçun işlenmesinden sonra çıkarılacak bir yasa ile oluşturulacak mahkeme önüne davanın götürülmesi ve böylece “kişiye” ya da “olaya” özgü mahkeme kurulması yasaklanmıştır” **AYM, T.7.4.2016, E.2015/53, K.2016/26.**

olayla ilgisi bulunmayan yargı yerlerine, olağan yargı yeri; böyle yerlerin hakimine de, olağan hakim denir.”¹¹⁴

Tabii hâkim ilkesine ilişkin olarak gerek doktrinde gerekse de Anayasa Mahkemesi kararlarında yapılan tanımlara bakıldığında bu ilkenin “kanunilik” ve “öncedenlik” olmak üzere iki temel unsurunun bulunduğu görülmektedir. Kanunilik unsurundan kastedilen, mahkemelerin kuruluş, görev ve yetkileri ile işleyiş ve yargılama usullerinin ancak kanunla düzenlenmesi; idarenin düzenleyici işlemleri ile bu konularda herhangi bir belirlemede bulunamamasıdır. Hukukun üstünlüğüne bağlı bir devlette, hak arama özgürlüğünün gerçekte var olması ve hukuki güvenliğin gerçekleştirilmesi bağlamında kanunilik ögesi tek başına kişilere güvence temin etme yeterliliğine sahip bulunmadığı için tabii hakim ilkesinin bünyesinde, kanuniliğin yanında “öncedenliğe” de yer verilmiştir¹¹⁵. “*Tabii hâkim ilkesini asıl karakterize eden, ona asıl rengini veren öge de, öncedenlik ögesidir.*”¹¹⁶ Bu çerçevede mahkemelerin kuruluş, görev, yetkisi, yargılama usulü alanındaki düzenlemelerin tabii hakim ilkesine uygunluğunun sağlanabilmesi için bu alanlara ilişkin belirlemelerin sadece kanunla yapılmış olması yetmez, ayrıca bu belirlemelerin yargılanacak uyuşmazlığın doğmasından önce yapılmış olması da şarttır.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, tabii hâkim ilkesi ve keza Anayasamızın 37’nci maddesi, olaydan veya uyuşmazlığın ortaya çıkmasından sonra mahkemenin kurulmasını yasaklamaktadır. “Kurulma”dan kastedilen şey, “*bir mahkeme çeşidinin kanunla kabul edilmesi ve çalışmalarının düzenlenmesidir.*” Dolayısıyla hâkimin olaydan sonra tayin edilmesi, mahkemenin sonradan kurulması olarak değerlendirilemez. Aksi takdirde, tek hakimli bir mahkemede yeni tayin edilen hâkimin önceki hâkimin başladığı işlere devam etmesi mümkün olamazdı. Nitekim muhakemenin nakli de tabii hâkim ilkesine aykırı olarak görülmemektedir¹¹⁷.

Artık ceza yargılamasının vazgeçilemez ilkelerinden biri konumunda olan tabii hâkim ilkesi, ceza hukukundaki kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesinin ceza

¹¹⁴ AYM, T.15.04.1975, E.1973/19, K.1975/87.

¹¹⁵ Tanrıver, **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, s.84-85; Tanrıver, “Tabii Hakim İlkesi ve Medeni Yargı”, s.14.

¹¹⁶ Tanrıver, **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, s.85.

¹¹⁷ Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.121.

muhakemesindeki yansıması olarak nitelendirilmektedir¹¹⁸. Nitekim, maddi ceza hukukunda suçta ve cezada kanunilik ilkesinin bireylere sağladığı güvence gibi, tabii hâkim ilkesi de ceza muhakemesi hukukunda bireylere doğal, adil, şüphe uyandırmayan, lehte veya aleyhte taraflı karar vermeyecek veya bu şüpheyi doğurmayacak bir yargılama için görev ve yetkisi önceden kanunla belirlenmiş hakimlerin yargılama yapacağı güvencesini sağlar¹¹⁹.

Tabii hâkim ilkesinin olumlu ve olumsuz olmak üzere iki sonucu vardır. Bunlardan olumlu olanı yasama organının mahkemelerin oluşumunu, tabii hâkim ilkesine uygun bir biçimde gerçekleştirmek suretiyle hakimlerin yetkilerine ve bu alandaki görev bölüşümüne ilişkin kuralları önceden belirlemekle yükümlü olmasıdır¹²⁰. Söz konusu ilkenin olumsuz sonucu ise kişiye veya somut olaya göre değişkenlik gösteren yargılama makamlarının, yani, istisnai (olağanüstü) mahkemelerin kurulamamasıdır¹²¹. Bu ilkeye uyulduğunda, bireyler hangi mahkeme önünde yargılanacaklarını önceden bilecek ve böylece bireylerin tarafsız ve bağımsız mahkemeler önünde yargılanma hakkı güvence altına alınarak yürütmenin yargıya müdahalesi olabildiğince önlenecektir¹²².

Tabii hakim ilkesi, Anayasa'nın 36. maddesinde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde güvence altına alınmış bulunan adil yargılanma hakkının en önemli unsuru olan “kanuni, bağımsız ve tarafsız bir mahkemede yargılanma” hakkının da esasını oluşturmaktadır.

Anayasa Mahkemesi, doğal hakim ilkesini adil yargılanma hakkının bir parçası olarak değerlendirmekte ve doğal hakim ilkesine aykırı uygulamaların yapıldığı yönündeki bireysel başvuruları adil yargılanma hakkı çerçevesinde değerlendirmektedir¹²³.

¹¹⁸ Centel ve Zafer, a.g.e., s.139.

¹¹⁹ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.67.

¹²⁰ Centel ve Zafer, a.g.e., s.555; Tanrıver, **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, s.86.

¹²¹ Centel ve Zafer, a.g.e., s.555; Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s.404.

¹²² Tanrıver, **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, s.86; Vesile Sonay Evik, “Ceza ve Ceza Yargılaması Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı”, Kayıhan İçel, Yener Ünver (Ed.), **Karşılaştırılmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 3, Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku**, *İçinde*, (282-308), Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004, s.293.

¹²³ “(...) Başvurucu, hakkındaki davanın tabii hâkim ilkesine aykırı olarak olağanüstü bir mahkeme tarafından görüldüğünden şikâyet etmiştir. Anayasa'nın 148. maddesinin üçüncü fıkrası ve 30/3/2011 tarih ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunu'nun 45. maddesinin (1) numaralı fıkrası gereğince Anayasa Mahkemesine yapılan bir bireysel başvurunun

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde tabii hakim ilkesi doğrudan doğruya güvence altına alınmamakla birlikte, adil yargılanma hakkının düzenlenmiş 6. maddede mahkemelerin yasayla kurulmuş olması, bağımsız ve tarafsız olması gibi ölçütler esas itibariyle doğal hakim ilkesini de kapsar niteliktedir. AİHM içtihatlarına göre mahkeme deyimi, “*kanunla kurulan; yürütme organı ve taraflar önünde bağımsız ve tarafsız ve yargılama usulü güvencesine sahip bir makamı*” ifade etmektedir¹²⁴. Kanuni mahkeme, diğer bir ifade ile yasanın öngördüğü mahkeme ile kastedilen ise tabii hâkim güvencesine uygun olarak yapılandırılması gerçekleştirilmiş mahkemedir¹²⁵. Bu çerçevede uyuşmazlık veya iddianın, bu niteliklere sahip yargılama makamlarının önüne götürülmesi, kişilerin yasal olarak tabi oldukları mahkemeden başka olağanüstü bir mahkemede yargılanmaması, diğer bir ifade ile tabii hâkim ilkesine bağlı kalınması adil yargılanma hakkının esaslarından birini oluşturur¹²⁶. Bu bağlamda, adil yargılanma hakkıyla doğrudan doğruya ilişkili olduğu da göz önüne alındığında ve adil yargılanma hakkı da bu kapsamda bireyin temel haklarından biri olduğundan, tabii hâkim önünde yargılanmayı talep, bireyler için varlığı anayasadan kaynaklanan temel bir haktır¹²⁷.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Coeme ve diğerleri/Belçika kararı, “doğal (tabî) yargıç” ilkesinin ihlâline ilişkindir. Bu kararda AİHM, “bakan” sıfatına sahip olmayan suç ortaklarının, ceza yargılamalarına ilişkin ceza muhakemesi yasalarında

esasının incelenebilmesi için, kamu gücü tarafından müdahale edildiği iddia edilen hakkın Anayasa’da güvence altına alınmış olmasının yanı sıra Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (“AİHS”) ve Türkiye’nin taraf olduğu ek protokollerinin kapsamına da girmesi gerekir. Bir başka ifadeyle, Anayasa ve AİHS’nin ortak koruma alanı dışında kalan bir hak ihlali iddiasını içeren başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi mümkün değildir (B. No: 2012/1049, 26/3/2013, § 18). Anayasa Mahkemesi, olayların başvuru tarafından yapılan hukuki nitelendirmesi ile bağlı olmayıp, olay ve olguların hukuki tavsifini kendisi takdir eder. Başvurucunun, hakkındaki davanın tabii hâkim ilkesine aykırı olarak olağanüstü bir mahkeme tarafından görüldüğünü yönündeki şikâyetlerinin Anayasa’nın 36. maddesinde yer alan “adil yargılanma hakkı” kapsamında değerlendirilmesi gerekir. Anayasa’nın 36. maddesinin birinci fıkrasında herkesin meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Anayasa’da adil yargılanma hakkının kapsamı düzenlenmediğinden bu hakkın kapsam ve içeriği, AİHS’in “Adil yargılanma hakkı” kenar başlıklı 6. maddesi çerçevesinde belirlenmelidir (B. No: 2012/13, 2/7/2013, § 38).” **AYM, İbrahim Ayan ve diğerleri Kararı, T. 02.01.2014 , B. No: 2013/9895, §24-26.**

¹²⁴ Şeref Gözübüyük ve Feyyaz Gölcüklü, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, 10. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 2013, s.279; İlyas Doğan ve diğerleri, **İnsan Hakları Hukuku**, 2. Baskı, Ankara: Astana Yayınları, 2013, s.553.

¹²⁵ Doğan ve diğerleri, a.g.e., s.553; Tanrıver, **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, s.89.

¹²⁶ Doğan ve diğerleri, a.g.e., s.553.

¹²⁷ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.68; Tanrıver, **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, s.86; Caner Yenidünya ve Zafer İçer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2016, s.27.

öngörülmüş olmamasına rağmen, Belçika Yüksek Mahkemesi, genel ceza usûl yasasını olaya uygulamış ve bir bakanı ve suç ortaklarını mahkûm etmiştir. AİHM, bu davada, “kanunla kurulmuş mahkeme ilkesi”nin (“doğal yargıç”, tabii hâkim ilkesinin), aynı zamanda usûl yasalarına ilişkin düzenlemeleri de kapsadığını belirtmiş, “bu ilke gereği, usûl hukuku hükümleri de önceden yasa ile öngörülmeli ve mahkemelerin görev alanları ile yetkilerine ilişkin yargı organlarına takdir yetkisi tanınmamalı” şeklinde bir içtihadı varmıştır¹²⁸.

Hukuk devletinin ve adil yargılanma hakkının en önemli koşullarından biri olan “yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı” ilkesi ile tabii hâkim ilkesi arasında da çok sıkı bir bağlantı vardır¹²⁹. Yargının bağımsızlığı, yürütme organı ve davadaki tarafların etkisi altında olmamak, başka kişi yahut organdan emir almamak, şeklinde tarif edilmektedir¹³⁰. Diğer bir ifade ile yargı bağımsızlığından maksat, hâkimlerin, hukukun çizdiği sınırlarla bağlı kalmak kaydıyla, her türlü etki ve baskıdan uzak bir biçimde, hür ve serbest iradeleriyle uyuşmazlıkları çözümleyip karara bağlamalarına imkân veren bir ortamın yaratılmasıdır¹³¹. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, yargılama makamlarının bağımsız olup olmadığına karar verirken; “mahkeme üyelerinin, atanma usulleri, görev süreleri ve görevden alınma usulleri, üyelere emir verme yetkisine sahip bir makamın olup olmadığı, dışarıdan gelecek müdahalelere karşı sahip oldukları güvenceler, genel bir değerlendirme ile bağımsız bir görünüm arz edip etmediği” gibi kriterlere bakmaktadır¹³².

1982 Anayasası'nın 138. maddesinde de hakimlerin görevlerinde bağımsız olduğu, hiçbir organın mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremeyeceği, görülmekte olan bir dava hakkında da yasama meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili herhangi bir tasarrufta bulunulamayacağı hükme bağlanarak anayasal bir çerçeve ile yargının yasama ve yürütme organına karşı bağımsızlığı ifade edilmiştir.

¹²⁸ Gözübüyük ve Gölcüklü, a.g.e., s.280.

¹²⁹ Erem, **Ceza Davası Yönünden Tabii Hakim Kavramı**, s.8; Centel ve Zafer, a.g.e., s.555; Tanrıver, “Tabii Hakim İlkesi ve Medeni Yargı”, s.16.

¹³⁰ Gözübüyük ve Gölcüklü, a.g.e., s.279; Doğan ve diğerleri, a.g.e, s.553.

¹³¹ Süha Tanrıver, “Hukuk Yargısı (Medeni Yargı) Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.53, (2004), 191-215, s.196.

¹³² Gözübüyük ve Gölcüklü, a.g.e., s.281.

Bağımsızlık kavramıyla da yakından ilgili olan diğer bir müessese ise mahkemenin tarafsızlığıdır. Zira, bağımsızlık, tarafsızlığın ön şartını oluşturmaktadır¹³³. Mahkemenin tarafsızlığı, davanın çözümünü etkileyecek bir ön yargı yokluğu, özellikle mahkemenin veya mahkeme üyelerinden bazısının davanın tarafları lehine veya aleyhine, duyuya ya da çıkara sahip olmaması demektir¹³⁴. AİHM tarafsızlık kavramını, objektif ve sübjektif tarafsızlık olmak üzere iki ayrı bağlamda ele almıştır. Sübjektif tarafsızlık, mahkeme yargıcı veya üyesinin birey olarak kişisel tarafsızlığını anlatırken, objektif tarafsızlık ise mahkemenin kurum olarak kişide bıraktığı izlenim, yani hak arayanlar açısından güven vermesini, davanın her iki tarafı için eşit mesafede yer almasını, tarafsızlığı sağlamaya yönelik alınan tedbirlerin organın tarafsızlığı konusunda herhangi bir ufak şüpheyi kaldırır nitelikte olmasını anlatır¹³⁵.

Nitekim AİHM, Incal v. Türkiye davasında, Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nde askeri hakimlerin yer almasının, yapılan yargılamanın tarafsızlığını ve bağımsızlığını ortadan kaldırdığı iddiasıyla yapılan başvuru konusunda şöyle bir değerlendirmede bulunmuştur:

Mahkeme, bir yargı yerinin Sözleşme'nin 6(1). fıkrası bakımından "bağımsız" sayılıp sayılmayacağına karar verilebilmesi için, diğer sebeplerin yanında, üyelerinin atanma biçimi ve onların görev süreleriyle, dışarıdan gelecek baskılara karşı güvencelerinin varlığı ve mahkemenin bağımsız bir görünüm verip vermediğine bakmak gerektiğini hatırlatır. Bu madde anlamında "tarafsızlık" şartı için ise, uygulanabilecek iki test bulunmaktadır: birincisi belirli bir davada yargıcın kişisel kanaatini tespit etmeye çalışmak, ikincisi yargıcın tarafsızlığı konusunda haklı bir kuşkuyu bertaraf edecek güvencelere sahip olup olmadığını tespit etmektir.

Buradan hareketle AİHM, askeri hâkimlerin hala yürütme organından emir alan orduya mensup birer asker olduğunu, bu hakimlerin askeri disipline tabi olmaya devam ettiğini, bu amaçla ordu tarafından haklarında sicil verilmekte olduğunu ve bu hakimlerin göreve atanmalarıyla ilgili kararların, büyük çoğunluğunu ordunun idari görevlerinde bulunan yetkililer tarafından alındığını belirterek askeri hakimlerin statülerinin diğer yönlerinin bu hakimlerin durumunu kuşkulu hale getirdiğini belirtmiş, davacının mahkemenin bağımsızlığı ile ilgili makul ve objektif şüpheyi kapıldığını tespit etmiştir. Bu

¹³³ Tanrıver, "Hukuk Yargısı (Medeni Yargı) Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı", s.198.

¹³⁴ Gözübüyük ve Gölcüklü, a.g.e., s.282.

¹³⁵ Gözübüyük ve Gölcüklü, a.g.e., s.282; Doğan ve diğerleri, a.g.e., s.555; Bahri Öztürk ve diğerleri, **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, Güncellenmiş 9. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015, s.176; Evik, a.g.e., s.296.

nedenle AİHM, DGM'nin objektif tarafsızlığının, buna bağlı olarak da bağımsızlığının ortadan kalktığına karar vermiştir¹³⁶. AİHM, Öcalan v. Türkiye davasında da daha önceki kararlarına atıfta bulunmuş, Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nde askeri üyenin bulunmasını adil yargılama hakkını ihlal ettiğine karar vermiştir¹³⁷.

Mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusunda, tabii hâkim ilkesi çerçevesinde bir değerlendirme yapıldığında, mahkemelerin kuruluş, görev ve yetkisi ile izleyeceği yargılama usulüne ilişkin belirlemelerin tabii hâkim ilkesine uygun olmaması durumunda, mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusunda ciddi ve haklılık temeli bulunan şüphelerin daima mevcut olacağını belirtmek gerekir¹³⁸. Zira tabii hâkim ilkesi, mahkemelerin bağımsızlığının sağlanabilmesi bakımından öngörülen en önemli güvencelerden birisidir¹³⁹ ve mahkemelerin yapılanmasının tabii hâkim ilkesine uygun olarak gerçekleştirilmesi, yargının yürütmenin etki alanı dışına çıkarılabilmesinin en önemli araçlarından birisi olarak nitelendirilmektedir.¹⁴⁰ Böylece tabii hâkim ilkesinin, yargılama makamlarına karşı doğal olmayan bir müdahalede bulunulması tehlikesine karşı şüpheli ve sanıklara güvence sağladığını belirtmek gerekir¹⁴¹.

¹³⁶ **İncal v. Türkiye, B. No: 22678/93, T. 09.06.1998** <https://www.kanunum.com> (13.04.2017).

¹³⁷ “(...)Hükümet yasal değişiklikleri müteakiben askeri yargıcın DGM'deki görevinin sona erdiğini söylemiştir. Oy hakkı olmasa da bir yedek yargıç (bir sivil) başından beri yargılama sürecini izlemiş ve duruşmalara katılmıştır. Askeri yargıcın yerini, yargılama sürecinde kanıt toplama aşaması sona ermeden önce yedek yargıç almıştır. Eğer yedek yargıç DGM'nin araştırmaya devam etme ihtiyacı duyduğunu düşünmüş olsaydı, ek soruşturma önlemlerine karar verilmeden önceki yargılama aşamasının kapatılmasına karşı oy kullanabilirdi. Hükümet, yedek yargıçların duruşmalara katılmalarının Öcalan davasıyla sınırlı özel bir önlem olmayıp, bunun ceza muhakemesi kuralları çerçevesinde meydana gelen bir değişiklik olduğunu söylemiştir. Mahkeme, 9 Haziran 1998 tarihli Incal-Türkiye (Reports 1998-IV, s.1547) ve 28 Ekim 1998 tarihli Çıraklar-Türkiye (Reports 1998-VII, s.3073-3074 § 40) kararlarında DGM'lerdeki askeri yargıçların statülerinin kimi yönlerinin bu mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlıkları bakımından bazı şüpheler ortaya çıkardığı yönündeki tespitine dikkat çeker. Bu davalardaki başvuranlar, mahkeme heyetindeki bir askeri yargıcın varlığının, heyetin davanın doğasıyla ilgisi olmayan mütalaalardan etkilenmesine yol açabileceği yönünde meşru bir endişeye sahiptirler. Tehlikede olan şey demokratik bir toplumda mahkemelerin kamu ve hepsinin ötesinde ceza yargılaması söz konusu olduğunda zanlı nezdinde uyandırdığı güvendir. Belli bir mahkemenin bağımsızlığı ve tarafsızlığından şüpheye düşmek için meşru bir neden olup olmadığına karar verirken, zanlının bakış açısı belirleyici olmaksızın önem taşımaktadır. Belirleyici olan zanlının taşıdığı şüphelerin nesnel olarak mazur gösterilip gösterilemeyeceğidir (bkz. Incal-Türkiye, s.1572-1573, §71).” **Öcalan v. Türkiye, B. No: 46221/99, T. 12. 03. 2003** <http://kararara.com> (13.04.2017) §113-114.

¹³⁸ Tanrıver, “Tabii Hakim İlkesi ve Medeni Yargı”, s.17-18.

¹³⁹ Hakan Karakehya, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 1. Baskı, Ankara: Savaş Kitap ve Yayınevi, 2015, s.86.

¹⁴⁰ Tanrıver, “Tabii Hakim İlkesi ve Medeni Yargı”, s.17.

¹⁴¹ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.68.

1.3.3.1. Sulh Ceza Hâkimliği ve Tabii Hakim İlkesi

Sulh ceza hâkimliği, 5235 sayılı Kanun'un 10. maddesinin, 18.6.2014 tarihli ve 6545 sayılı Türk Ceza Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile değiştirilmesi üzerine, kaldırılan sulh ceza mahkemelerinin¹⁴² yerine ihdas edilmiştir¹⁴³. 6545 sayılı kanunun 84. maddesiyle, 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'a geçici 6. madde eklendi. Bu geçici maddeyle sulh ceza mahkemeleri kaldırılmış ve 5235 sayılı kanunun 10. maddesi yeniden düzenlenerek sulh ceza hâkimliği kurulmuş oldu¹⁴⁴.

¹⁴² 5235 sayılı Teşkilat Kanunun 10. maddesinde, 6545 sayılı yasayla yapılan değişiklikten önce sulh ceza mahkemesi düzenlenmişti. Sulh ceza mahkemeleri tek hakimliydi. Bu mahkemeler yasaların ayrıca görevli kıldığı haller saklı kalmak koşuluyla iki yıla kadar hapis cezaları ve bunlara bağlı adli para cezaları ile bağımsız olarak hükmedilecek adli para cezalarına ve güvenlik tedbirlerine ilişkin hükümleri uygulamakla görevliydi. Ayrıca değişiklikten önce bu mahkemelerde görevli hakimler soruşturma evresinde sulh ceza hakimliği görevini de yerine getirmekteydiler.

¹⁴³ **6545 sayılı Kanun madde 48–** 5235 sayılı Kanunun 10 uncu maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. “Sulh ceza hâkimliği MADDE 10- Kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, yürütülen soruşturmalarda hâkim tarafından verilmesi gerekli kararları almak, işleri yapmak ve bunlara karşı yapılan itirazları incelemek amacıyla sulh ceza hâkimliği kurulmuştur. /İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde birden fazla sulh ceza hâkimliği kurulabilir. Bu durumda sulh ceza hâkimlikleri numaralandırılır. Müstakilen sulh ceza hâkimliğinde görevlendirilen hâkimler, adli yargı adalet komisyonlarınca başka mahkemelerde veya işlerde görevlendirilemez. /Sulh ceza hâkimliğinde bir yaza işleri müdürü ile yeteri kadar personel bulunur. /Sulh ceza hâkimliği, her il merkezi ile bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak Adalet Bakanlığınca kurulur./Sulh ceza hâkimliği bulundukları il veya ilçenin adı ile anılır. /Sulh ceza hâkimliğinin yargı çevresi, bulundukları il merkezi ve ilçeler ile bunlara adli yönden bağlanan ilçelerin idari sınırlarıdır. /Ağır ceza mahkemeleri ile büyükşehir belediyesi bulunan illerde, büyükşehir belediyesi sınırları içerisindeki il ve ilçenin adı ile anılan sulh ceza hâkimliğinin yargı çevresi, il veya ilçe sınırlarına bakılmaksızın Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenir. /Coğrafi durum ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak bir sulh ceza hâkimliğinin kaldırılmasına veya yargı çevresinin değiştirilmesine, Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca karar verilir.”

¹⁴⁴ **6545 sayılı Kanun madde 84–** 5320 sayılı Kanuna aşağıdaki geçici madde eklenmiştir: “GEÇİCİ MADDE 6- (1) Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte sulh ceza mahkemeleri kaldırılmıştır. /(2) Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yirmi gün içinde sulh ceza hâkimlikleri kurulur. /(3) Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte, sulh ceza mahkemelerinde görülmekte olan dava dosyaları bir ay içinde yetkili asliye ceza mahkemelerine devredilir. /(4) Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte, kaldırılan sulh ceza mahkemelerinde görülmekte olan işlerden, sulh ceza hâkimliğince bakılması gerekenler, sulh ceza hâkimliklerinin kurulmasından itibaren on beş gün içinde yetkili sulh ceza hâkimliğine devredilir. (5) Kaldırılan sulh ceza mahkemelerinde görev yapan hâkimler Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca, sulh ceza hâkimliklerinin kurulmasından itibaren on beş gün içinde müktesepleri dikkate alınarak uygun görülecek bir göreve atanır veya yetkilendirilirler. /(6) Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte, sulh ceza mahkemelerince verilen kararlardan Yargıtay incelemesinde olanlar hakkında sadece görev nedeniyle bozma kararı verilemez. /(7) Sulh ceza hâkimlikleri faaliyete geçirilinceye kadar, sulh ceza mahkemelerinin görev alanına giren her türlü kararı vermeye kaldırılan sulh ceza mahkemeleri yetkilidir. Kaldırılan mahkemelerde bulunan ve kesinleşen dosyalara ait arşiv ve emanetler ile diğer evrak ve dokümanlar Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından belirlenecek mahkeme veya mahkemelere ya da hâkimliklere devredilir ve müteakip işlem ve talepler bu mahkemelerce veya hâkimliklerce yerine getirilir veya karara bağlanır.”

6545 sayılı kanunun genel gerekçesinde¹⁴⁵ sulh ceza mahkemelerinin kapatılma gerekçesi olarak, sulh ceza ve asliye ceza mahkemeleri arasında sık sık görev uyuşmazlığının çıkması ve bu mahkemelerde aynı usul kurallarının uygulanması nedeniyle yargılamanın hızlanması bakımından uygulamada bu ayrımın faydasız olması gösterilmiştir. Ayrıca koruma tedbirlerinde ihtisaslaşmanın sağlanması ve koruma tedbirleri konusunda verilen kararlarda ülke genelinde standartın yakalanması amacıyla sulh ceza hakimliklerinin kurulduğu, böylece temel hak ve hürriyetlerin daha etkin bir şekilde güvence altına alınabileceği ve bunun sonucunda yargılamaların daha adil bir noktaya taşınabileceği belirtilerek, sulh ceza hakimliklerinin soruşturma evresine özgülenme gerekçesi ve kuruluş amacı ifade edilmiştir.

6545 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle kanun koyucu, sulh ceza hakimliklerini soruşturma evresine özgüleyerek, özellikle koruma tedbirlerine ilişkin olarak verilecek kararların gerekli incelenme yapılmaksızın verilmesinin önüne geçmeyi amaçlamıştır. Böylece 2012 yılında yalnızca TMK m. 10 ile görevli mahkemeler açısından 6352 sayılı “Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun” ile hukuk sistemimize giren soruşturma evresine özgü hakim modeli, diğer bir adıyla “özgürlükler hakimliği”¹⁴⁶, tüm ceza yargılamasına yayılmaya çalışılmaktadır¹⁴⁷.

¹⁴⁵ Bkz. 01.05.2014 tarih ve 1\98 sayılı Hükümet Tasarısı Genel Gerekçesi <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0918.pdf> (20.01.17).

¹⁴⁶ 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’na göre kurulan özel yetkili ceza mahkemelerinin varlığına, 2.7.2012 tarih ve 6352 sayılı Kanun ile Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 250-252. maddelerinin yürürlükten kaldırılması üzerine son verildi. Diğer taraftan, her ne kadar 6352 sayılı Kanun ile özel yetkili mahkemeler kapatılmışsa da aynı yasa ile 12.4.1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun 10. maddesi yeniden düzenlenerek, özel yetkileri daha az da olsa özel yetkili mahkemelerin devamı sayılacak bölge ağır ceza mahkemeleri veya terör suçları ağır ceza mahkemeleri denilen yeni mahkemelerin kurulması öngörülmüştür. 6532 sayılı yasayla yeniden düzenlenen Terörle Mücadele Kanunu’nun 10. maddesinin c bendinde “Yürütülen soruşturmalarda hâkim tarafından verilmesi gerekli kararları almak, bu kararlara karşı yapılan itirazları incelemek ve sadece bu işlere bakmak üzere yeterli kadar hâkim görevlendirilir.” hükmüne yer verilerek uygulamada “özgürlük hâkimliği” olarak adlandırılan hâkimlikler ilk defa hukuk sistemimize girmiş oldu. 21.2.2014 tarih ve 6526 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun ile Terörle Mücadele Kanunu’nun 10. maddesi yürürlükten kaldırılarak kurulmasından yaklaşık 17 ay sonra bu hakimlikler, kaldırılmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Fahri Gökçen Taner, “Terörle Mücadele Kanunundan 6545 Sayılı Kanun Sonrası Sulh Ceza Hakimliğine Soruşturma Evresine Özgülenmiş Hakimlik Makamı”, **Prof. Dr. Nevzat Toroslu’ya Armağan Cilt II, içinde** (1071-1090), Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları No:459, 2015, s.1071-1073; Zeki Yıldırım ve Sinan Genç, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Arayışlar: Özgürlükler Hakimi veya Özgürlükler Mahkemesi”, **TAAD**, Y. 4, S. 14, (2013), 589-621, s.602-618.

¹⁴⁷ Fahri Gökçen Taner, a.g.e., s.1074; Yenisey ve Nuhoğlu sözkonusu düzenlemelerle ilgili olarak “Mülga TMK 10 ile görevli mahkemeler için, koruma tedbiri kararlarını vermek ve bunlara itirazları

Burada dikkat çeken noktalardan biri de kanunda bu hakimliklerin “sulh ceza hakimliği” başlığı altında düzenlenmiş olmasıdır. Söz konusu değişikliktan önce, ceza mahkemelerini, sulh ceza, asliye ceza ve ağır ceza mahkemeleri olarak sınıflandıran 5235 sayılı Kanun’da “sulh ceza” deyiminin kullanılması, özellikle ağır ceza ve asliye ceza mahkemeleri ile ilişkisi dikkate alındığında, bir anlam taşımaktaydı. Halbuki değişikliğe birlikte, sulh ceza hakimlikleri soruşturma evresine özgülenen bir hakimlik modeli olarak kabul edilmiş ve genel ceza mahkemeleri sadece asliye ve ağır ceza mahkemeleri olarak sınıflandırılmıştır. Bu nedenle öğretide, bu hakimliklerin soruşturma evresinde görev yapan genel yetkili hakimlikler olduğu, “sulh ceza” deyiminin bu hakimliklerin işlevini tam olarak karşılamadığı ileri sürülerek, bu hakimliklerin kanunda “soruşturma hakimliği” olarak adlandırılmasının yerinde olacağı ifade edilmiştir¹⁴⁸. Kanaatimizce “soruşturma hakimliği” ismi de bu hakimliklerin işlevini tam olarak karşılayamamaktadır. Zira bu hakimliklerin, soruşturma evresi dışında da görevine alanına giren pek çok iş vardır. Örneğin, 5326 sayılı Kabahatler Kanunu m.23 uyarınca, idari yaptırımlar kararlarına karşı bu hakimliklere başvurulmaya devam edilmektedir. Keza, 5187 sayılı Basın Kanunu’nun 14. maddesinde, söz konusu madde de belirtilen süreler içinde, düzeltme ve cevap yazısının yayımlanmaması halinde sulh ceza hakimliklerine başvurulabileceği ve sulh ceza hakimliklerin bu istemi karara bağlayacağı öngörülmüştür. Bu nedenle, kanaatimizce, kanunda değişikliğe gidilerek bu hakimliklerin, “özgürlükler hakimliği” başlığı altında düzenlenmesinin daha uygun olacağını düşünüyoruz. Böylece, hem temel hak ve özgürlüklerini yakından ilgilendiren koruma tedbirleri konusunda hem de hâkim kararını gerektiren diğer işlemler hakkında karar verme hususunda kişilerin daha güvende olacağı, bu nedenle de özgürlükçü ve özgürlüklere dikkat eden hâkim anlamında “özgürlükler hâkimliği” teriminin kullanılmasının¹⁴⁹ yerinde bir kullanım olacağı düşüncesindeyiz.

incelemek üzere 2012 yılında ayrı makamları oluşturuldu. Bu madde yürürlükten kaldırıldıktan sonra, 2014-6545 sayılı kanun ile oluşturulan sulh ceza hakimlikleri soruşturmalarında hakim tarafından verilmesi gereken aynı tür kararları vererek uzmanlaşacakları için, bu değişikliği yerinde buluyoruz” değerlendirmesinde bulunmuşlardır. Bkz. Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.145.

¹⁴⁸ Süheyl Donay, **Güncelleştirilmiş Ceza Yargılama Hukuku**, 1. Bası, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2015, s.40; Fahri Gökçen Taner, a.g.e., s.1078.

¹⁴⁹ Yıldırım ve Genç, a.g.e., s.594.

Öğretide yeni oluşturulan sulh ceza hakimliklerinin tabii hâkim ilkesine aykırı olduğu ve adil yargılanma hakkını ihlal ettiği ileri sürülmüştür¹⁵⁰. Nitekim kaldırılan sulh ceza mahkemelerinin yerine az sayıda sulh ceza hakimliklerinin ihdas edilmesi ve bu hakimliklerin kurulmasından sonraki uygulamaların, tabii hâkim ilkesinin ihlal edildiğine yönelik, şüpheler oluşturduğu ifade edilmiştir¹⁵¹. Bu çerçevede , özellikle büyük illerde çok sayıdaki sulh ceza mahkemeleri ve bu mahkemelerde görev yapan çok sayıdaki sulh ceza hakimi yerine, çok az sayıda sulh ceza hakimliklerinin kurulmasının, bu hakimliklerin belli tali uyuşmazlıklara ve işlere bakmak üzere oluşturulduğu endişesine yol açtığı ifade edilmiştir¹⁵². Halbuki tabii hakim ilkesi, yalnızca, kanunla, yargılamanın konusunu oluşturan uyuşmazlığın doğmasından önce görevi, yetkisi ve izleyeceği yargılama usulü belirlenmiş olan hakim konusunda bireylere güvence sağlayan ilke konumunda olmayıp, bununla birlikte taraflara bağımsızlık, tarafsızlık, ve objektiflik konusunda güvence sunarak, toplumun yargıya güveninin ve hakimnin etki altında kalmamasının bir teminatıdır¹⁵³.

Öte yandan 6545 sayılı Kanun ile 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 268. maddesinin üçüncü fıkrasının a ve b bentlerinde de değişikliğe gidilerek, sulh ceza hakimliklerinin kararlarına karşı yapılan itirazların yine sulh ceza hakimliklerince inceleneceği düzenlendi¹⁵⁴. Öğretide sulh ceza hâkimliği tarafından verilen kararlara karşı yapılacak itiraz başvurularını karara bağlayacak yargı merciin bir üst mahkeme değil de

¹⁵⁰ Gözler, “Sulh Ceza Hâkimlikleri ve Tabii Hâkim İlkesi: ‘Sahur Operasyonu’ Hakkında Bir Açıklama” s.46-49; Veli Özer Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 7. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015, s.121; Erdoğan, a.g.e., s.148.

¹⁵¹ Bu konuda yapılan en ayrıntılı ve güncel çalışmalar için bkz. Gözler, “Sulh Ceza Hâkimlikleri ve Tabii Hâkim İlkesi: ‘Sahur Operasyonu’ Hakkında Bir Açıklama”; Fahri Gökçen Taner, a.g.e., s.1079-1090.

¹⁵² Katoğlu, “Sulh Ceza Hakimlikleri ve Ceza Hukukunda Sistemsizliğe Doğru”, s.134.

¹⁵³ Centel ve Zafer, a.g.e., s.555; Tanrıver, “Tabii Hakim İlkesi ve Medeni Yargı”, s.31.

¹⁵⁴ **CMK madde 268 (3)** İtirazı incelemeye yetkili merciler aşağıda gösterilmiştir:

a) (Değişik: 18/6/2014-6545/74 md.) Sulh ceza hâkimliği kararlarına yapılan itirazların incelenmesi, o yerde birden fazla sulh ceza hâkimliğinin bulunması hâlinde, numara olarak kendisini izleyen hâkimliğe; son numaralı hâkimlik için bir numaralı hâkimliğe; ağır ceza mahkemesinin bulunmadığı yerlerde tek sulh ceza hâkimliği varsa, yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hâkimliğine; ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerlerde tek sulh ceza hâkimliği varsa, en yakın ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hâkimliğine aittir.

b) (Değişik: 18/6/2014-6545/74 md.) İtiraz üzerine ilk defa sulh ceza hâkimliği tarafından verilen tutuklama kararlarına itiraz edilmesi durumunda da (a) bendindeki usul uygulanır. Ancak, ilk tutuklama talebini reddeden sulh ceza hâkimliği, tutuklama kararını itiraz mercii olarak inceleyemez.

yine sulh ceza hâkimliği olarak belirlenmiş olması da adil yargılanma hakkını ve tabii hakim ilkesi bakımından sakınca oluşturduğu belirtilmiştir¹⁵⁵.

6545 sayılı Kanun öncesinde sulh ceza hakimlerinin, soruşturma aşamasındaki kararlarına karşı yapılan itirazların, tevzi edilen asliye ceza mahkemesi tarafından değerlendirildiği ve asliye ceza mahkemesinde nöbet döngüsü çok geniş olduğundan ve asliye ceza mahkemesinde değişik işler için nöbetçi bulunmadığından itirazın hangi asliye ceza mahkemesine düşeceği bilinmediği ve mahkemelerin etki altında kalmadığı belirtilmiştir. Böylece, uygulamada, itirazın çeşitli hakimlerce incelenmesi sonucu daha önce itiraz kanun yolunda yapılmış incelemelerden farklı bir kararın çıkmasının her zaman imkan dahilinde olduğu ifade edilmiştir¹⁵⁶.

Sulh ceza hakimliklerinin sınırlı sayıda olması ve sulh ceza hakimliği kararlarına karşı yapılan itirazların yine sulh ceza hakimliklerince incelenmesi, bu hakimliklerin yürütülen bazı ceza soruşturmalarına yön verebilmek amacıyla kurulduğuna yönelik kamuoyunda oluşan kuşkuları pekiştirdiği belirtilmiştir¹⁵⁷. Çünkü bir yargı çevresinde sınırlı sayıda bulunan sulh ceza hakimliklerinin birbirinin kararlarına karşı yapılan itirazları incelemesi durumunda, “eşitler arası bir denetim sistemi”nin sözkonusu olduğu ve adeta “kapalı devre bir denetim usulü”nün benimsendiği¹⁵⁸ böyle bir sistemin de bireylere güvence veremeyeceği belirtilmiş ve değişiklikten önceki sistemde itiraz başvurularında denetimin üst dereceli mahkemelerce yapıldığından, önceki sistemin bireylere daha yüksek bir güvence sunduğu savunulmuştur¹⁵⁹. Ayrıca değişiklikle birlikte bu sistemin, hakimlerin tarafsızlığına gölge düşüreceği ifade edilmiştir¹⁶⁰.

¹⁵⁵ Gözler, “Sulh Ceza Hâkimlikleri ve Tabii Hâkim İlkesi: ‘Sahur Operasyonu’ Hakkında Bir Açıklama” s.48; Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.121; Karakehya, a.g.e., s.78.

¹⁵⁶ Fahri Gökçen Taner, a.g.e., s.1082.

¹⁵⁷ Fahri Gökçen Taner, a.g.e., s.1082.

¹⁵⁸ Gözler, “Sulh Ceza Hâkimlikleri ve Tabii Hâkim İlkesi: ‘Sahur Operasyonu’ Hakkında Bir Açıklama” s.48; Fahri Gökçen Taner, a.g.e., s.1081.

¹⁵⁹ Gözler, “Sulh Ceza Hâkimlikleri ve Tabii Hâkim İlkesi: ‘Sahur Operasyonu’ Hakkında Bir Açıklama” s.47; Fahri Gökçen Taner, a.g.e., s.1081.

¹⁶⁰ Katoğlu, “Sulh Ceza Hakimlikleri ve Ceza Hukukunda Sistemsizliğe Doğru”, s.135; Nitekim, Karakehya’ya göre, “Mevcut sistemde, her bir adliyede iş yoğunluna nazaran az sayıda görevlendirilen ve kararlarına itiraz edilmesi durumunda kendi içlerinde birbirlerinin kararını denetleyen sulh ceza hakimliklerinin (AIHM’nin kullandığı terimle) objektif tarafsızlıklarına ilişkin ciddi problemler vardır. Bu bağlamda sözkonusu hakimlerin sayısının her bir adliye bakımından artırılması ve kararına itiraz edilmesi durumunda inceleme mercilerinin asliye ceza hakimi olarak belirlenmesi, problemlerin çözümü bakımından yerinde olacaktır.” Bkz. Karakehya, a.g.e., s.78.

Söz konusu düzenlemelerin Anayasanın 2. (Hukuk Devleti), 19. (Kişi Hürriyeti ve Güvenliği Hakkı), 36. (Adil Yargılanma Hakkı) ve 37. (Tabii Hakim İlkesi) maddelerine aykırılığı nedeniyle iptaline karar verilmesi amacıyla; Eskişehir 1. Sulh Ceza Hakimliği'nce yapılan başvuruyu esastan inceleyen Anayasa Mahkemesi, iptali istenen maddelerin Anayasa'ya aykırı olmadığına karar vermiştir¹⁶¹. Yüksek mahkeme kararında, uygulamada sulh ceza mahkemesinin iş yükünün fazla olması nedeniyle, bu mahkemelerin soruşturma sırasında verilmesi gereken kararlara yeterince eğilememesi ve bu durumunda çok ciddi hak ihlallerinin ortaya çıkmasına neden olduğu ancak söz konusu düzenleme ile, soruşturma safhasında tutuklama, adli kontrol, arama gibi hâkim tarafından verilmesi gereken kararların, bu konularda uzmanlaşmış hâkimlerce verilmesini sağlamak amacıyla sadece bu işlere bakmakla görevli sulh ceza hâkimliklerinin kurulduğu ve bu hakimliklerin kurulmasında kamu yararının sağlanması amacının gözetildiği ve dolayısıyla düzenlemenin hukuk devleti ilkesiyle aykırı bir yönünün olmadığını belirtmiştir. Yine, yüksek mahkeme, söz konusu düzenlemeyle, belirli bir suçun işlenmesinden sonra bu suça ilişkin davayı görecek yargı yerinin belirlenmesinin amaçlanmadığını ve sözkonusu hükmün, yürürlüğe girdikten sonra kapsamına giren tüm davalara uygulanması nedeniyle kanuni hâkim güvencesine aykırı bir yönünün bulunmadığını belirtmiştir. CMK. m.268. maddesinin üçüncü fıkrasının a ve b bentlerinde hüküm altına alınan ve sulh ceza hakimliklerinin kararlarına karşı yapılan itirazların yine sulh ceza hakimliklerince inceleneceğini öngören düzenleme konusunda ise sulh ceza hâkimliklerince verilen kararlara karşı başvurulacak kanun yolu usulüne ilişkin düzenlemelerin, kanun koyucunun takdirinde olduğunu ve anılan düzenlemenin, sulh ceza hâkimliğinin kararlarına karşı yapılacak itirazların da uzmanlaşma ve yeknesaklığın sağlanması amacıyla sulh ceza hâkimliklerince incelenmesini öngördüğünü ve bu düzenlemenin hukuk devleti ilkesi ve adil yargılanma hakkı bakımından bir sakınca oluşturmadığını belirtmiştir.

¹⁶¹ Karar için bkz. AYM, 14.1.2015, E. 2014/164, K. 2015/12.

1.3.3.2. Tabii Hâkim İlkesinin Kanuni Hâkim İlkesinden Farkı

“Kanun Devleti” ile “Hukuk Devleti” arasında nasıl bir ilişki ve farklılık varsa; aynı ilişki ve farklılık tabii hâkim ilkesi ile kanuni hâkim ilkesi arasında da vardır¹⁶². Hem tabii hâkim ilkesi hem de kanuni hakim ilkesi mahkemenin kuruluş, görev ve işleyişlerinin belirlenmesinde dikkate alınan ilkeler olmalarına karşın, tabii hakim deyimi ile kanuni hakim deyimi aynı anlama gelmemektedir¹⁶³.

Tabii hâkim ilkesinin ayırt edici özelliğini ortaya koyan öğeleri, “kanunilik” ve “önceden belirlenmiş olma” olmasına karşın; kanuni hakim ilkesini karakterize eden tek öge vardır; o da “kanunilik”tir¹⁶⁴.

Mahkemelerin kuruluş, görev ve yetkisi ile izleyeceği yargılama usulüne ilişkin belirlemenin yasama organı tarafından kanun ile yapılmış olması, kanuni hâkim ilkesine uygunluğun sağlanabilmesi için yeterlidir; bu alanlardaki belirlemelerin uyuşmazlığın ortaya çıkmasından önce veya sonra yapılmış olmasının hiçbir önemi yoktur¹⁶⁵. Dolayısıyla, kanuni hakim ilkesi çerçevesinde, eylemin işlenmesinden sonra veya o eyleme ilişkin yapılan yargılama sırasında çıkarılan bir kanunla mahkemelerin görev ve yetkilerini değiştirme mümkün olacağı gibi ve çıkarılacak bir kanunla, normal mahkemelerde görülen veya görülmesi gereken işlerin, olağanüstü (istisnai) mahkemelere verilmesi yoluna da gidilebilir¹⁶⁶.

Mahkemelerin kuruluş, görev ve yetkisiyle izleyeceği yargılama usulünün tayin edilmesi işleminin tabii hâkim ilkesine uygunluğunun sağlanabilmesi için de bu belirlemelerin kanunla yapılmış olması şarttır. Ancak bu belirlemenin sadece kanunla yapılmış olması yeterli değildir. Bunun yanında bu alandaki belirlemelerin mutlaka uyuşmazlığın veya olayın gerçekleşmesinden önce, somut olayla herhangi bir ilişkilendirme yapılmadan soyut olarak gerçekleştirilmiş bulunması gerekir¹⁶⁷. Bu

¹⁶² İl han Özay, “Yargı Güvencesi-Bağımsızlığı ve Anayasa”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, C.8, (1991), 103-116, s.103.

¹⁶³ Bilge, a.g.e., s.571-576.

¹⁶⁴ Tanrıver, “Tabii Hakim İlkesi ve Medeni Yargı”, s.14.

¹⁶⁵ Tanrıver, **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, s.85.

¹⁶⁶ Bilge, a.g.e., s.571-576.

¹⁶⁷ Tanrıver, **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, s.85.

bağlamda, yargılama makamlarının suçun işlenmesinden veya çekişmenin meydana gelmesinden sonra kurulması veya görev ve yetkisine ilişkin kanunla belirlemede bulunulması, kanuni hâkim ilkesine uygun olduğu halde tabii hâkim ilkesine aykırılık teşkil eder¹⁶⁸.

1.3.3.3. Tabii Hâkim İlkesinin Özel Mahkemelerin Kuruluşuna Engel Teşkil Edip Etmeyeceği Sorunu

İhtisaslaşmayı sağlamak amacıyla, sadece belirli nitelikteki suçlarla veya belirli kişilerle ilgili yargılamalara bakmak üzere özel kanunlarla oluşturulan yargılama makamlarına özel mahkemeler denir. Bir mahkemenin adli teşkilat kanununda belirtilen genel adliye mahkemeleri dışında, belli suçları veya suçluları yargılamak üzere kurulması, o mahkemeyi özel mahkeme yapmakla birlikte, olağanüstü mahkemeye dönüştürmez¹⁶⁹. Bu bağlamda olağanüstü mahkeme ile özel mahkemeyi birbiriyle karıştırmamak gerekir.

Olağan mahkeme ile olağanüstü mahkemeyi birbirinden ayıran temel ölçüt genel veya özel olması değil, olaydan önce kurulup kurulmamasıdır. Bu bakımdan önceden yasayla kurulmuş olan tüm mahkemeler, özel bir yasayla kurulmuş olmasına bakılmaksızın olağan mahkemelerdir. Bir mahkemeyi olağanüstü yapan özellik ise tabii hâkim ilkesine aykırı olarak, belli bir olayı muhakeme etmek üzere olaydan sonradan kurulmuş olmasıdır¹⁷⁰.

Tabii hâkim ilkesi, çözümlenecek olayın meydana geldiği anda görev ve yetkisi önceden kanun tarafından belirlenmiş olağan mahkemeler varken kişiye veya somut duruma göre değişkenlik gösteren yargılama makamlarının, yani olağanüstü (istisnai) mahkemelerin kurulmasını engelleyici bir işlev görür. Nitekim tabii hâkim ilkesinin düzenlendiği Anayasa'nın 37. maddesinin ikinci fıkrasında da davanın, olaydan sonra çıkarılacak bir kanunla kurulacak bir mahkeme tarafından yargılanması yasaklanmakta, yani kişiye veya olaya özgü mahkeme kurma imkânı ortadan kaldırılmaktadır. Bu çerçevede, mezkûr anayasa hükmünden hareketle, tabii hâkim ilkesinin genel

¹⁶⁸ Tanrıver, **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, s.85.

¹⁶⁹ Centel ve Zafer, a.g.e., s.538.

¹⁷⁰ Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.121; Centel ve Zafer, a.g.e., s.538.

mahkemelerinin yanında özel mahkemelerin kurulmasını engelleyici bir işlevinin bulunmadığını belirtmek gerekir¹⁷¹. Dolayısıyla, tabii hâkim ilkesi karşısında, belli bir alanda uzmanlaşmayı sağlamak amacıyla, belli nitelikteki suçları veya belli kişileri yargılamak üzere özel mahkemelerin kurulamayacağı yönünde bir genellemeye varılamaz¹⁷².

1.3.3.4. Mahkemelerin Görevlerine İlişkin Düzenlemelerin Tabii Hakim İlkesi Bağlamında Değerlendirilmesi

Mahkemenin görev alanını belirlemeye ilişkin kurallar, tabii hâkim ilkesi ile ilişkilendirilebilecek en temel hususlardan birisidir. Mahkemelerin bu görevsel yetki kuralları, devletin yargı erkinin işleyişini doğrudan doğruya etkileyen ve bu çerçevede belirleyici bir işlev gören kurallar niteliğini haiz olduğu için, emredici niteliktedir ve kamu düzenine ilişkindir¹⁷³.

Ceza yargılama hukukunda “görev” konusu, kamu düzenine ilişkin olduğundan ve aynı zamanda tabii hâkim ilkesinin bir gereği olarak sanık için bir teminat teşkil ettiğinden, taraflar mahkemenin görevli olmadığını yargılamanın her aşamasında ileri sürülebildiği gibi mahkemeler de görevli olup olmadığına kovuşturma evresinin her aşamasında resen karar verebilir (CMK m.4/1,5/2)¹⁷⁴. Görev kurallarına riayetsizlik halinde, görevli olmayan mahkemenin davaya bakması, kesin hukuka aykırılık teşkil eder ve hüküm bu sebeple bozulur (CMK 280/1-b,289/1-d). Bu çerçevede mahkemelerin görevine ilişkin kurallar ile tabii hakim ilkesi arasında çok sıkı bir bağlantının bulunduğu söylenebilir.

Ceza yargılaması alanında, mahkemelerin görevini tayin hususunda yapılan bazı düzenlemelerin, tabii hâkim ilkesine uymadığı görülmektedir. Nitekim 2.12.2014 tarih ve 6572 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 5235 sayılı kanunun 9. maddesinin beşinci fıkrasında yapılan değişiklikle ihtisaslaşmanın sağlanması amacıyla, gelen işlerin

¹⁷¹ Erem, **Ceza Davası Yönünden Tabii Hakim Kavramı**, s.7; Tanrıver, **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, s.92.

¹⁷² Cihan ve Yenisey, a.g.e., s.89.

¹⁷³ Tanrıver, **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, s.96; Tanrıver, “Tabii Hakim İlkesi ve Medeni Yargı”, s.27.

¹⁷⁴ Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.601; Veli Özer Özbek, **CMK İzmir Şerhi**, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005, s.76.

yoğunluğu ve niteliği dikkate alınarak daireler arasındaki iş dağılımının, Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından belirlenebileceğini, Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nca iş dağılımının yapıldığı tarih itibarıyla görülmekte olan davalarda dairelerin, iş bölümü gerekçesiyle dosyaları diğer bir daireye gönderemeyeceğini öngören bir düzenleme yapıldı. Öğretide, ihtisaslaşmanın sağlanması amacıyla iş yoğunluğu ve niteliğine göre belirlemede bulunmanın, görev tayini anlamına geldiği; bunun da Anayasanın 142. maddesi uyarınca ancak kanunla, yani yasama tasarrufu ile yapılmasının mümkün olduğu, tabii hâkim ilkesi de kanuni hâkim ilkesini bir alt ögesi olarak bünyesinde barındırdığı için bu düzenlemenin kanuni hâkim ilkesine ve dolayısıyla tabii hâkim ilkesine aykırı olduğu belirtilmiştir¹⁷⁵.

Kanaatimizce de, söz konusu düzenleme ile Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na, kullanım şekli ve zamanı belirsiz olan yetkinin verilmesiyle birlikte, görülmekte olan bir davaya ilişkin bir anlamda mahkeme ve hâkim belirleme suretiyle, Anayasamızın Kanunî hâkim güvencesi kenar başlıklı 37. maddesinde hükme bağlanan tabii hakim ilkesine aykırı bir şekilde, müdahale imkânı tanınmaktadır. Halbuki tabii hakim ilkesi ile amaçlanan uyuşmazlığa hangi mahkemece bakılacağına önceden objektif kurallarla belirlenmesi ve olası keyfiliklerin önlenmesidir¹⁷⁶.

Ne var ki, Anayasa Mahkemesi bu anılan düzenlemenin anayasaya aykırılığı iddiasını yerinde görmemiştir¹⁷⁷.

¹⁷⁵ Bkz. Tanrıver, **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, s.97; Öztürk ve diğerleri, söz konusu düzeleme ile ilgili olarak “2014 yılında 6572 sayılı Kanunla getirilen bu olanağın, bazı yerlerde kaldırılan özel yetkili mahkemeler yada terörle görevli mahkemeler gibi “özel mahkemeler” kurulmaması uygulamasına dönüşmeyeceği umulur. Her ne kadar yeni düzenleme “iş dağılımından” söz etmekte ise de; işin niteliğine göre mahkeme belirlemek “görevle ilgili bir konu” olduğu için, HSYK’ya görevli mahkemeyi belirleme yetkisi veren bu düzenlemenin mahkemelerin görevinin kanunla belirleneceğini öngören AY m.142’ye aykırı olduğunu düşünüyoruz.” değerlendirmesinde bulunmuşlardır. Bkz. Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s.164.

¹⁷⁶ Nitekim Yenisey’e göre “Mahkeme kollektif muhakemede hükmü veren süje olduğu için uyuşmazlık konusunda son sözü söyler. Yaptığı iş toplumun menfaati ile ferdin menfaatini dengelemek olduğu için keyfiliğe yer yoktur. Bu nedenle anayasalarda tabii hakim ilkesi kabul edilmiştir. **Hangi suçun hangi mahkeme tarafından yargılanacağı önceden objektif kurallarla belirlenmiş olmalıdır.** Adil yargılama yapılması için bu şarttır”. Bkz. Yenisey, a.g.e., s.78-79.

¹⁷⁷ “(...) Mahkemelerin kanunla belirlenmiş görev alanlarının HSYK tarafından alınacak bir kararla değiştirilmesi veya mahkemelere yeni bir görev verilmesi söz konusu değildir. Bu nedenle, birden fazla daire şeklinde teşkilatlanan asliye veya ağır ceza mahkemelerinin daireleri arasındaki iş bölümünün kanunla belirlenmesi zorunluluğu bulunmamaktadır.

Asliye ve ağır ceza mahkemelerinin görevleri itibarıyla yetkileri 5235 sayılı Kanun'da belirlenmiştir. HSYK, daireler arasında iş bölümünü ancak Kanun'da anılan mahkemeler için belirlenen görev tanımları çerçevesinde yapabilecektir. Dolayısıyla, dava konusu kuralın belirsiz olduğu veya ceza mahkemelerinin

Yukarıda belirtildiği üzere 21.2.2014 tarih ve 6526 sayılı kanunun 19. maddesi hükmü uyarınca 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunun 10. maddesi yürürlükten kaldırıldı ve yine aynı kanunun 1. maddesi ile TMK'ya eklenen geçici m.14 ile birlikte, TMK m.10 uyarınca görevlendirilen bölge ağır ceza mahkemeleri kapatıldı.

3713 sayılı Kanun'un geçici 14. maddesinin dördüncü fıkrasında, 6352 sayılı Kanun'un geçici 2. maddesi uyarınca görevlerine devam eden ağır ceza mahkemelerinde ve bu kanunla yürürlükten kaldırılan TMK'nın 10. maddesi uyarınca görevlendirilen ağır ceza mahkemelerinde derdest bulunan dosyaların, bu kanun'un yürürlüğe girdiği tarihte bulundukları aşamadan itibaren kovuşturmaya devam edilmek üzere yetkili ve görevli mahkemelere devredileceği düzenlendi¹⁷⁸.

Söz konusu yasa yürürlüğe girene kadar özel görevli mahkemeler tarafından bakılmakta olan dosyaların 6526 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle birlikte ağır ceza mahkemelerin devredilmesinin, tabii hâkim/mahkeme ilkesine aykırılığı olduğu, zira, tabii hâkim ilkesi herkesin önceden belirlenen, kişiye ve somut olaya göre değişmeyen yargı mercileri önünde yargılanmasını, ceza soruşturması ve kovuşturması başladıktan sonra mahkemenin ve hâkimin değiştirilmemesi gerektiği, Türk hukukunda kanunlarla sürekli

daiireleri arasında iş bölümü konusunda HSYK'ya sınırsız bir yetki vererek hukuk güvenliğini ihlal ettiğini söylenemez.

Anayasa'nın 37. maddesinde, "Kanuni hâkim güvencesi" düzenlenmiştir. Maddede hiç kimsenin kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamayacağı, bir kimseyi kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü mercilerin kurulamayacağı hüküm altına alınmaktadır.

Anayasa Mahkemesinin önceki kararlarında belirtildiği gibi kanuni hâkim güvencesi, suçun işlenmesinden veya çekişmenin doğmasından önce davayı görececek yargı yerini kanunun belirlemesi şeklinde tanımlanmaktadır. Başka bir anlatımla kanuni hâkim güvencesi, yargılama makamlarının suçun işlenmesinden veya çekişmenin meydana gelmesinden sonra özel olarak kurulmasına veya hâkimin atanmasına engel oluşturmaktadır.

Dava konusu kurallarla ceza mahkemelerinin birden fazla daire şeklinde oluşturulduğu yerlerde HSYK'ya daireler arasında iş bölümü yapma yetkisi tanınmakla birlikte Kanun'un 9. maddesinin beşinci fıkrasında, iş bölümünün yapıldığı tarih itibarıyla görülmekte olan davaların iş bölümü gerekçesiyle diğer dairelere gönderilmesi de yasaklanmaktadır. Böylelikle uzun süredir devam eden davalarda yargılamanın başına dönülmesinin ve suçun işlenmesinden sonra yargı yerinin değiştirilmesinin önüne geçilmektedir. Bu nedenle kuralın 'kanuni hâkim güvencesi' ile çelişen bir yönü bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle dava konusu kurallar, Anayasa'nın 2., 37. ve 142. maddelerine aykırı değildir. İptal taleplerinin reddi gerekir." Kararın tam metni için bkz. **AYM, 23.12.2015, E.2014/195, K.2015/116.**

¹⁷⁸ **TMK Geçici m.14/4'e göre,** "6352 sayılı Kanun geçici m.2 uyarınca görevlerine devam eden ağır ceza mahkemelerinde ve bu Kanunla yürürlükten kaldırılan Terörle Mücadele Kanunu m.10 uyarınca görevlendirilen ağır ceza mahkemelerinde derdest bulunan dosyalar, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte bulundukları aşamadan itibaren kovuşturmaya devam edilmek üzere yetkili ve görevli mahkemelere devredilir. Bu mahkemelerce verilir Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığında veya Yargıtay'ın dairelerinde bulunan dosyaların incelenmesine devam olunur".

mahkeme kurulup kaldırıldığı, iş bölümünün değiştiği, yer ve yetki güvenceleri olmayan hakimlerde değişikliğe gidildiği ve bu suretle tabii hâkim ve mahkeme güvencesinin ihlal edildiği, yasa koyucu adil yargılanma hakkını ve doğal yargıç ilkesini açıkça ihlal eden özel yetkili ağır ceza mahkemelerini ve bölge ağır ceza mahkemelerini kişi hak ve hürriyetlerini gerekçe göstererek kaldırırken, dosyaları başka mahkemelere göndererek hem doğal hakim ilkesini hem de hukuk devleti ilkesini ve dürüst yargılanma ilkesini ihlal ettiği ifade edilmiştir¹⁷⁹.

Nitekim İstanbul 3. Ağır Ceza Mahkemesi, somut norm denetimi yoluyla 3713 sayılı kanunun geçici 14. maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan “*bulundukları aşamadan itibaren kovuşturmaya devam edilmek üzere*” ibaresinin Anayasa m.2 (hukuk devleti), m.10 (eşitlik), m.36 (dürüst yargılanma hakkı) ve m.37’ye (kanuni hakim güvencesi/tabii hakim güvencesi) aykırı olduğu ileri sürerek bu ibarenin iptaline karar verilmesini talep etmişse de Anayasa Mahkemesi bu düzenlemenin anayasaya aykırılığı iddiasını yerinde görmeyerek iptal istemini reddetmiştir¹⁸⁰.

¹⁷⁹ Ersan Şen, “Geçici m. 14’ün Anayasaya Aykırılığı Sorunu”, bkz: http://sen.av.tr/tr/makale-detay/59/ge%C3%A7ici_m.14%E2%80%99%C3%BCn_anayasaya_ayk%C4%B1r%C4%B1l%C4%B1%C4%9F%C4%B1_sorunu.html (18.2.2017).

¹⁸⁰ “(...) Anayasa’nın 37. maddesinde düzenlenen doğal yargıç ilkesi, yargılama makamlarının suçun işlenmesinden veya çekişmenin meydana gelmesinden sonra kurulmasına ya da yargıcın atanmasına engel oluşturur; sanığın veya davanın taraflarına göre yargıç atanmasına olanak vermez. Söz konusu ilkeyle suçun işlenmesinden sonra çıkarılacak bir yasa ile oluşturulacak mahkeme önüne davanın götürülmesi ve böylece “kişiye” ya da “olaya” özgü mahkeme kurulması yasaklanmıştır. İtiraz konusu kuralın, belirli bir suçun işlenmesinden sonra bu suça ilişkin davayı görececek yargı yerini belirlemeyi amaçlamaması, yürürlüğü müteakip kapsamına giren tüm davalara uygulanması nedeniyle, doğal yargıç ilkesine aykırı yönü bulunmamaktadır.

Ceza yargılamasının asıl amacı maddi gerçeğe ulaşılmasıdır. Maddi gerçeğe ulaşılabilmesinin önemli şartlarından birisini de adil ve etkin bir şekilde yürütülen ceza kovuşturması oluşturmaktadır. Ceza yargılamasında soruşturma ve kovuşturma evreleri bir bütün olup adil yargılanma hakkı, soruşturma evresinde olduğu gibi kovuşturma evresi yönünden de geçerlidir. Kovuşturmanın etkinliğini oluşturan en önemli unsurlardan birisi de kovuşturmanın mümkün olan en kısa sürede bitirilmesidir.

Terörle Mücadele Kanunu’nun geçici 14. maddesi uyarınca, 6352 sayılı Kanun’un geçici 2. maddesi gereği görevlerine devam eden ağır ceza mahkemelerinde ve Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlara bakmakla görevli özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde görülmekte olan dosyaların genel yetkili ağır ceza mahkemelerine devri öngörüldükten sonra devredilen dosyalara ilişkin kovuşturmaların 6526 sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği tarihte bulunulan aşamadan itibaren kovuşturma yapılmaya devam edilmesi kabul edilmiştir.

İtiraz konusu kuralla kovuşturma evresinde daha önce yürütülen usul işlemlerinin tekrarlanması suretiyle kovuşturmaların uzamasının önüne geçilip devam eden davaların mümkün olan en kısa sürede çözülmesi ve karara bağlanması amaçlanmıştır. Yargılama usulünü düzenlemeye ilişkin olan kural, kanun koyucunun takdiri yetkisi kapsamındadır. Bu yönüyle kural, davaların mümkün olan en kısa sürede sonuçlandırılmasını öngören Anayasa’nın 141. maddesi ile de uyumlu olup kuralda hukuk devleti ilkesine aykırı bir yön bulunmamaktadır.

İtiraz konusu kuralla genel yetkili ağır ceza mahkemelerine devredilmesi öngörülen dosyaların bulundukları aşamadan itibaren kovuşturmaya devam edileceği hüküm altına alınmakla birlikte, ceza

1.3.3.5. Mahkemelerin Yer Yönünden Yetkisine İlişkin Düzenlemelerin Tabii Hâkim İlkesi Bağlamında Değerlendirilmesi

Yer yönünden yetki kuralları, görev kuralları gibi yargı erkinin işleyişini doğrudan doğruya etkileyen ve bu çerçevede belirleyici bir işlev gören kurallar niteliğini haiz değildir. Ceza yargılama hukukunda görev konusu, kamu düzenine ilişkin olduğundan yargılamanın her aşamasında taraflarca ileri sürülebildiği ve mahkemelerce de re'sen dikkate alındığı halde, yer yönünden yetki ile ilgili kurallar, davaların makul süre içinde, en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılmasını güvence altına alması dolayısıyla kamu düzeni ile ilişkili değildir¹⁸¹. Bu bağlamda doğal hâkim ilkesinin, mahkemelerin yer yönünden yetkisi ile ilgili kurallarla, görevdeki kadar sıkı bir bağ ya da bağlantı içerisinde bulunduğu söylenemez.

Nitekim Ceza Muhakemesi Kanunu'nda mahkemelerin yer yönünden yetkisi ile ilgili düzenlemelere bakıldığında, tabii hâkim ilkesi ile yer yönünden yetki kuralları arasında doğrudan doğruya bir bağ veya bağlantı kurulamayacağı görülmektedir. Zira, ceza yargısında yetki itirazı iddiasının ileri sürülmesi ve mahkemelerce nazara alınması hususu görev konusundan farklı olarak düzenlenmiştir. Sözü edilen yetki kurallarına riayetsizlik halinde, mahkemenin yer yönünden yetkisiz olduğu iddiası, muhakemenin her aşamasında değil, ancak kanunda öngörülen süre kesitinde ileri sürülebilir. Yine mahkeme de yetkisizlik iddiasına ilişkin kararını kanunda belirtilmiş olan süre zarfında verebilir. Bu aşamalardan sonra yetkisizlik iddiasından bulunamayacağı gibi mahkemelerde bu hususta re'sen karar veremez (CMK m.18).

yargılamaındaki re'sen kovuşturma ilkesi uyarınca hâkim maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasını teminen kovuşturmanın her aşamasında, daha önceki aşamalara dönebilme imkânına sahip bulunmaktadır. Başka bir deyişle itiraz konusu kural, kovuşturmalara bulundukları aşamadan itibaren devam edilmesini öngörmekle birlikte, mahkemelere maddi gerçeğin araştırılmasına yönelik herhangi bir kısıtlama getirmemekte, tarafların iddia ve savunması üzerine veya re'sen gerekli görülmesi halinde keşif, bilirkişi incelemesi, tanık dinleme, iddia ve savunma makamlarının dinlenmesi gibi usul işlemlerinin tekrarlanması suretiyle kovuşturmanın önceki aşamalarına dönülmesini yasaklamamaktadır. Bu nedenle, yargılamaların bulundukları aşamadan itibaren devam edecek olmasının davaların önceki aşamalarına yönelik inceleme yapılabilmesine engel oluşturduğu iddiası yerinde değildir. Bu yönüyle kuralın adil yargılama hakkını engellediği söylenemez.

Açıklanan nedenlerle kural, Anayasa'nın 2., 36., 37. ve 142. maddelerine aykırı değildir. İptal talebinin reddi gerekir." Kararın tam metni için bkz. AYM, 7.4.2016, E. 2015/53, K. 2016/26.

¹⁸¹ AYM, 23.12.2015, E. 2014/195, K. 2015/116.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MAHKEMELERİN MADDE BAKIMINDAN YETKİSİ

2.1. Genel Olarak

Ceza muhakemesinin konusunu oluşturan cezai uyuşmazlıklar, ceza yargılaması makamları tarafından çözüme kavuşturulur. Ceza yargılaması makamları ise hakimler ve mahkemeler olmak üzere iki çeşittir¹⁸².

Bütün hakimlerin yaptığı iş nitelik itibariyle aynıdır ve o da yargılama faaliyetidir. Bu bakımdan kuramsal olarak ceza hakimlerinin her suçta yetkili olması gerekirdi. Ancak uygulamadaki pratik ihtiyaçlardan dolayı uyuşmazlıkların çözümü, iş bölümünü, uzmanlığı, belli bir coğrafi alan ve belli kişiler bakımından yetkili kılınmayı gerektirdiği için mahkemeler ve dolayısıyla hakimler arasında iş bölümüne gidilmiş ve böylece çeşitli yetki kurallarına yer verilmiştir¹⁸³.

Yetki, suçun niteliğine ve cezasına, işlendiği yere, yargılanacak kişiye ve muhakeme aşamasına göre farklılık göstermektedir. Bu bağlamda mahkemelerin yetkisi dört yönden ele alınır. Bunlar, madde (görev) yönünden yetki, yer yönünden yetki, kişi yönünden¹⁸⁴ yetki ve görev yönünden¹⁸⁵ yetkidir¹⁸⁶.

¹⁸² Mahkeme, ceza muhakemesinde kural olarak kovuşturma safhasında ve özellikle duruşma ve sonuç çıkarma devrelerinde yargılama görevini yerine getiren makamdır. Hakimlik ise mahkemelerin görevleri dışında kalan yargılama faaliyetini yapmakla görevlendirilen makamdır. Bkz. Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.140.

¹⁸³ Bahri Öztürk ve Mustafa Ruhan Erdem, **Uygulamalı Ceza Muhakeme Hukuku**, 11. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007, s.254; Öztekin Tosun, **Türk Suç Muhakeme Hukuku Dersleri Cilt I**, Genişletilmiş 4. Bası, İstanbul: Acar Matbaacılık Tesisleri, 1984, s.484.

¹⁸⁴ Sanıkların kişilik özellikleri dikkate alınarak yargılama yetkisinin hakimler ve dolayısıyla mahkemeler arasında bölüşülmesi sonucu hangi hakimlin hangi kişilerin suçlarını yargılayacağını gösteren kurallara kişi yönünden yetki kuralları denilmektedir. Kişi bakımından yetkide sanığın sıfatı dikkate alınmakta, böylece bazı kişiler hakkında soruşturma ve kovuşturmanın özel organlar ve mahkemeler tarafından yapılması kabul edilmektedir. Hukukumuzda kişi bakımından yetki genel mahkemeler ve özel mahkemeler arasında paylaştırılmıştır. Örneğin, bazı kişilerin Yüce Divanda, asker kişilerin askeri mahkemelerde, çocukların çocukların çocuk mahkemelerinde yargılanmaları kişi bakımından yetki ile ilgilidir. Keza hakim ve savcılar, avukatlar, valiler, kaymakamlar ile ilgili olarak kişi bakımından yetki

Türk ceza mahkemelerinin madde ve yer bakımından yetkisini tespit etmeden önce, ilk iş olarak yargılama yetkisinin adli yargılama makamlarına mı, yoksa adliye dışı yargılama makamlarına mı ait olduğu araştırılmalıdır. Yargılama yetkisinin adli yargı makamlarına ait ise, çözümlenecek uyuşmazlığın hukuk, ceza, ticaret mahkemelerinden hangisinin yetkisine girdiği meselesi çözülecektir. Ceza mahkemelerinin yetkili olduğu anlaşıldıktan sonra öncelikle, madde, sonra yer ve daha sonra kişi bakımından yetki meselesine sıra gelecektir¹⁸⁷.

Ceza Muhakemesi Kanunu sadece madde ve yer bakımından yetkiyi açık bir şekilde düzenlemiştir. Madde bakımından yetki kanunda “görev”, yer yönünden yetki ise “yetki” başlığı altında ele alınmıştır. Böylece kanunda yetki kurallarına yer verilerek, mahkemenin hangi tür ağırlıktaki ve yerdeki işe bakacağı açıklanmıştır.

CMK’da “görev” olarak ifade edilen madde bakımından yetki kuralları, ceza davasının konusunu olan olayın hukuki boyutunu teşkil eden suç türünün niteliğine ve ağırlığına göre yargılama yetkisinin ilk derece mahkemelerinden hangisine ait olacağını tespitine yarayan kurallara denir¹⁸⁸. Diğer bir ifade ile madde bakımından yetki,

kurallarına yer verilmiştir. Kişi bakımından yetki konusunda bkz. Öztürk ve diğerleri, a.g.e.,213-214; Kunter ve Yenisey, a.g.e., 337-344; Soyaslan, a.g.e., 208; Tosun, **Türk Suç Muhakeme Hukuku Dersleri Cilt I**, 518 vd.; Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.76-77.

¹⁸⁵ İş bölümü bakımından yetki de denilen görev bakımından yetki, madde, yer ve kişi yönünden yetki dışında kalan kalan yetki bölüşümünü kapsar. Muhakeme çeşitli hakimlerin faaliyetlerini gerektirdiğinden, bu faaliyetler, yargılama makamları arasında yetki bölüşümünü zorunlu hale getirmiştir. İşte görev bakımından yetki kuralları, bir ceza muhakemesinde, hangi hakimin muhakemenin hangi aşamasında görev yapacağını gösteren kurallara denilmektedir. Görev bakımından yetki bölüşümü, yargılama makamının adli olup olmamasına, adli yargılama makamları arasında, mahkemenin ceza mahkemesi olup olmamasına, adli ceza yargılama makamlarının genel olup olmamasına, adliye içi ceza yargılama makamları arasında derece ve kanun yolu bakımından, adliye içi ceza yargılama makamları arasında evre ve devreye göre yetki bölüşülmesi bakımından, adli ceza yargılama makamları arasında daire bakımından yetki bölüşülmesi olmak üzere çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Örneğin ilk derece ceza yargılamasının, itiraz, istinaf ve temyiz şeklinde ayrılması veya soruşturma evresinde sulh ceza hakiminin, duruşma hazırlığı aşamasında mahkeme başkanının ve hüküm vermede mahkemenin yetkili olması görev yönünden yetki ile ilgilidir. Görev yönünden yetki konusunda bkz. Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s.214-216; Kunter ve Yenisey, a.g.e., 329-337; Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku C.I**, s.58-264; Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.77-81.

¹⁸⁶ Cumhur Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015, s.229; Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.221; Öğretide mahkemelerin yetkisini milli yönden yetki, madde yönünden yetki, yer yönünden yetki, kişi yönünden yetki ve görev yönünden yetki olmak üzere beşe ayırarak inceleyen yazarlarda mevcuttur. Bkz. Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.302; Centel ve Zafer, a.g.e., s.511; Toroslu ve Feyzioğlu a.g.e., s.55.

¹⁸⁷ Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoğlu, **Açıklamalı Ceza Muhakemesi Kanunu C.1**, İstanbul: Beta Yayınevi, 2013, s.88.

¹⁸⁸ Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.305; Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.221; Soyaslan, a.g.e., s.209; Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.229.

mahkemelerin hangi ağırlıkta ve nitelikteki suçları yargılama yetkisini haiz olduğunun belirlenmesi anlamına gelmektedir¹⁸⁹. Yapılan tanımlardan anlaşılacağı üzere, madde bakımında yetki (görev), ceza yargılamasında yargılama yetkisinin işi ilk defa ele alan ve çözen ilk derece mahkemelerinin arasında paylaştırılması sonucunda her mahkemeye düşen yargılama yetkisi payı olduğu için, bu kavram birinci derece yargılama aşamasında ortaya çıkan ve sadece kovuşturma evresinde hüküm ifade eden bir kavramdır¹⁹⁰.

Anayasanın 142. maddesine göre mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir. Bu anayasal düzenleme ile aynı doğrultuda olarak Ceza Muhakemesi Kanunu da mahkemelerin görevlerinin kanunla belirleneceğini hüküm altına almıştır (CMK m.3). Mahkemelerin görevlerinin kanunla belirlenmesi, tabii hakim ilkesinin bir sonucudur ve kimseyi kanunen tabi bulunduğu mahkemeden başka bir merciinin önüne çıkarılmasını önleyerek bireylere büyük bir güvence sağlar.

Mahkemelerin madde bakımından yetkisine (görevine) ilişkin ana kurallar 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun ile belirlenmiştir (Teşkilat Kanunu m.11-14). Bu kanunda asliye ceza ve ağır ceza mahkemelerinin hangi tür ve ağırlıktaki suçlarla ilgili yargılamalara bakacağı gösterilmiştir. Madde bakımından yetki (görev) kurallarına ilişkin istisnalar ve görev uyuşmazlıklarına ilişkin ise hükümler Ceza Muhakemesi Kanunu'nda düzenlenmiştir (CMK m.3-11).

2.2. Kavram Sorunu

Ceza mahkemelerinin hangi tür ve ağırlıktaki suçları yargılayacağını gösteren madde bakımından yetki, Türk uygulama ve öğretisinde değişik adlarla anılmaktadır. Madde bakımından yetkiye mülga kanunumuz olan 1412 sayılı CMUK' da "vazife" denilmekteydi. Yeni 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda bu kavram için "görev"

¹⁸⁹ Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.56; Yenidünya ve İçer, a.g.e., s.54.

¹⁹⁰ Erdener Yurtcan, **Ceza Yargılama Hukuku**, 12. Basi, İstanbul: Beta Yayınevi, 2007, s.97; Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.221.

terimi kullanılmıştır. Öğretide ise madde bakımından yetki¹⁹¹, görevsel yetki¹⁹², görev¹⁹³ ve vazife terimlerinin kullanıldığı görülmektedir.

“Görev” kelime anlamı itibariyle bir nesne veya bir kimsenin yaptığı iş anlamına gelmektedir¹⁹⁴. Bu çerçevede görev kavramı “görülen iş” diğer bir deyişle, yapılan faaliyeti ifade etmektedir. Mahkemelerin yaptığı iş yargılama yapmaktır¹⁹⁵. “Yetki” ise kelime anlamı olarak bir görevi, bir işi yasaların verdiği imkânlarla göre, belli şartlarla yürütmeyi sağlayan hak, salahiyet, mezuniyet anlamına gelmektedir¹⁹⁶. Bu bağlamda “mahkemenin yetkisi” kavramı ile kastedilen mahkemenin/hâkimin yaptığı iş değil, hangi işlere bakabileceğidir. Dolayısıyla, yetki kavramı, muhakeme ilişkisinin aktif süjesi için geçerli bir kavramı ifade ettiği için öğretide yazarların büyük çoğunluğu “görev” kavramı yerine “madde bakımından yetki” kavramını kullanmaktadır¹⁹⁷. Madde bakımından yetki, mahkemelerin/hakimlerin suç için uygulayacakları yasa maddelerine bakılarak yapılan bölüşüm sonucu, her mahkemeye düşen yargılama yetkisi payıdır¹⁹⁸.

Yurtcan, teorik olarak bu konuda en doğru olan terimin “görevsel yetki” olduğunu belirtmiştir. Yazara göre, yargıcın gördüğü göreve göre kendisine tanınmış bir yetki söz konusudur ve bu yetkinin niteliği görülen iş veya göreve göre belirlenmesidir¹⁹⁹.

2.3. Madde Bakımından Yetki (Görev) Kurallarının Niteliği

Madde (görev) yönünden yetki bakımından kanuni düzenlemelerle yapılan yetki paylaşımlarına ve yetkilendirilmelere uyulması zorunluluğu bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile her mahkeme/hakim, kendine yetki verilen maddeler ve sınırlamalar içinde yetkisini

¹⁹¹ Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.305 vd.; Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.56 vd.; Soyaslan, a.g.e., s.209 vd.; Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.229 vd.

¹⁹² Yurtcan, **Ceza Yargılama Hukuku**, s.97.

¹⁹³ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.221 vd.

¹⁹⁴ <http://www.tdk.gov.tr> (14.02.2017).

¹⁹⁵ Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.305; Centel ve Zafer, a.g.e., s.512.

¹⁹⁶ <http://www.tdk.gov.tr> (15.02.2017)

¹⁹⁷ Nitekim Kunter ve Yenisey’e göre “Görev, muhakeme ilişkisinin objesi olan fonksiyonu (yani görülen işi) ifade ettiğinden ve bu manada kanunlarda hatta Anayasada (Any. 140) kullanıldığından, muhakeme ilişkisinin süje bakımından ifadesinde başka bir terim kullanılmalıdır. Diğer taraftan, görevin, ödev yerine de olsa, madde itibariyle yetkiyi ifade için kullanılması doğru değildir” Bkz. Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.305; Centel ve Zafer, a.g.e., s.512.

¹⁹⁸ Yurtcan, **Ceza Yargılama Hukuku**, s.97.

¹⁹⁹ Yurtcan, **Ceza Yargılama Hukuku**, s.97.

kullanmak zorundadır²⁰⁰. Zira madde (görev) bakımından yetkiyi gösteren kurallar kamu düzenini yakından ilgilendirmektedir²⁰¹.

Madde bakımından yetki kuralları, devletin yargı erkinin işleyişini doğrudan doğruya etkileyen ve bu çerçevede belirleyici bir işlev gören kurallar niteliğinde olduğu için bu kurallara uyulması adeta devlet için davasında bir meşruiyet şartı olarak görülmüştür²⁰².

Daha önce belirtildiği üzere madde (görev) bakımından yetki kuralları tabii hakim ilkesi ile ilişkilendirebilecek en temel konulardan biridir. Bu kurallar tabii hakim ilkesinin bir gereği olarak sanık için teminat şartıdır²⁰³. Ceza yargılamasında güvenceli yargılama, bu hukuk dalının en temel esaslarından birini oluşturur²⁰⁴. Madde (görev) bakımından yetkide ise, sanık için en teminatlı kararın hangi mahkeme tarafından verilebileceği anlayışıyla kanun koyucu tarafından yapılan bir görev dağıtımı söz konusudur²⁰⁵. Bu dağıtıma uygun olarak her uyuşmazlık, yasalarca önceden belirlenen kurallar çerçevesinde, görevli olan mahkemeler/hakimler tarafından çözüme kavuşturulacaktır²⁰⁶. Görev kurallarına uyulmaması halinde, görevli olmayan mahkemenin davaya bakması, kesin hukuka aykırılık teşkil eder ve hüküm bu sebeple bozulur (CMK m. 280/1-b,289/1-d).

Her suçun kendi mahkemesinde yargılanmasında, adaletin iyi işleyişi bakımından kamu menfaati bulunmaktadır. Adaletin iyi işleyişi ise ancak kişinin güvenceli, tarafsız ve bağımsız mahkemeler tarafından yargılanması ve kamunun suç işleyenlerin mutlaka cezalandırılacağına, devletin bireyin özgürlüklerini koruduğuna inanmasıyla mümkündür. Kamu düzenini yakından ilgilendiren yetki kuralları, kamu çıkarı ve ceza adaletinin iyi işleyebilmesi için konulmuş kurallardır²⁰⁷.

²⁰⁰ Erdener Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, 7. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2015, s.42.

²⁰¹ Tosun, **Türk Suç Muhakeme Hukuku Dersleri Cilt I**, s.491; Soyaslan, a.g.e., s.229; Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.601; Centel ve Zafer, a.g.e., s.517; Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.229.

²⁰² Faruk Erem, **Ceza Usulü Hukuku**, Genişletilmiş 5. Bası, Ankara: Sevinç Matbaası, 1978, s.125.

²⁰³ Erem, **Ceza Usulü Hukuku**, s.125.

²⁰⁴ Nitekim üst dereceli mahkemelerde kıdemli hakimler görev yaptığından, ağır ceza mahkemesi asliye ceza mahkemesine göre sanık için daha güvencelidir. Bkz. Centel ve Zafer, a.g.e., s.517.

²⁰⁵ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.222.

²⁰⁶ Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.43.

²⁰⁷ Soyaslan, a.g.e., s.228.

Madde (görev) bakımından yetki kuralları emredici niteliktedir ve kamu düzenine ilişkindir. Bu nedenle görev kurallarının kıyas veya yorum yoluyla değiştirilmesi veya genişletilmesi mümkün değildir. Bunun sonucu olarak taraflar gerek zımni gerekse de sarih irade beyanlarıyla anlaşılarak görev kurallarını tespit edemezler²⁰⁸.

Madde bakımından yetki kurallarının kamu düzenini ilgilendirmesinin diğer bir sonucu bu konunun kovuşturma aşamasının her aşamasında ele alınıp gerekli kararın verilebilmesidir²⁰⁹. Bu bakımdan mahkemenin görevsiz olduğuna dair itirazda bulunması için bir süre sınırlaması yoktur²¹⁰. Dolayısıyla taraflar yargılama bitinceye kadar görevsizlik iddiasını ileri sürebilir (CMK m.4). Mahkemeler de madde bakımından yetkili olup olmadığını iddianamenin kabulünden sonra muhakemenin her aşamasında re'sen göz önünde bulundurmak zorundadır. Madde bakımından yetkisiz olduğunu fark eden mahkeme kovuşturma hangi aşamada olursa olsun görevsizlik kararı verip dosyayı görevli mahkemeye göndermek zorundadır (CMK m.5).

Madde bakımından yetki kurallarının kamu düzeni ile yakından ilgili olmasının başka bir sonucu da madde bakımından yetkisiz mahkeme veya hâkim tarafından yapılan işlemlerin kural olarak hükümsüz olmasıdır²¹¹. CMK m.7'de de görevli olmayan hâkim veya mahkemenin yaptığı işlemlerin yenilenmesi mümkün olmadığı takdirde hükümsüz olduğu kabul edilmiştir.

2.4. Madde Bakımından (Görevsel) Yetkiyi Belirleme Ölçütleri

Madde (görev) yönünden işlenmiş olan suçlarla ilgili yargılamalara bakma yetkisinin kanuni düzenlemelerle mahkeme/hakimler arasında bölüşülmesinde üç ölçütten biriden yararlanılabilir. Bunlar; niceliksel ölçüt, niteliksel ölçüt ve karma ölçüttür.

²⁰⁸ Soyaslan, a.g.e., s.228.

²⁰⁹ Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.310.

²¹⁰ Erem, **Ceza Usulü Hukuku**, s.128.

²¹¹ Faruk Turhan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2006, s.66.

2.4.1. Nicesellik Ölçütü

Nicesellik ölçütü, madde bakımından yetki bölüşümünün suç için öngörülen cezanın ağırlığı dikkate alınarak yapıldığı sistemdir. Bu sistem kabul edildiğinde, suçun türü önemli görülmez, cezalar göz önünde bulundurularak mahkemelerin görev alanları belirlenir²¹². Dolayısıyla bu sistemde nicelik (miktar) esas alındığından suçlar için öngörülen cezaların temel kabul edilmesi söz konusu olur ve temel ceza miktarının ölçüt olarak kabul edilen sınırın altında veya üstünde olmasına göre hangi işin hangi mahkemenin görev alanına girdiği tespit edilir²¹³. Örneğin kanunda 8 yıldan fazla hapis cezası gerektiren suçların (A) mahkemesinde, diğerlerinin (B) mahkemesinde yargılanması öngörülmüşse niceliksel ölçüt kabul edilmiş olur.

2.4.2. Niteliksel Ölçüt

Mahkemelerin madde (görev) yönünden yetki alanının, suçların niteliği esas alınarak belirlendiği sistemdir²¹⁴. Diğer bir ifade bu sistem kabul edildiğinde mahkemelerin madde bakımından yetki alanı, suçların türüne göre tespit edilir²¹⁵. Örneğin kanunda cürüm, cünha, kabahat ayrımı yapıp; cürümlere (A) mahkemesinde, cünhalara (B) mahkemesinde, kabahatlere ise (C) mahkemesinde bakılması öngörülmüşse; suçların niteliği esas alındığı için niteliksel ölçüt kullanılmıştır. Diğer taraftan suçların türüne göre bir ayırım yapılarak suçun mala veya kişilere karşı olmasına göre mahkemelerin madde bakımından yetki alanı belirleniyorsa yine bu kritere başvurulmuş olur.

2.4.3. Karma Ölçüt

Madde bakımından yetki kuralları ile ilgili kanuni düzenlemeler yapılırken hem niceliksel hem de niteliksel ölçütten faydalanılması yolu tercih edilebilir. Bu bakımdan mahkemelerin madde bakımından yetkisi hem suçların türü hem de suçlar için öngörülen cezaların ağırlığı dikkate alınarak belirlenmişse, kanun koyucu karma ölçüt sistemini

²¹² Yurtcan, *CMK Şerhi Cilt I*, s.43; Centel ve Zafer, a.g.e., s.513; Tosun, *Türk Suç Muhakeme Hukuku Dersleri Cilt I*, s.487.

²¹³ Yurtcan, *CMK Şerhi Cilt I*, s.43.

²¹⁴ Yurtcan, *CMK Şerhi Cilt I*, s.43; Tosun, *Türk Suç Muhakeme Hukuku Dersleri Cilt I*, s.487.

²¹⁵ Centel ve Zafer, a.g.e., s.513.

kullanmış olur. Dolayısıyla bu sistemde mahkemelerin madde bakımından yetki çerçevesi tespit edilirken kanun koyucu, tercihi bağlı olarak, bazen niteliği bazen de niceliği esas alabilir. Günümüz itibarıyla ülkeler karma ölçüt sistemini tercih etmektedirler²¹⁶.

2.4.4. Türk Hukukundaki Durum

Türk hukukunda madde bakımından yetki kurallarına bakıldığında, kanun koyucunun karma ölçüt sistemini kabul ettiği görülmektedir. Mahkemelerin madde bakımından yetkisi hem suçların türü hem de cezaları göz önünde tutularak belirlenmiştir. Örneğin genel ceza mahkemelerin asliye ceza mahkemesi ve ağır ceza mahkemesi olarak ayrıldığı Türk yargı teşkilatında ağır ceza mahkemelerinin yetkisi belirlenirken hem cezaların ağırlığı hem de suçların türü esas alınarak karma ölçüt benimsenmiştir²¹⁷. Asliye ceza mahkemelerinde ise temeli niteliksel ölçüt oluşturur²¹⁸.

2.5. Türk Hukukunda Genel ve Özel Ceza Kanunlarına Göre Mahkemelerin Madde (Görev) Yönünden Yetkisi

Ceza mahkemelerini, asliye ceza ve ağır ceza mahkemeleri ile özel kanunlarla kurulan diğer ceza mahkemeleri olarak sınıflandıran 5235 sayılı Kanun, bu mahkemelerin madde bakımından yetkisini de belirlemiştir. Kanun koyucunun değerlendirmesine göre hafif ve orta ağırlıktaki suçlarla ilgili yargılamalara asliye ceza mahkemesi, ağır nitelikteki suçlarla ilgili yargılamalara ise ağır ceza mahkemesi bakar. Bu çerçevede, mezkur kanun, mahkemelerin görevini belirlerken suçun ağırlığını esas alarak, hafif ve orta ağırlıktaki suçların tek hakimden oluşan, ağır suçların birden fazla hakim tarafından oluşan mahkemelerce yargılanması esasını benimseyerek, ağır suçlarla ilgili yargılamalar bakımından teminat getirmiştir²¹⁹.

Kanun bazen bir suçun yargılanmasını özel bir mahkemeye verebilir. Özel mahkemeyi yetkilendiren bu hüküm genel kanunda veya özel kanunda bulunabilir. Bu takdirde madde bakımından yetkiyi düzenleyen genel kanun ile, özel kanun veya genel

²¹⁶ Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.44.

²¹⁷ Centel ve Zafer, a.g.e., s.513.

²¹⁸ Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.44.

²¹⁹ Soyaslan, a.g.e., s.209; Centel ve Zafer, a.g.e., s.513; Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.56.

kanunun özel hükmü çakışırsa; özel hükmün öncelliği gereği özel kanun uygulanacak ve madde bakımından yetkili mahkeme tespit edilecektir²²⁰.

2.5.1. Genel Ceza Mahkemelerinin Madde (Görev) Bakımından Yetkileri

Daha önce ifade edildiği üzere genel ceza mahkemeleri, asliye ceza ve ağır ceza mahkemeleridir. Bu mahkemeler baktıkları suçların ağırlığına göre kendi içlerinde “alt dereceli” ve “üst dereceli” mahkeme şeklinde bir ayrıma tabi tutulmuş ve basamaklandırılmıştır²²¹. Ağır ceza mahkemesi kural olarak ağır nitelikteki suçları, asliye ceza mahkemesi ise daha hafif nitelikteki suçlarla ilgili yargılamalara baktığı için ağır ceza mahkemeleri asliye ceza mahkemelerine göre “üst dereceli” mahkeme; asliye ceza mahkemesi ise ağır ceza mahkemesine göre “alt dereceli” mahkeme olarak nitelendirilmektedir²²². Üst dereceli mahkemenin, kendinden daha düşük dereceli mahkemeye göre kuruluş ve işleyiş bakımından daha güvenceli olduğu ifade edilmektedir²²³.

Türk hukukunda genel mahkemelerin madde bakımından yetki alanları 5235 sayılı Kanun m. 11-14’te belirlenmiştir.

2.5.1.1. Ağır Ceza Mahkemelerinin Madde (Görev) Bakımından Yetkisi

Ceza muhakemesi teşkilatı içinde, ağır ceza mahkemeleri, dar ve istisnai görevli mahkemelerdir²²⁴. Bu mahkemelerin madde bakımından yetkisi 5235 sayılı Kanunun 12. maddesinde gösterilmiştir²²⁵.

²²⁰ Soyaslan, a.g.e., s.209.

²²¹ Centel ve Zafer, a.g.e., s.509; Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.225.

²²² Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.56; Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.225.

²²³ Centel ve Zafer, a.g.e., s.509; Karakehya, a.g.e., s.451.

²²⁴ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.217.

²²⁵ 5235 sayılı Kanunun 12. maddesinin ilk şeklinde ağır ceza mahkemelerinin, “Kanunların ayrıca görevli kıldığı haller saklı kalmak üzere, ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlere bakmakla” görevli olduğu belirtilmişti. Ancak 31.03.2005 tarih ve 5328 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’un 10. maddesi ile 5235 sayılı Kanun’un 12. maddesi değiştirilerek, ağır ceza mahkemelerinin görev alanına bazı suçlar eklendi. Buna göre “*Kanunların ayrıca görevli kıldığı haller saklı kalmak üzere, Türk Ceza Kanununda yer alan yağma (m.148), irtikap (m.250/1 ve 2), resmi belgede sahtecilik (m.204), nitelikli dolandırıcılık (m.158), hileli iflas (m.161) suçları ile ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlere bakmakla görevlidir.*” Ağır ceza mahkemelerinin

Buna göre;

- Türk Ceza Kanunu'nda yer alan yağma (m. 148), irtikâp (m. 250/1 ve 2), resmî belgede sahtecilik (m. 204/2), nitelikli dolandırıcılık (m. 158), hileli iflâs (m. 161) suçları ile ilgili dava ve işler ağır ceza mahkemesinin görev alanına girmektedir.
- 21.02.2014 tarih ve 6526 sayılı Kanunla 5235 sayılı Kanunun 12. maddesi değiştirilerek Türk Ceza Kanunu'nun özel hükümlerin düzenlendiği ikinci kitabının, “*Millete ve Devlete Karşı Suçlar Ve Son Hükümler*” başlıklı dördüncü kısmının Dört (Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar), beş (Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar) , altı (Milli Savunmaya Karşı Suçlar) ve yedinci (Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk) bölümünde tanımlanan suçlar ağır ceza mahkemelerinin görev alanına eklenmiştir. Böylece özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin 6526 sayılı kanunla kaldırılması üzerine, bu mahkemelerin baktığı TCK m.302-339 arasında yer alan suçlar bakımından, ağır ceza mahkemeleri yetkili kılınmıştır²²⁶.
- Türk Ceza Kanunu'nun ikinci kitabının, dördüncü kısmının, dört, beş, altı ve yedinci bölümünde yer alıp da ağır ceza mahkemesinin görev alanına girmeyen suçlar 5235 sayılı Kanun'un 12. maddesinde ayrıca belirtilmiştir. Buna göre; halkı askerlikten soğutma (m.318), askerleri itaatsizliğe teşvik (m.319), seferberlikle ilgili görevin ihmali (m.324), düşmandan unvan ve benzeri payelerin kabulü (m.325) ve askeri yasak bölgelere girme (m.332) suçları ile ilgili yargılamalara ağır ceza mahkemesi bakamayacaktır (Teşkilat Kanunu m.12, değişik 6526 sayılı Kanun m.2).

görev alanı ile ilgili diğer bir değişiklik de 11.05.2005 tarihli, ve 5348 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 3. maddesi ile yapılmıştır. Değişiklikten önce ağır ceza mahkemeleri, resmi belgede sahtecilik suçunun düzenlendiği TCK'nın 204. maddesinin tüm fıkraları bakımından görevli iken, değişiklikle birlikte bu mahkemelerinin görev alanı, resmi belgede sahtecilik suçları bakımından daraltılmış ve ağır ceza mahkemelerinin sadece 204. maddesinin ikinci fıkrası bakımından görevli olacağı belirtilmiştir.

Son olarak 21.02.2014 tarih ve 6526 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 5235 sayılı Kanunun 12. maddesi değiştirilerek ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçların sayısı arttırılmıştır.

²²⁶ Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.230.

- 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun kapsamına giren suçlar dolayısıyla açılan davalar ağır ceza mahkemesinin görev alanına girmektedir.
- Ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlere bakmakla ağır ceza mahkemeleri görevlidir.

Yukarıdaki genel yetki kuralları dışında ağır ceza mahkemeleri özel olarak görevli kılınabilirler. Nitekim 5235 sayılı kanunun 12. maddesinde yer alan “kanunların ayrıca görevli kıldığı haller saklı kalmak üzere” ifadesi ile aslında bu kastedilmekte ve bazı özel kanunlarda ceza miktarına bakılmaksızın herhangi bir ceza mahkemesi, o kanunlarda yer alan suçlar bakımından ihtisas mahkemesi olarak madde bakımından yetkili kılınabilmektedir²²⁷. Örneğin, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 164. maddesinde belirtilen düzeltici, iyileştirici ve kısıtlayıcı önlemleri almamak (m.152), işlemlerin kayıt dışı bırakılması ve gerçeğe aykırı muhasebeleştirme (m.156), sistemi engelleme, bozma, ve verileri yok etme veya değiştirme (m.157) ve sırların açıklanması (m.159) suçları esasında öngörülen ceza miktarı itibarıyla asliye ceza mahkemesinin yetki alanına girmekteyse de bu suçlar bakımından ağır ceza mahkemeleri ihtisas mahkemeleri olarak madde bakımından yetkili kılınmıştır.

Yukarıda ifade edildiği üzere ağır ceza mahkemesinin madde bakımından yetkisi belirlenirken karma ölçüt sistemi kullanılmıştır. Diğer bir ifade ile, ağır ceza mahkemelerinin görev alanı belirlenirken sadece suç için öngörülen soyut ceza miktarı ile yetinilmemiş, aynı zamanda sayma yöntemi ile aslında asliye ceza mahkemesinin görev alanına giren bazı suçlarda da ağır ceza mahkemesi madde bakımından yetkili kılınmıştır²²⁸. Ağır ceza mahkemesinin görev alanının belirlenmesinde karma ölçüt sisteminin uygulanmasının, görev uyuşmazlığı sorunlarına neden olacağı, uzmanlaşmayı

²²⁷ Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.230.

²²⁸ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun öngördüğü hapis cezalarının miktarları dolayısıyla ortaya çıkan ve asliye ceza mahkemelerinde iş yoğunluğuna neden olabilecek sakıncalı durumun önüne geçebilmek amacıyla 5235 sayılı Kanunun 2. maddesinde tahdidi olarak belirtilen bazı suçlar bakımından ağır ceza mahkemesinin madde bakımından yetkili kılındığı ifade edilmiştir. Bkz. Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.232.

önleyeceği ifade edilmiştir²²⁹. Gerçekten de suçun temel şekli için bir mahkemeyi nitelikli hali için başka bir mahkemeyi görevli kılmak uygulamada mahkemeler arasında ortaya çıkabilecek görev uyuşmazlığını arttırdığı gibi, yargılamaların sürüncemede bırakılmasına yol açacak ve yargılama sürecinin uzamasına sebebiyet verebilecektir. Örneğin resmi belgede sahtecilik suçunu düzenleyen TCK'nın 204. birinci fıkrası bakımından asliye ceza mahkemeleri görevli iken, düzenlemenin ikinci fıkrası bakımından ise ağır ceza mahkemeleri görevli olarak belirlenmiştir. Keza dolandırıcılık suçunun temel şeklini yargılama görevi asliye ceza mahkemelerine ait iken; bu suçun nitelikli hallerini yargılama görevi ağır ceza mahkemelerine verilmiştir. Bu örnekler bağlamında, suçun nitelikli hali veya temel şekline göre suça bakmaya görevli mahkeme farklılık arz etmemeli, her iki fıkra için asliye ceza mahkemesi madde bakımından yetkili olmalıdır²³⁰.

Uzmanlaşmayı sağlamak, görev uyuşmazlığı sorunların önüne geçebilmek için, nitelik ölçütü temel alınarak suçların türü veya niteliğine göre mahkemelerin görev alanlarının belirlenmesi yerinde olacağı ileri sürülmüştür²³¹. Örneğin ceza miktarı ve türüne bakılmaksızın, kişilere karşı suçlar veya mal varlığına karşı suçlar aynı mahkemede yargılanabileceği belirtilmiştir. Kanaatimizce, mahkemelerin madde bakımından yetki alanı belirlenirken sadece suçlar için öngörülen ceza miktarı esas alınarak mahkemeler arasında görev dağılımı yolu tercih edilmelidir. Aksi durum mahkemeler arasında görev uyuşmazlıkları sorununu artırabileceği gibi, ceza mahkemelerinin bakmış oldukları davalarda uzmanlaşmaları isteğinin de önüne geçilmesine neden olabilecektir²³².

Yukarıda ifade edildiği üzere TCK m.148'de düzenlemiş olan yağma suçu, gerek temel şekli gerekse de nitelikli halleri bakımından, ağır ceza mahkemesinin madde bakımından yetki alanına girmektedir. TCK. 150. maddesinde bu suça ilişkin daha az cezayı gerektiren nitelikli haller düzenlenmiştir. TCK'nın 150. maddesinin 1. fıkrasında *Kişinin bir hukuki ilişkiye dayanan alacağını tahsil amacıyla tehdit veya cebir kullanması halinde, ancak tehdit veya kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.*"

²²⁹ Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.232; Murat Aydın, "Ceza Muhakemesinde Yetki ve Görev Meselesinde Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler", **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.3, S.1, (2013), 29-60, s.34.

²³⁰ Aynı yönde bkz. Murat Aydın, "Ceza Muhakemesinde Yetki ve Görev Meselesinde Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler", s.34.

²³¹ Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.233.

²³² Murat Aydın, "Ceza Muhakemesinde Yetki ve Görev Meselesinde Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler", s.56.

denilmiştir. Öğretide bu hükmün faklı şekillerde yorumlanmaya müsait olduğu belirtilmiş: bir görüşe göre, bu hükümle bir hukuki ilişkiye dayanan alacağını tahsil amacıyla cebir veya tehdit kullanılması halinde eylemin yağma suçu olarak değerlendirilemeyeceği ve bu halinde ayrı bir suç olarak tanımlanmadığı belirtilerek, bu tür eylemlerin duruma göre tehdit veya cebir kullanma suçunu oluşturacağı ifade edilmiştir²³³. Diğer bir görüşe göre ise bir hukuki ilişkiye dayanan alacağın tahsili amacıyla cebir veya tehdit kullanılması halinde eylemin yine yağma suçunun oluşturacağı, fakat kanun koyucunu sadece cezalandırma konusunda cebir kullanma ve tehdit suçlarına yollamada bulunduğu ifade edilmiştir²³⁴. Bu görüşler bağlamında önem arzeden noktalardan biri de eylemin 150/1 kapsamında olduğu takdirde madde bakımından yetkili mahkemenin hangisi olacağıdır. Zira birinci görüşteki değerlendirme esas alındığında asliye ceza mahkemeleri madde bakımından yetkili olacakken; ikinci görüş esas alındığında ağır ceza mahkemeleri madde bakımından yetkili olacaktır. Kanaatimizce düzenlemenin ikinci görüşe göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü, alacağın tahsili amacıyla cebir veya tehditte bulunması halinde de eylem yine yağma suçunun oluşmakta ve suçun niteliği değişmemektedir. Keza kanun sistematığı bakımından, anılan düzenlemenin yağma suçunu düzenleyen 148. madde ile doğrudan bağlantılı olarak TCK m. 150’de “*Daha az cezayı gerektiren nitelikli hal*” kenar başlığı altında hüküm altına alındığı da dikkate alınır, kanun koyucunun ceza bakımından tehdit suçu ile kasten yaralama suçuna atıf yapmış olması söz konusu fiilleri ayrı bir suç tipi olarak kabul etmeye yetmez²³⁵. Bu bağlamda eylemin 150/1 kapsamında olduğu takdirde madde bakımından yetkili mahkemelerin, ağır ceza mahkemeleri olacağını belirtmek gerekir. Nitekim Yargıtay uygulaması da bu yöndedir²³⁶.

²³³ Nur Centel ve diğerleri, **Kişilere Karşı Suçlar Cilt: I**, 3. Bası, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2016, s.374.

²³⁴ Mahmut Koca ve İlhan Üzülmüş, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2015, s.617; Kanbur, TCK m. 148 ve 149 ve 150/2’de “yağma” kelimesi kullanılmış olmasına rağmen, m.150/1’de “yağma” kelimesinin kullanılmamış olmasının, söz konusu düzenlemenin nitelikli hal mi yoksa yağma suçundan ayrı bağımsız bir suç tipini mi oluşturduğu tartışılabilir hale getirdiğini, ancak düzenlemede “yağma” kelimesine yer verilmemiş olmasının bir önemi olmadığını, düzenlemede belirtilen fiillerin söz konusu amaca yönelmesi durumunda yine yağma suçunun oluşacağını belirtmiştir. Bkz Mehmet Nihat Kanbur, “Kendiliğinden Hak Arama Fiillerinin Yeni Türk Ceza Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi”, **CHD**, Y.1, S.2, (Aralık 2006), 67-99, s.83-84.

²³⁵ Aynı yönde bkz. Veli Özer Özbek ve diğerleri, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 9. Bası, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015, s.645-646.

²³⁶ “(...) Kişinin bir hukuki ilişkiye dayanan alacağını tahsil amacıyla tehdit veya cebir kullanması halinde, ancak tehdit veya kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır. Bu hüküm uyarınca sanık hakkında kasten yaralama hükümlerinden cezalandırılması için dava açılmıştır. Davaya bakma, delilleri değerlendirme ve takdir etme yetkisinin üst dereceli Ağır Ceza Mahkemesine ait olduğu gözetilip görevsizlik kararı verilmesi gerekir.” **Yar. 6. CD. 30.5.2013, E. 2013/8646, K. 2013/12804**

2.5.1.2. Asliye Ceza Mahkemelerinin Görevi

İlk derece ceza mahkemeleri arasında madde bakımından asıl yetkili mahkemeler asliye ceza mahkemeleridir²³⁷. Ceza yargılamasında asliye ceza mahkemeleri esas yetkili mahkemeler olduğundan, bu mahkemenin yetki alanına giren suçlar yasalarda ayrıca gösterilmemiştir. Yasada ağır ceza mahkemesinin yetki alanına giren suçlar belirtilmiştir. Bu bakımdan ağır ceza mahkemelerinin yetki alanına girmeyen tüm suçlar bakımından yetkili mahkeme asliye ceza mahkemeleri olacaktır. Bu nedenle asliye ceza mahkemelerinin madde bakımından yetkisinin “torba yetki” şeklinde olduğu ifade edilmiştir²³⁸.

Asliye ceza mahkemelerinin madde bakımından yetkisi 5235 sayılı kanunun 11. maddesinde gösterilmiştir. Buna göre kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, sulh ceza hâkimliği ve ağır ceza mahkemelerinin görevleri dışında kalan dava ve işlere asliye ceza mahkemeleri bakacaktır.

6545 sayılı kanunla sulh ceza mahkemelerinin kaldırılması ile birlikte bu mahkemelerin madde bakımından yetki alanına giren suçlarla ilgili yargılamalara bakma görevi asliye ceza mahkemelerine verilmiştir. 6545 sayılı Kanun’un 84. maddesiyle ile 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanuna eklenen geçici madde 6 ile sulh ceza mahkemeleri kaldırılarak bu mahkemelerde

<http://www.kazanci.com/kho2/ibb> (24.02.17); “(...) Müştekinin, sanıklardan 5.000,00 Türk lirası ödünç para aldığını, ancak faiziyle birlikte 7.000,00 TL. olarak geri ödediği halde, sanıkların tehdit ve hakaretle fazladan 3.000,00 TL daha istediklerini beyan etmesi, keza sanığın müştekiye 5.000,00 TL. ödünç para verdiğini, müştekinin borcundan kurtulmak için iftira attığını belirtmesi karşısında, alacağın hukuki bir ilişkiden kaynaklandığı yönünde delillerin mevcut olduğu, bu halde eylemin ilgili madde gereği tehdit suçu olarak değerlendirilebileceği, kaldı ki sanıkların müştekiye ve eşine yönelik olarak gerçekleştirdikleri eylemlerin aralarında hukuki bir ilişki olmasa dahi yağma suçunun nitelikli hali kapsamında değerlendirilebileceği ve bu suça bakma görevinin de münhasıran ağır ceza mahkemesine ait olduğu gözetilmelidir.” Yar. 6. CD. 9.10.2012, E. 2012/9607, K. 2012/16785 <http://www.kazanci.com/kho2/ibb> (24.02.2017); “(...)Sanığın, mağdura olan alacağını istediği, mağdurun parayı bir başkasına verdiğini ve ondan almasını söylemesi üzerine “parayı bana vereceksin, vermezsen seni dağa kaldırırım” dediğinin iddia edilmesi karşısında; kanıtlanması halinde eylemin 5237 sayılı TCK.nun 148 ve 150. maddelerinde tanımlanan yağma suçunu oluşturabileceği, kanıtları değerlendirme ve davaya bakma görevinin Ağır Ceza Mahkemesine ait olduğu gözetilmeden, duruşmaya devamla hüküm kurulması yasaya aykırıdır” Yar. 4. CD. 12.3.2012, E. 2010/3736, K. 2012/5555 <http://www.kazanci.com/kho2/ibb> (24.02.17) .

²³⁷ Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.57; Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.224.

²³⁸ Yurtcan, *Ceza Yargılama Hukuku*, s.101.

görülmekte olan dava dosyaları asliye ceza mahkemesine devredilmiştir. Yine aynı kanunun 83. maddesi ile 5320 sayılı Kanuna eklenen ek madde 1’de;

Kanunlarda sulh ceza mahkemesi veya sulh ceza hâkimine yapılan atıflardan, a) İdari yaptırım kararlarına karşı yapılan başvurulara, yürütülen soruşturmalarda hâkim tarafından verilmesi gerekli karar ve işlemlere ve kanunlarda sulh ceza mahkemesince veya hâkimince verilmesi öngörülen karar veya işlemlere ilişkin olanlar sulh ceza hâkimine, b) Yargılamaya ilişkin olanlar asliye ceza mahkemesine veya hâkimine, yapılmış sayılır

düzenlemesine yer verilerek, yargılamaya ilişkin olmak üzere diğer özel yasalarda sulh ceza mahkemesine yapılan göndermeler artık asliye ceza mahkemesine yapılmış sayılacaktır.

Uygulamada, Yargıtay kararları ışığında, asliye ceza mahkemesinin görev alanına giren suç tiplerine örnek vermek gerekirse;

Olay yerinde ele geçen elektrikli tombala makinesinin oyun aletlerinden olup olmadığı, buna göre eylemin 1072 sayılı Rulet, Tilt, Langırt Ve Benzeri Oyun Alet Ve Makinaları Hakkında Kanun’a muhalefet suçunu oluşturup oluşturmayacağına ilişkin delilleri takdir, tartışma ve davaya bakma görevinin, anılan maddedeki hapis cezasının üst sınırına göre Asliye Ceza Mahkemesine ait bulunduğu gözetilerek görevsizlik kararı verilmesi gerekir. Yargılamaya devamla hüküm kurulmuş ise de; sulh ceza mahkemelerinin kaldırıldığı gözetilerek asliye ceza mahkemesince değerlendirme yapılmasında zorunluluk bulunması yasaya aykırıdır.”²³⁹

Sulh Ceza Mahkemesi’ne hitaben düzenlenen 22.12.2011 tarihli iddianameyle sanıklar hakkında, iştirak halinde hareket ederek define bulmak amacıyla izinsiz kazı yaptıkları iddiasıyla dava açıldığı, anılan eylemin 2863 Sayılı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunun 5728 Sayılı Kanunla değişik 74/1 maddesinde düzenlenmekte olup, 5235 Sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleriyle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanunun 10, 11 ve 12. maddeleri uyarınca Asliye Ceza Mahkemesi’nin görev alanına girdiği gözetilmeksizin, görevsizlik kararı verilmesi yerine yargılamaya devamla davanın sonuçlandırılması yasaya aykırıdır.”²⁴⁰

İşyerinde yapılan aramada, birini satın aldığını belirttiği iki adet silah ele geçen sanığın eyleminin 6136 Sayılı Ateşli Silahlar Ve Bıçaklar İle Diğer Aletler Hakkında Kanunun 13/1. madde ve fıkrasındaki suçu oluşturup oluşturmayacağına dair delilleri takdir ve tartışmanın 5235 Sayılı Kanunun 11. maddesi uyarınca asliye ceza mahkemesinin görevi kapsamında bulunduğu gözetilerek görevsizlik kararı verilmesi gerekirken, yargılamaya devamla yazılı şekilde hüküm kurulması yasaya aykırıdır.”²⁴¹

²³⁹ Yar. 8. CD. 7.3.2016, E. 2015/10284, K. 2016/2797 <http://www.kazanci.com/kho2/ibb> (28.02.2017).

²⁴⁰ Yar. 12. CD. 15.1.2015, E.2014/786, K. 2015/450 <http://www.kazanci.com/kho2/ibb> (28.02.2017).

²⁴¹ Yar. 8. CD. 5.1.2015, E. 2014/15267, K. 2015/45 <http://www.kazanci.com/kho2/ibb> (28.02.2017).

Ayrıca TCK m.102/1’de düzenlenen basit cinsel saldırı suçu bakımından asliye ceza mahkemeleri görevliken²⁴², kanunun 102/2’de düzenlenen nitelikli cinsel saldırı suçunda ağır ceza mahkemeleri görevlidir²⁴³.

2.5.2. Madde Bakımından Yetkili (Görevli) Mahkemenin Belirlenmesi

Suç için öngörülen cezaya göre mahkemelerin madde bakımından yetkisinin gösterildiği durumlarda yetkili mahkeme tespit edilirken, ağırlatıcı ve hafifletici nedenler gözetilmeksizin, kanunda yer alan suçun cezasının üst sınırı göz önünde bulundurulur (Teşkilat Kanunu m.14). Mahkemenin davaya bakmadan önce öngöremeyeceği ağırlatıcı ve hafifletici sebeplerin madde bakımından yetkinin belirlenmesinde göz önünde tutulmasının istenemeyeceği, bu nedenle temel cezaya bakılması gerektiği ifade edilmiştir. Eğer suç teşebbüs aşamasında kalmışsa, suçun tam cezasına göre hareket edilerek yetkili mahkeme belirlenmelidir²⁴⁴. Kanunda hapis cezasının yanında ayrıca veya seçenek olarak adli para cezasına yer verilmişse madde bakımından yetkili mahkemeyi belirlemede hapis cezası esas alınır²⁴⁵. Bu çerçevede bir örnek vermek gerekirse; TCK’nın 80. maddesinde düzenlenmiş olan insan ticareti suçunun temel şekli için öngörülen ceza, 8 yıldan 12 yıla kadar hapis cezası ve on bin güne kadar adli para cezasıdır. Dolayısıyla bu suça ilişkin olarak yapılacak yargılamada, suç için öngörülen hapis cezanın üst sınırı dikkate alınacak ve yargılama ağır ceza mahkemesinde yapılacaktır.

Kanun koyucu, 5235 sayılı Kanun’da “ağırlatıcı ve hafifletici sebep” kavramlarını kullanmışsa da, bu kavrama 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda yer verilmediğinden

²⁴² “(...)Sanığın alkollü olarak gecenin ileri bir saatinde müştekiye seninle yatalım şeklinde teklifte bulunduğu, banyoya götürmeye ve şalvarından tutup indirmeye çalıştığı, mağdurenin beyanına göre de sarılıp öpmeye kalkıştığı şeklindeki iddia ve kabul karşısında, fiilin bedensel temas içermesi nedeniyle sonradan yürürlüğe giren 5237 sayılı TCK.nun 102/1. maddesine uyan basit cinsel saldırı suçunu oluşturduğu ve öngörülen cezanın tür ve miktarı ile 5235 sayılı Yasanın 11. maddesi hükmüne nazaran yargılama görevinin üst dereceli Asliye Ceza Mahkemesine ait olduğu ve aynı yasanın geçici 1. maddesi gereğince görevsizlik kararı verilmesi gerekir.” Yar. 5. CD. 2.2.2009, E.2008/10413, K.2009/757.

²⁴³ “İddianame, mahkumiyet kararı ve dosya içeriğine göre; sanığın iddia ve kabul edilen diğer şehevi davranışlarının yanında cinsel organını mağdurenin ağzına koyma eyleminin vücuda organ sokma niteliğinde olması nedeniyle 5271 sayılı Yasanın 102/2. Maddesinde düzenlenen nitelikli cinsel saldırı suçunu oluşturacağı ve bu suçla ilgili duruşma açıp yargılama ve uyarılama yapma görevinin üst dereceli ağır ceza mahkemesine ait bulunduğu nazara alınıp görevsizlik kararı verilmesi gerektiğinin gözetilmemesi(...)” Yar. 5. CD. 24.02.2014, E.2014/26494, K.2014/2851; Karar için bkz. Osman Yaşar, Cengiz Otacı, *Yeni İçtihatlarla Uygulamalı ve Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu I. Cilt*, Güncellenmiş 6. Bası, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015, s.238.

²⁴⁴ Tosun, *Türk Suç Muhakeme Hukuku Dersleri Cilt I*, s.488.

²⁴⁵ Şahin, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, s.231.

aslında burada ağırlaştırıcı ve hafifletici nedenlerden kastın suçun nitelikli halleri olduğu ifade edilmiştir²⁴⁶. Mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'na hâkim olan klasik suç teorisinin etkisiyle, suçun nitelikli unsurlarına “ağırlatıcı sebepler” ve “hafifletici sebepler” denmekteydi. Ancak öğretilde “haksız tahrik hali” ve “faal nedamet” gibi kurumların da hafifletici sebep olarak kabul edilmiş olması ve hafifletici ve ağırlaştırıcı sebeplerin hukuki niteliği üzerinde durulmaması sebebiyle yeni TCK sisteminde “ağırlaştırıcı sebep” ve “hafifletici sebep” kavramlarının kullanılmadığı belirtilmiştir²⁴⁷. Suçun nitelikli hali ise, suçun temel şekline ilaveten aranan ve cezanın artırılmasını veya azaltılmasını gerektiren unsurlar olarak tanımlanmaktadır.²⁴⁸ Suçun nitelikli halinde, suçun temel şekline ilişkin bütün unsurlar vardır ancak suçun temel şekline ilişkin tüm unsurların yanında suç tipinin cezasını artıran veya azaltan bir tane özel unsur bulunmaktadır. Bu nedenle suç tipinin tüm özelliklerini taşımayan bir hal nitelikli hal olarak değerlendirilmez²⁴⁹. Bu değerlendirmeler ışığında kanaatimizce “suçun nitelikli hali” yerine “ağırlaştırıcı veya hafifletici nedenler” kavramına kanunda yer verilmiş olması hatalı ve özellikle uygulama açısından yanıltıcı niteliktedir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda suçun nitelikli hali için öngörülen cezanın belirlenmesi için iki yol izlenmiş; ya suçun temel şekli için öngörülen cezaya bağlı olarak oransal bir artırım veya indirim öngörülmüş, ya da suçun temel şekli için öngörülen cezadan bağımsız olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda konumuz bakımından önem arzeden nokta, nitelikli haller için öngörülen cezanın bazı durumlarda oransal bazı durumlarda cezada alt ve üst sınır belirtmek suretiyle bağımsız öngörülmüş olması halinde bu durumun madde bakımından yetkili mahkemenin belirlenmesinde dikkate alınıp alınamayacağıdır.

Öğretilde bazı yazarlar suçun cezasında oransal bir artırım veya indirim yapılmasını gerektiren nitelikli hallerin, madde bakımından yetkili mahkemenin belirlenmesinde dikkate alınamayacağını ifade etmektedirler. Ancak nitelikli hal için öngörülen ceza,

²⁴⁶ Murat Aydın, “Ceza Muhakemesinde Yetki ve Görev Meselesinde Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler”, s.34.

²⁴⁷ İzzet Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Güncellenmiş 11. Bası**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015, s.217-218.

²⁴⁸ Mehmet Emin Artuk ve Diğerleri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 2011, s.316; Koca ve Üzülmüş, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.130.

²⁴⁹ Koca ve Üzülmüş, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.130; Hakan Hakeri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 17. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2014, s.134.

oransal bir artırım ve indirim ile değil de suçun temel şeklinden bağımsız olarak belirlenmişse artık bu cezaya göre mahkemenin madde bakımından yetkisinin belirleneceğini ileri sürmüşlerdir²⁵⁰. Bu görüşü örnekle açıklamak gerekirse; TCK m.79/1’de düzenlenen göçmen kaçakçılığı suçu için öngörülen hürriyeti bağlayıcı ceza üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasıdır. Dolayısıyla bu suç bakımından yetkili mahkeme asliye ceza mahkemeleri olacaktır. Aynı maddenin üçüncü fıkrasında suçun bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde cezanın yarı oranında arttırılması gerektiği belirtilmiş olmasına rağmen, bu nitelikli hal dikkate alınmayacak ve suçun temel şeklinde olduğu gibi yetkili mahkeme yine asliye ceza mahkemesi olacaktır. Bir başka örnek vermek gerekirse; TCK’nın 91. maddesinin birinci fıkrasına göre hukuken geçerli rızaya dayalı olmaksızın, kişiden organ alan kimse, beş yıldan dokuz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacak ve yargılama asliye ceza mahkemesinde yapılacaktır. Aynı maddenin dördüncü fıkrasında düzenlenen nitelikli hale göre birinci fıkrada tanımlanan suçun bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adlî para cezasına hükmolunur. Bu bağlamda nitelikli hal için öngörülen ceza, suçun temel şeklinden bağımsız olarak öngörüldüğü için, yetkili mahkeme, bu cezaya bakılarak belirlenecek ve yargılamaya ağır ceza mahkemesinde bakılacaktır.

Uygulamada suçun nitelikli hali için bağımsız ceza öngörülen düzenlemelere “nitelikli hal” düzenlemesi; kanunda suçun nitelikli unsurları bakımından oransal bir arttırım veya indirim öngörülmüş bu tür düzenlemelere ise “ağırlaştırıcı ve hafifletici neden” denilmektedir²⁵¹. Yukarıda belirtilen görüşe paralel olarak bazı mevzuat kitapçıklarında da uygulama dilinde nitelikli hal olarak nitelendirilen düzenlemelerin yanında suçun temel şeklinden farklı olarak başka mahkemeler yetkili olarak gösterilmektedir²⁵².

Uygulamada suçun nitelikli hali için bağımsız ceza öngörülen durumlarda cezanın üst sınırının dikkate alınarak görevli mahkemenin belirlendiği görülmektedir. Nitekim taksirle öldürme suçunun nitelikli halini öngören TCK m.85/2 kapsamında birden fazla

²⁵⁰ Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.231; Karakehya, a.g.e., s.454-455.

²⁵¹ Karakehya, a.g.e., s.454-455; Ayrıca bu ayrıma yönelik için yapılan eleştiri için bkz. Koca ve Üzülmüş, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.131.

²⁵² Gürsel Yalvaç, **Ceza ve Yargılama Hukuku Yasaları ve İlgili Mevzuat**, 7. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2015.

kişinin öldüğü veya bir veya birden fazla kişinin ölümünün yanında bir veya birden fazla kişinin yaralanmasının söz konusu olduğu olayda madde bakımından yetkili mahkeme, ağır ceza mahkemesi olarak kabul edilmektedir²⁵³.

Kanaatimizce, kanunun açık hükmü karşısında mahkemelerin madde bakımından yetkisi tespit edilirken suçun nitelikli halleri göz önünde bulundurulmamalı ve suçun temel şeklinde belirtilen soyut ceza dikkate alınmalıdır. Zira bu zorunluluk görev kurallarının niteliğinden kaynaklanmaktadır. Daha önce belirtildiği üzere ceza yargılama hukukunda “görev” konusu, kamu düzenine ilişkin olduğundan ve aynı zamanda tabii hâkim ilkesinin bir gereği olarak sanık için bir teminat teşkil ettiğinden, kanuni düzenlemelerde belirtilen görev paylaşımı sınırlamaları çerçevesinde, her uyuşmazlığın görevli mahkemelerce

²⁵³ “(...) 765 sayılı TCK.nun 455/2. maddesinin karşılığı olan 5237 sayılı TCK.nun 85/2. maddesi kapsamında bulunan suç için öngörülen cezanın tür ve süresi bakımından, 5252 sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun 9/3. maddesi uyarınca lehe yasa değerlendirme yapmanın 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkındaki Kanunun 12. maddesi uyarınca Ağır Ceza Mahkemesinin görevine girdiği, bu nedenle de görevsizlik kararı verilmesi gerektiği gözetilmeden, incelemeye devamla yazılı şekilde hüküm tesisi yasaya aykırıdır” **Yar. 9. CD. 10.7.2006, E. 2006/2083, K. 2006/4094** <http://www.kazanci.com> (6.03.2017) Yine TCK m.85/2 kapsamında kalan ve Yargıtay Ceza Cenel Kurulu’na intikal etmiş bir olayla ilgili olarak bozmadan sonra yeniden yargılama yapan Kayseri 2. Ağır Ceza Mahkemesi’nin 2.6.2009 gün ve 146-167 sayılı direnme kararının bir bölümünde “ 5237 Sayılı T.C.K.’nun 85/2. maddesinde yazılı suçlara bakmak vazifesinin 5235 Sayılı Kanunun 12. maddesi gereğince Ağır Ceza Mahkemesi’nin, 5237 Sayılı T.C.K.’nun 85/1. maddesinde yazılı suçlara bakmak vazifesinin de 5235 Sayılı Kanunun 11. maddesi gereğince Asliye Ceza Mahkemesi’nin görevi cümlesine dahil olduğu tartışmasızdır.” şeklinde bir değerlendirmede bulunulmuştur. Kararın tam metni için bkz. **YCGK. 5.4.2011, E.2010/9-254, K.2011/31.** <http://www.kazanci.com> (6.03.2017) ; “Taksirle birden çok kişinin ölümüne neden olmak suçundan 765 sayılı Kanunun 455/2, 455/son 2918 sayılı Kanunun 118/5’inci maddelerinden hükümlü Selahattin Sayın hakkında 5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanununa göre ek karar verilmesi istemi üzerine; Samsun 2. Ağır Ceza Mahkemesiyle Tekköy Asliye Ceza Mahkemesi arasında oluşan olumsuz görev uyuşmazlığının giderilmesi ve yargı yerinin belirlenmesi istemiyle gönderilen dosya Yargıtay C. Başsavcılığından tebliğname ile daireye verilmekle incelenerek gereği düşünüldü; 5252 Sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkındaki Kanunun 3’üncü maddesinin yollamasıyla, 5237 Sayılı Yeni Türk Ceza Kanununun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla yürürlükten kaldıran 765 sayılı Kanunun 455/2 ile 1.6.2005 tarihinde yürürlüğe giren YTCK’nın tedbirsizlik ve dikkatsizlik sonucu bir veya birden fazla insanın ölümüne veya bir kişinin ölümü ile birden fazla kişinin yaralanmasına sebebiyet verme suçunun YTCK’nın 85/2 nci düzenlemesindine, maddedeki cezanın üst sınırına, usul hükümlerinin derhal yürürlüğe girmesine, 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanunun 12 nci maddesi uyarınca “ 10 yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlere bakmakla ağır ceza mahkemeleri görevlidir” belirlemesine ve aynı yasanın geçici birinci maddesinin “ bu kanun yürürlüğe girdiği tarihte görüşülmekte olan dava ve işlerde mahkemelerin görevinde bir değişiklik söz konusu olduğu hallerde, alt görevli mahkemeler görevsizlik kararı vererek dosyayı üst görevli mahkemeye gönderirler” hükmüne, ilgili ceza dairesinin uygulamalarına ve Tekköy Asliye Ceza Mahkemesinin kararındaki gerekçeye göre yerinde görülmeyen Samsun 2. Ağır Ceza Mahkemesiningün ve ...sayılı görevsizlik kararının kaldırılmasına (...).” **Yar. 5. CD, 22.2.2006, 574-1046**, karar için bkz. Haydar Erol, **Adli İlk Derece Mahkemelerinde Ceza Yargılaması ve Uygulaması**, Ankara: Yayın Matbaacılık, 2006, s.74-75.

çözümüne kavuşturulması gerekir. Bu bakımdan, ağırlaştırıcı ve hafifletici sebepler gözetilmeksizin kanunda yer alan suçun cezasının üst sınırının dikkate alınacağını belirten kanuni düzenleme karşısında öğretide savunulan bazı görüşlere paralel olarak uygulamada da suçun bazı nitelikli hallerinin görev belirlenirken dikkate alınması doğru değildir. Bu çerçevede mahkemenin davaya bakmadan, belirtilen nitelikli hallerin uygulanıp uygulanmayacağı hususu henüz belli değilken, bu hallerin mahkemelerin görevinin belirlenmesinde dikkate alınması mümkün değildir²⁵⁴. Aksi yorum madde bakımından yetki kurallarının yorum yoluyla değiştirilmesi anlamına gelir ki bu da hem kanun koyucunun amacıyla çelişir hem de doğal hâkim ilkesine aykırı olur. Kanun koyucu, nitelikli hallerin madde bakımından yetkili mahkemenin tayininde dikkate alınmasını isteseydi, bu hususu açık bir şekilde düzenleme altına alırdı. Durum böyle iken iddia makamının takdirine göre ceza miktarında etkili olacağı varsayılan ancak somut olayda uygulanması konusunda bir kesinlik bulunmayan etkenlere binaen uygulama yapılması kabul edilemez²⁵⁵. Konuyu bir örnekle açıklığa kavuşturmak gerekirse: TCK m.141/1’de düzenlenmiş olan hırsızlık suçu için öngörülen cezanın üst sınırı 3 yıl olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla bu suç bakımından yetkili mahkeme asliye ceza mahkemeleri olacaktır. Ancak aynı suçun nitelikli halini öngören m.142/3’te suçun, sıvı veya gaz hâlindeki enerji hakkında ve bunların nakline, işlenmesine veya depolanmasına ait tesislerde işlenmesi halinde, beş yıldan on iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur denilmektedir. Bu durumda 142/3 kapsamında kalan bir suçla ilgili yargılama ağır ceza mahkemesinde mi görülecektir? Kanaatimizce her ne kadar üst sınır 12 yıl olarak belirlenmiş olsa da burada cezayı artıran bir nitelikli hal söz konusudur ve yargılamanın, suçun temel şekli için öngörülen soyut cezaya göre belirlenen mahkemede, yani asliye ceza mahkemesinde yapılması gerekmektedir. Keza çevrenin kasten kirlenmesi suçunun düzenlenmiş olduğu TCK m.181/1’ e ilgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten veren kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacak ve yargılama asliye ceza mahkemesinde yapılacaktır. Bu suçun nitelikli halini öngören 181/4’e göre ise fiillerin, insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıklarla ilgili olarak işlenmesi halinde, beş yıldan az

²⁵⁴ Bkz. aynı yönde Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.226.

²⁵⁵ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.226.

olmamak üzere hapis cezasına ve bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur denilmektedir. Bu bağlamda TCK m. 49’da belirtilen “*sürelî hapis cezası, kanunda aksi belirtilmeyen hallerde bir aydan az, yirmi yıldan fazla olamaz*” hükmü gereğince, TCK m.181/4’te belirtilmediği için, hapis cezasının üst sınırı yirmi yıl kabul edilip yargılamanın ağır ceza mahkemesinde değil yine asliye ceza mahkemesinde yapılmış olması gerekir. Bu yönde bir uygulama görev uyuşmazlığı sorunlarını azaltacağı gibi, davalar bakımından mahkemeler arasında uzmanlaşmanın sağlanmasına da hizmet eder²⁵⁶.

Madde bakımından yetkili mahkeme belirlenirken sorun yaşanabilecek suçlardan biri de TCK m.102’de düzenlenmiş olan cinsel saldırı suçudur. Bu suçun temel şeklinde, cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığının ihlal edilmesi (TCK m.102/1), nitelikli halinde vücuda organ veya sair bir cisim sokulması (TCK m.102/2) cezalandırılmaktadır. Her ne kadar vücuda organ veya başkaca bir cisim sokulması, madde metninde sistematik olarak cinsel saldırı suçunun nitelikli hali olarak düzenlenmiş olsa da, öğretide, TCK m.102/2. maddede cinsel saldırı suçunun nitelikli haline mi yoksa tamamen bağımsız bir suça mı yer verildiği tartışılmıştır. Bu tartışmalar ışığında verilecek cevaba göre farklılık arz edecek hususlardan biri de bu suç bakımından madde yönünden yetkili mahkemenin belirlenmesinde ortaya çıkmaktadır. Nitekim TCK m.10/2’deki düzenlemenin suçun nitelikli hali olduğu kabul edilirse, m.102/2 kapsamında kalan bir fiil için yargılama, suçun temel şekli (102/1) için öngörülen soyut cezaya göre belirlenen mahkemede, yani asliye ceza mahkemesinde yapılacaktır; düzenlemede bağımsız bir suça yer verildiğinin kabulü halinde ise yargılama ağır ceza mahkemesinde yapılacaktır. Öğretide bazı yazarlara göre TCK m.102/1 ve 2’de iki ayrı suç düzenlenmiştir. Kanun koyucu, “ırza geçme” ve “ırza tasaddi” kavramlarının yerine başka bir terim bulamayınca, her iki kavramı da “cinsel saldırı” başlığı altında toplamış ve cinsel dokunulmazlığa yönelen tasaddi ve tecavüz şeklindeki saldırıları tek maddede yaptırım altına almıştır. Bununla birlikte eşler arasında gerçekleşen cinsel saldırının, 102/1 açısından değil de yalnızca 102/2 açısından suç olarak düzenlenmesi de anılan madde de nitelikli halin değil de bağımsız bir suç tipinin düzenlenmiş olduğunu göstermektedir²⁵⁷. Ayrıca aynı yönde olan diğer bir görüşe göre ise

²⁵⁶ Murat Aydın, “Ceza Muhakemesinde Yetki ve Görev Meselesinde Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler”, s.38.

²⁵⁷ Durmuş Tezcan ve diğerleri, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, Güncellenmiş 12. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015, s.363-364; Aynı yönde bkz. Nur Centel, “ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda

söz konusu maddenin gerekçesinde²⁵⁸ cinsel amaç dışında bir kimsenin vücuduna organ veya sair bir cisim sokulmasının da cinsel saldırı suçu niteliğinde olduğu belirtilmiş ve bu haliyle de cinsel amacın varlığı aranmadan cinsel davranıştan söz etmenin ve ayrıca vücuda organ veya sair bir cisim sokulmasının cinsel bir davranış olarak nitelendirilmesinin mümkün olup olmadığı ya da bu düzenleme karşısında aslında korunan hukuksal değer cinsel dokunulmazlık değil de vücut dokunulmazlığı mı olduğu konularına açıklık getirilmediği ifade edilmiştir. Bu bakımdan, 102/2 düzenlemesi kanunda şeklen de olsa suçun nitelikli hali olarak düzenlenmiş olmasına rağmen bir kimsenin vücuduna organ veya sair başka bir cisim sokma fiili, 102/1. maddede öngörülen cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığının ihlali suçundan bağımsız bir suç niteliğini taşıdığı belirtilmiştir²⁵⁹. Öte yandan aksi yönde olan diğer bir görüşe göre ise vücuda organ veya sair cisim sokmanın cinsel saldırı suçunun nitelikli hali sayılması gerektiği zira madde gerekçesinde bu düzenlemenin açıkça nitelikli hal olarak belirtildiği ifade edilmiştir²⁶⁰. Yargıtay’da birçok kararında 102/2 maddesinin 102/1 maddesinin nitelikli hali olduğunu belirtmiştir²⁶¹. Kanaatimizce vücuda organ veya sair cisim sokulması suretiyle işlenen cinsel saldırı suçu, gerçekte cinsel saldırı suçunun nitelikli biçimi değil ondan tamamen bağımsız başka bir suç tipi olarak ele alınmalıdır. Zira, 765 sayılı TCK’nın 414, 418 ve 421. maddelerinde düzenlenen ırza geçme, ırza tasaddi ve sarkıntılık suçları 5237 sayılı TCK m. 102’de cinsel saldırı suçu başlığı altında tek bir

Cinsel Saldırı Suçu ve Cinsel Suçlar Değişiklik Tasarısı’nın Değerlendirilmesi”, **TBBD**, S. 99, 2012, 269-290, s.275.

²⁵⁸ Söz konusu madde gerekçesine göre, “*Suçun bu nitelikli hali için, vücuda vajinal, anal veya oral yoldan organ veya sair bir cismin ithal edilmesi gerekir. Bu bakımdan vücuda penis ithal edilebileceği gibi, vajinal veya anal yoldan cop gibi sair bir cisim de ithal edilebilir. Bu bakımdan söz konusu suçun temel şeklinin aksine, bu fıkra tanımlanan nitelikli halinin oluşabilmesi için, gerçekleştirilen davranışın cinsel arzuların tatmini amacına yönelik olması şart değildir.*” Gerekçe için bkz. M. Emin Artuk ve Ahmet Gökçen, **Gerekçeli Ceza Kanunları**, 17. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2016, s.133.

²⁵⁹ Zeki Hafızogulları ve Muharrem Özen, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar**, 5. Baskı, Ankara: U.S.A Yayıncılık, 2016, s.161; Handan Yokuş Sevük, “5237 sayılı TCK’da Cinsel Saldırı ve Cinsel Taciz Suçları”, **TBBD**, S. 57, (Nisan 2005), 243-282, s.256.

²⁶⁰ Koca ve Üzülmöz, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, s.292; Özbek ve diğerleri, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, s.323 vd.

²⁶¹ “(...) Mağdurenin aşamalarındaki sanığın, üzerine saldırıp sarılarak koltuğun üzerine yatırdığı ve üzerine çıkıp “seninle birlikte olmak istiyorum kocan bir haftadır burada değildi, seni çok istiyorum” şeklinde sözler söyledikten sonra kendisinin sanığı itekleyerek düşürdüğü ve annesi olan tanık Reyhan’ın da yardımıyla kurtulduğuna ilişkin beyanları, tanık Reyhan’ın mağdureyi doğrulayan anlatımları ve tüm dosya içeriğine göre, eylemin kanıtlanması halinde TCK’nın 102/2 ve 35. maddelerinde tanımlanan nitelikli cinsel saldırıya teşebbüs suçunu oluşturabileceği ve buna ilişkin delillerin tayin ve takdirinin üst dereceli ağır ceza mahkemesine ait olduğu nazara alınarak 5235 sayılı Kanunun 12 ve CMK’nın 4. maddeleri gereğince görevsizlik kararı verilmesi yerine yargılamaya devamla yazılı şekilde hüküm kurulması (...)” Yar. 14. CD. 12.03.2014, E.2012/4922, K.12.03.2014; Ayrıca bkz. YCGK, 09.06.2015, E.2014/600, K.2015/194; YCGK, 17.11.2015, E.2014/451, K. 2015/401 <https://www.kanunum.com> (17.04.2017).

maddede düzenlenmiş ve bu kapsamda saldırıyı ifade etmek üzere de ırza “ geçme” ve “ tasaddi” kavramlarının yerine başka bir terim bulunmayınca, her iki kavramı cinsel saldırı başlığı altında toplamıştır. Bu çerçevede bu suç bakımından yetkili mahkeme öngörülen ceza miktarı (12-20 yıl hapis cezası) itibarıyla ağır ceza mahkemesi olacaktır.

Madde bakımından yetkili mahkeme belirlenirken tereddüt yaşanabilecek noktalardan bir diğeri ise neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda ortaya çıkmaktadır. Netice sebebiyle ağırlaşmış suçlar, failin suç teşkil eden bir fiili işlerken, kastettiği neticeden daha ağır veya başka bir netice meydana getirmiş olmasıdır²⁶². Bu suçlar, temel suç tipi ve bunun sebebiyet verdiği ağır neticenin kombinasyonundan meydana gelmektedir. Bu bakımdan, neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlar iki kademeli bir yapıya sahiptir. İlk kademedeyi kasten işlenmiş olan temel suç, ikinci kademeyi en azından taksirle sebebiyet verilen ağır netice oluşturmaktadır²⁶³. Kast- taksir kombinasyonu olarak da adlandırılan bu suçların dayanağını ise 5237 sayılı TCK’nın 23. maddesi oluşturmaktadır. Bu hükme göre *“bir fiilin, kastedilenden daha ağır veya başka bir neticenin oluşumuna sebebiyet vermesi halinde, kişinin bundan dolayı sorumlu tutulabilmesi için bu netice bakımından en azından taksirle hareket etmesi gerekir”*.

Öğretide neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçların hukuki niteliği hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür²⁶⁴. Konumuz bakımından önem arzeden nokta iki görüş bağlamında ortaya çıkmaktadır; bunlar bağımsız birer suç tipi olduğu görüşü, temel suç tipinin nitelikli hali olduğu görüşüdür.

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçları bağımsız bir suç tipi olarak kabul eden yazarlara göre bu suçlarda failin kastından farklı olarak gerçekleşen ağır veya başka netice, bu suç tipini kastın yöneldiği neticeye bağlı suç tipinden ayrı bir suç tipi haline getirmektedir²⁶⁵. Bu suçlarda, temel suç tipi ve bunun sebebiyet verdiği ağır neticenin unsurlarına ayrı bir düzenleme içerisinde ve bir suç tipi şeklinde yer verilmektedir. Bu

²⁶² Özgenç, a.g.e., s.288; Koca ve Üzülmüş, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.231; Hakeri, a.g.e., s.256.

²⁶³ Artuk ve diğerleri, a.g.e., s.391; Özgenç, a.g.e., s.290.

²⁶⁴ Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçların hukuki niteliği hakkında ileri sürülen görüşler için bkz. Koray Doğan, **Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2015, s.8-21.

²⁶⁵ Doğan, a.g.e., s.9.

suçlar bağımsız nitelikte olduğu için bu suçlar için öngörülen temel ceza, neticesi sebebiyle ağırlanmış suçlar için öngörülen ceza olacaktır²⁶⁶.

Öğretide neticesi sebebiyle ağırlanmış suçları suçun nitelikli hali olarak kabul eden yazarlara göre bu suçlar, failin kastının yönelmiş olduğu temel suç tipine bağlı olarak düzenlendiği ve cezası da ona göre artırıldığı için temel suç tipinin nitelikli halidir²⁶⁷. Dolayısıyla neticesi sebebiyle ağırlanmış suçlar bağımsız niteliğe sahip olmayıp temel suça etki ederek faile verilecek cezayı ağırlaştıran bir niteliğe sahiptir²⁶⁸.

Neticesi sebebiyle ağırlanmış suçların hukuki niteliğini açıklamaya çalışan bu iki görüş bağlamında farklılık arz edecek hususlardan biri de bu suçlarda madde bakımından yetkili mahkemenin belirlenmesinde ortaya çıkmaktadır. Neticesi sebebiyle ağırlanmış suçlar, bağımsız birer suç tipi olarak kabul edildiğinde, madde bakımından yetkili mahkeme bu suçlar için öngörülen ceza miktarı göz önünde tutularak belirlenecek iken; bu suçların nitelikli haller olarak kabul edilmesi halinde ise yetkili mahkeme suçun temel şeklinde belirtilen soyut ceza dikkate alınarak belirlenecektir. Bu kapsamda konuyu bir örnekle açıklamak gerekirse; çocuk düşürtme suçunun düzenlenmiş olduğu TCK m.99/1'e göre, rızası olmaksızın bir kadının çocuğunu düşürten kişi, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacak ve yargılama asliye ceza mahkemesinde yapılacaktır. Yine aynı maddenin üçüncü fıkrasında "*Birinci fıkra yazılı fiil kadının beden veya ruh sağlığı bakımından bir zarara uğramasına neden olmuşsa, kişi altı yıldan oniki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır; fiilin kadının ölümüne neden olması halinde, onbeş yıldan yirmi yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.*" denilmek suretiyle bu suça ilişkin neticesi sebebiyle ağırlanmış hal düzenlenmiştir. Bu durumda eylem 99/3 kapsamında kalmışsa madde bakımından yetkili mahkeme asliye ceza mahkemesi mi yoksa ağır ceza mahkemesi mi olacaktır? Neticesi sebebiyle ağırlanmış suçların bağımsız birer suç tipi olduğu görüşü

²⁶⁶ Kemal Topçu, **Kasten Yaralam Sonucu Ölüme Neden Olma**, 1. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, . 2013, s.21.

²⁶⁷ Doğan, a.g.e., s.9; Koca ve Üzülmüş, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.237.

²⁶⁸ Koca ve Üzülmüş, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.237; Zafer, konuya ilişkin olarak "*Neticesi sebebiyle ağırlanmış suçlar ya birinci netice ikinci netice içinde eritilerek ve bağımsızlığı kaybettirilerek kast taksir kombinasyonu ile işlenebilen yeni bir suç tipi şeklinde tarif edilerek yaratılırlar ya da ikinci netice birinci neticeye ağırlaştırıcı bir unsur olarak eklenmek suretiyle yaratılabilirler. Bu ikinci halde birinci neticeye ilişkin suç, varlığını ve bağımsızlığını korur. İkinci netice onun cezasının ağırlaştırıcı nedenini oluşturur.*" şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur. Hamide Zafer, **Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m.1-75**, 5. Bası, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2015, s.283-284.

esas alınırsa yetkili mahkeme suç için öngörülen ceza miktarı göz önünde tutularak belirlenecek ve ağır ceza mahkemeleri olacaktır. Ancak bu suçların temel suç tipinin nitelikli hali olduğu görüşü esas alındığında ise yetkili mahkeme suçun temel şeklinde belirtilen soyut ceza, yani 91/1' öngörülen 10 yıl, dikkate alınacak ve asliye ceza mahkemeleri yetkili olmaya devam edecektir.

Kanaatimizce neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçların bağımsız nitelikte suç tipi olduğu görüşünden hareketle bu suçlar için öngörülen ceza miktarına göre madde bakımından yetkili mahkemenin belirlenmesi gerekir²⁶⁹. Zira öğretide haklı olarak belirtildiği üzere, failin bir suçun nitelikli halinden sorumlu olabilmesi için kastın nitelikli hale de yönelmiş olması gerekir. Hâlbuki neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda daha ağır veya başka neticeden sorumluluk için bu neticenin öngörülebilir olması yeterli olup, bu neticeye yönelik kastın mevcudiyeti halinde ise artık neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç değil doğrudan kastla işlenmiş bir suçun varlığından söz edilecektir²⁷⁰. Bu itibarla neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçları, suçun nitelikli hallerinden ayrı olarak ele almak gerekir. Bu çerçevede bir örnek vermek gerekirse; TCK m 86'da düzenlenmiş kasten yaralama suçunda madde bakımından yetkili mahkeme, asliye ceza mahkemeleridir. TCK m 87/4'te "Neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama" hallerinden biri olan kasten yaralama sonucunda ölüm meydana gelmesi hali düzenlenmiştir. Buna göre "*Kasten yaralama sonucunda ölüm meydana gelmişse, yukarıdaki maddenin birinci fıkrasına giren hallerde sekiz yıldan oniki yıla kadar, üçüncü fıkrasına giren hallerde ise oniki yıldan onaltı yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.*" Dolayısıyla kasten yaralama sonucu ölüm meydana gelmesi halinde öngörülen ceza miktarı itibarıyla yetkili mahkeme, ağır ceza mahkemeleri olacaktır.

2.5.3. Özel Kanunlara Göre Mahkemelerin Madde (Görev) Yönünden Yetkisi

5235 sayılı Kanunu'n 13. maddesinde, genel ceza mahkemeleri belirtildikten sonra diğer ceza mahkemelerinin özel kanunlarla belirlenen diğer dava ve işleri göreceği hüküm altına alınmıştır (Teşkilat Kanunu m.9/4,13). Ceza yargılaması alanında, özel kanun hükümleri uyarınca bazı mahkemelere özel görevler verilmiştir. Bu durumlarda, uzmanlığı

²⁶⁹ Aynı yönde bkz. Topçu, a.g.e., s.22; Doğan, a.g.e., s.21-22; Hakeri, a.g.e., s.258.

²⁷⁰ Topçu, a.g.e., s.22.

sağlamak üzere iş bölümü yapılması ve adliye içi ihtisas mahkemelerinin belirlenmesi söz konusu olmaktadır.

2.5.3.1. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu çocukların korunması, suça sürüklenen çocukların yargılanmasını temin için çocuk mahkemelerinin kurulmasını öngörmüştür. Bu mahkemeler hem korunması gereken çocukların korunmasına ilişkin kararlar vermeye ve hem de suça sürüklenen çocukların davalarına bakmaya yetkili kılınmıştır. ÇKK'ya göre çocuk mahkemeleri, “çocuk mahkemesi” ve “çocuk ağır ceza mahkemesi” olarak ikiye ayrılmıştır (ÇKK m. 25). Bu mahkemelerin görevi ise kanunun 26. maddesinde asliye ceza ve ağır ceza mahkemelerinin görevi ile paralel düzenlenmiştir. Buna göre, çocuk mahkemesi, asliye ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından, suça sürüklenen çocuklar hakkında açılacak davalara bakar²⁷¹. Çocuk ağır ceza mahkemesi ise çocuklar tarafından işlenen ve ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlarla ilgili davalara bakmakla yetkili kılınmıştır.

²⁷¹ “(...) Seyirden yasaklı kişinin kanunda belirtilen şekilde kolluk kuvvetine müracaat etmemesi suçundan suça sürüklenen çocuk, 6222 Sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun'un 18/9. maddesiyle 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 43/1, 62/1 ve 52. maddesi gereğince 500,00 TL adli para cezası ile cezalandırılmasına dair Eskişehir 3. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 21.5.2015 tarihli ve 2015/162 esas, 2015/482 K.sayılı kararı aleyhine Adalet Bakanlığının 9.11.2015 tarihli kanun yararına bozma istemini içeren yazısı ekindeki dava dosyası Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının 21.12.2015 tarihli ihbarnamesi ile daireye verilmekle okundu.

Anılan ihbarnamede;

1-) Kayden 28.6.1998 doğumlu olup, suçun işlendiği 3.12.2014 tarihinde 18 yaşını ikmâl etmediği anlaşılan suça sürüklenen çocuk hakkında tayin olunan cezadan, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 31/3. maddesi gereğince indirim yapılmamış bulunulmasında,

2-) 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 3/1. maddesinde “Bu Kanunun uygulanmasında; a) Çocuk: Daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişiyi;” ve aynı Kanun'un 26/1. Maddesindeki “Çocuk mahkemesi, asliye ceza mahkemesi ile sulh ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından, suça sürüklenen çocuklar hakkında açılacak davalara bakar” şeklindeki düzenlemeler ile kayden 28.6.1998 doğumlu olması ve dolayısıyla suç tarihi olan 3.12.2014 tarihinde 18 yaşından küçük bulunması karşısında, bu suçla ilgili davaya bakmanın Çocuk Mahkemesi'nin görevine girdiği gözetilerek görevsizlik kararı verilmesi yerine, duruşmaya devamla yazılı şekilde hüküm kurulmasında isabet görülmediği gerekçesiyle 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 309. maddesi uyarınca anılan kararının kanun yararına bozulması isteminde bulunulmakla gereği görüşülüp düşünüldü: KARAR ve SONUÇ: Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının kanun yararına bozma istemine dayanan ihbarname içeriği yerinde görüldüğünden Eskişehir 3. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 21.5.2015 tarihli ve 2015/162 E. Esas, 2015/482 K. sayılı kararının CMK'nın 309/4. maddesi uyarınca BOZULMASINA(...) “Yar. 19.CD, 22.6.2016, E.2016/47, K.2016/20129 <http://www.kazanci.com> (10.2.2017).

Kanuna göre “çocuk” kavramı “daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi” olarak tanımlanmaktadır (ÇKK m.6). Böylece 18 yaşını doldurmamış çocuklar söz konusu yasaya göre soruşturulacak ve haklarında dava açılacaktır.

HSK tarafından hazırlanan 2016 yılı faaliyet raporuna göre il merkezlerinde ve belirlenen ilçelerde kurulmuş olan çocuk mahkemesi sayısı yüz sekiz olup bu mahkemelerden yetmiş dokuzu faaliyet göstermektedir. Yine aynı rapora göre belirlenen yerlerde kurulmuş olan çocuk ağır ceza mahkemesi sayısı on sekiz olup bunların dokuzu faaliyet göstermektedir²⁷². Çocuk mahkemeleri veya çocuk ağır ceza mahkemelerinin bulunmadığı yerlerde, çocuklar tarafından işlenen suçlara ait soruşturma ve kovuşturmalar Cumhuriyet başsavcılığı ve görevli mahkemelerce ÇKK hükümlerine göre yapılır (ÇKK Geçici m.1)²⁷³.

ÇKK'nın 26. maddesinin üçüncü fıkrasında çocuk mahkemelerinin ve çocuk hâkiminin, bu kanunda ve diğer kanunlarda yer alan tedbirleri almakla görevli olduğu belirtilmiştir. Bu maddede yer alan “tedbir” kavramının sadece “koruyucu ve destekleyici

²⁷² Bkz. Hakim ve Savcılar Yüksek Kurulu 2016 Yılı Faaliyet Raporu s.107 <http://www.hsyk.gov.tr/Eklentiler/files/HSYK-Faaliyet-%20Raporu-2016.pdf> (10.03.2017).

²⁷³ “**KARAR:** Cinsel taciz suçundan suça sürüklenen çocuk hakkında yapılan yargılamada, 25.2.2015 tarihi itibarıyla Küçükçekmece 1. ve 2. Çocuk Mahkemelerinin faaliyete geçmiş olması sebebiyle, mahkemenin görevsizliğine, dosyanın çocuk mahkemesine gönderilmesine dair Küçükçekmece 16. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 18.3.2015 tarihli ve 2014/785 esas, 2015/170 Sayılı kararını müteakip, bu kez Küçükçekmece 1. Çocuk Mahkemesince verilen 26.5.2015 tarihli ve 2015/450 esas, 2015/294 Sayılı görevsizlik kararı sebebiyle ortaya çıkan olumsuz görev uyuşmazlığının giderilmesi amacıyla dosyanın gönderildiği Bakırköy 2. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesince verilen Küçükçekmece 16. Asliye Ceza Mahkemesi'nin görevsizlik kararının kaldırılmasına dair 5.6.2015 tarihli ve 2015/470 değişik iş sayılı kararın;

Dosya kapsamına göre, 5395 Sayılı Kanun'un geçici 1/3. maddesinde “Çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemeleri bulunmayan yerlerde, bu mahkemeler kurulup göreve başlayıncaya kadar çocuklar tarafından işlenen suçlara ait soruşturma ve kovuşturmalar Cumhuriyet başsavcılığı ve görevli mahkemelerce bu Kanun hükümlerine göre yapılır.” şeklindeki düzenleme ile 5395 Sayılı Kanun'un 3. ve 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 3 ve 5. maddeleri uyarınca, suçun işlendiği tarihte onsekiz yaşından küçük olan suça sürüklenen çocuklar haklarında açılan davaya bakma görevinin Çocuk Mahkemesine ait olduğu gözetilmeden, Küçükçekmece 16. Asliye Ceza Mahkemesi'nin görevsizlik kararının kaldırılmasına karar verilmesinde isabet görülmediğinden bahisle 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 309. maddesi uyarınca anılan kararın bozulması lüzumu Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü ifadeli, 28.9.2015 gün ve 94660652-105-34-9037-2015-E.19264/62010 Sayılı Kanun yararına bozmaya atfen Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'ndan tebliğname ile Daireye ihbar ve dava evrakı ile birlikte tevdi kılınarak,

SONUÇ : Kanun yararına bozma istemine dayanan ihbarname münderecatı yerinde görüldüğünden talebin kabulüyle Bakırköy 2. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi'nce verilen 5.6.2015 tarihli ve 2015/470 Değişik İş sayılı Kararın CMK'nın 309. maddesi uyarınca BOZULMASINA (...)” **Yar. 5.CD, 11.2.2016, E. 2016/396, K. 2016/1589, <http://www.kazanci.com> (13.03.2017).**

tedbirler” olarak anlaşılması gerektiği madde gerekçesinde açıkça ifade edilmiştir²⁷⁴. Korunma ihtiyacı olan çocuklar ile suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında alınması gereken koruyucu ve destekleyici tedbirler ise aynı kanunun 5. ve 11. maddesinde gösterilmiştir. Buna göre koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir (ÇKK m.5). Bu tedbirler, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılır (ÇKK m.11). Ayrıca hususen belirtmek gerekir ki hakkında kovuşturma başlatılmamış olan çocuklar hakkında bu kanunda belirtilen tedbirlere ilişkin kararlar çocuk hâkimince verilecektir. Zira kanunun “Tanımlar” başlıklı 3. maddesinde çocuk hâkimi, *“Hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar hariç, suça sürüklenen çocuklarla korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında uygulanacak tedbir kararlarını veren çocuk mahkemesi hâkimini”* şeklinde tanımlanarak kanunda yer alan tedbirler ile ilgili kararların verilmesinde yetkili kılınmıştır. Çocuk hakkında kovuşturma başlatılmışsa, koruyucu tedbir konusunda karar verme yetkisi, kovuşturmanın yapıldığı mahkemeye aittir. Çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde ise, bu mahkemeler kurulup göreve başlayıncaya kadar korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında tedbir kararları görevli aile veya asliye hukuk mahkemelerince alınır (ÇKK Geçici m.1/4).

ÇKK nun 26/3. maddesinde yer alan “tedbir” kavramının ceza muhakemesinde söz konusu olan ve yargılamanın yapılabilmesi veya ileride verilecek hükmün yerine getirilebilmesi amacıyla başvuru koruma tedbiri ile ilgisi yoktur. Suça sürüklenen çocuklarla ilgili olarak soruşturma aşamasında CMK’ya göre verilecek yakalama, tutuklama, adli kontrol, arama, muayene, el koyma, gibi koruma tedbirleri konusunda ise genel hükümler uyarınca göre sulh ceza hâkimlikleri yetkili olacaktır²⁷⁵.

²⁷⁴ “Maddede, mahkemelerin görevleri ayrı ayrı olarak belirtilmektedir. Maddenin üçüncü fıkrasında, çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerinin ve gerektiğinde çocuk hâkiminin, bu Kanunda yazılı koruyucu ve destekleyici tedbirleri almakla görevli olduğu ve diğer kanunlarda yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirlerle ilgili olarak da karar vermeye görevli olduğu ifade edilmiştir.” **Bkz. Tasarı Gerekçesi** http://www.kanunum.com/file/cid10416_vid1180968_fid3196 (13.3.2017).

²⁷⁵ Murat Aydın, “Soruşturma Aşamasında Çocukların Tutuklanmasına Karar Vermede Görevli Mahkeme”, **Terazi Aylık Hukuk Dergisi**, Y. 1, S. 1, (Eylül 2006), s.61-62; “(...)5395 sayılı Çocuk Koruma Kanun’unda; suça itilen çocuk yaştaki şüphelilerin soruşturma evresinde anılan Kanunun 5. inci ve devamı maddelerinde başlığı altında şüpheli çocuğu korumak için bir dizi tedbirler öngörülmüş, Kanunun 7. inci maddesinde ise, belirtilmiş, 8. inci madde de vurgulanmıştır. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun 20. maddesinde başlığı altında belirtilen Ceza Muhakemesi Kanununun 109. maddesinde sayılanlara ilave olarak bazı tedbirler öngörülmüş, aynı maddenin 2 inci

2.5.3.2. 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu

13.01.1983 gün ve 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun 112. maddesinde 12/7/2013 tarih ve 6495 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 20. maddesiyle yapılan değişiklikten önce sürücü belgelerinin geçici olarak geri alınması hariç olmak üzere kanundaki; hafif para cezasını veya bununla birlikte hafif hapis cezasını, belgelerin geri alınması ve iptali veya işyerlerinin kapatılması cezasını gerektiren suçlarla ilgili davalara trafik mahkemelerinde, bunların bulunmadığı yerlerde yetki verilen sulh ceza mahkemelerinde bakılacağı öngörülmüştü. Ancak KTK'nın öngördüğü trafik mahkemeleri henüz kurulmadığı için sulh ceza mahkemeleri trafik mahkemelerinin yetkisini kullanıyordu²⁷⁶.

6495 sayılı kanunun 20. maddesi ile 2918 sayılı Kanun'un 112. maddesinde değişikliğe gidilmiş ve kanunun 6'ncı maddesinde sayılan görevlilerin ve trafik tescil kuruluşlarının yetkilendirildiği hâller hariç olmak üzere, sürücü belgelerinin geri alınmasına ve iptaline sulh ceza mahkemelerinin karar vereceği belirtilmiştir (KTK m.112/1)²⁷⁷. Böylece yapılan değişiklikle birlikte henüz kurulamayan trafik

fıkrasında ise; şeklinde düzenleme getirilmiş ve adli kontrol tedbirleri arasında gösterilen tutuklama kararını hangi merciinin vereceği konusunda bir düzenleme bulunmamaktadır.

Çocuk Koruma Kanunu'nun başlıklı 42. maddesi amir hükmü nazara alındığında Çocuk Koruma Kanunu'nda suça sürüklenen çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarına çocuk hakimi tarafından karar verilebileceği halde, adli kontrol ve tutuklama kararına hangi merciin karar verilebileceği belirtilmediğinden bir ceza muhakemesi tedbiri olan tutuklama kararı Çocuk Koruma Kanununda bir düzenleme bulunmadığından anılan Kanunun 42/1. maddesi delaletiyle Ceza Muhakemesi Kanununun başlıklı 101/1. maddesi uyarınca çocuk hakkında soruşturma evresinde tutuklama kararını Sulh Ceza Hakiminin vermesi gerektiği anlaşılmakla;

KARAR : Açıklanan nedenlerle Adalet Bakanlığının Kanun yararına bozma isteyen yazısına dayanan ihbarnamede ileri sürülen düşünce yerinde görüldüğünden itiraz üzerine ...5. Ağır Ceza Mahkemesince verilip kesinleşen 08.11.2005 tarihli ve 2006/359 değişik iş sayılı kararın 5271 sayılı CMK. nın 309. maddesinin 4. fıkrasının (a) bendi uyarınca BOZULMASINA(...)” **Yar. 7.CD, 19.04.2007, E.2007/4265, K.2007/3641.**

²⁷⁶ “Adalet Bakanlığı'nın İhtisas Mahkemeleri ile ilgili 10.05.2005 tarihli Genelgesinin Trafik Mahkemeleri konusundaki içeriği aşağıdaki şekildedir;

Mevcut durum itibarıyla hiç bir adli yargı teşkilatında trafik mahkemesi kurulmamış olduğundan;

- Evvelce verilen yetki üzerine trafik davalarına bakmakta olan sulh ceza mahkemelerinin trafik davalarına bakmalarının devamına,

- Evvelce herhangi bir yetki verilmemiş bir veya birden fazla sulh ceza mahkemesi bulunan yerlerde bütün sulh ceza mahkemelerinin trafik davalarına bakmaya yetkili kılınmasına Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu 24.03.2005 tarih ve 188 sayılı kararı ile düzenlemiştir.” Bkz. B030PER0000001/4-12 sayılı ve 10.05.2005 tarihli Adalet Bakanlığı Genelgesi <http://docplayer.biz.tr/5152840-T-c-adalet-bakanligi-personel-genel-mudurlugu-cumhuriyet-bassavciligina.html> (13.03.2017)

²⁷⁷ “(...) Dosya kapsamına göre; kabahatli hakkında birinci kez alkollü araç kullanmak eylemi nedeni ile 2918 Sayılı Kanun'un 48/5. maddesi gereğince idari para cezası uygulandığı ve sürücü belgesinin 6 ay süre ile geri alındığı, kabahatlinin 23.12.2013 tarihli dilekçesi ile hem idari para cezasına hem de sürücü

mahkemelerinin kurulması için gerekli olan yasal dayanak da kaldırılmış oldu. Ayrıca belirtmek gerekir ki sulh ceza mahkemelerinin kaldırılmasıyla birlikte sürücü belgelerinin geri alınmasına ve iptaline, 5320 sayılı yürürlük kanunu ek madde 1'in delaletiyle artık asliye ceza mahkemeleri karar verecektir. Keza Karayolları Trafik Kanunu kapsamında olup da kabahat niteliğinde olmayan diğer eylemler bakımından da genel hükümler uyarınca adli yargı genel ceza mahkemeleri yetkili olacaktır²⁷⁸.

belgesinin geri alınması işlemine yönelik olarak Sulh Ceza Mahkemesine başvuruda bulunduğu, başvuruyu inceleyen Adana (Kapatılan) 7. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 6.3.2014 tarihli değişik iş sayılı kararı ile idari para cezasına yönelik başvurunun kabulüne ve idari para cezasının kaldırılmasına karar verildiği, sürücü belgesinin geri alınması işlemine yönelik başvuru yönünden yapılan inceleme sonucunda ise 20.3.2014 tarihli ve 2014/373 değişik iş sayılı ek karar ile 2918 Sayılı Kanun'un 112. maddesine atıf yapılarak İdare Mahkemesi'nin görevli olduğundan bahisle görevsizlik kararı verildiği anlaşılmış ise de, 2.8.2013 tarihinde yürürlüğe giren 6495 Sayılı Kanun ile değişik 2918 Sayılı Kanun'un 112/1. maddesinde "Bu Kanunun 6. maddesinde sayılan görevlilerin ve trafik tescil kuruluşlarının yetkilendirildiği hâller hariç olmak üzere, sürücü belgelerinin geri alınmasına ve iptaline sulh ceza mahkemeleri karar verir." şeklinde düzenleme yer aldığı, anılan maddede sürücü belgelerinin geri alınmasına yönelik başvuruları incelemede İdare Mahkemelerinin görevli olduğuna dair bir düzenleme yer almadığı, Uyuşmazlık Mahkemesi'nin 2.6.2014 tarihli kararına göre 2918 Sayılı Kanun'un 48/5. maddesi gereğince uygulanan idari para cezası ve sürücü belgesinin geri alınması işlemine yönelik başvuruyu inceleme görevinin adli yargı mahkemesine ait olduğu cihetle, sürücü belgesinin geri alınması işlemine yönelik başvurunun da esastan incelenmesi yerine, yazılı şekilde görevsizlik kararı verilmesinde isabet görülmediği gerekçesiyle 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 309. maddesi uyarınca anılan kararın kanun yararına bozulması isteminde bulunulmakla gereği görüldüğü düşünüldü: KARAR VE SONUÇ: Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının kanun yararına bozma istemi yerinde görüldüğünden, Adana(Kapatılan) 7. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 6.3.2014 tarihli değişik iş sayılı ek kararının CMK'nın 309/4. maddesi uyarınca BOZULMASINA (...)” Yar. 19.CD, 12.5.2016, E. 2015/34515, K.2016/17911 <http://www.kazanci.com> (13.03.2017).

²⁷⁸ “2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun 79/2. maddesine aykırı davranmak suçundan sanık Y. hakkında yapılan yargılama sırasında, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun 18.10.2011 tarihli ve 2075 Sayılı kararıyla belediye ve trafik işlerine bakma görevinin münhasıran İstanbul 3. Sulh Ceza Mahkemesine ait olması sebebiyle mahkemenin görevsizliğine, dosyanın İstanbul 3. Sulh Ceza Mahkemesine gönderilmesine dair İstanbul 12. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 4.10.2013 tarihli ve 2013/780 esas, 2013/1056 Sayılı kararını müteakip, bu kez İstanbul 3. Sulh Ceza Mahkemesince verilen 22.1.2014 tarihli ve 2014/3 esas, 2014/6 Sayılı karşı görevsizlik kararı sebebiyle ortaya çıkan olumsuz görev uyuşmazlığının giderilmesi amacıyla dosyanın gönderildiği İstanbul 50. Asliye Ceza Mahkemesince verilen İstanbul 3. Sulh Ceza Mahkemesi'nin görevsizlik kararının kaldırılmasına dair 14.2.2014 tarihli ve 2014/43 değişik iş sayılı kararı aleyhine Yüksek Adalet Bakanlığından verilen 7.4.2014 gün ve 24865 sayılı kanun yararına bozma istemini içeren dava dosyası Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının 5.5.2014 gün ve kyb. 2014-147774 Sayılı ihbarnamesiyle daireye verilmekle okundu.

Mezkûr ihbarnamede;

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun, İstanbul 3. Sulh Ceza Mahkemesi'nin belediye ve trafik işlerine bakmasına dair 18.10.2011 tarihli ve 2075 Sayılı kararı gereğince İstanbul 3. Sulh Ceza Mahkemesi'nin görevsizlik kararının kaldırılmasına karar verilmiş ise de, anılan kararda ifade edilen “trafik işleri” ibaresinden anlaşılması gerekenin, 2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun 112/1. maddesinde yer alan, “Bu Kanunun 6. maddesinde sayılan görevlilerin ve trafik tescil kuruluşlarının yetkilendirildiği hâller hariç olmak üzere, sürücü belgelerinin geri alınmasına ve iptaline sulh ceza mahkemeleri karar verir.” şeklindeki düzenleme uyarınca, 6. maddede sayılan hâller hariç münhasıran sürücü belgelerinin geri alınması veya iptaline dair işlemlerle anılan Kanun da yer alan diğer idari yaptırımlar olduğu, bu yaptırımlara karşı yapılan başvuru inceleme görevinin 5326 Sayılı Kabahatler Kanunu'nun 3/1. maddesine göre, aynı Kanun'un 28. maddesi uyarınca sulh ceza mahkemelerine ait olup, İstanbul için 3. Sulh Ceza Mahkemesi'nin görevli olduğu, 2918 Sayılı Kanun'un 79/2. maddesinde düzenlenen işletme izni olmaksızın otopark ücreti alma eyleminin altı aydan iki yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası gerektirmesi karşısında, kabahat nevinden bir eylem olmayıp, suç teşkil ettiği ve bu suça

Karayolları Trafik Kanunu'nda, trafiği tehlikeye düşürecek, engel olacak şekilde veya yasaklanmış yerlerde park etmiş araçlara veya trafik kural ve yasaklarına aykırı davranışları belirlenmiş bulunan, karayolları ağırlık kontrol mahallerinde işaret, ışık, ses veya görevlilerin ikazına rağmen tartı sistemine girmeden seyrine devam eden ve sürücüsü tespit edilemeyen araçlara tescil plakalarına göre trafik kolluk memurlarınca ceza tutanağının düzenleneceğini belirtmiştir (KTK m.116/1). İdari nitelikte olan bu ceza tutanaklarına karşı araç sahibi, 5326 Sayılı Kabahatler Kanunu'nun 3/1. maddesine göre, aynı Kanun'un 28. maddesi ve 5320 sayılı yürürlük kanunu ek madde 1 uyarınca sulh ceza hâkimliklerine başvurabilecektir²⁷⁹.

2.5.3.3. 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu

Marka, coğrafi işaret, tasarım, patent, faydalı model ile geleneksel ürün adlarına ilişkin başvuruları, tescil ve tescil sonrası işlemleri ve bu hakların ihlaline dair hukuki ve cezai yaptırımları düzenlemek amacıyla 22.12.2016 tarih ve 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu kabul edilmiştir. Bu kanunun kabul edilmesiyle 24.6.1995 tarihli ve 551 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 24.6.1995 tarihli ve 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 24.6.1995 tarihli ve 555 sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 24.6.1995 tarihli ve 556 sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve 22.9.1995 tarihli ve 566 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında 551 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname yürürlükten kaldırılmıştır.

bakma görevinin, 5235 Sayılı Kanun'un 10. maddesi uyarınca sulh ceza mahkemesine ait olup, mahkemeler arasındaki iş bölümü çerçevesinde tevzii edilmesi gerektiği cihetle, İstanbul 12. Sulh Ceza Mahkemesi'nin görevsizlik kararının kaldırılması yerine, yazılı şekilde karar verilmesinde isabet görülmemiş(...)" Yar. 7.CD, T.16.7.2014, E.2014/16791, K.2014/14673 <http://www.kazanci.com> (13.03.17).

²⁷⁹ **5320 sayılı Kabahatler Kanunu madde 3-** (Değişik: 6/12/2006-5560/31 md.) (1) "Bu Kanunun;
a) İdarî yaptırım kararlarına karşı kanun yoluna ilişkin hükümleri, diğer kanunlarda aksine hüküm bulunmaması halinde,
b) Diğer genel hükümleri, idarî para cezası veya mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımını gerektiren bütün fiiller hakkında, uygulanır
Madde 27- 1 İdarî para cezası ve mülkiyetin kamuya geçirilmesine ilişkin idarî yaptırım kararına karşı, kararın tebliği veya tefhimi tarihinden itibaren en geç onbeş gün içinde, sulh ceza mahkemesine başvurulabilir. Bu süre içinde başvurunun yapılmamış olması halinde idarî yaptırım kararı kesinleşir.

6769 sayılı kanunun 156. maddesinde bu kanunda öngörülen ceza davaları için görevli mahkemenin fikri ve sınai haklar ceza mahkemesi olduğu belirtilmiştir. Fikri ve sınai haklar ceza mahkemesi kurulmamış olan yerlerde ise bu mahkemenin görev alanına giren dava ve işlere, o yerdeki asliye ceza mahkemesince bakılacağı belirtilmiştir²⁸⁰. Aynı kanunun 189. maddesi ile 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun 76. maddesi değiştirilerek 5846 sayılı Kanun’dan kaynaklanan ceza davalarında da görevli mahkemenin Sınai Mülkiyet Kanunu’nun 156’ncı maddesinin birinci fıkrasında belirtilen mahkemeler olduğu öngörülmüştür²⁸¹. Böylece, 5846 sayılı kanundan kaynaklanan ceza davalarında fikri ve sınai haklar ceza mahkemesi, bu mahkemelerin kurulmamış olduğu yerlerde ise o yerdeki asliye ceza mahkemesi görevli olacaktır.

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 76. maddesinde yapılan değişiklikten önce kendisine tanınan yetkiye istinaden Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu 24.03.2005 tarih ve 188 sayılı kararı²⁸² ile;

Fikri ve Sınai Haklar Ceza Mahkemeleri Konusunda; İstanbul, Ankara ve İzmir’de kurulup faaliyete geçirilen fikri ve sınai haklar ceza mahkemelerinin, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile 551 sayılı Patent Haklarının Korunması, 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması, 555 sayılı Coğrafi işaretlerin Korunması, 556 sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmündeki Kararnamelerinden kaynaklanan ceza davaları için ihtisas mahkemeleri olarak belirlenmesine ve yargı çevrelerinin de kuruldukları yer mülki hudutları olarak tespit edilmesine,

Fikri ve Sınai Haklar Ceza Mahkemesi kurulmayan yerlerde, yukarıda söz konusu Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerden kaynaklanan; ceza davaları için;
Bir asliye ceza mahkemesi olan yerlerde bu mahkemenin,
İki asliye ceza mahkemesi bulunan yerlerde 1 numaralı asliye ceza mahkemesinin
İkiden fazla asliye ceza mahkemesi bulunan yerlerde ise 3 numaralı asliye ceza mahkemesinin yetkilendirilmesine.

²⁸⁰ **6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu m.156-** (1) “Bu Kanunda öngörülen davalarda görevli mahkeme, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi ile fikri ve sınai haklar ceza mahkemesidir. Bu mahkemeler, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak, tek hâkimli ve asliye mahkemesi derecesinde Adalet Bakanlığınca lüzum görülen yerlerde kurulur. Bu mahkemelerin yargı çevresi, 26/9/2004 tarihli ve 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun hükümlerine göre belirlenir. Fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi kurulmamış olan yerlerde bu mahkemenin görev alanına giren dava ve işlere, o yerdeki asliye hukuk mahkemesince; fikri ve sınai haklar ceza mahkemesi kurulmamış olan yerlerde bu mahkemenin görev alanına giren dava ve işlere, o yerdeki asliye ceza mahkemesince bakılır.”

²⁸¹ **FSEK m. 76** – (Değişik: 23/1/2008-5728/141 md.) (Değişik birinci fıkra: 22/12/2016-6769/189 md.) “Bu Kanunun düzenlediği hukuki ilişkilerden doğan dava ve işler ile bu Kanundan kaynaklanan ceza davalarında görevli mahkeme, Sınai Mülkiyet Kanununun 156 ncı maddesinin birinci fıkrasında belirtilen mahkemelerdir”.

²⁸² Bkz. B030PER0000001/4-12 sayılı ve 10.05.2005 tarihli Adalet Bakanlığı Genelgesi <http://docplayer.biz.tr/5152840-T-c-adalet-bakanligi-personel-genel-mudurlugu-cumhuriyetbassavciligina.html> (13.03.17)

karar vermiştir. Ayrıca 6769 sayılı Kanun'un geçici 6/1. maddesinde, 6769 sayılı kanunun ile yürürlükten kaldırılan 551, 554, 555, 556 sayılı KHK'lar uyarınca kurulmuş olan ihtisas mahkemelerinin, 6769 sayılı kanunun 156 ncı maddesinin birinci fıkrası uyarınca kurulan mahkemeler olarak kabul edileceği ve bu mahkemelerde derdest olan davaların görülmesine devam olunacağı hüküm altına alınmıştır.

2.5.3.4. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu

5411 sayılı Bankacılık Kanunun "Özel Görev" başlıklı 164. maddesine göre:

Bu Kanunda tanımlanan düzeltici, iyileştirici ve kısıtlayıcı önlemleri almamak, işlemlerin kayıt dışı bırakılması ve gerçeğe aykırı muhasebeleştirme ve zimmet suçları ile sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme, bankacılık ve müşteri sırlarının açıklanması, bankacılık faaliyeti çerçevesinde işlenen nitelikli dolandırıcılık, bu suçların işlenmesi amacıyla yönelik olarak örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak veya bu suçlarla bağlantılı olup da ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlara ait davalar, fiilin işlendiği yerin bağlı olduğu ilin adıyla anılan (1) numaralı ağır ceza mahkemelerinde görülür. Gerekli görülen yerlerde Adalet Bakanlığının teklifi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca bu tür suçlara bakmak üzere o yerlerdeki diğer ağır ceza mahkemeleri de görevlendirilebilir veya yeni ağır ceza mahkemesi de kurulabilir.

Kanunu'nun 164. maddesinde belirtilen zimmet suçu ve nitelikli dolandırıcılık suçları haricindeki diğer suçlar, (düzeltici, iyileştirici ve kısıtlayıcı önlemleri almamak (m.152), işlemlerin kayıt dışı bırakılması ve gerçeğe aykırı muhasebeleştirme (m.156), sistemi engelleme, bozma ve verileri yok etme veya değiştirme (m.157) ve düzenlenen sırların açıklanması (m. 159) suçu) 5235 sayılı Kanun m.12 uyarınca gerek öngörülen ceza miktarı itibarıyla gerekse öngörülen ceza miktarına bakılmaksızın ağır ceza mahkemelerinin yetkili olduğu sayılı suçlar arasında olmadığı için; esasında asliye ceza mahkemesinin görev alanına girmekteyse de bu özel düzenleme ile madde de yer alan suçlar ağır ceza mahkemelerinin görev alanına dâhil edilmiştir. Keza öngörülen ceza miktarları itibarıyla esasında asliye ceza mahkemelerinin görev alanında olan örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak suçları, madde 164'te belirtilen suçların işlenmesi amacıyla yönelik olarak işlenmişse, yine ağır ceza mahkemelerinin madde itibarıyla yetkili olacaktır. Burada ayrıca hususen belirtmek gerekir ki; bu madde ile yapılan düzenleme sadece 164. maddede sayılan suçlara özgüdür. Dolayısıyla madde 164'te sayılmayan suçlar bakımından görevli mahkeme genel hükümler uyarınca

belirlenecektir²⁸³. Örneğin, “izinsiz faaliyette bulunma suçu”nın düzenlenmiş olduğu 5411 sayılı Kanun’unun 150. maddesinin birinci fıkrasında, bu kanuna göre alınması gereken izinleri almaksızın banka gibi faaliyet gösteren ya da mevduat kabul eden yahut katılım fonu toplayan gerçek kişiler ile tüzel kişilerin görevlilerinin, üç yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandıracağı öngörülmüştür. Bu suç kanunun 164. maddesinde sayılan suçlar arasında olmadığı için bu suç bakımından görevli mahkeme genel hükümler çerçevesinde belirlenecek ve öngörülen ceza miktarı itibariyle görevli mahkeme asliye ceza mahkemeleri olacaktır.

5411 sayılı Kanun m. 164’te özel olarak görev itibariyle yetkiye ilişkin düzenleme de yapılarak 1 numaralı ağır ceza mahkemelerini bu maddede sayılan suçlar bakımından görevli olduğunu belirtilmiştir. Ayrıca gerekli görülen yerlerde Adalet Bakanlığının teklifi üzerine Hâkimler ve Savcılar Kurulu’nca bu tür suçlara bakmak üzere o yerlerdeki diğer ağır ceza mahkemeleri de görevlendirilebileceği veya yeni ağır ceza mahkemesi de kurulabileceği öngörülmüştür. Nitekim HSYK’da, 8.12.2005 tarih ve 861 sayılı kararı ile Bankacılık Kanunu’ndan doğan davaların hangi ihtisas mahkemesinde görüleceğini belirlemiştir²⁸⁴.

²⁸³ Erdi Yetkin, “Bankacılık ve Sermaye Piyasası Suçlarına İlişkin Muhakeme Kuralları”, **GÜHFD**, C.19, S. 3, (2015), 403-434, s.416-417.

²⁸⁴ HSYK’nın 8.12.2005 tarih ve 861 sayılı kararı: “5411 sayılı Bankacılık Kanununun 164. maddesi gereğince, bu Kanundan kaynaklanan davalara bakacak mahkemelerin tespiti konusunda yapılan değerlendirme sonucunda; Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun 29.12.2003 gün ve 610 sayılı, 15.1.2004 gün ve 2 sayılı kararları ile 4389 sayılı Kanun yürürlükte iken belirlenen mahkemelerin 5411 sayılı Bankacılık Kanununun geçici 1 inci maddesi gereğince bu Kanundan doğan davalara bakmaya devam etmelerine.

İstanbul Ağır Ceza Mahkemelerinde görülmekte olan davaların nitelik ve sayı itibariyle ağır olması, 1 nolu ağır ceza mahkemesinde 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunundan kaynaklanan davalara bakıldığından, iş yükünün daha da ağırlaşacak olması nedeniyle,

I - İstanbul için;

a - 5411 sayılı Bankacılık Kanunundan kaynaklanan davaların bu güne kadar olduğu gibi 8. ağır ceza mahkemesinde görülmesine,

b - İstanbul 8. Ağır Ceza Mahkemesine bankacılık suçları dışında tevziden dosya verilmemesine,

II - İstanbul dışında birden fazla ağır ceza mahkemesi olan yerler için,

a - 5411 sayılı Bankacılık Kanunundan kaynaklanan davaların yine bu güne kadar olduğu gibi 2. ağır ceza mahkemesinde görülmesine,

b - 2. ağır ceza mahkemesine gelen bankacılık suçlarına ilişkin dosya sayısının, genel tevziden alması gereken dosya sayısından düşülmesine,” karar verilmiştir. Bkz. **RG, T. 29.12.2005, S. 26038**.

2.5.3.5. 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu

5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’nun “Yetkili merciler” başlıklı 17. maddesinde, bu kanun kapsamına giren suçlar dolayısıyla açılan davaların, Adalet Bakanlığı’nın teklifi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenen asliye ceza mahkemelerinde görüleceği; ancak bu suçlarla bağlantılı olarak resmî belgede sahtecilik suçunun işlenmesi halinde, görevli mahkemenin ağır ceza mahkemesi olduğu belirtilmiştir.

Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’nun 3. maddesinde düzenlenen ve kaçakçılık suçu olarak tanımlanan eylemler incelendiğinde, bu eylemlerin aslında öngörülen ceza miktarı itibarıyla asliye ceza mahkemesinin madde bakımından yetki alanına girdiği görülmektedir. Bununla birlikte madde 17’ de özel bir düzenlemeye yer verilmiş ve kaçakçılık suçu olarak tanımlanan eylemlerle bağlantılı olarak resmi belgede sahtecilik suçunun işlenmesi halinde görevli mahkemenin ağır ceza mahkemesi olduğu belirtilmiştir.

Yukarıda belirtildiği üzere, 5235 sayılı kanunun 12. maddesinde, TCK m.204/2’de düzenlenen ve sadece kamu görevlileri tarafından işlenen resmi belgede sahtecilik suçları bakımından ağır ceza mahkemeleri yetkili kılınmıştır. TCK’nın 204. birinci fıkrası kapsamında kalan ve kamu görevlisi olmayanların işlediği resmi belgede sahtecilik suçları bakımından yetkili mahkeme ise genel hükümler uyarınca asliye ceza mahkemesi olacaktır. 5670 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’nun 17. maddesindeki özel düzenleme ile aslında her ikisi de asliye cezalı suçlar olmasına karşın, bağlantılı olmaları koşuluyla, kamu görevlisi olmayan kişilerin işlediği sahtecilik suçu (TCK m.204/1) ile kaçakçılık suçları ağır cezalı suçlara dönüştürülmekte ve böylece 5235 sayılı kanunun 12. maddesine bir istisna getirilmektedir²⁸⁵.

HSK, kanunun 17. maddesinde kendisine tanınan yetkiye istinaden, 24.07.2007 tarih ve 346 sayılı kararı ile; kaçakçılık suçlarına, “yargılama yapacak yerde birden fazla Asliye Ceza veya Ağır Ceza Mahkemeleri varsa 1 numaralı Asliye Ceza veya Ağır Ceza

²⁸⁵ Hüsamettin Uğur, “Ceza Yargılamasında ve Özel Ceza Yasalarına Göre Mahkemelerin Görevi”, **TBBD**, S. 87, (2010), 365-402, s.391.

mahkemelerinin bakmasını...” kararlaştırmıştır²⁸⁶. Yargıtay da görev bakımından yetkiye ilişkin söz konusu düzenlemelere ve HSYK’nın anılan kararına atıfta bulunarak, birden fazla asliye ceza mahkemesi olup da bir no’lu mahkeme dışında karara bağlanan dosyaları, mahkemelerin görevsiz olmaları nedeniyle bozmaktadır²⁸⁷.

2.5.3.6. 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu

6326 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun “Görev ve yetki” başlıklı 116. maddesine göre bu kanunda tanımlanan veya atıfta bulunulan suçlardan dolayı yargılama yapmaya Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun ihtisas mahkemesi olarak görevlendireceği asliye ceza mahkemelerinin yetkili olduğu öngörülmüştür.

²⁸⁶ Uğur, a.g.e., s.391.

²⁸⁷ “(...)Kaçakçılık suçu davalarına bakacak mahkemelerin görevleriyle ilgili olarak: Karar tarihinde yürürlükte bulunan 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 17. maddesinin 2. fıkrasında “Bu kanun kapsamına giren suçlar dolayısıyla açılan davalar Adalet Bakanlığının teklifi üzerine Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenen asliye ceza mahkemelerinde görülür. Ancak bu suçlarla bağlantılı olarak resmi belgede sahtecilik suçunun işlenmesi halinde, görevli mahkeme ağır ceza mahkemesidir.” hükmü bulunmaktadır.

Bu kurallara göre kaçakçılık davalarının uzman mahkemelerde görülmesinin amaçlandığı açıktır. Nitekim, 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 17/2. maddesi uyarınca, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, 24.7.2007 gün ve 346 Sayılı kararı ile: kaçakçılık suçlarına, “yargılama yapacak yerde birden fazla asliye ceza veya ağır ceza mahkemeleri varsa 1 numaralı asliye ceza veya ağır ceza mahkemelerinin bakmasını...” kararlaştırmıştır. Bu durum karşısında, davaya bakma görevinin asliye ceza mahkemesine ait olduğu gerekçesiyle görevsizlik kararı verilmesi gerekirken, duruşmaya devamla yazılı şekilde karar verilmesi(...)” **Yar. 7.CD. T.3.6.2013, E.2013/8542, K.2013/12088 <http://www.kazanci.com> (15.03.2017)** “(...)Kaçakçılık suçu davaların bakacak mahkemelerin görevleriyle ilgili olarak; Karar tarihinde yürürlükte bulunan 4926 sayılı Kanunun 26.maddesinde” Bu kanunun 3 üncü maddesinin (1) bendinin (1) numaralı alt bendi, 13 üncü maddesinin birinci ve ikinci fıkrası ile 14 üncü maddesinde yazılı fiillere gümrük komisyonlarınca, ağır hapis cezası gerektiren suçlara Ağır Ceza Mahkemesince ve bunlar dışında kalan suçlara da Asliye Ceza Mahkemesince bakılır. Bu kanunun kapsamına giren suçların yargılmasının yapılacağı yerdeki mahkemelerin birden çok dairelere ayrılmış olması halinde bu davalara, o mahkemenin bir numaralı olanında bakılır. Bu davaların özelliği de dikkate alınarak iş sayısının o mahkemenin bakabileceği azami miktarı aşması halinde, bu miktarı aşan davalara aynı derecedeki sıra sayısı takip eden mahkemede bakılır. Bu kanuna göre verilen mahkeme kararlarının Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu hükümleri uyarınca temyiz edilmesi halinde temyiz incelemesi diğer işlere göre öncelikle ve ivedilikle yapılır.” Hükmü yer almaktadır. İnceleme tarihinde yürürlükte bulunan 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 17.maddesinin 2.fıkrasında ise “Bu kanun kapsamına giren suçlar dolayısıyla açılan davalar, Adalet Bakanlığının teklifi üzerine Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenen Asliye Ceza Mahkemelerinde görülür. Ancak bu suçlarla bağlantılı olarak resmi belgede sahtecilik suçunun işlenmesi halinde, görevli mahkeme ağır ceza mahkemesidir.” hükmü bulunmaktadır. Bu kurallara göre kaçakçılık davalarının uzman mahkemelerde görülmesinin amaçlandığı açıktır. Nitekim, 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’nun 17/2 maddesi uyarınca, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, 24.07.2007 gün ve 346 sayılı kararı ile; kaçakçılık suçlarına, “yargılama yapacak yerde birden fazla asliye ceza veya ağır ceza mahkemeleri varsa 1 numaralı asliye ceza veya ağır ceza mahkemelerinin bakmasını” kararlaştırmıştır. Bu durum karşısında, davaya bakma görevinin 1.nolu Asliye Ceza Mahkemesine ait olduğu gerekçesiyle görevsizlik kararı verilmesi gerekirken duruşmaya devamla yazılı şekilde karar verilmesi(...)” **Yar. 7. CD. 05.10.2009, E. 2008/6783, K. 2009/10063 <http://www.kanunum.com> (15.03.2017).**

6326 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun ikinci bölümünde sermaye piyasası suçları düzenlenmiştir²⁸⁸. Bu suçlar incelendiğinde bu suçların öngörülen ceza miktarı itibarıyla asliye ceza mahkemesinin madde bakımından yetki alanına girdiği görülmektedir. Bu bakımdan kanunun 116. maddesinde, madde yönünden yetkiye ilişkin olarak özel bir düzenleme getirilmemekte ancak kanunda tanımlanan veya atıfta bulunulan suçlardan dolayı yargılamaların Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından görevlendirilen ihtisas mahkemelerinde görülmesi düzenlenerek, davalarının ihtisas mahkemelerde görülmesi amaçlanmaktadır. Hâkimler ve Savcılar Kurulu da kendisine tanınan yetkiye istinaden, 9.5.2013 tarih ve 864 sayılı kararı ile bir asliye ceza mahkemesi olan yerlerde bu mahkemenin, iki asliye ceza mahkemesi olan yerlerde ikinci asliye ceza mahkemesinin, ikiden fazla asliye ceza mahkemesi olan yerlerde üçüncü asliye ceza mahkemesinin Sermaye Piyasası Kanunu'ndan kaynaklanan davalara bakmakla görevli olacağını tespit etmiştir²⁸⁹.

2.5.3.7. 5187 sayılı Basın Kanunu

5287 sayılı Basın Kanunu'nun 27. maddesine göre:

Basılmış eserler yoluyla işlenen veya bu kanunda öngörülen diğer suçlardan dolayı açılan davalardan, ağır ceza işlerinden olanlar ağır ceza mahkemelerinde, diğerleri asliye ceza mahkemelerinde görülür. Bir yerde ağır ceza veya asliye ceza mahkemesinin birden fazla dairesi bulunması halinde bu davalar iki numaralı mahkemede görülür.

Basın Kanunu'nun 27. maddesinde, görüldüğü üzere, madde yönünden yetkiye ilişkin olarak özel bir düzenleme getirilmemekte, asliye veya ağır ceza mahkemeleri, aynı zamanda basın suçlarına ve basın yoluyla işlenen suçlara bakmaktadır. Ancak bu suçlar dolayısıyla açılan davalarda bakımından uzmanlığın sağlanması amacıyla yönelik olarak ağır ceza veya asliye ceza mahkemesinin birden fazla dairesi bulunması halinde bu davaların iki numaralı mahkemede görülmesi hükme bağlanmıştır.

²⁸⁸ Sermaye Piyasası Kanunu'n ikinci bölümünde, bilgi suiistimali (m.106), piyasa dolandırıcılığı (m.107), usulsüz halka arz ve izinsiz sermaye piyasası faaliyeti (m.109), güveni kötüye kullanma ve sahtecilik (m.110), bilgi ve belge vermeme, denetimin engellenmesi (m.111), yasal defterlerde, muhasebe kayıtlarında ve finansal tablo ve raporlarda usulsüzlük (m.112), sır saklama yükümlülüğünün ihlali (m.113) suç tipleri düzenlenmiştir.

²⁸⁹ Yetkin, a.g.e., s.420.

Sulh ceza mahkemelerinin kaldırılmasından önce, genel hakaret suçlarının basın yoluyla işlenmesi halinde, kanununun 27. maddesindeki düzenleme, genel hakaret suçları bakımından madde yönünden yetkiye ilişkin istisna teşkil etmekteydi ve Yargıtay da söz konusu düzenlemeye atıfta bulunarak madde yönünden asıl yetkili olan asliye ceza mahkemesi yerine, bu fiiller bakımından yetkili olmayan sulh ceza mahkemelerinde davaların görülmesini, mahkemelerin görevsiz olması sebebiyle bozmuştur²⁹⁰.

2.5.3.8. 6831 sayılı Orman Kanunu

6831 sayılı Orman Kanunu'nun 83/1. maddesine göre:

Bu Kanunda yazılı orman suçlarına ilişkin davalardan; 110 uncu maddenin üçüncü fıkrasında gösterilen suçlara ilişkin davalar asliye ceza mahkemesinde; dördüncü fıkrasında gösterilen suçlara ilişkin davalar ağır ceza mahkemesinde; beşinci fıkrasında gösterilen suçlara ilişkin davalar Ceza Muhakemesi Kanununun 250 nci maddesi uyarınca görevlendirilen ağır ceza mahkemesinde; bu suçlar dışında kalan davalar sulh ceza mahkemesinde görülür.

Orman kanununun 110. maddesinin üçüncü fıkrasında düzenlenen suç, 5235 sayılı Kanun m.11 uyarınca, öngörülen ceza miktarı itibarıyla (2 yıldan 7 yıla kadar hapis cezası) asliye ceza mahkemesinin görev alanına girmektedir. Keza 110. maddesinin dördüncü fıkrasında düzenlenen suç da öngörülen ceza miktarı itibarıyla (on yıldan az olmamak üzere hapis cezası), 5235 sayılı Kanun m.12. uyarınca ağır ceza mahkemesinin görev alanına girmektedir. Dolayısıyla Orman Kanunu'nun 83/1. maddesindeki düzenleme, 110/3. maddede ve 110/4. maddede yer alan suçlar bakımından madde yönünden yetkiye ilişkin istisna getirmemektedir.

²⁹⁰ “(...) Saniğin Uzunköprü ve çevresindeki ilçelerde günlük yayın yapan “Trakyalıların Sesi Ne Haber” adlı yerel gazetesinin sahibi ve sorumlu müdürü olduğu ve bu gazetede yazdığı yazılarla basın yoluyla katılana hakaret ettiği iddia edilmesi karşısında, 5187 Sayılı Basın Kanunu'nun 27 nci maddesi uyarınca yargılama yapmanın Asliye Ceza mahkemesinin görevine ait olduğu gözetilerek görevsizlik kararı verilmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi, bozmayı gerektirmiştir.” **Yar. 2. C.D. T. 3.10.2011, E. 2009/58046, K. 2011/35313** <http://www.kazanci.com> (16.03.2017) “(...)Şikayete konu yazının haftalık yayımlanan T... G... gazetesinde yayınlanması, 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 27/1. fıkrasındaki “Basılmış eserler yoluyla işlenen veya bu Kanunda öngörülen diğer suçlardan dolayı açılan davalardan, ağır ceza işlerinden olanlar ağır ceza mahkemelerinde, diğerleri asliye ceza mahkemelerinde görülür.” biçimindeki düzenleme karşısında, kanıtları tartışma ve değerlendirmenin üst dereceli asliye ceza mahkemesine ait olduğu gözetilip, görevsizlik kararı verilmesi gerekirken, yargılamaya devamla hüküm kurulması, kanuna aykırı(...)” **Yar. 2. CD, 20.1.2014, E. 2012/17512 ,K. 2014/1281** <http://www.kazanci.com> (16.03.2017).

Kanunun 110/5. maddesinde düzenlenen suç bakımından ise Ceza Muhakemesi Kanununun 250'nci maddesi uyarınca görevlendirilen ağır ceza mahkemesi diğer bir ifade ile “özel yetkili ağır ceza mahkemeleri” yetkili kılınmışsa da, 2.7.2012 tarih ve 6352 sayılı Kanunla özel yetkili ağır ceza mahkemeleri kaldırılmış olduğundan, bu suç dolayısıyla açılacak davalar da genel hükümler uyarınca ağır ceza mahkemelerinde görülecektir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 4. maddesi uyarınca Orman Kanununun 110'uncu maddesinin dördüncü ve beşinci fıkralarında tanımlanan kasten orman yakma suçları TMK'nın birinci maddesinde belirtilen amaçlar doğrultusunda, suç işlemek üzere kurulmuş bir terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlendiği takdirde, terör suçu sayılacak ve bu nitelikteki suçlara, daha önce belirtildiği üzere, suçlar Hâkimler ve Savcılar Kurulu Birinci Dairesi tarafından belirlenen ağır ceza mahkemesinin yetkili dairesinde bakılacaktır.

Orman Kanunu'nun 83. maddesinde, dikkat çeken diğer husus ise, maddede belirtilen suçlar dışında kalan davaların sulh ceza mahkemesinde öngörülmüş olmasıdır. Sulh ceza mahkemelerinin kaldırılmasıyla birlikte, 83. madde gösterilmeyen diğer suçlarla ilgili davalara 5320 sayılı yürürlük kanunu ek madde 1'in delaletiyle artık asliye ceza mahkemeleri bakacaktır.

2.5.3.9. 2004 sayılı İcra İflas Kanunu

İcra İflas Kanunu'nun 346. maddesine göre disiplin ve tazyik hapsini gerektiren eylemler ile kanunda yer alan suçlarla ilgili davalara icra mahkemesinde bakılıacağı öngörülmüştür.

İcra ve iflas suçu olarak nitelendirilen eylemler kanunun “Cezai Hükümler” başlıklı 16'ncı Babında 331 ve 345. maddeleri arasında düzenlenmiştir²⁹¹. İcra hukuku ile bağlantılı olan bu suçlar incelendiğinde, bu suçların genel hükümler uyarınca asliye ceza

²⁹¹ Bu suçlardan bazıları; konkordatoda yetkili kimseleri hataya düşürmek (İİK m. 334.), müflisin mallarını iflas idaresine vermemek ve müflisin alacaklarını iflas dairesine bildirmemek (İİK m.336), ticareti terk hükmüne aykırı davranmak (İİK m.337/a.), gerçeğe aykırı mal beyanında bulunmak (İİK m. 338), mal beyanından sonra, mal ve kazancında meydana gelen artışı bildirmemek (İİK m. 339) ,Taahhüdü ihlal etmek (İİK m. 340.), çocuk tesliminden kaçınmak (İİK m. 341), hükmen teslim edilen taşınmaza haklı bir sebep olmaksızın tekrar girmek (İİK m. 342), gerektiği halde sermaye şirketinin iflasını istememek (İİK m. 345/a.).

mahkemelerinin görev alanına girdiği görülmektedir. Ancak kanunun 346. maddesinde özel bir düzenlemeye yer verilerek ve bu suçlarla ilgili davaların icra mahkemelerinde bakılması öngörülmüştür. İcra mahkemeleri, icra iflas suçları açısından, icra ceza mahkemeleri olarak adlandırılmaktadır.

Ayrıca belirtmek gerekir ki; 15.7.2016 tarih ve 6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 63. maddesi ile 5941 sayılı Çek Kanunu'nun 5. maddesinde değişikliğe gidilerek, üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak "karşılıksızdır" işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmolunacağı ve karşılıksız çek suçundan dolayı açılan davaların da icra mahkemesinde görüleceği düzenlemiştir²⁹².

2.5.3.10. 5041 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Göre Islahçı Hakların Korunmasına İlişkin Kanun

Yeni Bitki Çeşitlerine Göre Islahçı hakların Korunmasına İlişkin Kanun'da, madde bakımından yetkiye ilişkin özel bir düzenleme getirilmemekle birlikte, kanunun 68. maddesinde, kanunda öngörülen ceza davalarında görevli mahkemenin ihtisas mahkemeleri olduğu belirtilmiş ve asliye ceza mahkemelerinden hangilerinin ihtisas

²⁹² **5941 sayılı Çek Kanunu madde 5–** (1) (Değişik: 15/7/2016-6728/63 md.) "Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak "karşılıksızdır" işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ancak, hükmedilecek adli para cezası; çek bedelinin karşılıksız kalan miktarı, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticari işlerde temerrüt faizi oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile takip ve yargılama gideri toplamından az olamaz. Mahkeme ayrıca, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına; bu yasağın bulunması hâlinde, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının devamına hükmeder. Yargılama sırasında da resen mahkeme tarafından koruma tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına karar verilir. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi, bu tüzel kişi adına çek keşide edenler ve karşılıksız çekin bir sermaye şirketi adına düzenlenmesi durumunda ayrıca yönetim organı ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkilileri hakkında uygulanır. Koruma tedbiri olarak verilen çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararlarına karşı yapılan itirazlar bakımından 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 353 üncü maddesinin birinci fıkrası hükmü uygulanır. **Bu suçtan dolayı açılan davalar icra mahkemesinde görülür ve İcra ve İflas Kanununun 347, 349, 350, 351, 352 ve 353 üncü maddelerinde düzenlenen yargılama usulüne ilişkin hükümler uygulanır.** Bu davalar çekin tahsil için bankaya ibraz edildiği veya çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer ya da hesap sahibinin yahut şikâyetçinin yerleşim yeri mahkemesinde görülür."

mahkemesi olarak görevlendirileceğini belirleme ve bu mahkemelerin yargı çevresini tespit etme yetkisi HSK'ya verilmiştir.

2.5.3.11. 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun

Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanunu'nun 23. maddesinde, bu kanunun kapsamına giren suçlardan dolayı yargılama yapmaya Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun ihtisas mahkemesi olarak görevlendireceği sulh²⁹³ veya asliye ceza mahkemelerinin yetkili olduğu belirtilmiştir. Bu doğrultuda Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Birinci Dairesi de 12.07.2011 tarih ve 219 sayılı kararı ile kanun kapsamına giren suçlarda dolayı yargılama yapmaya yetkili mahkemeleri belirlemiştir. Şöyle ki, bir asliye ceza mahkemesi olan yerlerde bu mahkemenin; iki asliye ceza mahkemesi olan yerlerde ikinci asliye ceza mahkemesinin; ikiden fazla asliye ceza mahkemesi olan yerlerde üçüncü asliye ceza mahkemesinin, 6222 sayılı yasa kapsamında ihtisas mahkemesi olarak görevlendirilmesine karar vermiştir²⁹⁴.

2.6. Madde Bakımından Yetki (Görev) Kurallarının İstisnaları

Madde bakımından yetki kuralları kamu düzeni doğrudan ilgilidir. Bu itibarla, her uyuşmazlık, yasalarca önceden belirlenen kurallar çerçevesinde, görevli olan mahkemeler/hâkimler tarafından çözüme kavuşturulacaktır. Bu nedenle, CMK m.3, 4 ve 5. maddelerinde belirtildiği üzere suçun mahkemenin görevini aştığı veya mahkemenin görevi dışında kaldığı takdirde, mahkeme kovuşturmanın her aşamasında kendiliğinden görevsizlik kararı vermek zorundadır. Bu konuda yasaların öngördüğü istisnalar dışında bir yetki sapması kabul edilemez. İşte, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "Görevsizlik Kararı Verilemeyecek Hal" başlıklı 6. maddesi ve "Bağlantılı Davalar" başlıklı üçüncü bölümünde (m.8-11), bu yetki kuralları bakımından istisna teşkil etmekte, bu istisnaların içinde yer alan durumlarda, her mahkemenin kendi görev alanı içindeki uyuşmazlıkları

²⁹³ Sulh ceza mahkemeleri kaldırıldığı için bu kanunun kapsamına giren suçlardan dolayı yargılamalar münhasıran asliye ceza mahkemesinde yapılacaktır.

²⁹⁴ Yaşar ve Otacı, a.g.e., s.101.

yargılaması kuralından taviz verilerek, alt mahkemelerin işine yüksek mahkemelerde bakılmaktadır²⁹⁵.

2.6.1. Madde Bakımından Yetkisizlik (Görevsizlik) Kararı Verilememesi

Madde bakımından yetki kurallarının ilk istisnasını, üst dereceli mahkemenin duruşmada, suçun hukuki niteliğinin değiştiğinden bahisle görevsizlik kararı verememesi durumu oluşturmaktadır. CMK m. 6'da düzenlenen bu husus, şöyle ifade edilmiştir: *“Duruşmada suçun hukukî niteliğinin değiştiğinden bahisle görevsizlik kararı verilerek dosya alt dereceli mahkemeye gönderilemez.”* Duruşmada suçun niteliğinin değiştiği durumlarda, dosyanın alt dereceli mahkemeye gönderilemeyeceğine ilişkin bu düzenlemenin temelinde, hem zaman kaybını önlemek suretiyle davaların süratle sonuçlandırılmasını sağlamak, hem de üst mahkemenin alt mahkemeden sanık açısından daha güvenceli olduğu noktasından hareket edilerek, alt dereceli mahkemenin bakabileceği bir davaya üst dereceli mahkemenin evleviyetle bakabileceği, böylelikle sanık açısından güvencesiz bir duruma sebebiyet verilmemiş olacağı esası benimsenmiştir²⁹⁶.

Bu maddenin uygulanabilmesi için, öncelikle davayı gören mahkemenin yüksek dereceli olması şarttır. Ağır ceza mahkemesi, asliye ceza mahkemesine göre yüksek derecelidir. Davayı gören mahkeme alt dereceli bir mahkeme ise bu mahkemenin, iddianamenin kabulünden sonra duruşma hazırlığı devresi de dahil olmak üzere kovuşturmanın her aşamasında suçun görevini aştığı veya dışında kaldığını anladığı durumda görevsizlik kararı vermesi zorunludur. Bu bakımdan alt dereceli mahkemenin görevsizlik kararı vermesinde bir sınırlama söz konusu değildir. Buna karşılık üst dereceli mahkemenin görevsizlik kararı verebilmesi sınırlıdır²⁹⁷. Üst dereceli mahkeme, duruşmada suçun hukuki niteliğinin değiştiğinden bahisle davanın konusunu oluşturan fiilin yargılamasının alt dereceli mahkemenin yetkisine dahil olduğu gerekçesiyle yetkisizlik kararı veremez²⁹⁸. Örneğin, yağma suçuna istinaden ağır ceza mahkemesinde açılmış bulunan bir davada, duruşmadaki gelişmeler suçun hukuki niteliğini değiştirmiş ve asliye

²⁹⁵ Yurtcan, **Ceza Yargılama Hukuku**, s.102; Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.60-61.

²⁹⁶ Tahir Taner, a.g.e., s.54; Soyaslan, a.g.e., s.211; Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.255; Centel ve Zafer a.g.e., s.516 ; Yenidünya ve İçer, a.g.e., s.59; Özbek, **CMK İzmir Şerhi**, s.80.

²⁹⁷ Yaşar ve Otacı, a.g.e., s.264.

²⁹⁸ Centel ve Zafer, a.g.e., s.516.

ceza mahkemesinde yetki alanına giren hırsızlık suçuna dönüşmüş olsun. Bu durumda, kanunun 6. maddesi uyarınca ağır ceza mahkemesi görevsizlik kararı verip dosyayı asliye ceza mahkemesine gönderemeyecek ve ağır ceza mahkemesi davaya bakmaya devam edecektir. Böylece asliye ceza mahkemesinde yargılanması gereken bir uyuşmazlık bakımından görev kurallarının bir istisnası söz konusu olur ve asliye cezalık dava, ağır ceza mahkemesinde görülerek sonuçlandırılır.

Burada dikkat edilmesi gereken başka bir husus, üst dereceli mahkemenin suçun hukuki niteliğinin değiştiği gerekçesiyle görevsizlik kararı vermesi yasağının “duruşma” döneminden başlayarak işlemiş olduğudur. Bu bağlamda “duruşma” kavramı ön plana çıkmakta ve üst dereceli mahkemenin duruşmaya başladıktan sonra madde yönünden yetkisizlik kararı verebilmesi yasaklanmaktadır²⁹⁹. Duruşmanın başlangıcı³⁰⁰ CMK m.191’de düzenlenmiştir. Bu hükme göre “*Sanığın ve müdafinin hazır bulunup bulunmadığı, çağrılmış tanık ve bilirkişilerin gelip gelmedikleri saptanarak duruşmaya başlanır. Sanık, duruşmaya bağırsız olarak alınır. Mahkeme başkanı veya hâkim, duruşmanın başladığını, iddianamenin kabulü kararını okuyarak açıklar*” (CMK m.191/1). Bu çerçevede üst dereceli mahkeme ancak, duruşma hazırlığı devresinde ve duruşma açılınca kadar suçun hukuki niteliğinin değiştiğini gerekçe göstererek işi alt dereceli mahkemeye gönderebilir. Bu bakımdan üst dereceli mahkemenin görevsizlik kararı vermesi zamansal olarak sınırlandırılmıştır³⁰¹.

CMK’ nın 6. maddesinin eski hali “*İddianamenin kabulünden sonra, yargılamanın alt dereceli mahkemeye ait olduğu gerekçesiyle görevsizlik kararı verilemez.*” şeklindeydi. Ancak CMK m.4’te düzenlenen, “*6 ncı madde hükmü saklı olmak üzere davaya bakan mahkemenin, görevli olup olmadığına kovuşturma evresinin her aşamasında re’sen karar*

²⁹⁹ Yurtcan, **Ceza Yargılama Hukuku**, s.102.

³⁰⁰ Öğretide, CMK m.191/1’de duruşma bakımından adeta iki başlangıç öngörüldüğü, ilk bakış açısına göre m.191/1 son cümlesinde iddianamenin kabulüne dair kararın okunmasından sonra duruşmanın başlamış sayılacağı, ikinci bakış açısına göre ise, madde fıkrasındaki cümlelerin yazılışa bakıldığında birinci cümlede geniş zaman kullanılması ve ikinci cümlede dili geçmiş zaman kullanılmış olması nedeniyle birinci cümlede sayılan tespitlerin yapıp bitirilmesiyle duruşmanın başlamış olduğu, iddianamenin okunmasının ise başlamış olan duruşmanın ilk usul işlemi olarak yapılan iş olduğu belirtilmiştir. Bkz. İsmail Malkoç, Mert Yüksektepe, **Açıklamalar ve Yorumlarla 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu I. Cilt**, Ankara: Malkoç Kitabevi, 2008, s.118; Kanaatimizce CMK m.193/1 hükmü uyarınca kanunun ayırık tuttuğu hâller saklı kalmak üzere, hazır bulunmayan sanık hakkında duruşma yapılamayacağından, duruşmanın başlangıcı olarak birinci cümlede sayılan tespitlerin yapıp bitirilmesi değil de iddianamenin kabulüne dair kararın okunması esas alınmalıdır.

³⁰¹ Centel ve Zafer, a.g.e., s.516; Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.603.

verebileceği” hükmü karşısında, görevsizlik kararı ancak kovuşturma başladıktan sonra verilebileceğinden ve kovuşturma evresi de iddianamenin kabulü ile başlayıp hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi ifade ettiğinden (CMK m.2/1-f) ve CMK m.5’te görevsizlik kararı verilmesi gereken durumlar için açıkça “iddianamenin kabulünden sonra” ifadesi kullanıldığından, 6. maddenin eski şekline göre, üst dereceli mahkemenin, alt dereceli mahkemenin yargılama yetkisine giren bir davaya ilişkin olarak görevsizlik kararı verilebilmesi imkânsız olmaktaydı. Bu madde metni bu haliyle uygulamada problemler çıkarmış ve öğretide çok eleştirilmiştir³⁰².

Bu konuda gerek uygulamada ortaya çıkan problemleri, gerekse öğretide haklı olarak yapılan eleştirileri dikkate alan kanun koyucu, 06.12.2006 tarih ve 5560 sayılı Kanunu’n 16. maddesiyle Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 6. maddede değişikliğe gitmiş³⁰³

³⁰² Nurullah Kunter ve diğerleri, **Muhakeme Hukuku Dahı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, 2010, s.571-72; Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.239; Veli Özer Özbek ve Koray Doğan, “Ceza Muhakemesi Kanunu’nda 5560 Sayılı Kanun’la Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi”, **CHD**, Y.1, S.2, (Aralık 2006), 227-252, s.228-229; İddianamenin iadesi ile bağlantılı olarak uygulamada CMK m. 6. hükmüne istinaden işin bir daha kendisine gelmeyeceğini düşünen alt dereceli mahkemenin iddianameyi gereği gibi incelemeksizin kabul edip, üst dereceli mahkemeyi bağlayacak şekilde görevsizlik kararı verilebilmekte idi. Aynı şekilde, dosya önüne gelen mahkeme de, iddianameyi kabul ettiği takdirde, bir daha alt dereceli mahkemenin görevli olduğu gerekçesiyle görevsizlik kararı veremeyeceğini ve davayı kendisi yürütmek zorunda kalacağını bildiğinden, görevli olmadığını düşündüğü dosyaya ait iddianameyi, 174. maddeye aykırı bir şekilde, görevsizlik nedeniyle iade edebilmekte idi. İddianamenin bu şekilde birden fazla mahkeme tarafından iadesi, bazı durumlarda, davaya bakacak mahkemenin bulunmasını imkansız kılmaktaydı. Bkz. Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.237-238; Turhan, a.g.e., s.67, dn.131; Öztürk ve diğerleri ise bu konuda “İşin ağır ceza mahkemesinin görevine girdiğini düşünerek iddianameyi ağır ceza mahkemesine verir. Ağır ceza mahkemesi, asliye ceza mahkemesinin görevli olduğunu gerekçe göstererek iddianameyi iade eder ve fakat asliye ceza mahkemesi de asıl yetkili mahkemenin ağır ceza mahkemesi olduğunu gerekçesi ile o iddianameyi iade ederse ne olur? İş ortada mı kalır? Kanaatimizce bu durumda savcının iddianamesini asliye ceza mahkemesinin gerekçeli kararını ilgi tutarak tekrar ağır ceza mahkemesine vermesi; CMK m.6 çerçevesinde yargılamayı yapmasını istemesi; yapmayacaksa görevsizlik kararı vermesini talep etmesi gerekirdi. Bu suretle ortaya çıkacak olan yetki uyuşmazlığı müşterek yüksek görevli mahkemece, ki bu durumda Bölge Adliye Mahkemeleri kuruluncaya kadar Yargıtay’dır, çözülecektir. Kaldı ki savcının iddianamenin iadesi kararına karşı itiraz yoluna gitme olağı vardı. İtiraz merci, işin uzamasına meydan vermeden sorunu kısa yoldan çözecekti.” şeklinde bir değerlendirmede bulunarak kanun değiştirilmeden sorunun çözülebileceğini savunmuştur. Bkz. Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s.201.

³⁰³ Değişiklik gerekçesinde; “Kovuşturma evresinden önceki bir aşamada görevsizlik kararı verilemeyeceğine, kovuşturma evresi iddianamenin kabulü ile başlayacağına göre, 6. madde uyarınca görevsizlik kararı verilebilmesi hiçbir şekilde mümkün olamamaktadır.

Her ne kadar , 4 üncü maddenin birinci fıkrasında, 6 ıncı madde hükmünün saklı olduğu belirtilmekte ise de, bundan kastedilen, bu madde kapsamında hiçbir zaman görevsizlik kararı verilememesi değil, yargılamada belli bir aşamaya gelindikten sonra görevsizlik kararı verilememesidir. Oysa 6 ıncı maddenin birinci fıkrası hükmü, üst dereceli mahkeme bakımından görevsizlik kararı verilmesi yolunu bütünüyle kapatmaktadır.

6. maddenin birinci fıkrasının mevcut hali, kapsamlı bir soruşturma yapılarak iddianame düzenlemesi ve buna bağlı olarak yargılamanın makul bir sürede sonuçlanması hedefinin önünde bir engel oluşturmaktadır. Çünkü davaya bakmak istemeyen mahkeme, iddianameyi kabul ettikten sonra, üst dereceli mahkemenin görevli olduğu gerekçesiyle 5 inci madde uyarınca görevsizlik kararı verdiği

ve düzenleme bugünkü şeklini almıştır. Böylece anılan değişiklikte birlikte üst dereceli mahkemenin iddianamenin kabulünden sonra görevsiz kararı vermesi mümkün hale gelmiştir.

CMK m.6'daki düzenlemenin içeriği 1412 sayılı eski CMUK m.262'de düzenlenmişti³⁰⁴. Eski düzenlemede, mahkemenin, davanın alt mahkemenin yetkisine girdiğinden bahisle görevsizlik kararı verilmesinin zaman bakımından sınırı duruşmanın açılması anına kadardı. Böylece yapılan değişikle birlikte 1412 sayılı eski CMUK'taki düzenlemeye benzer bir düzenleme getirilmiş oldu.

Ayrıca burada dikkat çeken başka bir nokta ise, üst dereceli mahkemenin görevsizlik kararı verme yasağının gerekçe bakımından da sınırlandırılmış olduğudur. Anılan düzenlemede “*suçun hukukî niteliğinin değiştiğinden bahisle*” denilmek suretiyle bu husus ifade edilmiştir. Bu bağlamda üst dereceli mahkemenin duruşmada suçun niteliğinin değiştiğini gerekçe göstererek görevsizlik kararı vermesi yasaklanmıştır. Ancak yüksek görevli mahkemenin suçun hukuki niteliğinin duruşmada değiştiği gerekçesi dışında başka bir gerekçeyle, örneğin yanlışlıkla dosyanın üst dereceli mahkemeye gönderildiği gerekçesiyle, görevsizlik kararı vermesi mümkündür³⁰⁵.

Suçun hukuki niteliğinin değişmesi, suçun maddi veya manevi unsurunun değişmesi şeklinde ortaya çıkabileceği gibi failin eyleminin iddianamede yer alandan başka kanun hükmünü ihlal edildiğinin anlaşılması halinde ortaya çıkmaktadır. Buna karşılık iştirak, içtima veya teşebbüse ilişkin konularda değişiklik, suçun hukuki niteliğinde değişiklik olarak değerlendirilemez³⁰⁶. Örneğin sanık hakkında kasten öldürmeye teşebbüs suçundan ağır ceza mahkemesinde dava açılmış, yargılama yapılmış, tanıklar dinlenmiş ve

takdirde, üst dereceli mahkemenin de görevsizlik kararı vermek suretiyle görev uyuşmazlığı çıkarması ve asıl görevli mahkemenin merci tayini yoluyla belirlenmesi mümkün olmayacaktır. Bu durum, iddianamelerin gereği gibi incelenmeksizin kabul edilmesine ve bunun sonucu olarak, bir yandan yargılamanın uzamasına diğer yandan da madde bakımından yetkili olmayan bir mahkemenin davaya bakmak zorunda kalmasına yol açabilmektedir.

Bu nedenlerle Ceza Muhakemesi Kanununun 6. Maddesinin birinci fıkrası değiştirilmektedir.” Gerekçe için bkz. Artuk ve Gökçen, a.g.e., s.421.

³⁰⁴ **CMUK Madde 262 - (Vazifeszlik Kararı Verilmeyen Hal)**

Mahkeme, duruşmada anlaşılan vasıf ve mahiyetini ileri sürerek davanın görülmesi derecesi dun bir mahkemeye aid olduğundan bahisle vazifeszlik kararı veremez.

³⁰⁵ Özbek ve Doğan, a.g.e., s.228-229.

³⁰⁶ Özbek ve Doğan, a.g.e., s.229-230; Centel ve Zafer, a.g.e., s.516.

suçun kasten yaralama suçunu oluşturduğu anlaşılmış ise bu durumda suçun hukuki niteliğinde değişiklik söz konusudur ve ağır ceza mahkemesi, asliye ceza mahkemesinin görevli olduğundan bahisle görevsizlik kararı veremeyecektir.

2.6.2. Bağlantı Nedeniyle Yüksek Görevli Mahkemede Yargılama

Madde bakımından yetki kurallarının ikinci istisnasını birden fazla uyuşmazlıklar arasında bağlantı bulunması durumu oluşturmaktadır.

2.6.2.1. Bağlantı Kavramı

Ceza muhakemesinin konusunu, “cezai uyuşmazlıklar” oluşturmaktadır ve her muhakeme sonunda, kural olarak, o uyuşmazlık hakkında bir hüküm verilir. Ancak, bazen birden fazla uyuşmazlıkları birine yaklaştıran bir ilgi, ilişki veya ortak noktalar söz konusu olabilir³⁰⁷. İşte ceza muhakemesinde, çeşitli uyuşmazlıklar arasında ilgili muhakemelerin birleştirilmesine olanak veren veya bunu gerekli kılan ortak bir noktaya bağlantı, bu tür uyuşmazlıklara da bağlantılı uyuşmazlıklar adı verilir³⁰⁸. Bu ortak noktalar nedeniyle normalde her biri ayrı ayrı muhakemenin konusunu oluşturan farklı uyuşmazlıklar birleştirilerek birbirine bağlanmaktadır. Ceza Muhakemesi Kanunu m.8 ve devamında belirtildiği üzere kanunda da uyuşmazlıklar arasında ortaya çıkan bu ortak noktalardan bazılarına bir takım hukuki sonuçlar bağlanmıştır.

2.6.2.2. Bağlantı Türleri

2.6.2.2.1. Objektif Bağlantı- Sübjektif Bağlantı

Her uyuşmazlığın bir objektif, bir de sübjektif tarafı vardır. Uyuşmazlığın objektif tarafını eylem (fiil) oluştururken, sübjektif tarafını ise kişi oluşturmaktadır. İşte, bazı durumlarda uyuşmazlıklar arasındaki ortak noktayı muhakeme ilişkisinin süjeleri olabileceği gibi objeleri yani suç teşkil eden eylem de oluşturabilir³⁰⁹.

³⁰⁷ Centel ve Zafer, a.g.e., s.568.

³⁰⁸ Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.249; Centel ve Zafer, a.g.e., s.568; Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.82.

³⁰⁹ Tosun, **Türk Suç Muhakeme Hukuku Dersleri Cilt I**, s.388.

Uyuşmazlıklar arasındaki ortak noktayı süje, yani fail oluşturuyorsa bu durumda sübjektif bağlantının varlığından söz edilir³¹⁰. Diğer bir ifade ile bir kişinin birden fazla suçtan sanık olması halinde sübjektif bağlantı vardır. Bu bağlantı türü CMK m. 8’de “*Bir kişi, birden fazla suçtan sanık olur...* “ şeklinde ifade edilmiştir. Bu bağlantı türünün en somut örneğini zincirleme suç oluşturmaktadır³¹¹. Bununla birlikte sübjektif bağlantının mutlaka suçların içtimai şeklinde ortaya çıkması gerekmez. Örneğin (A) adlı kişinin bir gece girdiği evde, ev sahibini öldürmesi ve evdeki değerli eşyaları kaçırmaması olayında olduğu gibi.

Uyuşmazlıklar arasındaki ortak noktayı obje yani işlenen eylem de oluşturabilir. Bu bakımdan eğer uyuşmazlıklar arası ortak noktayı uyuşmazlığın objektif tarafı oluşturuyorsa bu durumda objektif bağlantıdan söz edilir³¹². Objektif bağlantı durumunda, bir suçta birden fazla kişi sanıktır; ancak tek eylem olduğu için uyuşmazlıklar arasındaki bağlantıyı o eylem oluşturmaktadır³¹³. Bu bağlantı türü kanunda “...*bir suçta her ne sıfatla olursa olsun birden fazla sanık bulunursa bağlantı var sayılır.*” şeklinde ifade edilmiştir. Objektif bağlantının bulunduğu duruma suçun iştirak halinde işlenmesi örnek gösterilebilir. Ancak suçun iştirak halinde işlenmesi durumu dışında da objektif bağlantının bulunduğu durumlar vardır. Örneğin rüşvet alma ve verme suçlarında olduğu gibi çok faili suçlarda³¹⁴ veya arada bir anlaşma olmaksızın birden fazla kişi tarafından bir suç işlendiğinde yine objektif bağlantının varlığından söz edilir. Nitekim kanunda “*her ne sıfatla olursa olsun* “ denilmek suretiyle bu durum ifade edilmiştir.

³¹⁰ Centel ve Zafer, a.g.e., s.569; Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s.202; Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.606.

³¹¹ Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s.202; “ (...) Temyiz incelemesine konu dosyada sanık ... hakkında yapılan ihbar üzerine 21/09/2009 tarihinde sanığın kullanımındaki iş yerinde 300 Kg akaryakıt ele geçirildiği, ayrıca Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’nın 2016/267520 sayılı, Mardin 1. Asliye Ceza Mahkemesi’nin 2016/184 Esas, 2016/261 Karar sayılı dosyasında ise sanık hakkında aynı tarihli eylemi nedeniyle dava bulunduğu görülmekle; Suçun işleniş biçimi gözetilerek dosyalar arasında hukuki ve fiili bağlantı bulunup bulunmadığı, eylemlerin TCK’nun 43. maddesi kapsamında kalıp kalmadığının değerlendirilmesi için dava dosyalarının 5271 sayılı CMK’nun 8-11. maddeleri gereğince birleştirilerek görülmesinin gerekmesi, bozmayı gerektirmiş (...)” **Yar. 7.CD, 26.02.2017, E.2014/32214, K.26.02.201** <https://www.kanunum.com> (02.05.2017).

³¹² Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s.202; Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.606; Öğretide Objektif bağlantının mutlak surette tek bir olay veya fiil üzerinde toplanmamasını, birbirinden bağımsız olmayan küçük olguların bir bütünün parçalarını oluşturduğu durumlarda da objektif bağlantının sözkonusu olabileceğini belirtilmiştir. Bkz. Yenidünya ve İçer, a.g.e., s.62.

³¹³ Tosun, **Türk Suç Muhakeme Hukuku Dersleri Cilt I**, s.389.

³¹⁴ Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s.202.

2.6.2.2.2. Dar Bağlantı - Geniş Bağlantı

2.6.2.2.2.1. Dar Bağlantı

Cezai uyuşmazlıklar arasındaki ortak noktanın kanunda somut olarak tanımlandığı durumlarda, dar bağlantıdan söz edilir³¹⁵. Bu bağlantı türü kanunun 8. maddesinde³¹⁶ düzenlenmiştir. Buna göre “*Bir kişi, birden fazla suçtan sanık olur veya bir suçta her ne sıfatla olursa olsun birden fazla sanık bulunursa bağlantı var sayılır.*”

Suçun işlenmesinden sonra suçluyu kayırma, suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirme fiilleri de bağlantılı suç sayılır”. Bu düzenlemeye bakıldığında, kanunda dar anlamda bağlantının üç şekilde mümkün olabileceği belirtilmiştir. Bu bağlamda, cezai uyuşmazlık arasında objektif veya sübjektif bağlantının bulunduğu durumlarda dar bağlantıdan söz edileceği gibi suçu işlenmesinden sonra suçluyu kayırma, suç delillerini yok etme, gizleme fiilleri de ön fülle bağlantılı sayılarak dar bağlantının bir şekli olarak düzenlenmiştir³¹⁷.

Öğretide bazı yazarlar 8. maddenin ikinci fıkrasındaki düzenlemeyi dar anlamda bağlantının bir çeşidi olarak kabul etmemekte, geniş bağlantı olarak kabul etmektedir³¹⁸. Kanaatimizce, CMK m. 8/1’de bağlantının hangi durumda söz konusu olacağı açıklanmış ve bu haller dışında ayrıca “*Suçun işlenmesinden sonra suçluyu kayırma, suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirme fiilleri de bağlantılı suç sayılır*” demek suretiyle bu fiilleri işleyenler ile asıl suçu işleyenler arasında bağlantı baştan kabul edilmiştir. Bu itibarla 8/2’deki düzenleme de dar bağlantı çeşidi olarak kabul edilmelidir³¹⁹.

³¹⁵ Centel ve Zafer, a.g.e., s.569; Soyaslan, a.g.e., s.222; Yenidünya ve İçer, a.g.e., s.62.

³¹⁶ CMK m.8/1’deki düzenlemenin içeriği **1412 sayılı CMUK m.3’te** “Murtabit suçlar” başlığı altında “Bir kimse bir kaç suçla maznun olur veya bir suçtan her ne sıfatla olursa olsun bir kaç maznun bulunursa irtibat var sayılır”. şeklinde düzenlenmişti. CMK m.8/2’deki düzenlemenin içeriği ise CMUK’ta bulunmamaktaydı.

³¹⁷ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.228; Centel ve Zafer, a.g.e., s.570; Soyaslan, a.g.e., s.222.

³¹⁸ Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.240-241; Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s.203; Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.132; Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.4.

³¹⁹ Aynı yönde bkz. Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.228.

2.6.2.2.2. Geniş Bağlantı

Geniş bağlantı, CMK'nın 11. maddesinde “*Mahkeme, bakmakta olduğu birden çok dava arasında bağlantı görürse, bu bağlantı 8 inci maddede gösterilen türden olmasa bile, birlikte bakmak ve hükme bağlamak üzere bu davaların birleştirilmesine karar verebilir.*” denilmek suretiyle düzenlenmiştir³²⁰. Bu bağlantı türüne örnek olarak şu durumlar gösterilebilir; birden fazla kişinin birbiri aleyhinde suç işlemesi halinde bu suçlar arasındaki bağlantı, aynı yerde işlenen ancak başka başka faillere yüklenen benzer suçlar arasındaki bağlantı, bir suçun ispatı ile başka bir suçun ispatı arasındaki bağlantı veya suçlardan birinde cezaya etki eden sebebin ispatı diğer suçun cezasına etki eden sebebin ispatına tesir ediyorsa yine bu suçlar arasındaki bağlantı³²¹.

Düzenlemeye bakıldığında geniş bağlantının, tek bir mahkemenin yetkili olduğu işler bakımından kabul edildiği görülmektedir³²². Nitekim bu durum madde metninde “*Mahkeme, bakmakta olduğu birden çok dava arasında bağlantı görürse*” şeklinde ifade edilmiştir. Durum böyle iken öğretide bazı yazarlar, ceza muhakemesinde kıyasın mümkün olduğunu belirterek, farklı mahkemelerin görmekte olduğu davalar arasında geniş bağlantının bulunduğu durumlarda davaların birleştirilerek görebileceğini ileri sürmektedir³²³. Kanaatimizce, bu görüş gerek usul ekonomisi gerekse de maddi gerçekliğin en kısa zamanda ortaya çıkması bakımından kabul edilebilir olsa da madde metninde bir sınırlama getirilmemiş olması ve aralarında sadece geniş anlamda bağlantı bulunan fakat birlikte yargılanmalarında yarar veya olanak bulunmayan davaların dahi birleştirilmesine olanak verir biçimde kaleme alınmış olması karşısında bu görüşün sakıncalı tarafları da mevcuttur. Zira sırf birleştirme nedeniyle, kişi ve eylem bakımından birlikte yargılanmaları olanaksız ve yararsız birçok davanın yıllarca ve gereksizce sürüncemede kalması ve bu nedenle genelde adil yargılanma hakkını, özelde makul sürede yargılanma, usul ekonomisi,

³²⁰ Bu düzenlemenin içeriği **1412 sayılı CMUK m.230**'da “Mahkeme, bakmakta olduğu bir kaç dava arasında irtibat görürse bu irtibat üçüncü maddede gösterilen neviden olmasa bile birlikte tahkik ve hükmolunmak üzere bu davaların birleştirilmesine karar verebilir.” şeklinde hüküm altına alınmıştır.

³²¹ Tosun, **Türk Suç Muhakeme Hukuku Dersleri Cilt I**, s.392; Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.251; Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.132.

³²² Aynı yerde bulunan ceza mahkemesinin birden fazla dairesi olup da aralarında geniş bağlantı bulunan uyuşmazlıkların her birinin yargılanması farklı dairede görülüyorsa, birleştirmede fayda ve olanak koşulları gerçekleştiği takdirde geniş bağlantı sebebiyle bu uyuşmazlıklar birleştirilebilir. Bkz. Centel ve Zafer, a.g.e., s.570-571.

³²³ Yenidünya ve İçer, a.g.e., s.63.

masumiyet karinesi gibi ilkelerin ihlali söz konusu olabilecektir³²⁴. Bu bakımdan kanaatimizce, farklı mahkemelerin görev alanına giren uyuşmazlıklar arasındaki bağlantı türünün geniş bağlantı olması durumunda, amaç ne olursa olsun yargılama kanunun emredici hükümleri göz ardı edilerek birlikte sonuçlandırılıp görülemez.

2.6.2.2.3. Tek Yönlü Bağlantı - Karışık Bağlantı

Aralarında bağlantı bulunan uyuşmazlıkların hepsinin cezai olduğu durumlarda tek yönlü bağlantı söz konusudur³²⁵. Örneğin, A şahsının B'nin eşyalarını çalması ve B'nin de A'yı öldürmesiye dövmesi olaylarında, biri hırsızlık diğeri öldürmeye teşebbüs olmak üzere iki tane cezai uyuşmazlık vardır. Her iki suç da ceza mahkemelerinde yargılanacağından, bu iki dava arasında tek yönlü bağlantı vardır.

Aralarında bağlantı bulunan uyuşmazlıkların konusu farklı hukuk disiplinlerine ait ise bu durumda karışık bağlantıdan söz edilir³²⁶. Bir ceza hukuku uyuşmazlığı ile medeni hukuka ilişkin bir uyuşmazlık arasındaki bağlantı, çok yönlü bağlantıya örnek olabilir. Bu konuya verilen klasik örneklerden bir diğeri şudur: Hırsızlık suçundan yargılanan A, kendisine söz konusu malın miras kaldığını iddia ederse, burada hırsızlık suçuna ilişkin cezai uyuşmazlık; söz konusu malın A'ya miras kalmasına ilişkin hukuki uyuşmazlık olmak üzere farklı hukuk disiplinine ait uyuşmazlık arasında bağlantı bulunmaktadır. Bu bakımdan burada, hukuki uyuşmazlık ile cezai uyuşmazlık arasındaki bağlantı karışık bağlantı olarak adlandırılır.

2.6.2.3. Uyuşmazlıklar Arasında Bağlantı Bulunmasının Bir Sonucu Olarak Muhakemelerin Birleştirilmesi

Uyuşmazlıklar arasında bağlantı bulunması durumunda, normalde her biri ayrı ayrı muhakeme konusu olan uyuşmazlıklar, birleştirilerek birlikte görülebilir³²⁷. Bu çerçevede

³²⁴ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.228-229.

³²⁵ Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.250.

³²⁶ Yenisey ve Nuhoğlu, a.g.e., s.132.

³²⁷ Uyuşmazlıklar arasında bağlantı bulunması halinde, hukuk düzeni tarafından birleştirme dışında iki tür çözüm öngörülmüştür. Bunlar, bekletici mesele yapma ve nisbi muhakeme yollarıdır. Ancak birleştirme dışındaki diğer çözüm yolları, madde bakımından yetki kurallarına bir istisna getirmediğinden, sadece konumuzla bağlantılı olarak muhakemelerin birleştirilmesi konusuna değinilecektir.

muhakemelerin birleştirilmesi, iki ayrı davada veya iki ayrı farklı mahkemede ele alınacak olan uyuşmazlıkların görünüşte tek bir muhakemede ve tek bir hükümle sonuca bağlanmasını ifade etmektedir³²⁸. Böylece bağlantılı uyuşmazlıkların birleştirilmesiyle hem zaman, emek, masraf bakımından usul ekonomisi ilkesine hem de maddi gerçekliğin ortaya çıkarılmasına katkı sağlanır³²⁹.

Aralarında ortak nokta bulunan uyuşmazlıkların birleştirilebilmesi için öncelikle bu uyuşmazlıklar arasında tek yönlü bağlantının bulunması gerekir. Diğer bir ifade ile uyuşmazlıkların tamamının cezai nitelikte olması gerekir. Bununla birlikte eğer uyuşmazlıklar farklı mahkemelerin görev ve yetki alanına giriyorsa, bu durumda uyuşmazlıklar arasındaki bağlantı dar bağlantı şeklindeyse bu uyuşmazlıklar birleştirilebilir. Buna karşın uyuşmazlıklar arasındaki bağlantı geniş bağlantı şeklindeyse, bu uyuşmazlıkların birleştirilebilmesi ancak aynı mahkemede görülüyor olmaları halinde mümkündür³³⁰. İşte madde bakımından yetki kurallarının istisnası, uyuşmazlıklar arasında tek yönlü dar bağlantının bulunduğu durumlarda değişik mahkemelerin görev alanına giren uyuşmazlıkların birleştirilmesi suretiyle ortaya çıkmakta ve böylece uyuşmazlıkların bazıları bakımından aslında madde bakımından yetkisiz olan mahkeme yetkili hale gelebilmektedir³³¹.

2.6.2.3.1. Birleştirme Koşulları

Aralarında bağlantı bulunan uyuşmazlıkların birleştirilebilmesi için bir takım koşulların var olması gerekir.

2.6.2.3.1.1. Uyuşmazlıklar Arasında Bağlantı Bulunması

Birden fazla uyuşmazlığın muhakemelerinin birleştirilerek bir tek yargılama makamında bakılabilmesi için yukarıda belirtildiği üzere uyuşmazlıklar arasında bir bağlantı noktasının bulunması gerekir. Yargıtay'da müstakar kararlarında “aralarında

³²⁸ Centel ve Zafer, a.g.e., s.571; Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.84.

³²⁹ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.228.

³³⁰ Centel ve Zafer, a.g.e., s.571; Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.241; Karakehya, a.g.e., s.466.

³³¹ Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.241.

eylemsel ya da kişisel bağ bulunmayan davalar birleştirilemez” demektedir³³². Bununla birlikte, farklı mahkemelerde görülen uyuşmazlıklar arasında hukuki ve fiili bağ bulunmasının yanında, her iki uyuşmazlıktaki eylemlerin de birbirini etkileyici nitelikte bulunması gerektiği belirtilmiştir³³³.

2.6.2.3.1.2. Birleştirmede Yarar Bulunması

Birden fazla uyuşmazlık muhakemelerinin birleştirilmesi için uyuşmazlıklar arasında bağlantı bulunması yeterli değildir. Bununla birlikte ayrıca uyuşmazlıkların birleştirilmesinde fayda ve gereklilik bulunmalıdır.

Birleştirme sayesinde bağlantılı uyuşmazlıklar daha çabuk daha ucuz ve daha iyi çözüme kavuşturulabiliyorsa, birleştirmede fayda ve gereklilik olduğu kabul edilmelidir³³⁴. Bu bağlamda uyuşmazlıkların birleştirilmesi zaman, emek ve masraf bakımından usul ekonomisine hizmet etmelidir³³⁵. Birleştirme muhakemeyi uzatacak veya herhangi bir faydası olmayacaksa, muhakemelerin birleştirilmesi yoluna gidilmemelidir³³⁶. Sırf dosyadaki bir delili kullanabilmek amacıyla uyuşmazlıklar birleştirilemez³³⁷. Ayrıca her biri farklı mahkemelerin yetki alanına giren bağlantılı uyuşmazlıkların birleştirilmesiyle birlikte, delillerin daha sağlıklı tartışılması ve değerlendirilmesi mümkün olabilmekte ve

³³² “Aynı yerlerdeki tarlalarına hint keneviri eken sanıklar hakkındaki davalar birlikte görülemezler. Çözümenecek sorun; ayrı yerlerdeki bahçelerine hint keneviri ektikleri iddia olunan sanıklar hakkındaki davaların birlikte görülüp görülemeyeceğine ilişkindir. Davaların birlikte görülebilmesi için aralarında şahsi ve fiili irtibatın bulunması gerekir. Davalar arasında böyle bir irtibat yoksa, amaç ne olursa olsun yargılama yasanın buyurucu hükümleri gözardı edilerek birlikte görülüp sonuçlandırılmaz. Ceza Genel Kurulunun duraksamasız uygulamaları da bu yöndedir. İncelenen olayda tek iddianame ile açılmakla birlikte sanıklar hakkındaki davalar arasında şahsi veya fiili irtibat bulunmadığına göre, bu davaların ayrılmasına karar verilemsi gerekirken birlikte görülüp sonuçlandırılması yasaya aykırıdır. Yerel mahkemenin direnme hükmünün sair yönleri incelenmeksizin öncelikle açıklanan bu nedenle bozulmasına karar verilmelidir.” **YCGK. 25.5.1992, 7/142-167**, Karar için bkz. Yaşar ve Otacı, a.g.e., s.285.

³³³ Süheyl Donay, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, İstanbul: Beta Yayınevi, 2009, s.14; “(...)katılanın sanık olarak yargılandığı Ankara 16.Asliye Ceza Mahkemesinin 2002/988 esas sayılı dosyası ile bu dosya arasında hukuki ve fiili bağlantı bulunması ve her iki dava sonucunun da birbirini etkileyici nitelikte olması karşısında; davanın adı geçen dosya ile birleştirilmesi ya da bu davanın sonucunun beklenerek sonucuna göre sanığın hukuki durumunun belirlenmesi gerektiğinin gözetilmemesi, Yasaya aykırı ve katılan Ö..... vekilinin temyiz nedenleri ile tebliğnamedeki düşünce yerinde görüldüğünden HÜKMÜN BOZULMASINA...” **Yar. 4.CD, 18.09.2006, E.2005/2182, K.2006/14021** <https://www.kanunum.com> (2.05.2017).

³³⁴ Tosun, **Türk Suç Muhakeme Hukuku Dersleri Cilt I**, s.397; Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.241-242; Donay, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, s.13.

³³⁵ Centel ve Zafer, a.g.e., s.572.

³³⁶ Yenidünya ve İçer, a.g.e., s.65.

³³⁷ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.231.

böylece mahkemelerin olaya ilişkin çelişkili kararlar verilmesinin de önüne geçilmektedir.³³⁸. Öte yandan birleştirmenin konusu, uyuşmazlıkların muhakemeleri olduğuna göre, muhakemenin sūjeleri olan iddia, savunma ve yargı bakımından ortak bir değerlendirme sonucu, fayda ve gerekliliğin var olup olmadığı tespit edilir³³⁹. Nitekim Yargıtay’a göre³⁴⁰:

(...)Davaların birleştirilebilmesi için uyuşmazlıklar arasında bağlantı, birleştirmede fayda ve birleştirme olanağının bulunması gerekir. Davalar arasında bağlantı bulunması birleştirmeyi zorunlu kılmamaktadır. Birleştirmede mecburiyet ilkesi geçerli olmamasına rağmen somut duruma göre ihtiyarilik zorunluluğā dönüşebilecektir. Yargılamaların birleştirilmesi, tüm delillerin birlikte tartışılmasını, maddi gerçeğe daha çabuk ulaşılmasını sağlayacak, çelişkili kararlar verilmesini engelleyecektir. Yargılama daha ucuz yapılacak, kararlar arasında çelişki doğmayacaktır(...).

2.6.2.3.1.3. Birleştirme Olanağının Bulunması

Birleştirmenin üçüncü şartı, birleştirme olanağının bulunmasıdır. Birleştirme olanağından söz edebilmemiz için hem uyuşmazlıkların muhakemesinin aynı aşama veya derecede bulunması gerekir hem de uyuşmazlıkların hepsinin aynı muhakeme kurallarına tabi olması gerekir³⁴¹. Bu bağlamda aralarında bağlantı bulunan uyuşmazlıkların biri soruşturma evresinde diğeri kovuşturma evresinde ise bu durumda muhakeme aynı anda hem gizli hem de açık yapılamayacağından birleştirme olanağı yoktur³⁴². Aynı şekilde, duruşma devresinde olan bir muhakeme ile kanun yolu devresinde olan bir muhakeme birleştirilemez. Buna karşılık aralarında bağlantı bulunan uyuşmazlıkların hepsi aynı evrede fakat birbirine yakın devrede olması halinde devre farkı önemli değildir. Örneğin aralarında bağlantı bulunan uyuşmazlıklardan birisinin duruşma hazırlığı devresinde diğeri de duruşma devresinde olması bu uyuşmazlıkları bileştirmeye engel değildir³⁴³. Ancak uyuşmazlıkların hepsi aynı evrede fakat birbirine yakın devrede değilse bu

³³⁸ Öztürk ve diğeri, a.g.e., s.203.

³³⁹ Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.76; “(...)Birleştirme için uyuşmazlıklar arasında bağlantı olmalıdır. Sanıklar hakkında aynı suçlardan açılmış olan davaların aralarında bağlantı olur, birleştirmenin faydalı olması halinde birleştirilip yargılamanın yapılması asıldır. Görülmekte olan davaların birleştirilmesi hakime bırakıldığından, birleştirmede ihtiyarilikten bahsedilmekte ise de yargılamanın tümü bakımından faydalı olacağı durumda davaların birleştirilmesi yoluna gidilmelidir. Kaldı ki, dava konuları aynı veya eylemin başlangıç ve bitiş süreçlerindeki suç örgüsünün tümünün birlikte ortaya çıktığı durumlarda birleştirmenin zaruret olduğu da düşünülmelidir”. **Yar. 6. CD, T.28.09.2015, E.2013/30946, K.2015/43338** <http://www.kanunum.com> (12.04.22017).

³⁴⁰ **Yar. 8. CD, 11.04.2013, E.2013/2523, K.2013/11479** <http://www.kanunum.com> (23.03.2017)

³⁴¹ Centel ve Zafer, a.g.e., s.572; Öztürk ve diğeri, a.g.e., s.205.

³⁴² Öztürk ve diğeri, a.g.e., s.205.

³⁴³ Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.77-78; Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.84-85.

uyuşmazlıkların birleştirilmemesi gerekir. Örneğin duruşma hazırlığındaki bir uyuşmazlık ile son karar aşamasına gelinmiş bir uyuşmazlığın birleştirilmemesi gerekir³⁴⁴. Zira birleştirme durumunda muhakeme süreci bakımından daha ileride olan uyuşmazlık muhakemesi, arkadan gelen uyuşmazlık muhakemesi ile aynı aşamaya gelinceye kadar bekletilecektir. Bu durum da toplumdaki adalet duygusunu ve o dava açısından makul sürede yargılanma hakkını, usul ekonomisi ilkesini zedeleyen uygulamalara sebebiyet verebilecek niteliktedir³⁴⁵.

2.6.2.3.2. Birleştirme Usulü

Aralarında bağlantı bulunan uyuşmazlıkların birleştirilmesi usulü CMK m. 9, 10 ve 11’de düzenlenmiştir. Kanunun 9. ve 10. maddelerinde tek yönlü dar bağlantı halinde birleştirme usulü düzenlenmişken; 11. maddesinde tek yönlü geniş bağlantıda birleştirilme usulü düzenlenmiştir³⁴⁶.

CMK m.9’da bağlantılı suçlardan her biri değişik mahkemelerin görevine giriyorsa, bunlar hakkında birleştirilmek suretiyle yüksek görevli mahkemede dava açılabileceği belirtilmiştir³⁴⁷. Bu düzenleme soruşturma aşamasındaki uyuşmazlık muhakemelerinin birleştirilmesi ile ilgili olup, esasında savcılar muhatap alan bir düzenlemedir. Nitekim düzenlemede “bağlantılı suçlar” ifadesine yer verilmişken, “bağlantılı ceza davaları” ifadesi kullanılmamıştır³⁴⁸. Bu çerçevede, aralarında bağlantı bulunan muhakemelerle aynı savcılık ilgileniyorsa, soruşturma evresinde savcı, madde bakımından değişik mahkemelerin yetkisine giren uyuşmazlıklar arasında bağlantı olduğunu görürse, kendisi bu uyuşmazlıkları birleştirerek tek bir iddianame düzenleyebilir ve yüksek görevli mahkemede kamu davasının açılmasını sağlayabilir³⁴⁹. Örneğin iştirak halinde işlenen suçlarda savcılığın düzenleyeceği tek bir iddianame ile davalar birleşik olarak açılabilir veya biri asliye ceza mahkemesinin diğeri de ağır ceza mahkemesinin madde yönünden

³⁴⁴ Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.77.

³⁴⁵ Karakehya, a.g.e., s.468.

³⁴⁶ Centel ve Zafer, a.g.e., s.574.

³⁴⁷ **CMK m. 9**’daki düzenlemenin içeriği **1412 sayılı CMUK m. 2**’de “Murtaabı ceza davalarının her biri muhtelif mahkemelerin vazifesi dahilinde olsa bile bunlar birleştirilerek yüksek vazifeli mahkemeye verilebilir. Bu mahkeme birleştirilmiş olan ceza davalarının ayrılmasına da karar verebilir.” şeklinde hüküm altına alınmıştır.

³⁴⁸ Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.242.

³⁴⁹ Centel ve Zafer, a.g.e., s.574.

yetkisine giren ve aynı fail tarafından işlenen iki suç ile ilgili dava, yüksek görevli mahkeme olan ağır ceza mahkemesinde açabilir.

Aralarında bağlantı bulunan uyuşmazlık konusu suçlar, farklı yargı çevrelerinde işlendiği durumlarda, farklı savcılar işe el koymuş olabilir. Bu takdirde, bu savcıların birleştirme konusunda anlaşması gerekir (CMK m.16/2)³⁵⁰. Savcılıklar anlaşamaz ise, her ikisi de ayrı ayrı mahkemede dava açacak, bundan sonra ilgili mahkemeler eğer eş seviyede ise yine mahkemelerin birleştirme konusunda anlaşmaları gerekecek; mahkemeler eş seviyede değilse yüksek görevli olan mahkemenin uyuşmazlıkların kendi nezdinde birleştirilmesi konusunda karar vermesi gerekecektir (CMK m. 10)³⁵¹.

Aralarında bağlantı bulunan uyuşmazlık konusu suçlardan birisi hakkında açılmış olan kamu davası devam ederken, bu dava ile bağlantılı başka bir uyuşmazlık sonradan ortaya çıkmış olabilir. Bu durumda eğer cumhuriyet savcısı iddianameyi düzenlemeden önce bağlantıdan haberdar ise iddianamede ayrıca bağlantı nedeniyle davanın yüksek görevli mahkemede birleştirilmesini talep eder. Eğer açılacak dava aşağı görevli mahkemenin yetkisine giriyorsa, iddianamenin kabulünden sonra, ancak üst dereceli mahkemenin de birleştirmeyi onaylaması üzerine, aşağı yetkili mahkeme dosyayı yüksek görevli mahkemeye gönderebilecektir³⁵².

Kovuşturma evresinde uyuşmazlık muhakemelerinin birleştirilmesi ise ile ilgili düzenleme CMK m. 10'da hüküm altına alınmıştır³⁵³. Buna göre kovuşturma evresinin her aşamasında, bağlantılı ceza davalarının birleştirilmesine veya ayrılmasına yüksek görevli mahkemece karar verilebilir. Bu bağlamda, uyuşmazlıklar hakkında madde yönünden farklı mahkemelerde ayrı ayrı davalar açıldıktan sonra da, birleştirmede yarar ve olanak bulunması koşuluyla, yüksek görevli mahkeme, resen birleştirme kararı verebileceği gibi

³⁵⁰ Centel ve Zafer, a.g.e., s.574; Haluk Çolak ve Mustafa Taşkın, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007, s.133.

³⁵¹ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.228; Centel ve Zafer, a.g.e., s.574.

³⁵² Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.84-85; Centel ve Zafer, a.g.e., s.575.

³⁵³ Bu düzenlemenin içeriği **1412 sayılı CMUK m.4**'te "Tahkikat sırasında davaların birleştirilmesi ve ayrılması" başlığı altında "Tahkikata başlandıktan sonra dahi murtabıt ceza davalarının birleştirilmesine veya ayrılmasına Cumhuriyet Müddeiumumisinin veya maznunun talebiyle yahut resen karar verilebilir. Bu kararı vermek hakkı yüksek vazifeli mahkemeye aittir." ve **m.5**'te "Birlikte Görülen Davalarda Muhakeme Usulü" başlığı altında "Davaların birlikte görüldüğü müddetçe takip olunacak muhakeme usulü bu davaları birlikte gören yüksek vazifeli mahkemenin tabi olduğu muhakeme usulüdür." şeklinde düzenlenmiştir.

cumhuriyet savcısı veya sanığın talebi üzerine de birleştirme kararı verebilir³⁵⁴. Birleştirme talebinin reddi, kanun yoluna başvurulduğunda bozma sebebi teşkil etmez³⁵⁵.

Buna karşılık aralarında bağlantı bulunan uyuşmazlıklar eş derecede bulunan mahkemelerin madde bakımından yetkisine giriyorsa, savcıların talebine uygun olarak mahkemelerin uzlaşması gerekecektir (CMK m.16/2). Uzlaşılmazsa, ortak yüksek görevli mahkeme birleştirmeye yer olup olmadığına ve uyuşmazlıklar birleştirilecekse hangi yer mahkemesinde birleştirileceğine karar verecektir (CMK m.16/3)³⁵⁶. Ayrıca belirtmek gerekir ki, 5235 sayılı Kanun'un 37. maddesinde bölge adliye mahkemeleri ceza dairelerinin, yargı çevresi içerisinde bulunan adli yargı ilk derece ceza mahkemeleri arasındaki yetki ve görev uyuşmazlıklarını çözmekle görevli olduğu düzenlenmiştir. 20.07.2016 tarihi itibarıyla bölge adliye mahkemeleri yurt genelinde faaliyete başladığından, bu tür uyuşmazlıklar artık, bölge adliye mahkemeleri tarafından incelenecektir. Bu bakımdan eş görevli mahkemelerin anlaşamaması durumunda, örneğin asliye ceza mahkemelerinin anlaşamadığı durumda, bu mahkemelere göre ortak yüksek görevli mahkeme sıfatıyla ağır ceza mahkemesine başvurulamayacaktır.

Aralarında bağlantı bulunan uyuşmazlıklardan birisi yüksek görevli mahkemenin önünde ise alt dereceli mahkemede açılan dava tarih itibarıyla daha önce olsa bile birleştirme yüksek görevli mahkemedeki dosya üzerinden yapılacaktır. Ancak davaları birleştirilen mahkemelerin eşit derecede mahkemeler olması durumunda, öğretide, birleştirmenin ilk davanın açıldığı mahkemede yapılması gerektiği, burada davaların hangi mahkemede birleştirileceğinin belirlenmesi yönünden, suçun işlendiği tarihin önemini olmadığı, iddianame tarihi ile dosyanın esas numarasına bakılarak sonuç çıkarılacağı ifade edilmiştir³⁵⁷. Kanaatimizce farklı mahkemelerde bulunan ve birleştirilmesi düşünülen dosyalar ve iddianame numaraları ile tarihlerinin öncelik ve sonralıklarının, davaların hangi mahkemede birleştirileceğinin somut bir ölçüt olarak kabul edilmemelidir. Bu tür durumlarda tarihlerin öncelik ve sonralıklarından ziyade, gerek usul ekonomisi uyarınca gerekse de yargılamanın hızlandırılması bakımından yapılacak bir değerlendirme

³⁵⁴ Centel ve Zafer, a.g.e., s.575.

³⁵⁵ Kantar, a.g.e., s.18.

³⁵⁶ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.230.

³⁵⁷ Erdener Yurtcan, **Ceza Avukatının El Kitabı**, Uyum Yasalarına Göre Güncelleştirilmiş 4. Baskı, Ankara: Şen Matbaa, Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 51, s.33-34; Malkoç ve Yüksektepe, a.g.e., s.136-137.

sonucunda yargılamanın hangi mahkemede yapılması daha uygun olacaksa birleştirmenin o mahkemedeki dosya üzerinden yapılması gerekir.

CMK m.10/1’de; soruşturması veya kovuşturulması ayrı yürütülen uyuşmazlık muhakemelerinin sonradan birleştirilmesine veya daha önce birleştirilen uyuşmazlıkların ayrılmasına karar verme yetkisinin yüksek görevli mahkemeye ait olduğu belirtildikten sonra; ikinci fıkrada “*birleştirilen davalarda, bu davaları gören mahkemenin tâbi olduğu yargılama usulü uygulanır*” denilmiştir. Böylece birleştirme sonucunda kovuşturma artık yüksek görevli mahkemede yapılacağından, “davaların süratle sonuçlandırılması” ilkesine uygun olarak izlenecek yargılama usulünün, bu mahkemenin tabi bulunduğu usul olduğu belirtilmiştir³⁵⁸. Örneğin asliye ceza mahkemesinde görülmekte olan bir uyuşmazlıkla ağır ceza mahkemesinde görülmekte olan bir uyuşmazlık birleştirildiğinde, bu davalara ağır ceza mahkemesinde görülecektir. Asliye ceza mahkemesinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet savcısı bulunmamaktadır. Buna karşın ağır ceza mahkemesinde yapılan duruşmalara Cumhuriyet savcısının katılması zorunludur. Uyuşmazlıklar ağır cezada birleştigiinden, asliye cezalık bir dava olmasına rağmen duruşmada Cumhuriyet savcısı hazır bulunacaktır.

Bağılantılı uyuşmazlıkların birleştirilmesi, bazen kitlesel yargılamalara yol açabileceği gibi, karmaşıklık nedeniyle yargılama sürecini uzatabilir veya yargıya ek iş yükü de getirebilir³⁵⁹. Bu ihtimali de göz önünde tutan kanun koyucu nasıl ki kovuşturma aşamasının her aşamasında uyuşmazlıkların birleştirilmesine olanak tanıdıysa, birleştirilen uyuşmazlıkların kovuşturma aşamasında tekrar ayrılmasına ve ayrı ayrı yargılanmasına da olanak tanımıştır³⁶⁰. Bu durumda ayırma kararını, birleştirme suretiyle istisnaen yetkili hale gelmiş olan mahkeme, yani yüksek görevli mahkeme karar verir (CMK m.10/1). Ayırma

³⁵⁸ Cumhur Şahin, **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005, s.103.

³⁵⁹ Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir kararında “(...)Hukuk yargılamasından farklı olarak taraflarca hazırlama ilkesinin egemen olmadığı ceza muhakemesinde, yargılama makamlarının davayı gerekli hızla bakıp yürütme yükümlülüğünün bulunduğu, verilen birleştirme kararlarının hak ve adaletin tesisi için gerekli olduğu düşünülse dahi, bu tür kararların sanık sayısı, olayın karmaşıklığı, sanıklar ve eylemleri arasındaki bağlantı ve iştirak ilişkisinin birleştirmeyi zorunlu kılıp kılmadığı, birleştirmede yasal zorunluluk olup olmadığı, yargılamayı uzatıp uzatmayacağı gibi hususlar nazara alınarak verilmesi gerektiği, eğer davaların birleştirilmesi sanıkların makul sürede yargılanma haklarını ihlal edecekse bu yönetime başvurulmaması gerektiğini (...)” ifade etmiştir. Bkz. **YCGK, 22.11.2016, E.2016/16-1280, K. 2016/432** <http://www.kazanci.com> (29.03.2017).

³⁶⁰ Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s.203.

kararı, savcının veya sanığın talebi üzerine karar verilebileceği gibi yüksek görevli mahkemece resen de verebilir. Bu konuda savcılarının ve mahkemelerin anlaşmasına gerek yoktur³⁶¹.

Yüksek görevli mahkeme davaların ayrılmasına karar verildiğinde, bu davaların nerede görüleceği ile ilgili olarak CMK m.10/3'de "*İşin esasına girdikten sonra ayrılan davalara aynı mahkemede devam olunur.*" denilmek suretiyle bir belirlemede bulunulmuştur³⁶². Bu bağlamda, davaların ayrılmasına karar verildiğinde bu davaların hangi mahkemede görüleceği, ayırmanın hangi aşamada gerçekleştiğine göre değişecektir. Eğer, ayırma kararı işin esasına girilmeden önce verilmişse her dava, madde bakımından yetkili olduğu mahkemesinde görülecek ve davanın yetkili mahkemeye gönderilmesi gerekecektir. Mahkeme ayırma kararını işin esasına girdikten sonra vermişse, bu takdirde ayırdığı davaya kendisi bakmaya devam edecektir³⁶³. Görüldüğü üzere CMK m.10/3 hükmünün uygulanabilmesi için madde düzenlemesinde yer alan "*İşin esasına girmek*" ifadesinin açıklığa kavuşturulması önem arz etmektedir. Öğretide bazı yazarlar işin esasına girme deyimini iddianame kabul edildikten sonra duruşmaya başlamak olarak anlamak gerektiğini ifade etmiştir³⁶⁴. Bazıları da "*işin esasına girdikten sonra*" ibaresinin yasa sisteminde yer almayan, uygulamanın yarattığı bir terim olduğunu belirtmiş ve bu deyim yeni yasanın sisteminde, iddianamenin kabulü karşılığı kullanılmış bir terim olduğunu ileri sürmüştür³⁶⁵. Madde gerekçesinde de "davanın esasına girmek" deyimini ile kastedilenin, iddianamenin okunmasından sonraki aşama olduğu belirtilmiştir³⁶⁶. Kanaatimizce bu deyim iddianamenin kabul edildikten sonra duruşmaya başlamak olarak anlaşılması gerekir. Zira öğretide haklı olarak belirtildiği üzere iddianamenin kabulü ile birlikte

³⁶¹ Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.87.

³⁶² Bu düzenleme ile yüksek görevli mahkemece yapılan yargılama faaliyetlerinde belli bir mesafe alındığından ve uyuşmazlık hakkında belli bir birikim elde edildiğinden, gerek bu birikimin değerlendirilmesi gerekse de usul ekonomisi gerekçesiyle işin esasına girdikten sonra ayrılan davalar aynı mahkemede devam edilecektir. Bkz. Çolak ve Taşkın, a.g.e., s.135.

³⁶³ Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.243.

³⁶⁴ Donay, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, s.15.

³⁶⁵ Erdener Yurtcan, **Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu ve Yorumu**, İstanbul: Vedat Kitapçılık Basım Yayın Dağıtım, 2005, s.10; Yenisey ve Nuhoğlu konu ile ilgili olarak "*İddianamenin kabulünden sonra işin esasına girilmiş olmaktadır. Sadece iddianamenin kabul edilmiş, başka bir usuli işlem yapılmamışsa esasa girilip girilmediği konusu tartışmalıdır. İddianamenin kabulü ile birlikte mağdur, tanık ve sanıkların duruşmaya çağrılmalarına karar verilmişse esasa girilmiş olduğu kabul edilmelidir.*" şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur. Bkz. Yenisey ve Nuhoğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.137; Malkoç ve Yüksektepe'ye göre, iddianamenin kabulünden sonra, suçtan zarar görenin, istemi üzerine davaya katılmaya karar verilmesi durumu esasa girme kabul edilmelidir. Bkz. Malkoç ve Yüksektepe, a.g.e., s.137.

³⁶⁶ Bkz. Şahin, **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, s.103.

kovuşturma evresine ve dolayısıyla duruşmaya hazırlık devresine geçilmekte, bu aşamada daha çok şekli diyebileceğimiz bazı işlemler yapılmaktadır³⁶⁷. Mahkeme iddianameyi kabul etmiş ve okuyarak yargılama başlamışsa artık CMK m.191 uyarınca duruşma başlamış ve işin esasına girilmiş sayılmalıdır³⁶⁸. Ancak tartışmaya yer vermemek adına, düzenlemede değişikliğe gidilerek “işin esasına girmek” deyimi yerine kesin bir t sas alan bir düzenleme getirilmesi yerinde olacaktır.

Geniş bağlantı nedeniyle birleştirme konusu, CMK m.11’de düzenlenmiştir. Madde hükmüne göre, mahkeme, bakmakta olduğu birden çok dava arasında bağlantı görürse, bu bağlantı 8. maddede gösterilen türden olmasa bile, birlikte bakmak ve hükme bağlamak üzere bu davaların birleştirilmesine karar verebilir. Geniş bağlantı sebebiyle uyuşmazlıkların birleştirilmesi mahkemenin takdirinde olup, yargılamanın bir an önce bitirilmesi, maddi gerçeğe daha çabuk ve daha kolay ulaşılması, zaman ve emek yönünden yararın umulması halinde geniş bağlantı sebebiyle davaların birleştirilmesine karar verilecektir³⁶⁹.

³⁶⁷ şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.243.

³⁶⁸ öğretide, nver ve Hakeri hem CMK m.6 düzenlemesinde yer alan “duruşma” ölçütünün hem de m. 10/3 düzenlemesindeki “işin esasına girmek” ölçütünün objektif ve kesin olmadığını belirterek, her iki dzenleneninde değiştirilerek, bu ltler yerine “iddianamenin okunması anı” veya “sanığın ilk sorgusunun yapıldığı zaman dilimi” gibi kesin ltlerin esas alan bir düzenlemeye gidilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bkz. nver ve Hakeri, a.g.e., s.241.

³⁶⁹ “(...) Somut olayda zel Daire ile Yerel Mahkeme arasındaki uyuşmazlık, sanık ř.... B.... ile H..... T.... haklarında açılan kamu davalarının birlikte grlerek sonuçlandırılmasının olanaklı olup olmadığının belirlenmesi noktasında toplanmaktadır.

Davaların birleştirilmesi hususu CYUY.nın 2 ve devam eden maddeleri ile 230. maddesinde ele alınmış olup, düzenleme biçiminden ilke olarak davaların birleştirilmesinde zorunluluk bulunmadığı, takdire bırakıldığı anlaşılmaktadır. Bu düzenleme ile aralarında kişisel ya da eylemsel bağ bulunan davaların hem kısa zamanda bitirilmesi, hem de aynı sanık veya eylemle ilgili kanıtların bir arada toplanıp bir bütün olarak değerlendirilmesi suretiyle somut gerçeğin en doğru şekilde ortaya çıkarılması amaç-lanmıştır. Öte yandan yarar grlmesi üzerine davaların birleştirilmesinden sonra, bu yararın ortadan kalkması halinde CYUY.nın 2. maddesinin son fıkrası uyarınca davaların ayrılmasına karar verilmesi de olanaklıdır. O halde, yargılamanın bir an önce bitmesi, somut gerçeğe daha çabuk ve daha kolay ulaşılması, zaman ve emek yönünden yarar umulması halinde davalar birleştirilmeli, bu yararın gerçekleşmeye-ceği anlaşılırsa davaların ayrılmasına karar verilmelidir.

Bu açıklamaların ışığında somut olay değerlendirildiğinde;

Sanık avukatlar ř.... B.... ve H..... T.... haklarında katılanların şikayeti üzerine, yapılan soruşturma sonucunda Karşıyaka Ağır Ceza Mahkemesince 18.07.1997 gün ve 562-325 sayı ile; “Av. ř.... B....’nın İzmir 6. Asliye Hukuk Mahkemesinin 1995/739 esas sayılı dosyasında davacılar vekili sıfatıyla Dşİ Genel Müdürlüğü aleyhine atığı kamulaştırma bedelinin artırılması davasında, İzmir 10. Noterliğince düzenlenen 26.7.1995 gün ve 23172 yevmiye nolu vekaletnameden, mş-tekilerin murisi olan B.... A.. K....’n adını çıkartmak suretiyle, aslına uygun olmayan 31.7.1995 gnl sureti çıkartıp onayarak, B.... A.. K.... aleyhine, diğer mvekilleri lehine ihtiyaı tedbir istemli olarak İzmir 4. Asliye Hukuk Mahkemesinin 1995/725 esasında kayıtlı, muvazaa nedeniyle satışın iptali ve hisseleri nispetinde taşınmazın mvekilleri adına tescili veya saklı paylardan yoksun kalmaları önlenerek tenkis davası atığı, Av.H..... T....’ın, İzmir 1. Asliye Hukuk Mahkemesinin 1994/1138, 2. Asliye Hukuk Mahkemesinin

2.6.2.3.3. Birleştirmenin Madde Yönlünden Yetki Bakımından Sonucu

Madde bakımından yetki kurallarının istisnası, aralarında tek yönlü dar bağlantının bulunduğu durumlarda değişik mahkemelerin görev alanına giren uyuşmazlıkların birleştirilmesi suretiyle ortaya çıkmakta ve böylece uyuşmazlıkların bazıları bakımından aslında madde bakımından yetkisiz olan mahkeme yetkili hale gelebilmektedir. Nitekim aralarında bağlantı bulunan uyuşmazlıklar madde bakımından farklı mahkemelerin yetki alanına giriyorsa, bu uyuşmazlıklar yüksek görevli mahkemede birleştirilebilir. Böylece bağlantı nedeniyle alt yetkili mahkemenin görevine giren bir uyuşmazlık, o uyuşmazlığı yargılamakla görevli olmayan üst mahkemenin görev alanına girmiş olmaktadır³⁷⁰. Bu çerçevede bir örnek vermek gerekirse; (A) hakkında hem Gaziantep Asliye Ceza Mahkemesinde hem de Gaziantep Ağır Ceza Mahkemesinde açılmış davalar varsa, bu davaların Gaziantep Ağır Ceza Mahkemesinde birleştirilmesine karar verilebilir. Birleştirme kararı ile birlikte asliye ceza mahkemesinin yetki alanına giren davaya artık ağır ceza mahkemesinde bakılacaktır.

2.6.2.3.4. Birleştirme Yasağı ve Birleştirme Zorunluluğu Bulunan Haller

Birleştirmenin temel amacı zaman, emek ve masraf bakımından tasarruf sağlamak suretiyle usul ekonomisine hizmet etmektir. Bunun içinde her olayda ayrı ayrı değerlendirmeye konu olacak şekilde, özellikle birleştirmenin faydalı ve olanaklı olup

1995/842 esas sayılı davalarında B.... A.. K...., A... E...., R.... Ö...., Z.... Ö...., E... A..... ve H.... Ş....'nin vekilliklerini yürütmekte iken, müvekkillerinden B.... A.. K.... aleyhine açılmış İzmir 4. Asliye Hukuk Mahkemesinin 1995/725 esas sayılı dosyasında karşı tarafın avukatı Ş.... B.... ile anlaşarak ve dava ile ilgili cevap ve ihtiyati tedbirin kaldırılması yönünden hazırladığı 16.8.1995 günlü dilekçeyi mahkemeye vermemek suretiyle müvekkillerini yeterince savunmayarak davanın kabulüne karar verilmesine, bu suretle müştekinin hissesi üzerine ihtiyati tedbir konulmasına sebebiyet vererek müsnet suçu işlediğı” iddiasıyla, sanık Ş.... B....'nın TCY.nın 240. maddesi, sanık H.... T....'ın ise TCY.nın 294. maddesi uyarınca cezalandırılmaları için son soruşturmanın İzmir Ağır Ceza Mahkemesinde açılmasına karar verilmiştir. Görüldüğü gibi son soruşturmanın açılması kararında sanıkların açıklanan eylemleri, İzmir 4. Asliye Hukuk Mahkemesinin 1995/725 esas sayılı dosyasında karşılıklı anlaşarak, katılanların aleyhine karar alınmasını sağlamak olarak belirtilmiştir. Yüklene suçlar arasında CYUY.nın 230 (CMK m.11). maddesinde belir-tilen şekilde gerek sanıklar, gerekse eylemler yönünden birlikte yargılama yapılmasını gerektiren bir bağ bulunmaktadır. Yerel Mahkemece sanıklar haklarındaki ortak kanıtlar birlikte değerlendirilerek, somut gerçeğe ulaşmak için davaların birlikte görölerek sonuçlandırılması isabetlidir. Bu itibarla Yerel Mahkeme direnme hükmü isabetli olduğundan işin esasına ilişkin temyiz incelemesi yapılmak üzere dosyanın Özel Daireye gönderilmesine karar verilmiştir.” YCGK, 27.01.2004, E.2003/7-316, K.2004/12 <https://www.kanunum.com> (29.04.2017).

³⁷⁰ Centel ve Zafer, a.g.e., s.576.

olmadığı koşullarının araştırılması gerekir³⁷¹. Bu bağlamda yargılamaların birleştirilmesi fayda düşüncesine dayandığından, fayda varsa birleştirilmeli, fayda yoksa birleştirilmemelidir. Esasen kanunumuz da bu yolu benimsemiş, fayda bulunup bulunmadığının her olayda araştırılmasını kural olarak hâkime bırakmış, yargılamaların birleştirilip birleştirilmeyeceği konusunda hâkimi yetkili kılmıştır³⁷². Bu itibarla Türk hukukunda temel ilke, birleştirmenin ihtiyari olduğudur. Davalar arasında bağlantı bulunması, birleştirmeyi zorunlu kılmamaktadır³⁷³. Birleştirme mahkemenin takdirinde ise de, bu hakkın yerinde kullanılıp kullanılmadığı kanun yolu aşamasında denetlenecektir. İstinaf veya temyiz aşamasında, kararın sırf bu bakımdan bozulması olanaklıdır³⁷⁴.

Birleştirme kural olarak hakimin takdirindeyse de kanun koyucu, bazı durumlarda hakimin bu konudaki takdir yetkisini kısıtlamak suretiyle birleştirmede fayda ve gereğin bulunup bulunmadığı değerlendirmesi kendisi yapmıştır. Bu bağlamda birleştirmede fayda ve gerekliliğin bulunduğu kanun koyucu tarafından saptandığında birleştirme mecburiyeti ortaya çıkmakta, fayda ve gerekliliğin bulunmadığı kanun koyucu tarafından saptandığında ise birleştirme yasağı ortaya çıkmaktadır³⁷⁵.

2.6.2.3.4.1. Birleştirme Yasağının Bulunduğu Durumlar

Birleştirme yasağının bulunduğu durumlarda kanunlarda bu sonucu doğuran açık hükümlerin bulunması gerekir. Aksi halde birleştirme yasağından söz edilemez³⁷⁶. Nitekim İcra İflas Kanunu’nun 346/2 maddesinde birleştirme yasağı düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre, icra mahkemesinin yetkisine giren ceza davaları, diğer mahkemelerde görülen ceza davaları ile birleştirilemez. Keza Karayolları Trafik Kanunun 112. maddesinde “*Bu Kanuna göre görülen davalar, diğer kanunlara göre görülen davalarla birleştirilemez.*” denilmek suretiyle birleştirme yasağı öngörülmüştür.

Aralarında bağlantı bulunan davalar özel mahkemeler ile genel mahkemelerin görev alanına giriyorsa, bu mahkemeler arasında görev bakımından altlık ve üstlük ilişkisi

³⁷¹ Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.78.

³⁷² Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.135.

³⁷³ Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.79.

³⁷⁴ Yenisey, a.g.e., s.56.

³⁷⁵ Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s.204; Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.607.

³⁷⁶ Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.78.

olmadığından, özel mahkemede görülen dava ile genel mahkemede görülen dava birleştirilemeyecektir³⁷⁷. Örneğin, Çocuk Koruma Kanunun 17. maddesinde çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi hâlinde, soruşturma ve kovuşturma ayrı yürütüleceği belirtildikten sonra, davaların birlikte yürütülmesinin zorunlu görülmesi hâlinde, genel mahkemelerde, yargılamanın her aşamasında, mahkemelerin uygun bulması şartıyla genel mahkemelerde birleştirme kararı verilebileceği belirtilmiştir. Böylece bağlantı sebebiyle, özel mahkemeler görülen bir davanın genel mahkemede görülmesine yasayla sınırlı bir imkân tanınmıştır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, Yargıtay’a göre birleştirme kararının verilebilmesi için hem çocuk hem de genel mahkemelerin birleştirmeyi uygun görmesi gerekir. Mahkemelerden biri muvafakat vermezse, uygun bulma şartı gerçekleşmediği için, hukuka aykırılık oluşur ve hüküm bozulur³⁷⁸.

Burada dikkat çeken hususlardan biri de aralarında bağlantı bulunan davalardan birinin uzmanlaşmayı sağlamak amacıyla görevlendirilen ihtisas mahkemelerinden birinde görüldüğü durumlarda, bu davaların birleştirilip birleştirilemeyeceği sorunudur. Bu durumda, kanaatimizce, kanunda birleştirme yasağı veya birleştirme mecburiyeti öngörülmemişse bu davaların hâkimin takdirine bağlı olarak birleştirilebilir. Tabi ki, bu konuda hakim yargılamanın tümü bakımından fayda ve gerek görüyorsa birleştirme yoluna gitmeli, aksi takdirde ayrı yargılama ilkesinden ayrılmamalıdır³⁷⁹. Örneğin Mülga 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’nun 30/2. maddesinde birleştirme yasağı

³⁷⁷ Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.136; Kantar, a.g.e., s.14; M. Muhtar Çağlayan, **Gerekçeli, Açıklamalı ve İctihatlı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu**, Ankara: Olgaç Matbaası, 1981, s.44; Örneğin 2313 sayılı Uyuşturu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun’un 27. maddesinde uyuşturu madde temin etmek, satmak, ticaretini yapmak ve kullanmak suçlarına dair davalar ile diğer kanunlardaki suçlarla ilgili davalarla birleştiremeyeceği öngörülmüştü. Ancak bu hüküm 23/1/2008 tarih ve 5728 sayılı Kanun’un 578. maddesi ile yürürlükten kaldırılmış ve böylece kanunun 27. maddesinde belirtilen suçlardan doğan davalar ile diğer kanunlarda yer alan suçlarda doğan davaların birleştirilmesine olanak tanınmış oldu.

³⁷⁸ Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.137; “(...) 395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun 17. maddesinde, çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi halinde kural olarak kovuşturmanın ayrı yürütüleceği, mahkemece lüzum görüldüğü takdirde çocuk hakkındaki yargılamanın genel mahkemedeki davanın sonucuna kadar bekletilebileceği öngörüldürken, davaların birlikte yürütülmesinin zorunlu görülmesi halinde ise, ancak mahkemelerin uygun bulması koşuluyla birleştirme kararı verilebileceği düzenlenmiş olup, Kahramanmaraş 1.Asliye Ceza Mahkemesi’nce birleştirmeye muvafakat edilmediği halde yasal düzenlemeye aykırı olarak birleştirme kararı verilmesi sebebiyle itirazın kabulüne karar verilmesi gerekirken, yasal olmayan gerekçeyle reddine karar verilmesi nedeniyle kanun yararına bozma istemi yerinde görüldüğünden, (KAHRAMANMARAŞ) 1. Ağır Ceza Mahkemesinden kesin olarak verilen 06.04.2015 gün ve 2015/320 D.İş sayılı kararın, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 309.maddesinin 3.fıkrası uyarınca BOZULMASINA (...)” **Yar. 2. CD, 18.11.2015, E.2015/16776, K.2015/21037** <http://www.kanunum.com> (26.03.2017).

³⁷⁹ Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.79.

öngörülmüştü. Kaçakçılık suçlarına ilişkin davalar ile diğer davalar birleştirilemiyordu. 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’nu yürürlükten kaldıran 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’nda ise birleştirme yasağı düzenlenmedi. Bu çerçevede kanaatimizce kaçakçılık suçlarına ilişkin davalar ile diğer davalar hâkimin takdirine bağlı birleştirilebilir. Ancak Yargıtay, Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’nda yer alan suçlarla ilgili yargılamalara bakan mahkemelerin ihtisas mahkemeleri olmasından hareketle, kaçakçılık suçlarına ilişkin davaların diğer suçların davalarıyla birleştirilemeyeceğini belirtmiştir³⁸⁰.

2.6.2.3.4.2. Birleştirme Zorunluluğunu Bulunan Durumlar

Askeri mahkemeler ve genel adliye mahkemelerine tabi kişiler tarafından barış zamanında iştirak halinde işlenen suçlarda, suçun hangi kanunda düzenlendiğine bakılarak birleştirme kararı veriliyordu. Askeri kişilerin Askeri Ceza Kanunu kapsamına giren suçlarında asker olmayan kişiler ortak olduklarında, asker olmayanlarda askeri mahkemelerde yargılanırdı. Eğer suç Askeri Ceza Kanunu’nda yer almayan bir suç ise, suç ortakları adliye mahkemelerinde yargılanırdı (353 sayılı AsMKYUK m.12). Bu durumlarda kanun koyucu birleştirmede fayda bulunduğunu kendisi takdir ederek, birleştirme mecburiyeti getirmişti. Ancak sivilin askerle birlikte suç işlemesi halinde askeri mahkemede yargılanması sonucu doğurabileceğinden bu sakıncalı durumun önüne geçmek için Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 3. maddesine 26.6.2009 tarih ve 5918 sayılı Kanun ile

³⁸⁰ Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.136; “(...)5607 sayılı Yasanın 17. maddesinin 2. fıkrasında, “Bu Kanun kapsamına giren suçlar dolayısıyla açılan davalar, Adalet Bakanlığının teklifi üzerine Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenen asliye ceza mahkemelerinde görülür. Ancak bu suçlarla bağlantılı olarak resmi belgede sahtecilik suçunun işlenmesi halinde, görevli mahkeme ağır ceza mahkemesidir.” hükmü mevcuttur. Tasarı Gerekçesinde, bu hükmün, “kaçakçılık davalarının özel ihtisası gerektirmesi” nedeniyle getirildiği açıklanmıştır. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu da, kaçakçılık davalarına o yerdeki bir numaralı asliye ve ağır ceza mahkemelerinin bakmasını kararlaştırmıştır.

Görüldüğü üzere 17. maddede, sahtecilik suçunun kamu görevlisi olanlarca veya kamu görevlisi olmayan kişilerce işlenmesi ayrımı yapılmamıştır. Oysa, 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Yasa’nın 12. maddesine göre, sadece kamu görevlileri tarafından işlenen ve Türk Ceza Yasasının 204. maddesinin 2. fıkrasına giren resmi belgede sahtecilik suçları ağır cezalı, kamu görevlisi olmayanların işlediği resmi belgede sahtecilik suçları asliye cezalıdır. Bu durumda, 5670 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Yasasının 17. maddesindeki düzenleme ile, bir yandan 5235 sayılı Yasanın 12. maddesine yeni istisnalar getirildiği ve her ikisi de asliye cezalı suçlar olmasına karşın, bağlantılı olmaları koşuluyla, kamu görevlisi olmayan kişilerin işlediği sahtecilik suçu ile kaçakçılık suçlarının ağır cezalı suçlara dönüştürüldüğü, bir yandan da yine bağlantılı olmaları koşuluyla kaçakçılık suçları ile sahtecilik suçları bakımından yargılamaların birleştirilmesi zorunluluğu getirildiği anlaşılmaktadır. Keza bu düzenleme ile kaçakçılık suçlarının ihtisas mahkemelerince yargılanması amaçlandığından, aralarında bağlantı bulunsu dahi, sahtecilik dışındaki diğer suçların yargılamalarının, kaçakçılık suçu yargılaması ile birleştirilemeyeceği de açıktır.” **YCGK, 22.05.2007, E. 2007/10-85, K. 2007/109** <http://www.kanunum.com> (26.03.2017).

eklenen yeni fıkayla “Barış zamanında, asker olmayan kişilerin Askeri Ceza Kanunu’nda veya diğer kanunlarda yer alan askerî mahkemelerin yargı yetkisine tabi bir suçu tek başına veya asker kişilerle iştirâk halinde işlemesi durumunda asker olmayan kişilerin soruşturmaları Cumhuriyet savcıları, kovuşturmaları adlî yargı mahkemeleri tarafından yapılır.” hükmü getirildi ve böylece As. MKYUK’ın 12. maddesi zımnen değiştirilmiş oldu. Anaysa mahkemesi de 20/9/2012 tarihli ve 2011/80 esas, 2012/122 sayılı kararı ile uygulama olanağı kalmayan As. MKYUK’ın 12. maddesini iptal etmiştir³⁸¹.

Birleştirme mecburiyeti getiren diğer bir düzenleme 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanunu’nun 10. maddesidir. Buna göre bu kanun kapsamındaki suçların iştirak halinde işlenmesi durumunda memur olmayan, memur olanla; ast memur, üst memurla aynı mahkemede yargılanır³⁸².

2.7. Madde Bakımından Yetkisizlik (Görevsizlik) Kararı

Madde bakımından yetki kuralları kamu düzenini ilgilendirdiğinden ve tabii hakim ilkesinin bir sonucu olarak sanık açısından bir güvence oluşturduğundan, Cumhuriyet savcısı, katılan ve sanık tarafından ileri sürülmese bile, mahkeme madde bakımından yetkili olup olmadığını kovuşturma aşamasının her aşamasında resen göz önünde bulundurmak zorundadır. Nitekim, bu doğrultuda, CMK m.4’te davaya bakan mahkemenin, görevli olup olmadığına kovuşturma evresinin her aşamasında re’sen karar verebileceği belirtilmiştir.

³⁸¹ Yenisey ve Nuhoğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.133.

³⁸² “(...) 04.12.1999 gün ve 23896 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak aynı gün yürürlüğe giren, “Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması H.nda” Yasanın, “iştirak halinde işlenen suçlar” başlığını taşıyan 10. maddesinde; “Bu kanun kapsamındaki suçların iştirak halinde işlenmesi durumunda memur olmayan, memur olanla; ast memur, üst memurla aynı mahkemede yargılanır.” hükmüne yer verilmiştir.

Her ne kadar Ankara 8. Ağır Ceza Mahkemesi CYUY.nun 4 üncü maddesi hükmüne aykırı bir biçimde yetkisini aşarak davaların birleştirilmesine karar vermişse de sanıkların hepsine isnat edilen suçların 4483 Sayılı Yasa kapsamında bulunduğu ve iştirak halinde işlendiği hususunda kuşku yoktur. Bu itibarla davalar arasında irtibat bulunduğu anlaşıldığından 4483 Sayılı Yasanın 10. maddesi hükmü uyarınca Yargıtay 5. Ceza Dairesinin davaların birleştirilmesine yer olmadığına ilişkin kararının kaldırılmasına, CYUY.nun 12/3. maddesi uyarınca Ankara 8. Ağır Ceza Mahkemesinin 297/380 Sayılı dosyasının Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 2002/3-MD esas sayılı dosyası ile birleştirilmesine, tüm sanıklar hakkındaki yargılamanın Yargıtay 5. Ceza Dairesinde yapılmasına karar verilmelidir.” **YCGK, 15.04.2003, E 2003/6-108, K.2003/120** <https://www.kanunum.com> (13.04.2017).

Her hâkim kanunlarda yapılan görev (madde bakımından yetki) paylaşımına uygun olarak ancak işgal ettiği mahkeme makamının görev alanına giren davalara bakabilir. Bu nedenle kendisini yetkisiz gören hâkim, yetkisizlik kararı verip işi yetkili hakim/mahkemeye göndermek zorundadır. Bu kapsamda CMK m.5'te "iddianamenin kabulünden sonra; işin, davayı gören mahkemenin görevini aştığı veya dışında kaldığı anlaşılırsa, mahkeme bir kararla işi görevli mahkemeye gönderir." denilmek suretiyle bir görevli olmayan mahkemenin dosyayı görevli mahkemeye göndermesi gerektiği düzenlenmiştir. Görüldüğü üzere CMK görevsizlik kararının verilmesi zamanı bakımından "iddianamenin kabulünden sonra" ibaresini kullanmıştır. Mülga CMUK'ta bu "*duruşma sırasında*" biçiminde ifade edilmişti³⁸³. CMK'ya göre kovuşturma "*İddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi*" ifade etmektedir. İddianame kabul edilene kadar soruşturma evresi devam eder (CMK m.2/1-e,f). O halde iddianamenin kabul edildiği andan itibaren muhakemenin her aşamasında mahkeme görevsizlik kararı verebilir. Ancak kovuşturma aşaması hükmün kesinleşmesine kadar devam ettiğinden ve hüküm de istinaf veya temyiz incelemesinden sonra kesinleştiğinden mahkemenin madde bakımından yetkisizlik kararını, hükmünü verene kadar vermesi gerekir. İstinaf veya temyiz aşamasında artık görevsizlik kararı verilemez³⁸⁴. Görev konusunun kamu düzenini ilgilendirdiğinden, kanun koyucu bu hükümle hem sanık bakımından güvence oluşturan doğal hâkimlik ilkesini korumayı ve hem de davaların süratle sonuçlanmasını sağlamayı amaçlamıştır³⁸⁵. Bu bağlamda davayı gören mahkeme, işin görevini aştığı veya dışında kaldığı hususunu 5235 sayılı Kanun'un 11-14. maddelerinde öngörülen, göreve ilişkin hükümler çerçevesinde değerlendirecektir. İşin mahkemenin görevini aşması, muhakeme konusu uyuşmazlığın üst dereceli bir mahkemenin görev alanına girdiğinin ortaya çıkmasıdır. Mahkemenin görevinin dışında kalması ise, işin alt dereceli mahkemenin veya başka yargı yolunda bulunan bir mahkemenin görev alanına girdiğinin anlaşılmasıdır.

³⁸³ Söz konusu düzenleme 1412 sayılı CMUK'ta şu şekilde hüküm altına alınmıştır:

Madde 263 - (Vazifesizlik Kararı Verilmesi Lazım Gelen Hal Ve Neticesi)

"Duruşmalarda sanığa yüklenen suçun, davayı gören mahkemenin görevini aştığı veya dışında kaldığı anlaşılırsa, mahkeme bir kararla işi görevli mahkemeye gönderir.

Bu karar aleyhine Cumhuriyet savcısı acele itiraz yoluna başvurabilir."

³⁸⁴ Ancak kararın ve hükmün görevli olan mahkemenin vermesi esas olduğundan, yargılama kesin hükme bağlanıncaya kadar görevsizlik iddiasında bulunabileceğinden Yargıtay ve İstinaf aşamasında da görev itirazında bulunmak mümkündür. Bkz. Donay, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, s.8; Özbek, **CMK İzmir Şerhi**, s.78.

³⁸⁵ Ali Parlar ve Muzaffer Hatipoğlu, **5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Yorumu ve İlgili Mevzuat Cilt:I**, Ankara: Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, 2008, s.51.

Davayı gören mahkeme alt dereceli bir mahkeme ise bu mahkemenin, iddianamenin kabulünden sonra duruşma hazırlığı devresi de dahil olmak üzere kovuşturmanın her aşamasında suçun görevini aştığı veya dışında kaldığını anladığı durumda görevsizlik kararı vermesi zorunludur. Bu bakımdan alt dereceli mahkemenin görevsizlik kararı vermesinde bir sınırlama söz konusu değildir. Buna karşılık üst dereceli mahkemenin görevsizlik kararı verebilmesi sınırlıdır. Üst dereceli mahkeme, duruşmada suçun hukuki niteliğinin değiştiğinden bahisle davanın konusunu oluşturan fiilin yargılamasının alt dereceli mahkemenin yetkisine dahil olduğu gerekçesiyle yetkisizlik kararı veremez. Nitekim CMK m.4'te 6'ncı madde hükmünün saklı olduğu ifade edilmiştir. Mahkeme madde bakımından yetkisizlik kararı verdiğinde, bu kararında görevli mahkemeyi gösterir ve dosyanın görevli mahkemeye gönderilmesine karar verir.

Mahkemeler görevli olup olmadıklarını değerlendirirken sevk maddelerini değil, iddianamedeki eylemlerin açıklanış biçimlerini esas almaları gerekir. Cumhuriyet savcısının iddianamede yer vermediği veya hakkında kovuşturmaya yer olmadığı verdiği eylemler gerekçe gösterilerek görevsizlik kararı verilemez³⁸⁶. Bu çerçevede iddianame

³⁸⁶ Yaşar ve Otacı, a.g.e., s.224; “ (...)412 sayılı CYUY'nın 150 ve 257. maddeleri ile 5271 sayılı CYY'nın 225. madde hükümleri uyarınca mahkemeler iddianamede belirtilen olayla bağlı olup, davasız yargılama olmaz ilkesi uyarınca açılmayan bir davadan dolayı hüküm kuramazlar. 1412 sayılı CYUY'nın 148 ve 5271 sayılı CYY'nın 170. maddeleri gereğince kamu davası açma görevi Cumhuriyet savcısına aittir. Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame konusu fiilin, iddianamede nitelendirilen suçu oluşturmayıp, başka bir suçu oluşturması, diğer bir deyişle suçun hukuki nitelendirmesinin değişmesi ve değişen bu niteliğin mahkemenin görev alanında veya alt dereceli mahkemenin görev alanında yer alan bir suçu oluşturması halinde mahkemece 5271 sayılı Yasanın 226. maddesi uyarınca sanığa veya varsa müdafisine ek savunma hakkı tanınmak suretiyle aynı Yasanın 223. maddesinde belirtilen hüküm veya hükümlerin verilmesi, değişen niteliğin mahkemenin görevini aşması halinde ise, Yasanın 5. maddesi uyarınca görevsizlik kararıyla işin görevli mahkemeye gönderilmesi gerekmektedir. ***İddianamede yer verilmeyen, başka bir anlatımla kamu davasına konu edilmeyen bir fiilden dolayı, ek savunma hakkı suretiyle hüküm tesisi veya görevsizlik kararıyla işin görevli mahkemeye gönderilmesi olanaklı değildir. Bu kabul, davasız yargılama olmaz ilkesi ve kamu davası açma tekelinin Cumhuriyet savcısına ait olmasının doğal ve vazgeçilemez sonucudur.***

İddianamede dava konusu edilen fiil, sanıkların bilgileri otomatik işleme tabi tutmuş bir sistemi veya verileri değiştirmelerinden ibaret olup, 765 sayılı TCY'nın 525/b maddesinde yaptırıma bağlanmış, fiil, 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı TCY'nın 244/2. maddesinde de benzer şekilde düzenlemeye konu edilmiştir. İddianame içeriğinde, sanıkların sahte olarak resmi bir belge oluşturdukları veya gerçek olan resmi bir belgeyi değiştirdikleri ya da sahte olarak oluşturulmuş resmi bir belgeyi kullandıkları yönünde bir anlatım bulunmadığı gibi bu anlama gelebilecek bir iddia ve isnata da yer verilmemektedir.

İddianamede açıklanan ve suç oluşturduğu ileri sürülen fiil “bilgişim sistemine girilmek suretiyle bilgileri değiştirmek”ten ibaret olup, anılan suç gerek 765 sayılı TCY, gerekse 5237 sayılı TCY'nda Asliye Ceza Mahkemesinin görevi alanında bulunmaktadır. Konusu “bilgişim sistemine girilmek suretiyle bilgileri değiştirmek olan” ***iddianame dışına çıkılarak, davaya konu edilmeyen ve bağımsız bir diğer suç teşkil eden başka bir eylemden dolayı yargılama yapılması ve sahtecilikten açılmayan davadan hüküm***

kendisine sunulan mahkeme iddianameyi incelerken, iddianamedeki anlatımdan hareketle, işin kendi görev alanına girmediğini anlarsa bu sebeple iddianameyi iade edip edemeyeceği sorunu gündeme gelebilmektedir.

Öğretide, Şahin, Cumhuriyet savcısının değerlendirmesinde bir çelişki olmadığı sürece, mahkeme madde bakımından yetki konusunda Cumhuriyet savcısı ile aynı düşüncede olmasa bile, madde bakımından yetkisizlik nedeniyle iddianamenin iadesinin mümkün olmadığını belirtmiştir. Yazar bu sorunu madde bakımından yetki uyuşmazlığının konusu olabilecek bir husus olarak ele almış ve mahkemelerin iddianamenin iadesi ile bu sorunu çözemeyeceğini, iddianamenin kabulünden sonra kovuşturma evresinde mahkeme tarafından verilecek görevsizlik kararı sorunun çözüleceğini belirtmiştir³⁸⁷.

Yenisey ve Nuhoğlu, CMK'nın görevle ilgili hükümlerine göre (CMK m.4, 5, 6), mahkeme, iddianameyi aldığı sırada kovuşturma evresi başlamadığı için görevsizlik nedeniyle iddianameyi iade edemeyeceğini belirtmektedirler³⁸⁸.

Ünver/Hakeri ise bu konuda ikili bir değerlendirme yapmak suretiyle sorunu çözüme kavuşturmaya çalışmıştır. Birinci ihtimalde, iddianameyi inceleyen mahkeme görevsiz olduğunun yanında iddianamenin iadesini gerektirecek başka bir veya birkaç iade nedenini tespit ettiği durumdur. Yazarlara göre bu durumda mahkeme CMK m. 174 uyarınca diğer iade sebeplerine istinaden iddianameyi iade edebilecek ve bu durumda iade kararında görevsiz olduğunu da Cumhuriyet savcısına bildirecektir. Sorunun çözümü için önem arz eden ikinci ihtimalde ise mahkemenin görevsiz olduğunu düşünmesi dışında başka bir iade sebebi tespit edilemediği durumdur. Yazarlar bu ihtimalde görev kuralını incelemenin usuli bir inceleme olmasına rağmen ancak bir mahkemenin verebileceği karar olduğunu ve mahkemelerinde iddianamenin kabulü veya 15 günlük iddianamenin incelenmesi süresinin geçmesiyle kovuşturma evresine geçildiği andan itibaren iddianamenin içeriğindeki eylemler ve diğer hususlar bakımından yetkilerinin söz konusu olabileceğini belirterek, eğer başka iade sebebi yoksa mahkemenin iddianameyi kabul edip,

kurulabileceğinin düşünülerek görevsizlik kararı verilmesinin önerilmesi yasal olarak olanaklı değildir". YCGK, 09.10.2007, E.2007/11-44, K.2007/200 <http://www.kanunum.com> (26.03.2017).

³⁸⁷ Ancak iddianamede, asliye ceza mahkemesine sunulduğu halde ağır ceza mahkemesinin madde bakımından yetkisine girecek ağırlıkta ceza talep edilmesi durumunda olduğu gibi açık bir yanlışlık ve çelişki varsa, iddianame iade edilebilecektir. Bkz. Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.234.

³⁸⁸ Yenisey ve Nuhoğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.243-244.

daha sonra görevsiz olduğundan bahisle işi asıl görevli mahkemeye göndermesi gerektiğini ifade etmişlerdir³⁸⁹.

Diğer bir görüşe göre ise iddianamenin iadesi kurumunu düzenleyen CMK m.174'ün, iade sebepleri bakımından CMK m.170'de atıf yaptığını ve bu yapılan atfın kısmi olarak nitelendirilemeyeceği belirtilerek, bu bakımdan CMK m. 170 hükmünün bir bütün olarak incelenmesi gerektiğini ve görevli ve yetkili mahkemeye hitaben düzenlenmiş bir iddianamenin bulunmaması durumunda bu iddianamenin iade edilmesi gerektiği ifade edilmiştir³⁹⁰.

Kanaatimizce iddianamede görev ve yetki konusunda açık bir yanlışlık veya çelişki olmadığı sürece mahkemenin iddianameyi iadesi yolunu tercih etmemesi gerekir. Bu bakımdan CMK 174. maddesinin ikinci fıkrasındaki düzenleme yol göstericidir. Söz konusu düzenleme suçun hukuki nitelendirilmesi sebebiyle iddianamenin iade edilemeyeceğini belirterek, mahkemenin görev ve yetki konusundaki incelemeyi Cumhuriyet savcısının iddianamedeki hukuki değerlendirmesi ile sınırlı tutmaktadır. Mahkeme, Cumhuriyet savcısının hukuki nitelendirmesinin yerinde olmadığı gerekçesi ile iddianameyi iade edemeyecektir. Böyle bir düzenleme yapılmasının nedeni olarak madde bakımından yetkiye ilişkin tartışmaların konusunun suçun unsurları çerçevesinde yapıldığı ve bunun değerlendirmesinin münhasıran mahkeme tarafından yapılması gerektiği ifade edilmektedir³⁹¹. Mahkemenin, diğer unsurları itibarıyla CMK'nın 170. maddesine uygun olarak düzenlenmiş iddianameyi kabul ederek kovuşturma aşamasına görevsizlik kararı vererek, dosyayı görevli mahkemeye göndermesi gerekir. Örneğin, Cumhuriyet savcısı soruşturma evresinde topladığı deliller çerçevesinde olayı TCK m.141 kapsamında hırsızlık suçu olarak nitelendirmiş ve iddianameyi asliye ceza mahkemesine hitaben düzenlese, iddianameyi inceleyen asliye ceza mahkemesi de olayı TCK m.148'de düzenlenen yağma suçu olarak değerlendirmişse, bu takdirde iddianameyi iade edemeyecektir. Bu durumda eğer başka iade nedeni yoksa asliye ceza mahkemesi iddianameyi kabul edip, daha sonra vereceği görevsizlik kararı ile işi ağır ceza

³⁸⁹ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.246.

³⁹⁰ Murat Aydın, "Ceza Muhakemesinde Yetki ve Görev Meselesinde Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler", s.42-43.

³⁹¹ Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.69.

mahkemesine gönderecektir³⁹². Ancak tersi bir olasılıkta Cumhuriyet savcısı soruşturma evresinde topladığı deliller çerçevesinde olayı TCK m.141 kapsamında hırsızlık suçu olarak nitelendirmiş olmasına rağmen iddianameyi ağır ceza mahkemesine hitaben düzenlemişse, bu durumda açık bir çelişki söz konusu olacağından ağır ceza mahkemesi iddianameyi iade edebilecektir. Nitekim Yargıtay'da aynı görüştedir³⁹³.

Mahkemelerin madde bakımından yetkisizlik kararına karşı itiraz edilebilir. Nitekim CMK m. 5/2'de "*Adli yargı içerisindeki mahkemeler bakımından verilen görevsizlik kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir.*" denilmek suretiyle tarafların³⁹⁴ bu kararlara karşı itiraz kanun yoluna gidebileceği belirtilmiştir. Mülga CMUK'da görevsizlik kararlarına karşı itiraz yoluna başvurma yetkisi sadece savcıya tanınmıştı. CMK'da ise taraflar arasındaki silahların eşitliği ilkesine uygun olarak, sadece savcı değil muhakemeye katılan herkese itiraz kanun yoluna başvurabilme hakkı tanınmıştır³⁹⁵.

³⁹² Öğretide görev alanına girmeyen bir olaya ilişkin olarak düzenlenmiş olan iddianameyi alan mahkemenin önce iddianameyi kabul kararı vermesi, sonra bunu görevsizlik kararı vererek görevli mahkemeye göndermesinin usul ekonomisine aykırı olduğunu belirtmiştir. Bkz. Nurullah Kunter ve diğerleri, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, 2010, s.572.

³⁹³ "(...)Görev ve yetki konusunda iddianamede açık bir yanlışlık veya çelişki olması halinde iddianamenin iadesinin mümkün olduğu cumhuriyet savcılığının hukuki nitelendirmesi ile mahkemenin hukuki nitelendirilmesinin farklı olduğu durumlarda iddianamenin kabulünden sonra kovuşturma evresinde görevsizlik veya yetkisizlik kararı ile sorunun hallinin mümkün olduğu gözetilmeden cumhuriyet savcılığınca iddianamede yapılan nitelendirme kabul edilmeyerek görev hususunun iade sebebi yapılamayacağı hususları gözetilmeden itirazın kabulü yerine yazılı şekilde karar verilmesinde isabet görülmediğinden bahisle 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 309. maddesi uyarınca anılan kararın bozulması lüzumu (...)" **Yar. 11.CD, 18.10.2006 E.2006/5263, K.2006/8292** <http://www.kanunum.com> (27.03.2017) ; "(...)5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 174. maddesi gereğince iddianamenin iade edilebilmesi için anılan maddedeki veya aynı Kanun'un 170. maddesindeki unsurları taşımaması gerektiği, şüpheliler hakkında basit yaralama suçundan dolayı dava açıldığı, mahkemece şüphelilerin eyleminin gasp suçunu oluşturabileceği gerekçesiyle iddianamenin iadesine karar verildiği, görev konusunda iddianamede açık bir yanlışlık veya çelişki olması halinde iddianamenin iadesinin mümkün olduğu, iade kararı veren mahkemenin hukuki nitelendirmesi ile iddianamedeki hukuki nitelendirmesinin farklı olduğu durumlarda ise, iddianamenin kabulünden sonra kovuşturma evresinde görevsizlik kararı verilebileceği gözetilmeden, itirazın kabulü yerine, yazılı şekilde reddine karar verilmesinde; isabet görülmediğinden bahisle, 5271 sayılı CMK'nin 309.maddesi gereğince anılan kararın bozulması(...)" **Yar. 3.CD, 15.04.2015, E.2015/10692, K. 2015/13370** <http://www.kanunum.com> (27.03.2017).

³⁹⁴ CMK m.260 uyarınca, görevsizlik kararına karşı Cumhuriyet savcısı, sanık ve katılan sıfatını almış olanlar ile katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmiş veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar gören kişiler itiraz kanun yoluna başvurabilirler. Ayrıca m. 261'e göre müdafiliğini veya vekillliğini üstlendiği kişilerin açık arzusunun aykırı olmamak koşuluyla avukat, yine m.262'e göre sanığın yasal temsilcisi ve eşi süresi içerisinde itiraz kanun yoluna başvurabilirler.

³⁹⁵ Donay, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, s.10; Yurtcan, **Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu ve Yorumu**, s.7.

İtiraz, CMK m.268/1 uyarınca ilgililerin kararı öğrendiği günden itibaren yedi gün içinde yapılabilir. Kararına itiraz edilen hâkim veya mahkeme, itirazı yerinde görürse kararını düzeltir; yerinde görmezse en çok üç gün içinde, itirazı incelemeye yetkili olan mercie gönderir (CMK m.268/2). İtirazı inceleyecek merciler de CMK m.268/3'te gösterilmiştir. İtiraz mercii, itirazı red veya kabul edebilir. İtiraz reddedildiğinde, itiraz mercii, madde bakımından yetkisizlik kararı veren mahkemenin kararını onaylayarak dosyayı yetkili (görevli) mahkemeye gönderir. Mercii itirazı kabul ederse madde bakımından yetkisizlik kararı veren mahkemenin kararını kaldırır ve bu durumda artık yetkisizlik (görevsizlik) kararı veren mahkeme davaya bakmak zorundadır³⁹⁶. Mercii itiraz üzerine verdiği kararlar kesindir (271/4)³⁹⁷. Öğretide, mercii itiraz üzerine vermiş olduğu kararların bağlayıcı ve kesin olmasından dolayı, ilgililerin madde bakımından yetkisizlik kararına itiraz etmesi durumunda mahkemeler arasında madde bakımından veya

³⁹⁶ Centel ve Zafer, a.g.e., s.517.

³⁹⁷ Mercii itiraz üzerine verdiği kararlar kesin olmasına rağmen Yargıtay bir kararında itirazın reddine dair kararın uyumsuzluğu kesin olarak çözen nitelikte bir karar olmadığını belirtmiştir: “ Marka hakkına tecavüz suçundan şüpheli... hakkında mahkemenin görevsizliğine, dosyanın görevli ve yetkili... Asliye Ceza Mahkemesine gönderilmesine dair ... 1. Fikri ve Sınai Haklar Ceza Mahkemesi'nin 25/02/2016 tarihli ve 2015/179 Esas, 2016/78 Sayılı kararına karşı yapılan itirazın reddine dair ... 11. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 06/04/2016 tarihli ve 2016/376 değişik iş sayılı kararını müteakip, dosyanın gönderildiği ... 31. Asliye Ceza Mahkemesi tarafından da mahkemenin görevsizliğine karar verilmesi üzerine ortaya çıkan olumsuz görev uyumsuzluğunun giderilmesi amacıyla dosyanın gönderildiği... 5. Ağır Ceza Mahkemesince verilen ... 1. Fikri ve Sınai Haklar Ceza Mahkemesi'nin görevsizlik kararının kaldırılmasına dair 30/05/2016 tarihli ve 2016/436 değişik iş sayılı kararın;

Dosya kapsamına göre, ... 1. Fikri ve Sınai Haklar Ceza Mahkemesince verilen 25/02/2016 tarihli karara karşı, katılan vekili tarafından yapılan itirazın, ... 11. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 06/04/2016 tarihli ve 2016/376 değişik iş sayılı dosyası üzerinden reddine karar verilmesi ve 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 271/4. maddesinde “Mercii, itiraz üzerine verdiği kararları kesindir; ancak ilk defa merci tarafından verilen tutuklama kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir” şeklindeki yasal düzenleme uyarınca 06/04/2016 tarihli bu kararın kesin nitelikte olduğu, bu husus gözetilmeden ... 31. Asliye Ceza Mahkemesi tarafından da mahkemenin görevsizliğine karar verilmesi üzerine, olumsuz görev uyumsuzluğunun giderilmesi amacıyla dosyanın gönderildiği ... 5. Ağır Ceza Mahkemesince yeniden karar verilmesine yer olmadığı şeklinde hüküm kurulması gerekirken yasal olanak bulunmadığı halde işin esasına girilerek ... 1. Fikri ve Sınai Haklar Ceza Mahkemesi'nin görevsizlik kararının kaldırılmasına karar verilmesinde isabet görülmediğinden bahisle 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 309. maddesi uyarınca bozulması lüzumu ... Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü ifadeli, 11/11/2016 gün ve 94660652-105-35-9286-2016-Kyb sayılı Kanun yararına bozmaya atfen Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'ndan tebliğname ile Daireye ihbar ve dava evrakı ile birlikte tevdi kılınmakla gereği düşünüldü:

...1. Fikri ve Sınai Haklar Ceza Mahkemesince verilen 25/02/2016 tarihli karara karşı, katılan vekili tarafından yapılan itiraza dair ... 11. Ağır Ceza Mahkemesince verilen 06/04/2016 tarihli ve 2016/376 değişik iş sayılı itirazın reddine dair kararın uyumsuzluğu kesin olarak çözen nitelikte bir karar olmadığı, bu karar doğrultusunda dosyanın gönderildiği ... 31. Asliye Ceza Mahkemesi tarafından da görevsizlik kararı verilmesi üzerine ortaya çıkan olumsuz görev uyumsuzluğunda CMK 4/2. maddesi uyarınca ortak yüksek görevli mahkemenin ... 5. Ağır Ceza Mahkemesi olmasına göre; ... 5. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 30/05/2016 tarih ve 2016/436 Sayılı kararında bir isabetsizlik görülmediğinden vaki karara yönelik kanun yararına bozma isteminin REDDİNE, dosyanın mahalline gönderilmesi için Yargıtay C.Başsavcılığına TEVDİİNE, 21/12/2016 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.” Yar. 5.C.D, 21.12.2016, E.2016/10662, K.2016/9844 <http://www.kazanci.com> (29.03.2017).

yer bakımından yetki uyuşmazlığının çıkmasının imkânsız olacağı ifade edilmiş ve bu imkânsızlığında, mahkemeler arasında madde bakımından yetki uyuşmazlığı çıktığında yetkili mahkemeyi, ortak yüksek görevli mahkemenin belirleyeceğini öngören CMK m.4/2 maddesini işlevsiz hale getirdiğini belirtilerek eleştirilmiş ve CMK m.5/2'deki görevsizlik kararına karşı itiraz yoluna başvurulabileceğini öngören düzenlemenin kaldırılması önerilmiştir³⁹⁸. Ayrıca önemle belirtmek gerekir ki, CMK m.5'te mahkemelerin madde bakımından yetkisizlik kararına karşı itiraz kanun yolu öngörülmüş olmasına rağmen, mahkemenin ilgililerce ileri sürülmesine rağmen kendisini madde bakımından yetkili saymasına diğer bir ifade ile yetkisizlik (görevsizlik) itirazının reddine ilişkin kararına karşı herhangi bir kanun yolu öngörülmemiştir. Bu takdirde, mahkemenin bu kararı, istinaf veya temyiz ve aşamasında hükümle birlikte incelemeye tabi tutularak değerlendirilecektir³⁹⁹.

Burada dikkat çeken başka bir sorun daha vardır. Bu sorun, alt dereceli mahkemenin görevsizlik kararı vermesi durumunda bu karara itiraz edildiğinde ortaya çıkmaktadır. Bu sorunu bir örnekle somutlaştırmak gerekirse, asliye ceza mahkemesi suçun hırsızlık değil de yağma suçunu oluşturduğundan bahisle görevsizlik kararı vermesi ve bu karara itiraz edilmesi durumunda, itirazı inceleyecek merci CMK m.268/3-c uyarınca asliye ceza mahkemesinin yargı çevresinde bulundukları ağır ceza mahkemesi olacak ve bu durumda mercii hem taraf hem de hakem, diğer bir ifade ile hem görevsizlik kararının muhatabı hem de itirazı inceleyen mercii konumunda olacaktır. Bu sorunun uygulamadaki yansıması şu şekilde kötüye kullanılabilir; CMK. m.271/4 hükmüne istinaden işin bir daha kendisine gelmeyeceğini düşünen ağır ceza mahkemesi de itirazı kabul edip görevsizlik kararı veren mahkemenin kararını kaldırır ve bu durum, normalde ağır cezalı olan bir suçta zorunlu olarak asliye ceza mahkemesinde bakılması sonucunu doğur ki bu da CMK'nın benimsemiş olduğu güvenceli yargılama prensibi ile bağdaşmadığı gibi tabii hakim ilkesine de aykırı olur. Bu nedenle öğretilde, olarak bu tür durumlarda görevsizlik kararına yapılan itirazı inceleyen mercii, görevsizlik kararını veren mahkemenin yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesine en yakın yerde bulunan ağır ceza

³⁹⁸ Bkz. Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.236; Murat Aydın, "Ceza Muhakemesinde Yetki ve Görev Meselesinde Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler", s.42-43; Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.242; Kunter/Yenisay/Nuhoğlu, "Bu kesinlik mahkemeyi görevini aşan işe bakmaya mecbur edeceğinden, madde değiştirilmeli, tekrar itiraz kabul edilmelidir." önerisinde bulunmuştur. Bkz. Kunter ve diğerleri, a.g.e., s.573.

³⁹⁹ Centel ve Zafer, a.g.e., s.518.

mahkemesinin olması yönünde kanuni bir düzenlemenin daha doğru olacağı ifade edilmiştir⁴⁰⁰.

Kanaatimizce, CMK m.5/2 düzenlemesi ile ilgili olarak gündeme gelebilecek bu sorunların sağlıklı çözümü için, görevsizlik kararına karşı itiraz usulünün kaldırılması yerine, merciin itiraz üzerine vermiş olduğu karara karşı, tekrar itirazın kabul edildiği bir düzenleme yapılmalıdır. Zira, yukarıda ifade edildiği üzere madde bakımından yetki, tabii hakim ilkesi ile ilişkilendirilebilecek en temel konulardan birisidir. Tabii hâkim önünde yargılanmayı talep, dayanağını Anayasa’da bulan adil yargılanma doğrudan doğruya ilişkili bir temel haktır. Bu bakımdan, madde bakımından yetki sorunun olduğu durumlarda, uyuşmazlığın tarafı olan süjeler için bir başvuru mekanizmasının öngörülmesi gerekir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, madde bakımından yetki uyuşmazlıkları, bireylerin hak arama hürriyetlerini güçlendirmekte, davaların uzamasına ve buna bağlı olarak da zaman, emek ve masraf kaybına yol açmaktadır. Bu tür uyuşmazlıkların söz konusu olduğu hallerde, yöntemine uygun olarak, bu uyuşmazlıkların en kısa sürede çözümüne yardımcı olunması zorunludur. Bu nedenle, görev uyuşmazlıklarının önlenmesi için, uyuşmazlığın tarafı olan süjelere de mahkemelerin madde bakımından yetkisizlik (görevsizlik) kararına karşı başvuruda bulunma imkanının tanınması gerekir.

Adli yargı içerisindeki mahkemelerin vermiş olduğu görevsizlik kararları itiraz edilebilen ancak temyizi olanaksız kararlardan olmasına karşın; adli mahkemeler dışında bir mahkemenin (askeri mahkemeler, idare mahkemeleri gibi) görevli olduğu kabul edilerek verilen ve yargı yolunu değiştiren görevsizlik kararları, mevcut hukuksal düzenlemeler dikkate alındığında, önce istinaf kanun yoluna daha sonra temyiz kanun yoluna tabidir⁴⁰¹. Zira CMK m.223/10’da adlî yargı dışındaki bir yargı merciine yönelik görevsizlik kararının kanun yolu bakımından hüküm sayılacağı açıkça belirtilmiştir.

Öte yandan, Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu’nun 9.12.1931 tarih ve E.1931/12, K.1931/48 sayılı kararında yargı yolunu değiştiren görevsizlik kararlarının

⁴⁰⁰ Malkoç ve Yüksektepe, a.g.e., s.120.

⁴⁰¹ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.242.

temyize tabi olduğu belirtilmiştir⁴⁰². İctihadı birleştirme kararlarının yasa gücünde olan ve mahkemeleri veya hâkimleri bağlayan kararlardan⁴⁰³ olması nedeniyle, istinaf mahkemeleri faaliyete başladıktan sonra da adlî yargı dışındaki bir yargı merciine yönelik bu tür görevsizlik kararlarının sadece temyiz kanun yoluna tabii olacaktır. Ayrıca adli adli yargı dışındaki bir yargı merciine yönelik görevsizlik kararı hüküm niteliğinde olduğu için bu kararlarda, başvurulabilecek kanun yolu, süresi, mercii ve şekillerinin belirtilmesi gerekir (CMK m.34/2).

Kanaatimizce, adli yargı ceza mahkemelerinin yargı yolunu değiştirecek şekilde verdikleri kararların, istinaf kanun yolu atlanarak sadece temyiz kanun yoluna tabii olmasını öngören yasal bir düzenlemenin yapılması, gerek bu tür uyuşmazlıkların süratle sonuçlandırılması ve dolayısıyla yargılamaların uzamasının önlenmesi gerekse Yargıtay'ın, bölge adliye mahkemeleri faaliyete başlayıncaya kadar bu tür uyuşmazlıklar bakımından sürdürmüş olduğu uygulama birliğinin devamı açısından yerinde olacaktır. Kaldı ki bu tür uyuşmazlıkların maddi yönünden ziyade hukuki yönü ön plana çıkmaktadır. Nitekim 6706 sayılı ve 23.04.2016 tarihli Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu'nun⁴⁰⁴ 18/4 maddesi uyarınca sanık veya suçluların geri verilmesi istemi hakkında, ağır ceza mahkemesinin vermiş olduğu kararların, istinaf yoluna başvurulmadan doğrudan temyiz edilebilecekleri açıkça belirtilmiştir. Kanun koyucu böyle bir düzenleme ile suçluların iadesi konusunda, hem uygulama birliğini sağlamaya çalışmış hem de istinaf kanun yolu atlanarak kararların daha hızlı verilmesi ve hızla uygulanmasını amaçlamıştır.

⁴⁰² “(...)Uyuşmazlığın incelenebilmesi için, 2247 sayılı Yasa'nın 1 ve 14. maddeleri uyarınca, yargı yerlerince verilen kararların kesin veya kesinleşmiş olması gerekmektedir. Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri dışında ayrıca, **Yargıtay İctihadı Birleştirme Genel Kurulu'nun 9.12.1931 gün ve E:1931/12, K:1931/48 sayılı kararında da belirtildiği gibi yargı yolunu değiştirmeye yönelik görevsizlik kararlarının temyize tabi oldukları kuşkusuzdur.** Böylece, başvuracağı kanun yolu, süresi, mercii yasaya uygun olarak gösterilmeyen kararın kesinleşmesinden söz edilmesine olanak yoktur. Bu nedenle, sanığa yukarıda açıklanan haklarını belirtir nitelikte tebligat yapılarak temyiz süresinin beklenmesi, görevsizlik kararı kesinleştikten sonra dosyanın Mahkememize gönderilmesi gerekmektedir(...)” UYM, 02.03.2015, E. 2015/5, K. 02.03.2015 <https://www.kanunum.com> (11.04.2017).

⁴⁰³ Öztekin Tosun, “Ceza Hukukunun Gerçek Kaynakları”, İÜHF, C. 28, S.3-4, (1962), s.69.

⁴⁰⁴ RG T. 05.05.2016, S. 29703.

2.8. Madde Bakımından Yetki (Görev) Uyuşmazlıkları

Kanunlarda mahkemelerin madde bakımından yetki alanları belirlenmiş olmasına rağmen adli yargı ceza mahkemeleri arasında görev (madde bakımından) yetki uyuşmazlığı çıkabilir. Bu uyuşmazlıklar mahkemelerin kendini bir davayı yargılamakla yetkili veya yetkisiz görmesine bağlı olarak iki şekilde ortaya çıkabilir.

Bir davada mahkeme, madde bakımından yetkisizlik kararı verdiğinde, yetkili mahkemeyi kararında gösterir ve dosyayı da itiraz süresi geçtikten sonra yetkili olduğunu düşündüğü mahkemeye gönderir. Dosyayı alan mahkeme, kendisini söz konusu dava bakımından yetkili görürse yargılamaya devam edecektir. Buna karşılık, madde bakımından yetkili olmadığını, kendisine dosyayı gönderen veya başka üçüncü bir mahkemenin yetkili olduğuna karar verirse, bu durumda artık mahkemeler arasında olumsuz görev uyuşmazlığı çıkmıştır⁴⁰⁵.

Öte yandan görev uyuşmazlığı her iki mahkemenin aynı konuya ilişkin bir davada kendisini madde bakımından yetkili görmesi halinde ortaya çıkabilir. Birden fazla mahkemenin bir davada kendisini yetkili görmesi halinde ortaya çıkan uyuşmazlık, olumlu görev uyuşmazlığı olarak adlandırılmaktadır. Bu uyuşmazlık türü uygulamada çok fazla karşılaşılabilecek bir uyuşmazlık değildir. Ancak davaların farklı yargı çevrelerinde açılması halinde, mahkemelerin birbirinden haberdar olamaması durumunda ortaya çıkabilir. Zira aynı olay hakkında aynı yargı çevresinde farklı mahkemelerde davalar açıldığında, bu mahkemeler birbirinden haberdar olur ve CMK m223/7 uyarınca aynı fiil nedeniyle, aynı sanık için daha önceden açılmış bir dava varsa davanın sonradan açıldığı diğer mahkeme davanın reddine karar verecektir⁴⁰⁶.

Mahkemeler arasında görev uyuşmazlığı çıktığında görevli mahkemeyi ortak yüksek görevli mahkeme belirleyecektir (CMK m.4/2). Öğretide mahkemeler arasındaki görev uyuşmazlığının merci tayini adi verilen bir yolla çözülebileceğini, uyuşmazlığın aynı ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresindeki mahkemeler arasında çıkması halinde ortak yüksek görevli mahkeme sıfatıyla ağır ceza mahkemesinin, aralarında uyuşmazlık çıkan

⁴⁰⁵ Centel ve Zafer, a.g.e., s.519; Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.235.

⁴⁰⁶ Centel ve Zafer, a.g.e., s.519; Malkoç ve Yüksektepe, a.g.e., s.78.

mahkemelerden birinin ağır ceza mahkemesi olması veya farklı ağır ceza mahkemesinin yargı çevresinde bulunan mahkemeler arasında bir uyumsuzluk olması durumunda bölge adliye mahkemesinin ceza dairelerinin, farklı bölge adliye mahkemelerinin yargı çevresi içinde bulunan mahkemeler arasında ortaya çıkan görev uyumsuzluklarında ise Yargıtay beşinci ceza dairesinin ortak yüksek görevli mahkeme sıfatıyla uyumsuzluğu çözeceği belirtilmiştir⁴⁰⁷.

Kanaatimizce, 20.07.2016 tarihi itibarıyla bölge adliye mahkemeleri yurt genelinde faaliyete başladığından ve bölge adliye mahkemeleri ceza dairelerinin, yargı çevresi içerisinde bulunan adli yargı ilk derece ceza mahkemeleri arasındaki yetki ve görev uyumsuzluklarını çözmekle görevli olduğu 5235 sayılı Kanun'un 37. maddesinde açık bir şekilde belirtildiğinden, artık görev uyumsuzlukları ortak yüksek mahkeme sıfatıyla ağır ceza mahkemelerince değil, bölge adliye mahkemeleri ceza dairelerince çözüme kavuşturulacaktır⁴⁰⁸. Bu nedenle öğretide bölge mahkemelerinin faaliyete geçmesiyle birlikte artık CMK. m.4/2'nin uygulama yeteneğinin kalmadığı ifade edilmiştir⁴⁰⁹. Uyumsuzluklar farklı bölge adliye mahkemelerinin yargı çevresi içinde bulunan mahkemeler arasında ortaya çıkmışsa bu durumda Yargıtay'ın ilgili ceza dairesi uyumsuzluğu çözecektir⁴¹⁰. Uyumsuzluklardan birine Yargıtayın bir ceza dairesinde görülmekte ise bu durumda ortak yüksek görevli mahkeme, Yargıtay Ceza Genel Kuruludur⁴¹¹.

Ortak yüksek görevli mahkeme, kararını, uyumsuzluk olumlu ise görevsiz mahkemenin kararını kaldırarak; uyumsuzluk olumsuz ise görevli mahkemenin görevsizlik kararını kaldırmak suretiyle verir. Görev uyumsuzluğunu çözen merciin kararı kesin nitelikte olup⁴¹², bu tür kararlara karşı herhangi bir kanun yolu öngörülmemiştir. Bu bakımdan

⁴⁰⁷ Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.254; Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.243; Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s.200; Centel ve Zafer, a.g.e., s.520; Turhan, a.g.e., s.65.

⁴⁰⁸ Aynı yönde bkz. Murat Aydın, "Ceza Muhakemesinde Yetki ve Görev Meselesinde Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler", s.41; Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.235.

⁴⁰⁹ Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.602.

⁴¹⁰ Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.235; Yargıtay Büyük Genel Kurulu'nun 12.02.2016 tarih ve 2016/1 sayılı kararı ile madde ve yer yönünden yetki uyumsuzluklarını çözmekle Yargıtay beşinci ceza dairesi görevlendirilmiştir. Bkz. **RG T. 26.02.2016, S. 29636**.

⁴¹¹ Yenisey ve Nuhoglu, **Açıklamalı Ceza Muhakemesi Kanunu C.1**, s.120.

⁴¹² Donay, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, s.9; "(...) Dosya kapsamına göre, Ceyhan 3. Asliye Ceza Mahkemesi ile Ceyhan Ağır Ceza Mahkemesi arasında oluşan olumsuz görev uyumsuzluğunun Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 17.06.2013 tarihli ve 2013/8941 esas, 2013/6621 karar sayılı ilamı ile çözümlenmiş

merciin görevli saydığı mahkeme davaya bakmak zorundadır. Mercii kararına üzerine yetkili (görevli) hale gelen mahkemenin kararına karşı kanun yoluna gidildiğinde, kanun yolu incelemesi yapan mercii artık görev konusu tekrar değerlendirmez⁴¹³.

Görev uyuşmazlığı genel ceza mahkemeleri ile adli yargı içerisinde yer alan özel mahkemeler veya ihtisas mahkemeleri arasında da çıkabilir. Örneğin çocuk mahkemesi ile asliye ceza mahkemeleri veya icra ceza mahkemeleri ile asliye ceza mahkemeleri arasında görev uyuşmazlığı çıkabilir. Bu durumlarda uyuşmazlık yukarıda belirtildiği üzere bölge adliye mahkemesi veya yargıtay tarafından çözülecektir.

Görev uyuşmazlıkları adliye mahkemeleri ile adli yargı dışı mahkemeler arasında da çıkabilir. Örneğin bir uyuşmazlıkta hem ceza mahkemesinin, hem de askeri veya idare mahkemesinin kendisini görevsiz sayması mümkündür. Bu tür durumlarda adlî, idarî ve askerî yargı mercileri arasındaki görev uyuşmazlıkları Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından çözülecektir (AY m.158, UYMK m.1). Ancak görev uyuşmazlığının bulunduğu ileri sürülebilmesi için adli, idari veya askeri yargı mercilerinden en az ikisinin tarafları, konusu ve sebebi aynı olan davada kendilerini görevsiz görmeleri ve bu yolda verdikleri kararların kesin veya kesinleşmiş olması gerekir (UYMK m.14).

Yargıtay Ceza Genel Kurulu ise;

(...) adli yargı mercii olan genel mahkemeler ile “kaza salâhiyetini haiz sair makamlar” arasında doğacak görev uyuşmazlıklarının çözümü ile görevlidir. Bir mercii yargı organı

olması karşısında Yargıtay kararının kesin nitelikte olduğu gözetilmeksizin yazılı şekilde karar verilmesinde isabet görülmediğinden bahisle(...)” **Yar. 5.CD, T. 11.1.2017, E. 2016/11412, K. 2017/108.**

⁴¹³ Kunter ve diğerleri, a.g.e., s.578; Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.243; Donay, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, s.8; “Başka başka mahkemeler veya mahkemeler ile kaza salâhiyetini haiz heyetler arasında selbi veya icabi zuhur eden itilaf üzerine tayini merci makamlarınca salâhiyetli tayin olunan mahkeme veya heyetin tayini merci kararına karşı ısrar hakkı olmadığı cihetle esas davayı rüyetle neticede taayyüd eden suçun mahiyetine ve tetabuk eylediği kanun hükümlerine göre vermeğe mecbur olduğu hükmün temyizen tetkiki sırasında tekrar vazife ciheti bahis mevzuu yapılarak vazifesizlikten naşi bozulamayacağına 10.6.1942 gününde ekseriyetle karar verildi.” **YİBK 10.06.1942, E.1942/26, K.1942/16 <http://www.kanunum.com> (28.03.2017);** Aksi yönde olan diğer bir görüşe göre “Görevli kabul edilen mahkemenin esastan verdiği hükmü inceleyen bölge ceza dairesi veya Yargıtay, uyuşmazlığı çözen mahkemenin kararı ile bağlı olmayıp görev yönünden hükmü bozabilir. Örneğin, bölge ceza dairesi ya da Yargıtay suçun niteliğini zimmet olarak görmesi üzerine, asliye ceza mahkemesinin güveni kötüye kullanma suçundan kurduğu hükmü bozması ve bu bozma karşısında anılan mahkemenin görevsizlik kararı vermesi gerekir. Aksi takdirde asliye ceza mahkemesi, ağır ceza mahkemesince bakılması gereken zimmet suçundan hüküm kuracak ya da suç zimmet olmasına karşın güveni kötüye kullanma suçundan hüküm kurması gerekecektir”. Bkz. Yaşar ve Otacı, a.g.e., s.190.

olarak vasıflandırılabilmesi için kazaî bir usul uygulanmasından başka üyelerinin de bağımsız olması, hâkim niteliğini haiz ve hakim statüsünde bulunması şarttır. 1684 sayılı Yasanın 1. maddesinde sözü edilen; “kaza salâhiyetini haiz sair makamlar” ise, çeşitli yaptırımları uygulayabilmeleri bakımından kendilerine kısmen kaza yetkisi verilmiş bulunduğu halde, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 9. maddesinde kastedilen anlamda yargı mercii olarak kurulmayan ve görevlileri hakim sıfatını taşımayan makamlardır. Nitekim Devlet sistemimiz içinde yer alan, il ve ilçe idare kurulları, en büyük mülki amirlikler, belediye makamları, gümrük komisyonları, orman işletme şeflikleri gibi makamlar, yargı mercii olmadıkları halde, yaptırım uygulama bakımından kendilerine kısmen kaza yetkisi verilmiş makamlardır. Bu bakımdan, adli yargı mercii olan genel mahkemeler ile kaza yetkisini haiz bu makamlar arasında çıkabilecek görev ve yetki uyumsuzluklarını merci belirleme suretiyle çözüme görevi, 1684 sayılı Kanun m. 1. maddesi uyarınca Ceza Genel Kuruluna aittir⁴¹⁴.

2.9. Madde Bakımından Yetkisiz (Görevsiz) Hâkim veya Mahkemenin Yaptığı İşlemlerin Akıbeti

Görev kurallarının kamu düzenini ilgilendirmesinin başka bir sonucu, madde bakımından yetkisiz hakimin yapmış olduğu işlemlerin akıbetinde ortaya çıkmaktadır. Bu konuda CMK m.7’de “*Yenilenmesi mümkün olmayanlar dışında, görevli olmayan hâkim veya mahkemece yapılan işlemler hükümsüzdür.*” denilmek suretiyle madde bakımından yetkili olmayan hâkimin yaptığı işlemlerin kural olarak geçersiz olduğu; ancak yetkili hâkim önünde tekrarlanma imkânını olmayan işlemlerin, geçerliliğini koruyabileceği belirtilmiştir. Bu itibarla görevli mahkeme dosya kendisine geldiğinde, görevsiz mahkeme veya hâkimce yapılan ve yenilenmesi mümkün olan işlemleri tekrardan yapacaktır⁴¹⁵.

Öğretide, gerek hakimde sağlıklı bir vicdani kanaatin oluşması gerekse duruşmanın temel ilkeleri olan sözlülük, yüzekeşilik ve delillerin doğrudan doğruyalığı ilkelerinin

⁴¹⁴ YCGK, 10.05.2005, E.2005/51, K.2005/47; YCGK, 10.04.2007, E.2007/YYB-81, K.2007/91 <https://www.kanunum.com> (12.04.2017); Donay, kararda geçen “yaptırım uygulama açısından kısmen kaza yetkisi verilmiş” ifadesinin doğru kullanılmadığını, bir makamın kısmende olsa, yargı mercii olarak dışında, yargı yetkisinin bulunduğunu söylemenin hukukun temel ilkelerine aykırı olduğunu belirtmiştir. Bkz. Donay, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, s.12.

⁴¹⁵ Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.244; Yargıtay da bir kararında, görevsiz mahkemenin yaptığı işlemler ile ilgili olarak, görevli mahkemenin dosya üzerinden karar vermeyip, duruşma yaptıktan sonra bir sonuca varması gerektiğini belirtmiştir: “5271 Sayılı CYY.nın 7. maddesinin “Yenilenmesi mümkün olmayanlar dışında, görevli olmayan hakim veya mahkemece yapılan işlemler hükümsüzdür” biçimindeki buyurucu hükmü karşısında, yargılamanın duruşmalı olarak yapılması gerektiği gözetilmeden eylemin niteliğini takdirde yanılığa düşülerek dosya üzerinden (tensiple) beraat kararı verilmesi, Bilet gişesi işleten sanığın, sahte İETT otobüs bileti satma eyleminin, özel belgede sahtecilik (5237 Sayılı TCY.nın 207/2. maddesi) ya da dolandırıcılık (5237 Sayılı TCY.nın 158/1-e maddesi suçlarını oluşturup oluşturmayacağına karar yerinde tartışılmaması, yasaya aykırı ve katılan İETT Genel Müdürlüğü vekilinin temyiz nedenleri ile tebliğnamedeki düşünce yerinde görüldüğünden HÜKMÜN BOZULMASINA(...)” Yar. 4.CD, 03.10.2006, E.2006/4083, K.2006/14774 <https://www.kanunum.com> (2.5.2017).

madde bakımından yetkisiz mahkemenin yapmış olduğu işlemlerin yenilenmesini zorunlu kılacağı belirtilmiş ancak 7. maddedeki hükümsüzlük ifadesinin, adil bir yargılama için tekrarlanma olanağı var ise yenilenmelidir şeklinde anlaşılması gerektiği ve yapılan işlemlerin bizzat o mahkeme huzurunda yapılmasının zorunlu olup olmadığı ölçüsüyle değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir⁴¹⁶. Bu bağlamda tanıkların, sanığın ve dinlenmesine karar verilen bilirkişilerin tekrardan dinlenme olanağı varsa, bu kişiler yetkili hâkim tarafından yeniden dinlenmelidir. Hâkim bu kişileri tekrardan dinlemeden daha önce görevsiz hakim tarafından tutulan tutanaklara dayanarak hüküm tesis edemez⁴¹⁷. Ancak görevsiz mahkeme tarafından yapılmış olsa da yetkili mahkemenin de aynı usulü izleyerek yapacağı işlemler, örneğin bilirkişi raporlarının, adli tıp raporlarının veya şuur tetkikine ilişkin raporların, geçerli olacağı ifade edilmiştir⁴¹⁸. Keza, istinabe yoluyla dinlenmiş olan tanığın ifadesini içeren tutanakların da geçerli olacağı belirtilmiştir. Zira bu durumda yetkili hâkimde bizzat kendisi tanığı dinlemeyecek, istinabe yoluna başvuracaktır⁴¹⁹.

Buna karşılık, tanığın ölmesi, sonradan akıl hastalığına tutulması veya tanığın oturduğu yerin belirsiz olması gibi ortadan kaldırılamayan bir engel nedeniyle yeniden dinlenmesi mümkün değilse bu durumda tanığın ifadesini içeren tutanaklar geçerliliğini koruyacaktır⁴²⁰. Aynı şekilde otopsiden sonra cesedin tekrardan otopsiye imkân veremeyecek hale gelmesi durumunda daha önce yapılan otopsi işlemi geçerliliğini koruyacaktır⁴²¹.

⁴¹⁶ Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.244; Centel ve Zafer, a.g.e., s.518; Yaşar ve Otacı, a.g.e., s.270.

⁴¹⁷ Centel ve Zafer, a.g.e., s.518; Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.244.

⁴¹⁸ Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.244; Yenisey ve Nuhoğlu, **Açıklamalı Ceza Muhakemesi Kanunu C.1**, s.141; Yaşar ve Otacı, a.g.e., s.271.

⁴¹⁹ Centel ve Zafer, a.g.e., s.518; Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.245.

⁴²⁰ Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.244; Öğretide, yenilenmesi mümkün olmayan işlemler konusunda CMK m. 211'in değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. CMK m.211'de duruşmada okunmasıyla yetinebilecek belgeler düzenlenmiştir. Buna göre: tanık veya sanığın suç ortağı ölmüş veya akıl hastalığına tutulmuş olur veya bulunduğu yer öğrenilemezse, tanık veya sanığın suç ortağının duruşmada hazır bulunması, hastalık, malullük veya giderilmesi olanağı bulunmayan başka bir nedenle belli olmayan bir süre için olanaklı değilse, ifadesinin önem derecesi itibarıyla tanığın duruşmada hazır bulunması gerekli sayılmıyorsa, bu kişilerin dinlenmesi yerine, daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanaklar ile kendilerinin yazmış olduğu belgeler okunabilir. Bkz. Erol, a.g.e., s.42.

⁴²¹ Öztürk ve Erdem, a.g.e., s.256; Sanığın görevsizlik kararı veren mahkemece tutuklanması durumunda, görevli mahkemece bu işlemin yenilenmesi mümkün olmayacaktır. Diğer bir ifade ile tutuklama kararı hükümsüz sanılarak görevli mahkemece sanığın tutuklanmasına karar verilemeyecektir. Görevli mahkeme şartları mevcut olduğu takdirde sadece tutukluluğun devamına veya sanığın serbest bırakılmasına karar verebilecektir. Keza görevli olmayan mahkemece CMK m.74. uyarınca şüpheli veya sanığın gözlem altına alınması kararı da yenilenmesi mümkün olmayan bir işlemdir. Bkz. Malkoç ve Yüksektepe, a.g.e., s.125.

Öğretide bazı yazarlar tarafından, madde bakımından yetkisiz hâkim veya mahkemenin yapmış olduğu işlemlerin kural olarak yok sayılması gerektiği ancak yapılan işlemin madde bakımından yetkiyle sıkı sıkıya bağlı olup olmadığına göre yapılacak bir ayırım sonucunda bu konuda bazı istisnaların bulunması gerektiği ifade edilmiştir⁴²². Diğer bir görüşe ise CMK m. 7'deki düzenlemede yer alan teriminden yola çıkarak “hükümsüz” ibaresinin yokluk anlamında değil, butlan gibi bir işlemin geçersizliğini ifade etmek üzere genel anlamda kullanıldığı belirtilmiştir⁴²³. Gerekeç olarak da, yokluğun açık ve ağır bir hukuka aykırılık olduğu ve yok sayılan işlemlerin hiçbir şart altında kabul edilemeyeceği, bu nedenle söz konusu düzenlemede olduğu gibi işlemlerin belli koşullar altında yok sayılıp belli koşullar altında geçerli saymanın yokluk yaptırımını bağlamında çelişkili bir durum ortaya çıkaracağı ifade edilmiştir⁴²⁴. Kanaatimizce de düzenlemedeki “hükümsüzdür” ibaresini yokluk anlamında değil de yetkili makamların resen göz önünde bulundurmak zorunda olduğu mutlak hükümsüzlük yaptırımını şeklinde değerlendirmek gerekir. Nitekim Yargıtay'da “hükümsüzlük” ifadesinin, adil bir yargılanma hakkının söz konusu olabilmesi için tekrarlanma olanağı bulunan işlemlerin yenilenmesi şeklinde anlaşılması gerektiğini belirtmiştir⁴²⁵.

⁴²² Kunter ve diğerleri, a.g.e., s.573; Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.168.

⁴²³ Güneş Okuyucu Ergün, **Ceza Muhakemesi İşlemleri**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2015, s.132.

⁴²⁴ Ergün, a.g.e., s.131.

⁴²⁵ “(...)Görüldüğü gibi, görevsiz mahkemece yapılan işlemlerin, tekrarlanması olanağı bulunmayanlar dışındakilerin, görevli mahkemece yeniden usulüne uygun olarak yapılması zorunludur. Bu zorunluluk duruşmanın sözlülüğü, kanıtların doğrudan doğruyalığı ve adil yargılanma ilkesinin doğal sonucudur. Ancak 7. maddedeki hükümsüzlük ifadesini, yok anlamında değil, adil bir yargılama için tekrarlanma olanağı var ise yenilenmelidir şeklinde anlamak ve yapılan işlemlerin bizzat o mahkeme huzurunda yapılmasının zorunlu olup olmadığı ölçüsüyle değerlendirilmesi gerekir (...)” **YCGK, 6.5.2008, E.2008/1-90, K.2008/100** <http://www.kazanci.com> (29.03.17).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MAHKEMELERİN YER YÖNÜNDEN YETKİSİ

3.1. Kavram

Kanunlarda mahkemelerin yetki alanı, yalnızca madde bakımından değil, aynı zamanda yer bakımından da belirlenmiş ve böylece hangi mahkemenin hangi yerdeki işe bakacağı gösterilmiştir. Bu çerçevede, ülke mahkemeler arasında coğrafi alan olarak yargı çevrelerine bölünmüş olup her mahkemenin kendisine ayrılan yargı çevresinde faaliyet göstermesi istenmiştir⁴²⁶. Nitekim 5235 sayılı Kanunu'nun 9/1'inci maddesinde ceza mahkemelerinin, her il merkezi ile bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun olumlu görüşü alınarak Adalet Bakanlığı'na kurulacağı belirtildikten sonra kanun 15. maddesinde, ceza mahkemelerinin yargı çevresinin, bulundukları il merkezi ve ilçeler ile bunlara adli yönden bağlanan ilçelerin idari sınırları olduğu belirtilmiş ve ağır ceza mahkemeleri ile büyükşehir belediyesi bulunan illerde, büyükşehir belediyesi sınırları içerisindeki il ve ilçenin adı ile anılan asliye ceza mahkemelerinin yargı çevresinin, il veya ilçe sınırlarına bakılmaksızın Adalet Bakanlığı'nın önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Kurulu'na belirleneceği ifade edilmiştir.

İşte yer bakımından yetki, yargılama yetkisinin coğrafi olarak yer esasına göre mahkemeler arasında paylaşılması sonucu her mahkemenin yargı çevresi itibariyle yetkili oldukları alanı ifade etmektedir⁴²⁷. Mahkemelerin bu yetkisi, madde bakımından yetkisi eş olan mahkemeler arasında söz konusu olabilen yetki türüdür ve zorunlu olarak ülkenin madde yönünden yetkisi eş olan mahkemeler arasında bölüşülmesi, yargı çevrelerine ayrılmasını gerektirir⁴²⁸.

⁴²⁶ Centel ve Zafer, a.g.e., s.521.

⁴²⁷ Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.246; Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.257; Centel ve Zafer, a.g.e., s.521; Yurtcan, **CMK Şerhi C.1**, s.83; Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.63.

⁴²⁸ Yurtcan, **CMK Şerhi C.1**, s.83; Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.257.

Yer bakımından yetkinin ön şartı, madde yönünden yetkidir. Diğer bir deyişle bir mahkemenin bir uyuşmazlıkla ilgili olarak yer yönünden yetkili olabilmesi, bu mahkemenin o uyuşmazlık bakımından madde yönünden yetkili olması şartına bağlıdır⁴²⁹. Bu bağlamda somut bir uyuşmazlıkla ilgili olarak ceza mahkemelerinin yargılama yetkisine sahip olduğu anlaşıldıktan sonra öncelikle mahkemenin madde bakımından yetkili olup olmadığı değerlendirilmesi yapılmalı ve o uyuşmazlık bakımından mahkemenin madde bakımından yetkili olduğu belirlendikten sonra yer bakımından yetki meselesi ele alınmalıdır⁴³⁰.

Mahkemelerin yer yönünden yetkisini tayin eden kurallar, bu kuralların istisinaları ve yer bakımından yetki uyuşmazlıklarının çözümüne ilişkin düzenlemeler Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "Yetki" başlıklı dördüncü bölümünde düzenlenmiştir (CMK m.12-21).

3.2. Yer Bakımından Yetki Kurallarının Niteliği

Yer bakımından yetki kurallarının niteliği konusunda öğretide görüş birliği yoktur. Bazı yazarlara göre, yasalarda yer bakımından yetki kuralları belirlenirken pratik ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak, yargılamaların daha kolay, daha hızlı ve daha ucuz yapılması amaçlanmaktadır. Dolayısıyla görev kurallarının aksine, yer bakımından yetki kuralları tayin edilirken, sanığa güvenceli bir yargılama tanıma kaygısı bulunmadığından, sanığın çıkarları değil, kamu menfaati ön plandadır. Bu nedenle yer bakımından yetkide mahkemeler arasında bir altlık ve üstlük ilişkisi söz konusu olmadığı için, yer bakımından yetkisiz bir mahkemede yargılanmanın sanık bakımından aleyhte bir durum yaratmayacağı belirtilmiş ve bu kuralların kamu düzeni ilgilendiren bir yönünün bulunmadığı ifade edilmiştir⁴³¹.

⁴²⁹ Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.63; Karakehya, a.g.e., s.458.

⁴³⁰ Yenisey ve Nuhoglu, **Açıklamalı Ceza Muhakemesi Kanunu C.1**, s.88.

⁴³¹ Yurtcan, **CMK Şerhi C.1**, s.83-84; Centel ve Zafer, a.g.e., s.521; Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.246; Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.74.

Diğer bir görüşe göre ise yer bakımından yetki kuralları kamu düzeninden sayılmalıdır. Zira tabii hâkim, her bakımdan yetkili hâkimdir ve yer bakımından yetki kuralları da doğal hâkim ilkesine göre sanığa güvence sağlar⁴³².

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda mahkemelerin yer bakımından yetkisini düzenleyen hükümler değerlendirildiğinde bu kuralların madde bakımından yetki kurallarında farklı olarak kamu düzeninden sayılmadığı görülmektedir. Zira yukarıda belirtildiği üzere mahkemelerin yer bakımından yetkili olduğu “yargı çevresi” Adalet Bakanlığı’nın teklifi üzerine Hâkim ve Savcılar Kurulu tarafından belirlenirken, madde bakımından yetkiyi gösteren kurallar ancak kanunla düzenlenebilir. Yine, ceza yargısında yetki itirazı iddiasının ileri sürülmesi ve mahkemelerce nazara alınması hususu görev konusundan farklı olarak düzenlenmiştir. Bu bakımdan, mahkemenin yer yönünden yetkisiz olduğu iddiası, muhakemenin her aşamasında değil, ancak kanunda öngörülen zaman diliminde ileri sürülebilir. Mahkeme de yetkisizlik iddiasına ilişkin kararını kanunda belirtilmiş olan süre zarfında verebilir. Bu aşamalardan sonra yetkisizlik iddiasından bulunamayacağı gibi mahkemelerde bu konuda resen karar veremez (CMK m.18). Keza yer bakımından yetkisiz hâkimin yaptığı işlemlerin akıbetinin ne olacağı konusunda madde bakımından yetkiye nazaran farklı bir düzenleme getirilmiştir (CMK m.20).

3.3. Yer Bakımından Yetkide Kabul Edilen Sistemler

Yer bakımından yetki kurallarının tayininde esasen iki sistem benimsenmiştir. Buna göre, bazı kanunlarda birden fazla yer mahkemesi yetkili kılınmışken bazı kanunlarda ise tek yer mahkemesi de yetkili kılınmıştır⁴³³.

3.3.1. Tek Yer Mahkemesine Yetki Verme

Bu sistemde yer bakımından yetki kuralları belirlenirken, önce temel bir ölçüt kabul edilerek tek bir yer mahkemesi yetkili kılınır ancak bu sistemde bu temel ölçütün

⁴³² Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s.207-208; Soylasan, suçun işlendiği yerde kamu düzeninin bozulduğunu ve kamu düzeninin bozulduğu yerde düzenin yeniden sağlamanın gerektiğini ifade ederek, Türk hukukunda yer yönünden yetkinin kamu düzeninden sayılması gerektiğini belirtmiştir. Bkz. Soylasan, a.g.e., s.229.

⁴³³ Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.258; Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.63; Centel ve Zafer, a.g.e., s.521.

uygulanamadığı ve dolayısıyla asıl yetki verilen mahkemenin herhangi bir nedenle yetkisiz olması halinde, bu yetkiyi tamamlamak üzere yedek ölçütler kabul edilerek yedek yetkili mahkemeler de belirlenir. Bununla birlikte, bu sistemde her durumda tek yer mahkemesinin yetkili olmasını sağlamak amacıyla bu yedek ölçütler arasında bir sıralama öngörülür⁴³⁴. Bu sistem kabul edildiğinde her durumda tek yer mahkemesinin yetkili olacağından, mahkemeler arasında yer bakımından yetki uyuşmazlığının çıkması ihtimali daha azdır⁴³⁵. Mülga CMUK'ta ve CMK'da yer bakımından yetki kurallarının belirlenmesinde bu sistem benimsenmiş; yetkiyi belirlemede önce temel bir ölçüt kabul edilmiş, ancak bu ölçütün uygulanamadığı durumlarda devreye girmek üzere yedek ölçütler kabul edilmiştir⁴³⁶.

3.3.2. Birden Fazla Yer Mahkemesine Yetki Verme

Bu sistemde birden fazla yer mahkemesine aynı zamanda yetki vermek amacıyla, birden fazla temel ölçüt kabul edilir. Bu ölçütlerin uygulanması bakımından bir sıralama öngörülmez⁴³⁷. Bu nedenle, somut bir uyuşmazlıkla ilgili olarak birden fazla yer mahkemesi yetkili olabileceği için bu yöntemde mahkemeler bakımından adeta seçimlik bir yetki öngörülmektedir⁴³⁸.

Birden fazla yer mahkemesine yetki verilmesi, kovuşturmaların muhakkak yapılmasını sağlamak şeklinde bir fayda sağlar. Ancak, bu sistemde mahkemeler arasında yer bakımından yetki uyuşmazlıklarının çıkma ihtimali daha fazladır. Zira birden fazla yer mahkemesine yetki verilmesi durumunda yetki verilen mahkemelerden her birinin, nasıl olsa diğeri harekete geçer düşüncesiyle hareketsiz kalması veya hepsinin birden harekete geçmesi mümkündür. Bu uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulması zaman kaybına yol açar ve bu da muhakeme sürecinin uzamasına neden olur⁴³⁹.

⁴³⁴ Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.84; Centel ve Zafer, a.g.e., s.521.; Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.63.

⁴³⁵ Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.84.

⁴³⁶ Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.64.; Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.258.

⁴³⁷ Centel ve Zafer, a.g.e., s.521; Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.83.

⁴³⁸ Tosun, **Türk Suç Muhakeme Hukuku Dersleri Cilt I**, s.498.

⁴³⁹ Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.83; Kunter ve diğerleri, a.g.e., s.580; Tahir Taner, a.g.e., s.71.

3.4. Mahkemelerin Yer Bakımın Yetkisine İlişkin Kurallar

Yer bakımından yetkiye ilişkin kurallar Ceza Muhakemesi Kanunu'nda üç ana başlık altında düzenlenmiş bulunmaktadır. Bunlar;

- Türkiye'de işlenen suçlarda yetki (m.12-13),
- Yabancı ülkede işlenen suçlarda yetki (m.14) ,
- Deniz, hava ve demiryolu taşıtlarında veya bu taşıtlarla işlenen suçlarda yetki (m.15).

3.4.1. Türkiye'de İşlenen Suçlarda Yetki

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer yönünden yetki kurallarının belirlenmesinde aşamalı olarak önce temel sonra yedek kurallar öngörülmüştür. Temel kurala göre yetkili mahkemenin tayini mümkün değilse yedek yetki kurallarına göre yetkili mahkeme belirlenecektir⁴⁴⁰.

3.4.1.1. Temel Ölçüt: Suçun İşlendiği Yer

Türkiye'de işlenen suçlarda yer bakımından yetkili mahkeme belirlenirken kanunun benimsediği temel ölçüt “suçun işlendiği yer” ölçütüdür. CMK'ya göre “*Davaya bakmak yetkisi, suçun işlendiği yer mahkemesine aittir.*” (m.12/1). Bu çerçevede suç hangi mahkemenin yargı çevresi içerisinde işlenmişse, o suçla ilgili davaya bakma yetkisi o yer mahkemesine ait olacaktır. Suçun işlendiği yer mahkemesine yetki verilmesinin, gerek suçun araştırılması, failin belirlenmesi, delillerin toplanması ve yargılamanın en kısa sürede kesintisiz yürütülebilmesi için gerekse suçun işlendiği yerde bozulan toplumsal düzenin yeniden tesisi bakımından uygun olduğu belirtilmiştir⁴⁴¹.

⁴⁴⁰ Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.247.

⁴⁴¹ Tahir Taner, a.g.e., s.72; Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.63; Çolak ve Taşkın, a.g.e., s.138; Bu maddenin hükümet tasarısındaki gerekçesi şu şekilde ifade edilmiştir: “Suçun işlenmesinden en çok etkilenen, delillerin bulunması ve kolaylıkla toplanabilmesi yönünden kuşkusuz önemli olan yer, suçun işlendiği yerdir. Ayrıca önemli suçlarda, suçun işlendiği yerde kamuoyunun duyarlılığı daha fazladır. Bunun için, suçun işlendiği yer mahkemesi yetkili sayılmış ve yetkide ana kural, maddenin birinci fıkrasında belirtilmiştir.” Bkz. Şahin, **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, s.108.

CMK, yer bakımından yetkili mahkemenin kural olarak suçun işlendiği yer mahkemesi olduğunu belirtmiş ancak; tamamlanmış suçlar bakımından suçun nerede işlenmiş sayılacağı ile ilgili olarak bir açıklama getirmemiştir. Bu sebeple temel ölçütün işlerlik kazanabilmesi için suçun işlendiği yerin belirlenmesi önem arz etmektedir.

Neticesi hareketle bitişik suç veya şekli suç olarak adlandırılan sırf hareket suçlarında suçun işlendiği yerin tespitinde bir zorlukla karşılaşılmaz. Zira bu suç tipleri, kanuni tanımdaki icrai veya ihmali hareketin gerçekleştirilmesi ile tamamlanır ve hareketin yanında neticenin gerçekleşmesi aranmaz⁴⁴². Bu suç tiplerinde, suçun işlendiği yer hareketin yapıldığı yerdir⁴⁴³.

Buna karşılık bazı suç tiplerinde, suçun kanuni tanımında yer alan hareketin yapılması suçun tamamlanması bakımından yeterli görülmemekte, hareketin yanında neticenin de gerçekleşmesi aranmaktadır⁴⁴⁴. İşte hareket ile neticenin yer, zaman veya nedensellik bağı bakımından birbirinden ayrılabilirdiği suçlara maddi veya neticeli suç denilmektedir⁴⁴⁵. Maddi suçlarda hareketten ayrılabilen neticenin zaman içinde devam etmeyip derhal sona ermesi halinde, maddi suçlar ani suç olarak adlandırılır⁴⁴⁶. Maddi suçlarda hareket ve netice aynı yerde, diğer bir ifade ile aynı mahkemenin yargı çevresinde gerçekleşirse, yer yönünden yetkili mahkemenin belirlenmesinde bir sorunla karşılaşılmaz. Bu durumda yetkili mahkeme hareket ve neticenin meydana geldiği yer mahkemesi olacaktır⁴⁴⁷. Ancak hareket ve neticenin gerçekleştiği yer konusunda bir farklılık söz konusu ise yani hareketin gerçekleştiği yargı çevresi ile neticenin gerçekleştiği yargı çevresi farklı ise bu durumda suçun nerde işlenmiş sayılacağı sorunu ile karşılaşılır. Hareketin yapıldığı yer ve neticenin meydana geldiği yer bakımından farklılık varsa, bu

⁴⁴² Artuk ve diğerleri, a.g.e., s.273; Koca ve Üzülmöz, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.119; Zafer, **Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m.1-75**, s.93.

⁴⁴³ Artuk ve diğerleri, a.g.e., s.274; Ancak istinaî durumlarda hareketin bir çok yargı çevresine yayılması halinde hareketin başladığı yer ile hareketin son bulunduğu yer suçun işlendiği yer olarak kabul edilecektir. Bkz. Centel ve Zafer, a.g.e., s.522.

⁴⁴⁴ Koca ve Üzülmöz, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.119.

⁴⁴⁵ Artuk ve diğerleri, a.g.e., s.274; Koca ve Üzülmöz, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.119; Veli Özer Özbek ve diğerleri, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 6. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015, s.239.

⁴⁴⁶ Dönmez, a.g.e., s.110; Önder, a.g.e., s.185; Özbek ve diğerleri, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.237; Zafer, **Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m.1-75**, s.92.

⁴⁴⁷ Centel ve Zafer, a.g.e., s.523; Yenidünya ve İçer, a.g.e., s.71.

suçlar mesafe suçu olarak adlandırılmaktadır⁴⁴⁸. Mesafe suçlarında hareket ve netice arasındaki yerel farklılık, hareket ve neticenin farklı siyasi sınırlar içerisinde gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkabileceği gibi hareket ve neticenin aynı ülkede farklı yargı çevrelerinde gerçekleşmesi halinde de ortaya çıkabilir⁴⁴⁹.

Hareket ve neticenin farklı ülkelerin siyasi sınırlarında gerçekleştiği mesafe suçlarında, suçun nerede işlenmiş sayılacağı konusunda 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda açık bir hüküm yoktu. Mesafe suçunun söz konusu olduğu durumlarda suçun nerede işlenmiş sayılacağı konusunda çeşitli teoriler ileri sürülmüştür. Bu teorilerden ilki (Hareket Teorisi) harekete üstünlük tanımış ve hareketin yapıldığı yerin suçun işlendiği yer olduğu belirtilmiş; ikincisi (Netice Teorisi) neticeye üstünlük tanımış ve neticenin gerçekleştiği yerin suçun işlendiği yer olduğunu ifade etmiş; üçüncüsü (İsabet ve Arada Tesir Teorisi) hareketin ilk ve doğrudan tesirinin meydana geldiği yeri suçun işlendiği yer olarak kabul etmiş; dördüncüsü (Karma Teori) hem hareketin yapıldığı yeri hem de neticenin gerçekleştiği yeri suçun işlendiği yer olarak kabul etmiştir⁴⁵⁰.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda 765 sayılı TCK'nın aksine ülkeler arası gerçekleşen mesafe suçları konusunda açık bir düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre *“Fiilin kısmen veya tamamen Türkiye'de işlenmesi veya neticenin Türkiye'de gerçekleşmesi halinde suç, Türkiye'de işlenmiş sayılır.”* (TCK m.8/1). Böylece ülkeler arasında gerçekleşen mesafe suçlarında karma teori benimsenerek hem hareketin hem de neticenin gerçekleştiği yer suçun işlendiği yer olarak kabul edilmiştir⁴⁵¹.

Ülke içerisinde gerçekleşen mesafe suçlarında suçun nerede işlenmiş sayılacağı konusunda Ceza Muhakemesi Kanunu'nda açık bir hüküm bulunmamaktadır. Öğretide bazı yazarlar ülke içerisinde gerçekleşen mesafe suçlarında da karma teorisinin kabul edilerek hem hareketin yapıldığı yerin hem de neticenin meydana geldiği yerin suçun

⁴⁴⁸ Zafer, **Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m.1-75**, s.625; Özbek ve diğerleri, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 149; Artuk ve diğerleri, a.g.e., s.1030.

⁴⁴⁹ Zafer, **Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m.1-75**, s.625; Özbek ve diğerleri, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.150.

⁴⁵⁰ Bu teorilerin gerekçeleri ve bu teorilere getirilen eleştiriler için bkz. Sulhi Dönmezer, **Genel Ceza Hukuku Dersleri**, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, 2003, s.70-71; Ayhan Önder, **Ceza Hukuku Dersleri**, İstanbul; Filiz Kitabevi, 1992, s.95-96; Artuk ve diğerleri, a.g.e., s.1031-1039; Özbek ve diğerleri, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.150-151.

⁴⁵¹ Artuk ve diğerleri, a.g.e., s.1035; Özbek ve diğerleri, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.151.

işlendiği yer olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir⁴⁵². Bu görüşteki yazarlar ülke dışına gerçekleşen mesafe suçları ile ülke içi mesafe suçlarında, farklı ölçütlerin kabul edilmesinin kendi içinde çelişki yaratabileceğini bu nedenle bu gibi istisnai durumlarda hem hareketin yapıldığı yer mahkemesini hem de neticenin meydana geldiği yer mahkemesini yetkili kabul etmenin kolaylık sağlayacağını ve gerektiğinde bu mahkemelerin kendi aralarında anlaşarak bir yeri yetkilendirebileceklerini ifade etmektedirler⁴⁵³. Diğer bir görüşe göre ise hem hareketin hem de neticenin gerçekleştiği yer mahkemelerine aynı anda yetki vermenin isabetli olmayacağı, suçun tamamlanma anı neticenin gerçekleştiği an olarak kabul edileceğinden, neticenin gerçekleştiği yer mahkemesinin yetkili olması gerektiği ifade edilmiştir⁴⁵⁴. Başka bir görüşe göre ise hareketin esas alınması gerektiğini zira failin suçu hareketi gerçekleştirdiği yerde işlemiş sayılacağını savunmaktadırlar⁴⁵⁵. Bu görüşteki yazarlar hareketin yapıldığı yer mahkemesinin yanında neticenin de gerçekleştiği yer mahkemesine yetki vermenin kanunun kabul ettiği tek yer mahkemesine yetki verme sistemine aykırı olacağını belirtmişlerdir⁴⁵⁶.

Yargıtay'da ülkeler arası mesafe suçu özelliği gösteren dolandırıcılık suçu ile ilgili bir kararında, suçun işlendiği yerin belirlenmesi bakımından neticenin gerçekleştiği yeri esas alan görüşü dikkate almıştır⁴⁵⁷.

⁴⁵² Centel ve Zafer, a.g.e., s.523; Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.251; Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.247-248; Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s.208; Erem böyle durumlarda her iki yer mahkemesinin yetkili sayılmasının sakıncalı bir durum yaratmayacağını kaldı ki mahkemeler arasında yetki uyuşmazlığı çıktığında bu uyuşmazlığın nasıl çözüleceğine dair kanunda usul ve esasların belirtildiğini ifade etmiştir. Bkz. Faruk Erem, **Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (Şerh)**, Ankara: Dayınlarlı Hukuk Yayınları, 1996, s.26; Tosun, bu durumda seçilmiş yetkinin bulunması gerektiğini, muhakemenin en ucuz, kolay ve iyi bir biçimde nerede yapılacağı konusunda bir değerlendirme yapıldıktan sonra, bazen hareketin bazen de neticenin gerçekleştiği yer mahkemesine yetki vermenin daha uygun olacağını ifade etmiştir. Bkz. Tosun, **Türk Suç Muhakeme Hukuku Dersleri Cilt I**, s.499.

⁴⁵³ Centel ve Zafer, a.g.e., s.523.

⁴⁵⁴ Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.65; Yurtcan neticenin esas alınarak yetkinin belirlenmesi gerektiğini, zira suç olarak adlandırılan fiillerin, neticenin gerçekleşmesi işe suç vasfını kazandığını belirtmiştir. Bkz. Yurtcan, **Ceza Yargılama Hukuku**, s.110.

⁴⁵⁵ Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.258-259; Kunter ve diğerleri, a.g.e., s.581; Soyaslan, hareketin yapıldığı yerde kamu düzeninin bozulduğunu, ayrıca tanıkların, keşif tutanakların veya diğer delillerin hareketin yapıldığı yerde bulunduğunu, bu sebeplerle hareketin gerçekleştirildiği yerde suçun işlenmiş sayılması gerektiğini belirtmiştir. Bkz. Soyaslan, a.g.e., s.214; Donay, kanunda her ne kadar “suçun işlendiği yer”den söz edilmişse de, burada suçun gerçekleştirildiği yerin değil, gerçekleşmeyi sağlayan son icrai hareketin yerin dikkate alınmasını gerektiğini savunmuştur. Donay, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, s.22.

⁴⁵⁶ Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.258-259; Kunter ve diğerleri, a.g.e., s.581.

⁴⁵⁷ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.251; “(...) Sanıkların eylemlerinin, Almanya'daki banka şubelerini telefonla arayarak kendilerini hesap sahibi olarak tanıtp bu ülkede yaşayan Türk vatandaşlarının banka

Kanaatimizce, ülke içi mesafe suçlarında hareketin yapıldığı yer mahkemesinin mi yoksa neticenin gerçekleştiği yer mahkemesinin mi yetkilendirileceği konusunda Ceza Muhakemesi Kanunu'nda açık bir düzenlemeye yer verilerek, hareketin yapıldığı yer veya neticenin gerçekleştiği yer mahkemelerinden birinin yetkilendirilmesi gerekir. Zira hem hareketin yapıldığı yer mahkemesine hem de neticenin gerçekleştiği yer mahkemesinin yetkili olduğunu kabul etmek, kanunun her seferinde tek bir mahkemenin yetkili olmasını öngördüğü sistemle bağdaşmaz. Ayrıca bu suç tiplerinde her iki yer mahkemesinin yetkili olduğunu kabul etmek, uygulamada da sorun çıkarabilecektir. Öğretide her ne kadar mahkemelerin kendi aralarında anlaşmak suretiyle bir yeri yetkilendirebilecekleri ileri sürülmüşse de mahkemelerin bu konuda kendi aralarında uzlaşamayıp, kendilerini yetkili veya yetkisiz görmeleri halinde ortak yüksek görevli mahkemenin hangi yer mahkemesi yetkilendireceği sorunu ortaya çıkacaktır. Zira, böyle bir durumun varlığı halinde, her iki yer mahkemesi de yetkili olarak kabul edilirse ise ortak yüksek görevli mahkeme, bu mahkemelerden hangisinin yetkisiz olduğuna dair karar veremeyecektir⁴⁵⁸.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda suçun teşebbüs aşamasında kalması halinde veya suçun tamamlanmış olmasına rağmen özellik arz ettiği bazı durumlarda yer bakımından yetkili mahkeme neresi olacağı ayrıca düzenlenmiştir⁴⁵⁹. Nitekim CMK m. 12/2'ye göre teşebbüs aşamasında kalan suçlarda son icra hareketinin yapıldığı, kesintisiz (mütemadi)

hesaplarından, görevlileri yanıltarak Türkiye'de bulunan banka şubelerine havale yapılmasını sağlamak suretiyle dolandırıcılık yapmak şeklinde belirlenmesi karşısında, dolandırıcılık suçunda suç yerinin haksız menfaatin sağlandığı yer olmasından dolayı, haksız menfaatin konusu olan paraların Denizli'deki banka şubelerinden çekilmiş olması sebebiyle suç yerinin Türkiye olarak kabulü gerekeceği, kaldı ki mağdurun banka şubeleri olarak kabulü halinde bile suç yerinin değişmeyeceği, bu sebeple 765 Sayılı Kanunun 5/2. maddesinin uygulanma imkanı bulunmadığı cihetle, yargılamaya devam edilerek sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesinde isabet görülmediğinden bahisle 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 309. maddesi uyarınca anılan kararın bozulması Yüksek Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü ifadeli 01.05.2006 gün ve 18379 sayılı yazılı emirlerine atfen Yargıtay C.Başsavcılığı'nın 22.05.2006 gün ve YE. 200695044 sayılı ihbarnamesiyle daireye ihbar ve dava evrakı tevdi kılınmakla incelenip gereği görüldü:

Sanıklara yüklenen dolandırıcılık suçunun İcra hareketlerinin Türkiye'de yapılması ve yurt dışında bulunan banka görevlilerinin yanıltılarak Türkiye'deki banka şubelerine havale yapılmasının sağlanması, dolandırıcılık suçunun; haksız çıkarın Türkiye'de elde edilmesiyle tamamlanması karşısında yargılamaya devam olunarak sonucuna göre karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde, suçtan zarar görenlerin yabancı banka olup suç yerinin yabancı ülke olduğunun kabulü gerektiğinden bahisle şikâyet yokluğu nedeniyle davanın durmasına karar verilmesi (...)” **Yar. 11. CD, 13.07.2006, E.2006/4044, K.2006/6680, <http://www.kanunum.com> (1.04.2017).**

⁴⁵⁸ Murat Aydın, “Ceza Muhakemesinde Yetki ve Görev Meselesinde Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler”, s.34.

⁴⁵⁹ Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.248.

suçlarda kesintinin gerçekleştiği, zincirleme suçlarda son suçun işlendiği yer mahkemesi yetkili olacaktır.

Mütemadi suç olarak da adlandırılan kesintisiz suç, süreklilik arzeden, devam eden suçtur⁴⁶⁰. Türk öğretisinde, kesintisiz suçlarda süreklilik arzeden unsurun hareket mi yoksa netice mi olduğu konusunda görüş birliği yoktur. Bazı yazarlara göre kesintisiz suçlarda devam eden unsur hareket iken⁴⁶¹ bazı yazarlara göre ise devam eden unsur hareket değil neticedir⁴⁶². Kesintisiz suçlardan söz edebilmek için netice/hareketin devam etmesi yeterli değildir; ayrıca failin iradi olarak fiile son verme iktidarının da bulunması gerekir⁴⁶³. Kesintisiz suç özeliği gösteren suçlara, kişiyi hürriyetten yoksun bırakma suçu (TCK m. 109), uyuşturma madde bulundurma suçu (TCK m.191/1), suç işlemek amacıyla örgüt kurma ve yönetme (TCK m.220/1), suç işlemek amacıyla kurulmuş örgüte üye olma (TCK m.220/2) suçları örnek olarak gösterilebilir⁴⁶⁴.

Bir suçun kesintisiz suç olmasının en önemli sonuçlarından biri de bu suçlarda yer yönünden yetkili mahkemenin belirlenmesinde ortaya çıkmaktadır. CMK'da da kesintisiz suç özeliği gösteren suçlarda, suçun işlendiği yerin kesintinin gerçekleştiği yer olduğu kabul edilerek, kesintinin gerçekleştiği yer mahkemesi yetkili kılınmıştır. Bu bakımdan kesintisiz suçlarda, yetkili mahkeme belirlenirken kesintinin gerçekleşme zamanı ve gerçekleştiği yerin tespiti önem arzetmektedir. Öğretide, kesintisiz suçlarda kesintinin ne zaman gerçekleştiği hususunda çeşitli ihtimallerden söz edilmiştir⁴⁶⁵:

1. Failin söz konusu suçtan dolayı kesin olarak mahkum edilmişse, kesintinin gerçekleştiği ifade edilmiştir. Mahkumiyetten sonra failin hareket veya neticeyi sürdürmesi durumunda artık yeni bir suçtan söz edilir.

⁴⁶⁰ Koca ve Üzülmöz, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.114.

⁴⁶¹ Özgenç, a.g.e., s.173-174; Koca ve Üzülmöz, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.113-114; Artuk ve diğerleri, a.g.e., s.269.

⁴⁶² Dönmezer, a.g.e., s.110; Önder, a.g.e., s.185; Hakeri, a.g.e., s.168, Özbek ve diğerleri, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.237; Timur Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 11. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016, s.241-242.

⁴⁶³ Artuk ve diğerleri, a.g.e., s.271.

⁴⁶⁴ Önder Tozman, **Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma Suçu**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2015, s.123; Artuk ve diğerleri, a.g.e., s.269; Koca ve Üzülmöz, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 115.

⁴⁶⁵ Demirbaş, a.g.e., s.243; Tozman, a.g.e., s.124.

2. Faile karşı sözkonusu suçtan dolayı dava açılmışsa, kesintinin gerçekleştiği belirtilmiştir.
3. Failin yakalanma, tutuklanma gibi bir nedenle özgürlüğünden yoksun bırakılması veya fiille ilgili bir hukuki işlemin yapılması halinde de kesintinin gerçekleştiği kabul edilmiştir.

Kesintisiz suçlarda yetkili mahkemenin belirlenmesinde yukarıda bahsedilen kriterlerden ilk ikisine başvurulamaz. Zira, kesinleşmiş mahkumiyet halinde ve davanın açılmış olması durumunda uyuşmazlık zaten mahkemenin önündedir. Bu bağlamda, bu suçlarda yetkili mahkeme yakalanma yeri, tutuklanma yeri veya suça ilişkin ilk hukuki işlemin yapıldığı yer olacaktır.

İştirak halinde işlenen suçlarda ise, suç ortaklarının hareketlerini farklı yargı çevrelerinde gerçekleştirmiş olmaları halinde suçun nerede işlenmiş sayılacağı konusunda öğretide farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre iştirak halinde asıl sorumluluk faille ait olup, bağlılık kuralı gereğince diğer suç ortakları (şerikler) sorumluluklarını asıl failin işlemiş olduğu fiilden almaktadır. Bu nedenle suç ortakları hareketlerini farklı yargı çevrelerinde gerçekleştirmiş durumda asıl failin fiilini işlediği yer, suçun işlediği yer olarak kabul etmek gerektiği ifade edilmiştir⁴⁶⁶. Kanaatimizce yerinde olan diğer bir görüşe ise bu durumda objektif dar bağlantının düzenlenmiş olduğu CMK m.8 'in göz önünde tutulması gerektiği, zira iştirak halinde işlenen suçlarda bağlantının varsayılabilmesi için her bir suç ortağının fiilinin birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmesi gerektiği belirtilerek, iştirak halinde işlenen suçlarda her bir suç ortağının suça katkı niteliğini taşıyan hareketi diğer suç ortaklarından bağımsız olarak, nerede gerçekleştirilmişse suçun orada işlenmiş sayılması gerektiği ifade edilmiştir⁴⁶⁷.

Öte yandan, özel yetkili yetkili ağır ceza mahkemelerinin 6526 sayılı kanunla kaldırılmasından sonra, ağır ceza mahkemelerinin görev alanına eklenen suçlar bakımından da yer yönünden yetkili mahkemenin neresi olacağı konusunda 5235 sayılı Kanun'un 15. maddesinin son fıkrasında özel bir düzenlemeye yer verilerek, Türk Ceza Kanunu'nun ikinci kitap dördüncü kısmının dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci bölümlerinde

⁴⁶⁶ Centel ve Zafer, a.g.e., s.524.

⁴⁶⁷ Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s.208.

tanımlanan suçlar (318 inci, 319 uncu, 324 üncü, 325 inci ve 332 nci maddeler hariç) ile 3713 sayılı Kanun'un kapsamına giren suçlar sebebiyle açılan davaların, suçun işlendiği yerin bağlı olduğu ilin adıyla anılan ağır ceza mahkemesinde görüleceği öngörülmüştür.

3.4.1.2. Yedek Ölçütler

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 13. maddesinde, suçun işlendiği yerin bilinmemesi nedeniyle temel ölçüte göre yetkili mahkemenin belirlenememesi durumunda hangi yer mahkemesinin yetkili olduğu hususunda yedek ölçütler öngörülmüştür⁴⁶⁸. Kanunda "özel yetki" başlığı altında düzenlenen bu ölçütler bakımından basamaklı bir sistem benimsenmiştir⁴⁶⁹. Nitekim bu maddenin hükümet tasarısındaki gerekçesine göre⁴⁷⁰:

Maddede delil elde etme ölçütünden yola çıkılarak, delillerin en iyi toplanabileceği yer olan suçun işlendiği yerin belli olmaması ya da saptanamaması durumunda, suç delillerinin en iyi toplanabileceği yer olarak ona en yakın yer mahkemesi yetkili sayılmıştır. Böylece basamaklı bir yetki sistemi kurularak tek bir yer mahkemesinin yetkili olması ve çekişmelerin önlenmesi istenilmiştir.

Bu bağlamda temel ölçüte göre yetkili mahkemenin belirlenemediği durumlarda kanunda belirtilen sıraya uyulmak suretiyle, yedek ölçütlere göre yetkili mahkeme belirlenecektir. Buna göre;

- Suçun işlendiği yer belli değilse, şüpheli ya da sanığın yakalandığı yer mahkemesi yetkili olacaktır (CMK m. 13/1). Yakalanma yeri ile kastedilen kişinin özgürlüğünün ilk kısıtlandığı yerdir. Şüphelinin yakalandıktan sonra kaçması durumu, bu ölçüte göre belirlenen yetkili yeri değiştirmez⁴⁷¹. Öğretide,

⁴⁶⁸ **CMK m.13**'teki düzenlemenin içeriği **1412 sayılı CMUK**'un "Hususi Yetki" başlıklı 9. maddesinde "Suçun işlendiği yer belli değilse maznunun yakalandığı yer ve yakalanmamışsa ikametgahı mahkemesi salahiyetlidir.

Maznun Türkiye'de ikamet etmiyorsa salahiyet, maznunun Türkiye'de en son sakin olduğu yer mahkemesinindir.

İşe bakacak mahkemenin bu suretle dahi tayini mümkün olmazsa muhakeme usulüne ait ilk muamelenin yapıldığı yer mahkemesi salahiyetlidir." şeklinde düzenlenmiştir.

⁴⁶⁹ Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.615.

⁴⁷⁰ Şahin, **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, s.111.

⁴⁷¹ Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.65; Yenisey ve Nuhoglu, düzenlemede "tutuklanma yeri" ibaresine de kanunda yer verilmesi gerektiğini, zira yakalamada olduğu gibi tutuklamada da kişinin hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğurduğunu ancak yakalama ile tutuklama ayrı şeyler olduğundan kanunda ayrı ayrı gösterilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bkz. Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.260.

düzenlemede “sanığın yakalandığı yer” ibaresine yer verilmesinin doğru olmadığı, zira kişinin sanık olabilmesi için yetkili mahkemenin belirlenmiş ve bu mahkemede kamu davasının açılmış olması gerektiği ifade edilmiştir⁴⁷². 2001 Tasarısında özel yetkinin düzenlendiği 14. maddede sadece “sanığın yakalandığı yer” ibaresine yer verilmişti. Ancak bakanlık komisyonunda yapılan çalışmalarda sanığın yanı sıra “şüpheli veya” kelimesi eklenmiş ve böylece bu yedek yetkiye ilişkin kuralların soruşturma evresinde de uygulanabilir kılınması sağlanmıştır⁴⁷³.

- Eğer şüpheli veya sanık yakalanmamışsa, yerleşim yeri mahkemesi yetkili olacaktır (CMK m. 13/1). Mülga CMUK m.9/2 düzenlemesinde yer alan ikametgâh terimi yerleşim yeri olarak değiştirilmiştir. Yerleşim yeri ikametgâhı da içine alan daha geniş bir anlama sahiptir. “Yerleşim yeri” kavramından ne anlaşılması gerektiği ise Türk Medeni Kanunu’na göre belirlenecektir. Kanunda, yerleşim yeri bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yer olarak tanımlanmıştır (MK. m.19/1). Bir kimsenin aynı zamanda birden çok yerleşim yeri olamaz (MK. m.19/2). Önceki yerleşim yeri belli olmayan veya yabancı ülkedeki yerleşim yerini bıraktığı hâlde Türkiye’de henüz bir yerleşim yeri edinmemiş olan kimsenin hâlen oturduğu yer, yerleşim yeri sayılır (MK m. 20/2). Yargılama sırasında yerleşim yerinin sonradan değişmesi, yetkiye etki etmez⁴⁷⁴.
- Şüpheli veya sanığın Türkiye’de yerleşim yeri yoksa bu takdirde Türkiye’de en son adresinin bulunduğu yer mahkemesi yetkili olacaktır (CMK m.13/2). Kanun koyucu’nun düzenlemede en son adresin bulunduğu yer mahkemesini esas alması, sanığın Türkiye’de oturduğu adresleri değiştirme ihtimaline karşı uygulamada kolaylık sağlayacaktır⁴⁷⁵. Şüpheli veya sanığın Türkiye’deki en son adresi, kolluk aracılığıyla, nüfus müdürlüğüne, muhtarlığa, çalıştığı iş yerine, il

⁴⁷² Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.65.

⁴⁷³ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.252; Nitekim söz konusu maddeye ilişkin Adalet Komisyonu raporuna göre: “Tasarının 14. maddesinin ilk fıkrasına, “şüpheli veya” ifadesi eklenmiştir. Böylece bu maddede düzenlenen özel yetki, soruşturma evresinde de uygulanabilir hale getirilmiştir. Ayrıca, bilindiği üzere, Cumhuriyet savcılarının yer yönünden yetkisini düzenleyen bir hüküm bulunmadığından, bunların yer yönünden yetkisi de mahkemelerin yer yönünden yetkisini düzenleyen kurallara göre belirlenmektedir. Bu nedenle, hangi yer Cumhuriyet savcılığının soruşturmada yetkili olacağını belirleyebilmek bakımından böyle bir ilave gerekli görülmüştür.” Bkz. Şahin, **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, s.111.

⁴⁷⁴ Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.261.

⁴⁷⁵ Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.92.

veya ilçe seçim kurullarına yapılan başvuru ve işlemler esas alınarak tespit edilebilir⁴⁷⁶.

- Yukarıda belirtilen yedek ölçütlere göre yetkili mahkemenin belirlenmesi olanağı yoksa suç teşkil eden olay ile ilgili olarak, ilk usul işleminin yapıldığı yer mahkemesi yetkili olacaktır (CMK m.13/3). Madde gerekçesinde, yer yönünden yetki kurallarının soruşturma evresi bakımından da geçerli olması nedeniyle, muhakemenin tüm evrelerini kapsayacak şekilde “ilk usul işlemi” ifadesine yer verildiği açıklanmıştır. Burada yargılama işleminden kasıt, mutlaka yargı organının yapmış olduğu bir işlem değildir. Usul kanunundaki herhangi bir işlemin yapılması yeterlidir⁴⁷⁷. Bu çerçevede eğer yetkili mahkemenin temel ölçüte ve diğer yedek ölçüte göre tespit edilemiyorsa, ihbarın yapıldığı⁴⁷⁸ veya şikâyet dilekçesinin verildiği yer mahkemesi veya şüphelini ifadesinin alındığı yer mahkemesi⁴⁷⁹ veya arama, yakalama işleminin yapıldığı⁴⁸⁰ yer mahkemesi yetkili olacaktır.

3.4.2. Türkiye’de İşlenen Suçlarda İstisnalar

Ceza Muhakemesi Kanunu’nda temel yetki kuralları ve yedek yetki kuralları belirtildikten sonra, ayrıca istisnai yetki kurallarına yer verilmiştir. Bu durumlarda, temel ve yedek yetki kurallarından sapılarak, aynı anda birden fazla yer mahkemesini yetkili hale getiren kurallar öngörülmüştür⁴⁸¹.

3.4.2.1. Basın Yoluyla İşlenen Suçlarda İstisna

Suç, ülkede yayımlanan bir basılı eserle işlenmişse yetki, eserin yayım merkezi olan yer mahkemesine aittir. Ancak, aynı eserin birden çok yerde basılması durumunda suç, eserin yayım merkezi dışındaki baskısında meydana gelmişse, bu suç için eserin

⁴⁷⁶ Parlar ve Hatipoğlu, a.g.e., s.103.

⁴⁷⁷ Donay, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, s.24.

⁴⁷⁸ Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.92.

⁴⁷⁹ Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.261.

⁴⁸⁰ Donay, **Güncelleştirilmiş Ceza Yargılaması Hukuku**, s.55.

⁴⁸¹ Centel ve Zafer, a.g.e., s.524.

basıldığı yer mahkemesi de yetkilidir (CMK m.12/3)⁴⁸². Görüldüğü üzere suçun eserin yayın merkezi dışındaki bakısında işlenmesi halinde kanunda eserin yayım merkezinin⁴⁸³ yanında eserin basıldığı yer mahkemesi de yetkili kılınmış ve mahkemeler bakımından seçimlik yetki öngörülmüştür.

Söz konusu maddeye ilişkin olarak hükümet tasarısındaki gerekçede şu ifadelere yer verilmiştir⁴⁸⁴.

Uygulamada eserin birden çok yerde basıldığı ve bu baskılarda da içerik farklılığı olduğu, bazı durumlarda ise, yayın merkezindeki basıda suç unsuru bulunmayan bir basılı eserin, başka yerdeki basısında suç unsuru taşıdığı görülmektedir. Bu itibarla, basın davalarının en kısa sürede sonuçlandırılmasını sağlamak üzere yetkili mahkemenin, içeriği suç oluşturan eserin basıldığı yerdeki mahkeme olması kabul edilmiştir.

Düzenlemede yer alan “basılı eser” kavramından ne anlaşılması gerektiği 5187 sayılı Basın Kanunu’nun “Tanımlar” başlıklı 2. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre basılı eser “yayınlanmak üzere her türlü basım araçları ile basılan veya diğer araçlarla çoğaltılan yazı, resim ve benzeri eserler ile haber ajansı yayınlarını” ifade etmektedir (Basın Kanunu m.2/1-a). Ayrıca kanunda süreli yayının tanımına ve süreli yayın çeşitlerine yer verilmiştir. Kanuna göre süreli yayın, belli aralıklarla yayımlanan gazete, dergi gibi basılmış eserler ile haber ajansları yayınlarını ifade etmektedir (Basın Kanunu m.2/1-a). Hükme bağlanan süreli yayın tanımına günlük, haftalık veya başka bir süre ile yayımlanan gazeteler; haftalık, aylık veya daha fazla süreli dergiler örnek gösterilebilir⁴⁸⁵. İşte, suç ülkede yayımlanan gazete veya dergi gibi basılı eserlerle işlenmişse, yukarıda ifade edilen yetki kuralına göre yetkili mahkeme belirlenecektir.

⁴⁸² Söz konusu düzenlemenin içeriği **1412 S. CMUK m.8/3**’te “Suç, dahilinde intişar eden bir matbua münderecatından ileri gelmişse salahiyyet matbuanın neşir merkezi olan yer mahkemesine aittir. (Ek cümle: 11/5/1988 - 3445/15. Md.) Ancak, aynı mevkutenin birden çok yerde basılması halinde, suç, mevkutenin neşir merkezi dışındaki baskısında meydana gelmişse, bu suç için mevkutenin basıldığı yer mahkemesi de yetkilidir.” şeklinde hüküm altına alınmıştı.

⁴⁸³ Yurtcan, 5187 sayılı Basın Kanunu’nda “yayım merkezi” kavramında yer verilmediğini, bu kavram yerine “yönetim yeri” kavramında yer verildiğini, bu nedenle Ceza Muhakemesi Kanunu’nda söz konusu maddede “yayım merkezi” kavramına yerine “yönetim yeri” kavramına yer verilerek kanunlar arasında terim birliğinin korunması gerektiğini ifade etmiştir. Bkz. Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.86-87; Aynı eleştiri için bkz. Donay, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, s.22.

⁴⁸⁴ Şahin, **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, s.112.

⁴⁸⁵ Basılmış eser türleri konusunda bkz. Kayıhan İçel ve Yener Ünver, **Kitle Haberleşme Hukuku, Basın Radyo Televizyon Sinema Radyo İnternet**, Yenilenmiş 7. Baskı İstanbul: Beta Yayın Basım, 2007, 125-127.

3.4.2.2. Şikâyeteye Bağlı Hakaret Suçlarında İstisna

Basın yoluyla işlenen hakaret suçu bakımından kanunda yine seçimlik yetki öngörülmüş ve genel yetki kurallarına istisna getirilmiştir⁴⁸⁶. Buna göre, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyeteye bağlı olan hakaret suçunda eser, mağdurun yerleşim yerinde veya oturduğu yerde dağıtılmışsa, o yer mahkemesi de yetkilidir. Mağdur, suçun işlendiği yer dışında tutuklu veya hükümlü bulunuyorsa, o yer mahkemesi de yetkilidir (CMK m.12/4). Kanunda böyle bir hükme yer verilmesindeki “*asıl düşünce, mağdurun şeref ve haysiyeti nerede kırılmışsa orada tamir edilmelidir esasına dayanmaktadır*”⁴⁸⁷. Ayrıca bu yetki kuralının usul ekonomisine hizmet edeceği, zira mağdurun yayın merkezine gelmek zorunda bırakılmayarak davanın takibi bakımından mağdura kolaylık sağlayacağı ifade edilmiştir⁴⁸⁸. Nitekim söz konusu maddeye ilişkin hükümet tasarısının gerekçesi şu şekildedir⁴⁸⁹:

Maddenin dördüncü fıkrasında, basılı eser ile yayın merkezinin dışında ikamet eden bir kimseye karşı kovuşturulması şikâyeteye bağlı hakaret fiilleri işlendiğinde ve eser o kimsenin yerleşim yerinde veya oturduğu yerde dağıtılmışsa, o yer mahkemesinin de yetkili olması hakkaniyete uygun sayılmıştır. Zira saldırılan kimsenin basılı eserin yayın merkezi olan yer mahkemesine gidip davasını takip etmesi kendisi için büyük bir yük oluşturacaktır.

Hakaret suçunun basın yoluyla işlenmesi halinde CMK m.12/4 hükmüne göre eserin yayım merkezi olan yer mahkemesinin yanında mağdurun yerleşim yeri veya oturduğu yer mahkemesinin de yetkili olabilmesi için iki koşulun birlikte bulunması gerekir. Bu koşullardan ilki işlenen hakaret suçunun soruşturulması ve kovuşturulmasının şikâyeteye bağlı olması gerektiğidir. İkincisi, eserin mağdurun yerleşim yerinde veya oturduğu yerde dağıtılmış olması gerekir⁴⁹⁰. Bu bağlamda soruşturulması ve kovuşturulması re’sen yapılan bir hakaret suçunun (kamu görevlisine karşı görevinden dolayı işlenen hakaret suçlarında, TCK m.125/3-a), basın yoluyla işlenmesi halinde eser

⁴⁸⁶ Tosun, **Türk Suç Muhakeme Hukuku Dersleri Cilt I**, s.500.

⁴⁸⁷ Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.614.

⁴⁸⁸ Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.614; Tosun, **Türk Suç Muhakeme Hukuku Dersleri Cilt I**, s.500.

⁴⁸⁹ Şahin, **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, s.108.

⁴⁹⁰ Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.90; Eserin dağıtılmasından kasıt, abonelere gönderme, satışa sunma, ücretsiz dağıtmadır. Bkz. Erem, **Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (Şerh)**, s.27; Mağdurun yerleşim yerinde veya oturduğu yerde tek bir abone bulunması durumunda da eserin orada dağıtıldığından söz edilir. Bkz. Tosun, **Türk Suç Muhakeme Hukuku Dersleri Cilt I**, s.500; Birkaç kişinin şahsen bir yerde abone olması, hatta satılmamış olsa bile o yerde kitab veya gazetenin satışa arz edilmesi durumunda eserin dağıtımından söz edilir. Bkz. Tahir Taner, a.g.e., s.73.

mağdurun yerleşim yerinde veya oturduğu yerde dağıtılmışsa, CMK m.12/4 uyarınca mağdurun yerleşim yeri veya oturduğu yer mahkemesi de yetkili olamayacaktır. Bu durumda yetkili mahkeme CMK m.12/3 uyarınca belirlenecektir. Öğretide her ne kadar TCK m.131 hükmü uyarınca, hakaret şikâyetine bağlı bir suç olduğu, dolayısıyla, düzenlemede yer alan “soruşturulması ve kovuşturulması şikâyetine bağlı olan” ibaresine yer verilmesinin gereksiz olduğu ifade edilmiş⁴⁹¹ olsa da kanaatimizce kamu görevlisine karşı görevinden dolayı işlenen hakaret suçunun takibi şikâyet şartına bağlanmadığı için, düzenlemede bu ibareye yer verilmesi gereksiz değildir.

Öte yandan CMK m.12/4’te, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyetine bağlı olan hakaret suçunda özel bir düzenlemeye daha yer verilmiştir. Buna göre basın aracılığıyla işlenen hakaret suçunun mağduru, tutuklu ve hükümlü ise o yer mahkemesi de yetkili kılınmıştır.

Söz konusu düzenleme, kanun tasarısındaki karşılığı olan 13/6. maddesinde⁴⁹² “**Kişi**, suçun işlendiği yer dışında tutuklu bulunuyorsa, o yer mahkemesi de yetkilidir” şeklinde kaleme alınmıştı. Tasarıda bu şekilde yer alan 13/6 maddesi hükmünün gerekçesi ise şu şekilde ifade edilmiştir⁴⁹³:

Maddenin son fıkrası önemli bir yenilik getirmektedir: Karşılaştırmalı ceza yargılama usulü yönünden temel ilke sanığın mutlaka, hükmü verecek mahkemede ifadesinin alınması, belirli istisnalar dışında duruşmalarda hazır bulunması ve savunmasını yapmasıdır. Ülkemizde belirli güvenlik nedenleri ile bazı sanıklar, yargılamayı yapan mahkemeden çok uzaktaki tutukevlerinde bulunduklarından ifade ve savunmaları yerel mahkeme tarafından istinabe suretiyle alınıp asıl, yani suçun işlendiği yer mahkemelerine gönderilmekte ve bunlar da göz önüne alınarak hüküm verilmektedir. Oysa Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin değişik kararlarında bu uygulama adil yargılama ilkelerine aykırı görülmüştür. İşte bu nedenlerle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararları doğrultusunda, esas hakkındaki hükmü veren mahkemenin sanığı şahsen dinleyebilmesi amacıyla ikili yetki kabul edilmiştir.

Hükmün gerekçesinden de anlaşılacağı üzere, tasarıda böyle bir düzenlemeye yer verilmesindeki asıl amacın, tutuklu ya da hükümlü bulunan sanığın yargılandığı mahkemeye getirilmeyerek veya yargılandığı mahkemeye gelmesinin engellenmesi

⁴⁹¹ Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.614.

⁴⁹² Şahin, **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, s.109.

⁴⁹³ Şahin, **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, s.109.

nedeniyle istinabe suretiyle ifadesinin alınması gibi adil yargılanma hakkı bakımından sıkıntılı durumlar yaratan uygulamaların önüne geçmek olduğu ifade edilmiştir⁴⁹⁴.

Tasarıda yukarıda belirtilen şekilde ifade edilen hüküm, CMK m. 12/4 hükmünün ikinci cümlesinde “**Mağdur**, suçun işlendiği yer dışında tutuklu veya hükümlü bulunuyorsa, o yer mahkemesi de yetkilidir.” şeklinde kaleme alınmıştır. Komisyonun 12. madde için yazdığı gerekçe ise şöyledir:

Tasarının 13 üncü maddesinin ikinci ve dördüncü fıkraları, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile uyum sağlanması için kısmen değiştirilmiş; örneğin “saldırılan kimse “ yerine “mağdur” kavramı tercih edilmiştir. Keza, ilişkisi dolayısıyla, tasarıdaki son fıkra dördüncü fıkra ile birleştirilmiş ve 12 inci madde olarak kabul edilmiştir.

Görüldüğü üzere tasarıda “sanık” açısından öngörülen düzenleme, Ceza Muhakemesi Kanunda “mağdur” bakımından kaleme alınmıştır. Ayrıca bu yetki kuralı bütün suçlar bakımından değil, sadece soruşturulması ve kovuşturulması şikâyeteye bağlı hakaret suçları ile sınırlı tutulmuştur⁴⁹⁵.

Öğretide, Ceza Muhakemesi Kanunu’nda mağdur açısından öngörülen mevcut düzenlemenin, tasarıda karşılığı olan 13/6 maddesinin gerekçesinde öngörülen amacı tam olarak karşılayamadığı sebebiyle haklı olarak eleştirilmiş, ayrıca CMK m. 12/4’ün birinci cümlesinde yer alan hüküm karşısında, ikinci cümlede yer alan hükmün gereksiz olduğu ifade edilmiştir. Zira fıkranın birinci cümlesinde, hakaret suçunun işlendiği basılı eserin mağdurun oturduğu yerde dağıtılmış olması halinde o yer mahkemesinin de yetkili olacağını öngörüldüğünden ve bir yerde tutuklu ya da hükümlü olan kişi o yerde oturur kabul edileceğinden, ikinci cümle, gereksiz bir tekrardan öteye gitmemektedir⁴⁹⁶. Diğer taraftan kanunda mağduru korumaya yönelik böyle bir düzenlemeye yer verildiğini, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyeteye bağlı olan hakaret suçunun basın yoluyla işlenmesinde mağdurun, basılı eserin yayım merkezi veya yerleşim yeri ya da oturduğu yer dışında tutuklu olarak soruşturulması veya kovuşturulması halinde ya da mağdurun işlediği bir suçtan dolayı belirtilen yerler dışında hükümlü bulunması durumunda, tutuklu veya

⁴⁹⁴ Metin Feyzioğlu, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, **TBB**, S.62, (2006), 27-61, s.47.

⁴⁹⁵ Şahin, **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, s.109.

⁴⁹⁶ Feyzioğlu, a.g.e., s.47-48.

hükümlü bulunduğu yer mahkemesinin de yetkili olacağı ifade edilmiştir⁴⁹⁷. Böylece basılı eser yoluyla işlenen hakaret suçlarında mağdurun, basılı eserin yayın merkezi olan yer mahkemesine gidip davasını takip etmesinin kendisi için büyük bir yük oluşturacağı düşüncesiyle 12/4. maddesinin birinci cümlesinde istisnai yetki kuralına yer verildiği, mağdurun suçun işlendiği yer dışında tutuklu veya hükümlü bulunması durumunda bu yer mahkemelerinin de yetkili kılan aynı maddenin ikinci cümlesindeki düzenlemeye yer verilmesinde de aynı düşünce ile hareket edildiği ifade edilmiştir⁴⁹⁸.

Doktrinde bu düzenlemenin mağduru korumaya yönelik olduğu savunulsa da mevcut düzenlemenin gerek tasarı gerekçesinde öngörülen amacı karşılayamaması gerekse de hiçbir gerekçe gösterilmeksizin mevcut düzenlemede “sanık” yerine “mağdur”a yer verilmiş olması karşısında, bu düşünceye katılmak oldukça güçtür. Bu nedenle mevcut düzenlemenin tasarındaki şekline uygun olarak değiştirilmesini öneren görüşe katılmaktayız⁴⁹⁹.

3.4.2.3. Görsel ve İşitsel Yayınlarla İşlenen Suçlarda İstisna

Görsel ve işitsel yayınlar yoluyla işlenen suçlarda yetkili mahkemenin neresi olacağı konusundaki temel düzenlemeye CMK m.12/5 hükmünde yer verilmiştir. Söz konusu maddeye göre “*Görsel veya işitsel yayınlarda da bu maddenin üçüncü fıkrası hükmü uygulanır. Görsel ve işitsel yayın, mağdurun yerleşim yerinde ve oturduğu yerde işitilmiş veya görülmüşse o yer mahkemesi de yetkilidir.*” Görsel ve işitsel yayınlarla işlenen suçlarda yetkili mahkeme ile ilgili olarak basın yoluyla işlenen suçlarda yetkinin

⁴⁹⁷ Şahin, **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, s.109.

⁴⁹⁸ Murat Aydın, “Ceza Muhakemesinde Yetki ve Görev Meselesinde Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler”, s.34; Özbek, hükümlü ya da tutuklu mağdur için yer bakımından yetkili mahkemenin neresi olacağına ilişkin öngörülen bu düzenlemenin “*mağdurun şeref ve haysiyeti nerede kırılmışsa orada tamir edilmelidir*” ilkesinin bir ifadesi olduğunu belirtmiştir. Bkz. Özbek, **CMK İzmir Şerhi**, s.95; Donay, basın yoluyla işlenen şikayete bağlı hakaret suçunun mağdurunun tutuklu ve hükümlü bulunması halinde ceza veya tutukevinin bulunduğu yer mahkemesinin yetkili olduğunu öngören düzenlemenin görsel ve işitsel yayınlar yoluyla işlenen hakaret suçları için getirilmesi gerektiği, zira basılı eserde hükümlü ve tutukluya tanınan hakkın, daha etkili bir yayın aracı olan görsel ve işitsel yayınlarda öngörülmemiş olmamasının doğru olmadığını ifade etmiştir. Bkz. Donay, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, s.23.

⁴⁹⁹ “Bu noktada kanun koyucu tarafından yapılması gereken, hükmü aslına uygun hale getirmek, yani “mağdur” kelimesini “sanık” olarak değiştirip, ayrı bir fıkra düzenlemektir. Ancak kanaatimizce, tabii hakim ilkesine uygunluğu sağlamak için, davanın sanığın tutuklu veya hükümlü bulunduğu yer mahkemesinde görülmesini, sanığın bu yolda bir talepte bulunmasına bağlamak daha yerinde olacaktır. Şu halde, Tasarı’daki hüküm, “sanığın talepte bulunması kaydıyla” ilavesi yapılmak suretiyle kanunlaştırılmalıdır.” Bkz. Feyzioğlu, a.g.e., s.48.

düzenlediği üçüncü fıkra hükmünün uygulanacağı belirtilmiştir. Bu bağlamda, suç ülkede yayımlanan görsel ve işitsel yayınlarda işlenmişse, yetki görsel ve işitsel yayının yayım merkezi olan yer mahkemesine ait olacaktır. Keza, görsel ve işitsel yayın, birden çok yerde yayımlanıyorsa, yayım merkezi dışında yayın yapılan yer mahkemesi de yetkili olacaktır. Öte yandan görsel ve işitsel yayın, mağdurun yerleşim yerinde veya oturduğu yerde işitilmiş ve görülmüşse o yer mahkemesi de yetkili olarak kabul edilmiştir. Görüldüğü üzere, bu düzenlemede birden fazla yer mahkemesine seçimlik yetki verilmiştir⁵⁰⁰. Söz konusu maddeye ilişkin hükümet tasarısının gerekçesi şu şekildedir⁵⁰¹:

Görsel ve işitsel yayınlarla suçun işlenmesi halinde, bunun saldırıya uğrayan nezdinde yaptığı etki diğer suç vasıtalarına göre daha hızlı bir şekilde ortaya çıkacağından, görsel ve işitsel yayın, saldırıya uğrayan kimsenin yerleşim yerinde veya oturduğu yerde işitilmiş veya görülmüşse o yer mahkemesi de yetkili olacaktır. Öte yandan, saldırıya uğrayanın yerleşim yerindeki mahkemeye yetki verilmesi suça karşı duyulan tepkinin giderilmesini ve adaletin daha çabuk gerçekleştirilmesini sağlayacak, daha sür'atli bir yargılama olanağını ortaya çıkaracaktır.

Görsel ve işitsel yayın, radyo, televizyon, mobil telefon gibi araçlar kullanılmak suretiyle yapılan yayınları kapsar⁵⁰². Ayrıca burada dikkat çeken noktalardan biri de internet yayınları ve internet yayıncılığı, örneğin “internet gazeteciliği” yoluyla işlenen suçlarda CMK m.12/3 değil, m.12/5’in uygulanacağıdır. Bu bakımdan internet yolu ile işlenen suçlarda, suçun içeriğinin yer aldığı görsel ve işitsel yayın, mağdurun yerleşim yerinde veya oturduğu yerde işitilmiş veya görülmüşse, o yer mahkemesi de yetkili olacaktır⁵⁰³. Öğretide özellikle “internet gazeteciliği” yoluyla işlenen suçlarda CMK m.12/3 hükmünün uygulanacağı belirtilmişse⁵⁰⁴ de kanaatimizce internet ile yapılan bu yayınlar yönünden Basın Kanunu kapsamında değerlendirilemeyeceğinden, bu tür yayınlar yoluyla işlenen suçlar bakımından yetki CMK m.12/5 hükmüne göre belirlenecektir. Zira 5187 sayılı Basın Kanunu’nun amaç ve kapsama ilişkin ilk maddesinde, açıkça “*Bu Kanun*

⁵⁰⁰ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.253.

⁵⁰¹ Şahin, **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, s.108.

⁵⁰² Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.615; 3.3.2011 tarihli resmi Resmi Gazete’de yayımlanan 15.2.2011 tarih ve 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’un “Tanımlar” başlıklı 3. maddesinin (t) bendinde, **Radyo yayın hizmeti**: Karasal, kablo, uydu ve diğer yayın ortamları üzerinden yapılan ve bireysel iletişim hizmetlerini kapsamayan ses ve veri yayını, (v) bendinde ise **Televizyon yayın hizmeti**: Programların bir yayın akış çizelgesine dayalı olarak eş zamanlı izlenebilmesi amacıyla bir medya hizmet sağlayıcı tarafından sunulan şifreli veya şifresiz görsel-işitsel yayın hizmeti olarak tanımlanmıştır. Tanımlarda geçen sözkonusu yayınlarla işlenen suçlarda , görsel ve işitsel yayın yapan yerin yayın merkezinin bulunduğu yer mahkemesi yetkili olacaktır.

⁵⁰³ Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.259.

⁵⁰⁴ Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.259.

basılmış eserlerin basımı ve yayımını kapsar” hükmüne yer verilmiştir. Bu suretle, Kanun’un sadece “basılmış eserlerin” basımı ve yayımı faaliyet alanına uygulanacağı vurgulanmış olmaktadır. Nitekim Yargıtay’da internet yoluyla işlenen suçlar bakımından Basın Kanunu hükümlerinin uygulanamayacağını belirtmiştir⁵⁰⁵.

CMK m.12/5’te yer alan görsel veya işitsel yayınlarla işlenen suçlarda yetki düzenleyen bu madde birkaç noktadan eleştirilmektedir. Bu eleştirilerden ilki maddenin ikinci cümlesinde, birinci cümleden farklı olarak “veya” bağlacı yerine “ve” bağlacının kullanılması noktasındadır. Maddenin ikinci cümlesinde “ve” bağlacının kullanılması nedeniyle yayındaki görsellik ve işitsellik özelliklerinin birlikte aranacağını, sadece görsel veya işitsel özelliği olan yayınların mağdurun yerleşim yerinde veya oturduğu yerde görülmesi halinde, bu yer mahkemelerinin de yetkili olup olamayacağı konusunun belirsiz olduğu, ancak madde metninde “ve” bağlacına yer verildiği için sadece aynı maddenin üçüncü fıkrasının uygulanabileceği gibi sonucunun çıktığı ve böyle bir durumun da düzenlemenin amacına aykırı olduğu ifade edilmiş, madde metnin kaleme alınırken daha özenli davranılması ve ikinci cümlede “ve” bağlacı yerine “veya” bağlacının yazılması gerektiği belirtilmiştir⁵⁰⁶. Keza madde metnin kaleme alınırken benzer bir yazım hatası daha yapılmış, düzenlemede “yerleşim yeri” ve “oturduğu yer” kelimeleri arasında “veya” bağlacı yerine “ve” bağlacı kullanılmıştır. “Yerleşim yeri” ile “oturulan yer” kavramları farklı anlamlara gelmektedir. Yerleşim yeri, bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yer olarak tanımlanmıştır (MK. M.19/1) Oturulan yer ise bir kimsenin sürekli kalmak

⁵⁰⁵ “187 sayılı Basın Kanunu’nun 2. maddesinde bu kanunun uygulamasında; Basılmış eser; yayımlanmak üzere her türlü basım araçları ile basılan veya diğer araçlarla çoğaltılan yazı, resim ve benzeri eserler ile haber ajansı yayınlarını, Yayım; basılmış eserin herhangi bir şekilde kamuya sunulmasını, Süreli yayın; belli aralıklarla yayımlanan gazete, dergi gibi basılmış eserler ile haber ajansları yayınlarını, Yaygın süreli yayın; tek bir basın-yayın kuruluşu tarafından isimle basılan ve her coğrafi bölgede en az bir ilde olmak üzere, ülkenin en az yüzde yetmişinde yayımlanan süreli yayın ile haber ajanslarının yayınlarını, Bölgesel süreli yayın; tek bir basın-yayın kuruluşu tarafından basılan ve en az üç komşu ilde veya en az bir coğrafi bölgede yayımlanan süreli yayını, Yerel süreli yayın ise; tek bir yerleşim biriminde yayımlanan süreli yayınlar ile haftada bir veya daha uzun aralıklarla yayımlanan yaygın ve bölgesel yayınları, ifade etmektedir. Aynı Kanunun 26. maddesine göre ise “Basılmış eserler yoluyla işlenen veya bu Kanun’da öngörülen diğer suçlarla ilgili ceza davalarının bir muhakeme şartı olarak, günlük süreli yayınlar yönünden dört ay, diğer basılmış eserler yönünden altı ay içinde açılmasının zorunlu olduğu..” Kabul edilmiştir.

Somut olayda sanığın sorumlusu olduğu Gazetesi İnternet sitesinde anılan gazetede yayınlayan bir haberle ilgili T rumuz ismiyle yapılan yorum üzerine sanık hakkında kamu davası açıldığı anlaşılmaktadır. Açıklanan nedenlerle internet ile yapılan yayınlar yönünden Basın Kanunu hükümlerinin uygulanmasına imkan bulunmadığından sanık hakkında açılan kamu davasının düşürülmesine karar verilemeyeceğinin gözetilmemesi(...)” **Yar. 12. CD, 15.10.2012, E.2012/3490, K.2012/43666** <https://www.kanunum.com> (13.04.2017).

⁵⁰⁶ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.253-254.

niyeti olmaksızın oturduğu yeri ifade etmektedir. Bu nedenle düzenlemede “ve” bağlacının yerine “veya” bağlacına yer verilmesi gerekirdi⁵⁰⁷.

Düzenlemeye getirilen diğer bir eleştiride, madde metninde yer alan “görölmüş veya işitilmişse” ölçütünün belirsiz olduğu ve uygulamada sorunlar çıkarmaya müsait olduğu noktasındadır⁵⁰⁸. Zira düzenlemede, mağdurun yerleşim yeri veya oturduğu yer mahkemesinin yetkili olabilmesi için, yayının orada sadece işitilmiş veya görölmüş olmasını yeterli görölerek, görsel veya işitsel yayının mağdurun yerleşim yeri veya oturduğu yerin kapsaması gerekip gerekmediği konusunda bir açıklık getirilmediği ve bunun da düzenlemenin amacına aykırı uygulamalara sebebiyet verebileceği ifade edilmiştir⁵⁰⁹. Ayrıca yayının” görölmüş veya işitilmiş” olduğunun ispatının da çok zor olduğu ifade edilmiş ve düzenlemede görsel veya işitsel yayının mağdurun yerleşim yerinde ve oturduğu yerde işitilebilir, görölabilir, izlenebilir olması veya yayının bu yerleri kapsaması gibi sınırları belli olan kesin ölçütlere yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir⁵¹⁰.

3.4.2.4. Çek Suçlarında İstisna

Yukarıda belirtildiği üzere, 6728 sayılı Kanun ile maddesi ile Çek Kanunu’nun 5. maddesinde değişikliğe gidilerek, üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak “karşılıksızdır” işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmolunacağı düzenlenmiş ve karşılıksız çek suçundan dolayı açılan davaların da icra mahkemesinde görölceği belirtilmiştir (Çek Kanunu m. 5). Aynı madde de bu suç için yer yönünden yetkili mahkemenin neresi olacağı konusunda da özel bir düzenlemeye yer verilmiş, davaların çekin tahsil için bankaya ibraz

⁵⁰⁷ Bkz aynı yönde Centel ve Zafer, a.g.e., s.525.

⁵⁰⁸ Düzenlemeye getirilen eleştiri için bkz. Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.254; Murat Aydın, “Ceza Muhakemesinde Yetki ve Görev Meselesinde Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler”, s.48-49.

⁵⁰⁹ “Sözgelimi Konya’da bölgesel yayın yapan bir televizyon kanalının yaptığı programda işlenen bir hakaret fiili bir CD’ye çekilir ve Ağrı’ya gönderilirse mağdur tarafından Ağrı’da görsel veya işitsel yayın görölmüş veya işitilmiş olacaktır. Mevcut düzenleme kapsamında bir değerlendirme yapıldığında kişinin yerleşim yerinde görölmüş olması dolayısıyla Ağrı mahkemelerinin de yetkili olduğu sonucuna varılacaktır ki bu durum hükmün konuluş amacına aykırı olacaktır.” Bkz. Murat Aydın, “Ceza Muhakemesinde Yetki ve Görev Meselesinde Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler”, s.48-49.

⁵¹⁰ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.254.

edildiği veya çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer ya da hesap sahibinin yahut şikâyetçinin yerleşim yeri mahkemesinde görüleceği belirtilmiştir (Çek K. m.5).

3.4.3. Ülke İçerisinde Deniz, Hava, Demiryolu Taşıtlarında İşlenen Suçlarda Yetki

Ülke içerisinde deniz, hava veya demiryolu taşıtlarında ya da bu taşıtlarla işlenen suçlarda hangi mahkemenin yetkili olacağı konusunda mülga CMUK'ta bir hüküm yoktu. CMK m. 15/3'te bu konuda yeni bir düzenlemeye yer verilerek ülke içerisinde deniz, hava veya demiryolu taşıtlarında ya da bu taşıtlarla işlenen suçlarda, bunların ilk ulaştığı yer mahkemesi de yetkili kılınmıştır. Böylece bu taşıtlarda işlenen suçlarda, suçun işlendiği yer mahkemesinin yanında bu taşıtların ulaştığı ilk yer mahkemesi de yetkili kabul edilerek, seçimlik yetki öngörülmüştür. Belirtmek gerekir ki ülke içerisinde bu taşıtlarda işlenen suçlarda, taşıtın Türk bayrağı taşıma yetkisine sahip olup olmadığı önem arz etmez⁵¹¹.

CMK m. 15/1'de Türk bayrağını taşıma yetkisine sahip olan bir gemide işlenen suçlarda yer bakımından yetkiyi düzenlemiştir. Buna göre “*Suç, Türk bayrağını taşıma yetkisine sahip olan bir gemide veya böyle bir taşıt Türkiye dışında iken işlenmişse, geminin ilk uğradığı Türk limanında veya bağlama limanında bulunan mahkeme yetkilidir.*” Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise, bu hükmün Türk bayrağını taşıma hakkına sahip olan hava taşıtları ile demiryolu taşıtları hakkında da uygulanacağı belirtilmiştir. Maddenin birinci fıkrası değerlendirildiğinde, suçun ülke içerisinde veya ülke dışında işlenmiş olmasının yer itibarıyla yetki bakımından bir önemi olmadığı, önemli olan geminin Türk bayrağı taşıma yetkisine sahip olması gerektiği gibi bir anlam çıkmaktadır. Zira düzenlemede “veya” bağlacının kullanılması, bu düzenlemenin bu şekilde yorumlanmasına olanak tanımıştır. Bu nedenle, öğretide haklı olarak, m.15/3'teki düzenlemenin bir anlamının kalmadığı, Türk bayrağını taşıma yetkisine sahip deniz, hava ve demiryolu taşıtı ülke içerisindeyken bu taşıtlarda işlenen suçlarda yetkili mahkemenin neresi olacağı konusunun zaten 15. maddenin birinci ve ikinci fıkrasında çözüme kavuşturulduğu ifade edilmiştir⁵¹². Bu bakımdan öğretide haklı olarak belirtildiği üzere

⁵¹¹ Centel ve Zafer, a.g.e., s.525.

⁵¹² Feyzioğlu, a.g.e., s.48-49; Aynı eleştiri için bkz. Özbek, **CMK İzmir Şerhi**, s.102; Turhan, a.g.e., 73.

CMK 15/1 maddesindeki “veya” bağlacı “ve” olarak değiştirilmeli ve böylece CMK m. 15/1 ve 2 düzenlemelerinin uygulanma alanının sadece ülke dışında işlenen suçlara sınırlı olması sağlanmalıdır⁵¹³.

Söz konusu taşıtlarda veya bu taşıtlarla işlenen suçlarda yer yönünden yetkili mahkemenin CMK m.15/3’e göre belirlenebilmesi için, suçun ülke içerisinde işlenmiş olması gerekir. Suçun ne zaman Türkiye’de işlenmiş sayılacağı konusunda TCK m.8 hükmü belirleyicidir. Söz konusu hükme göre suç, Türk kara ve hava sahaları ile Türk karasularında, Türkiye'nin kıt'a sahanlığında veya münhasır ekonomik bölgesinde tesis edilmiş sabit platformlarda veya bunlara karşı, işlendiğinde Türkiye'de işlenmiş sayılır. Söz konusu taşıtlar Türk kara ve hava sahaları ile Türk karasularında veya Türkiye'nin kıt'a sahanlığında seyir halindeyken suçun işlenmesi halinde suçun işlendiği yer mahkemesinin yanında bu araçların ulaştığı ilk yer mahkemesi yetkili olacaktır. Ancak suçun münhasır ekonomik bölgesinde tesis edilmiş olan sabit platformların hangi mahkemenin yargı çevresine dâhil edileceği konusunda Ceza Muhakemesi Kanunu’nda bir düzenlemeye yer verilmemiştir⁵¹⁴. Kanaatimizce bu durumlarda sabit platformun bulunduğu yere en yakın yer mahkemesi de suçun işlendiği yer ölçütüne göre yetkili olacaktır. Suçun işlendiği yere en yakın yer mahkemesinde yargılanmasında özellikle delillerin toplanması bakımından büyük fayda vardır.

3.4.4. Yabancı Ülkede İşlenen Suçlarda Yetki

3.4.4.1. Genel Yetki

Yurt dışında işlenip de TCK m. 8, 9, 10, 11, 12 ve 13’e göre Türkiye’de soruşturulması ve kovuşturulması kabul edilen suçlarda yetkili mahkeme, CMK m.14 uyarınca belirlenecektir⁵¹⁵. Buna göre “*Yabancı ülkede işlenen ve kanun hükümleri*

⁵¹³ Feyzioğlu, a.g.e., s.49; Özbek, **CMK İzmir Şerhi**, s.102.

⁵¹⁴ Centel ve Zafer, a.g.e., s.526.

⁵¹⁵ **CMK m.14**’te yer alan düzenleme **1412 sayılı CMUK m.10**’da “Yabancı memlekette işlenen ve Ceza Kanununun 4, 5, 6, 7 ve 8 inci maddeleri hükmünce Türkiye’de takibi لازمگelen suçlarda dahi salahiyet,bundan evvelki maddenin birinci ve ikinci fıkralarına göre tayin olunur. Bununla beraber Cumhuriyet Müddeiumumisinin veya maznunun talebi üzerine Temyiz Mahkemesi suçun işlendiği yere daha yakın olan yer mahkemesine salahiyet verebilir.

uyarınca Türkiye'de soruşturulması ve kovuşturulması gereken suçlarda yetki, 13 üncü maddenin birinci ve ikinci fıkralarına göre belirlenir.” Görüldüğü üzere CMK m.14'te, yabancı ülkelerde işlenen suçlar bakımından yetkili mahkemenin belirlenmesinde CMK m.13/1 ve 2'ye atıf yapılarak, Türkiye'de işlenen suçlara ilişkin yedek ölçütleri düzenleyen hükümlere göre yetkili mahkemenin belirlenmesini öngörmüştür. Bu bağlamda yabancı ülkelerde işlenen suçlarda, şüpheli veya sanığın yakalandığı yer mahkemesi yetkilidir. Şüpheli veya sanık yakalanmamışsa, şüpheli veya sanığın yerleşim yeri mahkemesi yetkili olacaktır. Şüpheli veya sanığın yerleşim yeri yoksa Türkiye'de en son adresinin bulunduğu yer mahkemesi yetkilidir. Bu kurallara göre yetkili mahkemenin belirlenmesinin mümkün olmadığı durumlarda, yer yönünden yetkili mahkeme Adalet Bakanının istemi ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının başvurusu üzerine Yargıtay tarafından belirlenir. (CMK m.14/3)⁵¹⁶. Böylece, bu şekilde bir düzenlemeye yer verilerek yargılamanın bir şekilde yapılabilmesi amaçlanmaktadır⁵¹⁷.

Görüldüğü üzere yabancı ülkede işlenen suçlar bakımından da kanunda basamaklı bir sistem benimsenmiştir. Bununla birlikte kanunda bu şekilde öngörülen yetki kurallarına mutlak bir değer tanımamış aynı maddenin ikinci fıkrasında Cumhuriyet savcısının, şüphelinin veya sanığın istemi üzerine Yargıtay'ın, suçun işlendiği yere daha yakın olan yer mahkemesini yetkili kılabilceği belirtilmiştir (CMK m.14/2)⁵¹⁸. Öğretide, ikinci fıkrada “şüpheli” kavramına yer verilmesinin isabetli olmadığı belirtilmiştir. Zira, ancak yetkili mahkeme belirlendikten mahkemenin değiştirilmesi talep edilebilir. Uyuşmazlık,

Bu gibi suçlarda maznun Türkiye'de yakalanmamışsa veya Türkiye'de ikamet eylediği veyahut en son sakini olduğu yer yoksa salahi yetli mahkeme, Adliye Vekilinin talebi ve Cumhuriyet Başmüddeiumumisinin müracaatı üzerine Temyiz Mahkemesi tarafından tayin olunur.

Yabancı memleketlerde bulunupta muafiyet imtiyazlarından istifade eden Türk memurlarının şahsi suçlarından dolayı salahi yetli mahkeme; Ankara mahkemesidir.” şeklinde hüküm altına alınmıştır.

⁵¹⁶ “Türk Vatandaşı Ali Yılmaz'ın 12.1.2008 tarihinde Almanya'nın Köln kentinde inşaat işçisi olarak çalışırken geçirdiği iş kazası sonucu öldüğü, yabancı ülkede işlenen suçun şüphelisinin belli olmadığı, Türkiyede yakalanmadığı, anlaşılmış Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğünün 27.5.2008 tarih ve B-03.0.00.03-659-2688-2008/111 sayılı yazısıyla yabancı ülkede işlenen suçun şüphelilerinin Türkiye'de yakalanmadığı, yerleşmediği veya adresleri belirlenemediği gözetilerek Ceza Yargılama Yasası'nın 14/3. Maddesi gereğince yetkili yargı yerinin tayini talebinde bulunulması üzerine yapılan incelemede gereği düşünüldü:

Dosya kapsamı, suçun niteliği, kanıt durumu ve CMK'nın 14/3. maddesine göre Gaziantep Mahkemeleri yetkili görüldüğünden buna bağlı Oğuzeli Cumhuriyet Başsavcılığının yetkilendirilmesine (...)” **Yar. 5. CD. 10.7.2008, E. 2008/8941, K.2008/7602**; Karar için bkz. Öztürk ve diğerleri, a.g.e, s.209, dn. 51.

⁵¹⁷ Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.619.

⁵¹⁸ Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.93; Bu düzenleme ile amaçlanan, yargılamanın delillere daha yakın bir yerde yapılmasını sağlamak ve kendi topraklarında suç işlenen yabancı ülkenin coğrafyasına yakın bir yerde yargılamanın yapılmasının, davayı takip etmek isteyen devlete kolaylık sağlamaya yönelik olduğu belirtilmiştir. Bkz. Donay, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, s.25.

mahkeme önünde bulunduğu sürece de ancak sanıktan söz edilebilir. Bu nedenle şüphelinin, henüz belirlenmemiş olan yetkili mahkemenin değiştirilmesini talep etme yetkisi söz konusu değildir⁵¹⁹.

Ayrıca belirtmek gerekir ki yabancı ülkede işlenen suç için yargılama, yabancı ülke mahkemelerince yapılmış ve kesin hüküm verilmişse, bu durumda TCK m.11/1 uyarınca bu suç için Türkiye’de yeniden bir yargılama yapılamayacağından, ancak 3002 sayılı Türk Vatandaşları Hakkında Yabancı Ülke Mahkemelerinden ve Yabancılar Hakkında Türk Mahkemelerinden Verilen Ceza Mahkûmiyetlerinin İnfazına Dair Kanun uyarınca yabancı mahkeme ceza ilamına Türkiye’de uygulanacak müeyyidenin tayin edilmesi konusunda uyarılama muhakemesi yapılacaktır. Bu konuda yetkili mahkeme ise anılan kanunun 5. maddesi uyarınca Ankara mahkemesi olacaktır⁵²⁰.

3.4.4.2. Diplomatik Dokunulmazlıktan Yararlanan Türk Kamu Görevlilerinin İşlediği Suçlarda Yetki

Yabancı ülkelerde bulunup da diplomatik bağışıklıktan yararlanan Türk kamu görevlilerinin işledikleri suçlardan dolayı yetkili mahkeme Ankara mahkemesidir (CMK m.14/4). Düzenlemede diplomatik bağışıklığı bulunan Türk kamu görevlilerinin yabancı ülkede işledikleri suçun kişisel suç veya görev suçu olması arasında bir ayrım yapılmamıştır. Bu bakımdan maddede belirtilen bu kişiler, gerek kişisel suçları gerek görev suçlarından dolayı Ankara mahkemelerinde yargılanacaklardır⁵²¹.

Diplomatik dokunulmazlıktan istifade edecek kişiler Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesinin⁵²² 1. maddesi uyarınca “misyon şefi veya misyonun diplomatik personel üyesi” olarak belirtmiştir. 9.12.1931 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesi’ne göre

⁵¹⁹ Şahin, **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, s.115.

⁵²⁰ Yenisey ve Nuhoğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.261.

⁵²¹ Söz konusu maddeye ilişkin hükümet tasarısının gerekçesi şu şekildedir: “Yabancı ülkede bulunup da 1961 tarihli Viyana Diplomatik İlişkiler Sözleşmesi gibi çok taraflı veya ikili sözleşmelere veya uluslararası hukukun karşılıklılık, örf ve adet hukuku kurallarına göre bulundukları yerde diplomatik bağışıklıktan yararlanmaları nedeniyle haklarında soruşturma yapılamayan Türk memurlarının kişisel suçları ile görev suçları Ankara mahkemesince kovuşturulur.” Gerekçe için bkz. Şahin, **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, s.114.

⁵²² Söz konusu Sözleşme 04.09.1984 tarih ve 3042 sayılı Kanun’la onaylanmış olup 24.12.1984 tarih ve 18615 sayılı Resmi Gazete ’de yayımlanmıştır.

büyük elçiler, elçiler, maslahatgüzar, sefaret müsteşarı, sefaret katipleri ve yardımcıları, hükümetleri tarafından atanıp elçilik kadrosunda bulunan sefaret doktoru, sefaret hukuk müşaviri, memurları ve bu kişilerin eşleri çocukları ve aile bireyleri diplomatik dokunulmazlıktan yararlanır. Diplomatik bağışıklıktan yararlanmayan kişiler ise; mürebbi, mürebbiye, metrotel, hizmetçi, garson, kavas, kapıcı, uşak, bahçıvan, şoför, aşçı vs. gibi hizmetlilerdir⁵²³.

Sanık büyükelçi ise Yargıtay, diplomatik dokunulmazlığı bulunan diğer kamu görevlilerinden ise CMK m.14/4 fıkrası uyarınca Ankara Mahkemeleri yetkili olacaktır. Kamu görevlisi olarak yabancı bir ülkede bulunan ancak diplomatik bağışıklıktan yararlanmayan kişilerin işledikleri suçlarda yetki meselesi, CMK m.14/4'e göre değil, m.14/1-3 hükümlerine göre çözülecektir⁵²⁴.

3.4.5. Ülke Dışında Türk Bayrağını Taşıma Yetkisine Sahip Deniz, Hava veya Demiryolu Taşıtlarında İşlenen Suçlarda Yetki

Ülke dışında Türk bayrağını taşıma yetkisine sahip deniz, hava veya demiryolu taşıtlarında işlenen suçlarda yetki CMK m. 15/1 ve 2'de düzenlenmiştir⁵²⁵. Buna göre *“Suç, Türk bayrağını taşıma yetkisine sahip olan bir gemide veya böyle bir taşıt Türkiye dışında iken işlenmişse, geminin ilk uğradığı Türk limanında veya bağlama limanında⁵²⁶ bulunan mahkeme yetkilidir.”* Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise, bu hükmün Türk bayrağını taşıma hakkına sahip olan hava taşıtları ile demiryolu taşıtları hakkında da

⁵²³ Diplomatik dokunulmazlık Türkiye’de ilk kez 1931 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile düzenlenmiştir. 1984 yılında Türkiye’nin onayladığı ve yürürlüğe koyduğu 1961 tarihli Viyana Sözleşmesi’nde diplomatik dokunulmazlık düzenlenmiştir. Ayrıca Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin 105. maddesinde de diplomatik dokunulmazlıkla ilgili hüküm bulunmaktadır. Diplomatik dokunulmazlığı bulunan kişiler konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Hasan Tahsin Gökcan ve Mustafa Artuç, **Ceza Hukukunda Kamu Görevlisi ve Özel Soruşturma Usulleri**, 4. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2016, s.945-946; Yaşar ve Otacı, a.g.e., s.368.

⁵²⁴ Özbek, **CMK İzmir Şerhi**, s.100; Parlar ve Hatipoğlu, a.g.e., s.105.

⁵²⁵ Deniz, hava taşıtlarında işlenen suçlarda yetki konusundaki düzenleme **1412 sayılı CMUK m.11**’de *“Suç açık denizlerde veya yabancı liman ve kara sularında Türk Bayrağını taşıyan deniz veya hava nakil vasıtalarında veyahut böyle bir nakil vasıtasıyla işlenmiş bulunursa suçun işlenmesinden sonra vasıtanın Türkiye’de ilk uğradığı yerin veya bağlama limanının mahkemesi salahiyetlidir.”* şeklinde hüküm altına alınmıştır.

⁵²⁶ Bağlama limanı, Türk Ticaret Kanunu m.946’da, bir gemiye ait seferlerin yönetildiği yer olarak tanımlanmıştır. Geminin seferleri bir kara şehriden veya yancı bir limandan ya da gemi üzerinden idare ediliyorsa, bu takdirde geminin sicil limanı, onun bağlama limanı sayılır. Bağlama limanı konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Mertol Can, **Deniz Ticareti Hukuku C.1**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: İmaj Yayıncılık, 2003, s.80.

uygulanacağı belirtilmiştir. Görüldüğü üzere kanunda, Türk bayrağını taşıma yetkisine sahip ulaşım araçlarında işlenen suçlarda bu araçların ilk uğradığı Türk limanında veya bağlama limanında bulunan yer mahkemesine aynı anda yetki tanınmıştır⁵²⁷.

Bu hükümlerin uygulanabilmesi için ilk koşul suçun yabancı devletlerin kara ülkelerinde, karasularında ya da limanlarında veya hava sahasında işlenmiş olması gerekir⁵²⁸. TCK m.8/2-b'ye göre açık denizde ve bunun üzerindeki hava sahasında, Türk deniz ve hava araçlarında veya bu araçlarla işlenen suçların Türkiye'de işlenmiş sayılacağı belirtilmiştir. Bu bağlamda suçun açık denizlerde işlenmesi halinde, bu suçların Türk bayrağını taşıma yetkisine sahip araçlar bakımından ülke içimi yoksa ülke dışı mı sayılacağı gündeme gelmektedir. Suç ülke içi sayıldığında CMK m.15/3'göre belirlenecek, ancak ülke dışı sayıldığında ise CMK m.15/1-2'ye göre belirlenecektir. Yukarıda belirtildiği üzere mevcut düzenlemeler çerçevesinde, Türk bayrağını taşıyan araçlarda veya bu araçlarla işlenen suçlar bakımından suçun ülke içinde veya ülke dışında işlenmesi bakımından fark yaratılmadığı için suçun açık denizde işlenmesi durumunda, bu taşıtların ilk uğradıkları yer mahkemesinin yanında bağlama limanında bulunan mahkeme yetkili olacaktır⁵²⁹.

Bu hükümlerin uygulanabilmesi için ikinci koşul, söz konusu taşıtların Türk bayrağını taşıma yetkisine sahip olması gerekir. Türk bayrağını taşıma yetkisi olmayan bir hava, deniz, demiryolu aracının yurt dışında işlediği suçlar bakımından yetkili mahkeme CMK m.15/1-2'ye göre değil, CMK m.14'e göre belirlenecektir. CMK m 14'te de yetki konusunda CMK m.13/1 ve 2'ye atıf yapmış, yakalanma yeri, ikametgâh ve oturulan yer mahkemelerinin yetkili olduğu belirtilmiş. Ancak bu ölçütleri söz konusu araçların yurt dışında işlediği suçlar bakımından uygulamak imkânsızdır. Bu durumda da CMK m.14/3 uyarınca, yer yönünden yetkili mahkeme, Adalet Bakanının istemi ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının başvurusu üzerine Yargıtay tarafından belirlenecektir ki bununda da her

⁵²⁷ Centel ve Zafer, a.g.e., s.526.

⁵²⁸ Ancak CMK m. 15/1'de suçun ülke içinde mi veya ülke dışında mı işlenmesi bakımından bir fark yaratılmadığı için sözkonusu ulaşım araçları ister Türkiye'de ister Türkiye dışında bulunsun, Türk bayrağını taşıma yetkisine sahip olan bir gemide işlenen suçlarda, geminin ilk ulaştığı Türk limanında veya bağlama limanında buluna yer mahkemesi yetkili olacaktır.

⁵²⁹ Centel ve Zafer, a.g.e., s.527.

seferinde yetki kurallarından sapıcı uygulamalar dolayısıyla şüphelere ve münferit bazı olaylarda tabii hâkim ilkesini zedeleyen uygulamalara sebep olabileceği ifade edilmiştir⁵³⁰.

Diğer taraftan Ceza Muhakemesi Kanunu m. 15/3'te, TCK m. 181'de düzenlenen çevreyi kirletme suçlarında yetki konusunda özel düzenlemeye yer verilmiştir. Bilindiği üzere TCK m.13/1-d hükmü uyarınca, yurt dışında işlenen çevrenin kasten kirletilmesi suçu evrensellik ilkesi gereğince Türkiye'de yargılanabilir bir suç olarak düzenlenmiştir. Buna göre çevreyi kirletme suçu, yabancı bayrağı taşıyan bir gemi tarafından Türk karasuları dışında işlendiği takdirde, suçun işlendiği yere en yakın veya geminin Türkiye'de ilk uğradığı limanın bulunduğu yer mahkemesi yetkilidir. Suç delillerine ulaşma, tanıkları dinleyebilme ve diğer soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin daha kolay ve etkin bir şekilde yapılabilmesi amacıyla suçun işlendiği yere en yakın veya geminin Türkiye'de ilk uğradığı limanın bulunduğu yer mahkemesi yetkili kılınmıştır⁵³¹. Böylece Türk bayrağı taşımayan bir gemiyle işlenen bir suçtan dolayı evrensellik ilkesi gereğince Türk mahkemelerinin milli yetkisi göz önünde bulundurulmuş ve bu suçlarda Türkiye içinde yetkili mahkeme neresi olacağı konusunda özel bir düzenlemeye yer verilmiştir⁵³². Ayrıca belirtmek gerekir ki, çevrenin taksirle kirletilmesi suçu (TCK m.182), TCK m.13'te evrensellik ilkesi gereğince Türkiye'de yargılanabilir suçlar arasında sayılmadığından, bu suçlarda CMK m. 15/4 hükümleri uygulanamayacaktır⁵³³.

3.5. Yer Bakımından Yetki Kurallarının İstisnaları

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "Bağlantılı suçlarda yetki" başlıklı 16. maddesi ve "Davanın nakli ve duruşmanın başka yerde yapılması" başlıklı 19. maddesi ve kanunda bazı hükümlerde söz edilen istinabe kurumu yetki kuralları bakımından istisna teşkil etmekte, bu istisnaların içinde yer alan durumlarda, yer yönünden yetki kurallarından taviz verilerek, yer yönünden yetkili olan mahkemelerin işine yetkisiz mahkemelerde bakılmaktadır.

⁵³⁰ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.254.

⁵³¹ Parlar ve Hatipoğlu, a.g.e., s.107.

⁵³² Centel ve Zafer, a.g.e., s.527.

⁵³³ Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.621.

3.5.1. Bağlantılı Uyuşmazlıkların Birleştirilmesi

Yer yönünden yetki kurallarının ilk istisnası uyuşmazlıklar arasında bağlantı bulunması durumudur. Bu bakımdan, her biri yer yönünden yetkisi farklı olan mahkemelerin yetkisine giren uyuşmazlıklar arasında bağlantı varsa, uyuşmazlığa ilişkin muhakemeler, bu mahkemelerin herhangi birinde birleştirilebilir. Böylece, muhakemelerin kendisinde birleştirildiği mahkeme, aslında yetkili olmadığı diğer uyuşmazlık bakımından da yetkili kılınmış olacaktır⁵³⁴.

Her biri değişik mahkemelerin yetkisi içinde bulunan bağlantılı ceza davalarının birleştirilmesi CMK m. 16'da hüküm altına alınmıştır⁵³⁵. Buna göre her biri değişik mahkemelerin yetkisi içinde bulunan bağlantılı ceza davaları, yetkili mahkemelerden herhangi birisinde birleştirilerek görülebilir (CMK m.16/1). Bu hüküm yer bakımından farklı, ancak madde (görev) bakımından aynı düzeyde olan mahkemeler bakımından uygulama alanı bulur.

Uyuşmazlık muhakemeleri eğer soruşturma aşamasındaysa, savcılar, uzlaşmak suretiyle, farklı yargı çevrelerinde başlatmış oldukları soruşturmalara ilişkin belgelerini birleştirerek, davaları yetkili bir mahkemede açabilirler⁵³⁶. Bu suretle nezdinde kamu davası açılmış olan mahkeme, yalnızca uyuşmazlıklar arasında bağlantı bulunup bulunmadığını inceleyebilir. Bu durumlarda, mahkeme, bağlantı halini kabul etmekle birlikte, birleştirmenin uygun olup olmadığını incelemeye yetkili değildir⁵³⁷.

⁵³⁴ Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.70.

⁵³⁵ Söz konusu düzenlemenin içeriği 1412 sayılı CMUK m. 12'de hüküm altına alınmıştır:

Murtaabıt suçlarda salahiyet

Madde 12- "Yukarki maddelere göre her bir muhtelif mahkemelerin salahiyeti dahilinde bulunan murtaabıt ceza davaları bunlardan birine bakmağa salahiyetli mahkemelerden herhangi birinde birleştirilerek görülebilir.

Murtaabıt ceza davalarına başka başka mahkemeler tarafından bakılmağa başlanmış olursa Cumhuriyet Müddeiumumiliğinin taleplerine uygun olmak şartıyla mahkemeler arasında hasıl olacak uyuşma üzerine bu davaların hepsi veya bir kısmı bu mahkemelerin birinde birleştirilebilir.

Uyuşulmazsa Cumhuriyet Müddeiumumisi veya maznun tarafından talep olununca müşterek yüksek vazifeli mahkeme birleştirmeye mahal olup olmadığına ve mahal varsa hangi mahkemede birleştirileceğine karar verir.

Birleştirilmiş olan davaların ayrılması dahi bu suretle olur."

⁵³⁶ Yaşar ve Otacı, a.g.e., s.379.

⁵³⁷ Kantar, a.g.e., s.35; Çağlayan, a.g.e., s.157.

Bağılantılı ceza davalarının değişik mahkemelerde bakılmasına başlanmış olursa, diğer bir ifade ile uyuşmazlık muhakemeleri kovuşturma aşamasındaysa, Cumhuriyet savcılarının istemlerine uygun olmak koşuluyla, mahkemeler arasında oluşacak uyuşma üzerine, bu davaların hepsi veya bir kısmı bu mahkemelerin birinde birleştirilebilir (CMK m 16/2)⁵³⁸. Birleştirme kararı verilebilmesi için, Cumhuriyet savcılarının bu yönde bir talebinin olması veya Cumhuriyet savcılarının istemlerine uygun olmak koşulu ile mahkemelerin de bu konuda anlaşması şarttır⁵³⁹. Öğretide, düzenlemenin mevcut halinin, savcının talebi veya onayı olmadan birleştirme ve ayırma kararının verilmesine olanak tanımadığı, bu durumun kovuşturma aşamasında uyuşmazlıklar konusunda asıl yetkili makamın mahkemeler olduğu kuralına aykırı olduğu, kaldı ki savcıya böyle bir yetki verilmesine rağmen, aynı yetkinin katılan, sanık veya bunların temsilcilerine de verilmesi gerektiği, bununla birlikte birleştirme ve ayırma konusunda sanık veya diğer süjelere söz hakkı tanınmamasına rağmen, CMK m.16/3'te, birleştirme konusunda uyuşmazsa Cumhuriyet savcısının yanında sanığa da girişimde bulunma hakkının tanındığı, bu durumun CMK m.16/2 ve m.16/3 arasında bir çelişki yarattığı ifade edilmiştir⁵⁴⁰.

Birleştirme konusunda uyuşma olmadığında, bu sorunun çözümü için CMK m. 16/3'te bir başvuru mekanizması öngörülmüştür. Buna göre Cumhuriyet savcısı veya sanığın istemi üzerine ortak yüksek görevli mahkeme birleştirmeye gerek olup olmadığına ve gerek varsa hangi mahkemede birleştirileceğine karar verir (CMK m.16/3). Ortak yüksek görevli mahkeme davaların birleştirilmesinde fayda ve gereklilik bulunup bulunmadığını değerlendirdikten sonra birleştirmede fayda gördüğü takdirde birleştirme kararı verecek ve birleştirilen davaların hangi mahkemede görüleceğini karara bağlayacaktır. Ortak yüksek görevli mahkemenin bu konuda karar verebilmesi için, Cumhuriyet savcısının veya sanığın bu yönde bir talepte bulunması şarttır⁵⁴¹. Öğretide, birleştirme uyuşmazlığında, bu uyuşmazlığın kendiliğinden ve zorunlu olarak ortak yüksek görevli mahkeme tarafından çözüme kavuşturulması gerekliliği düzenlenmeyip, bunun yerine savcının ve sanığın talebini önkoşul olarak öngören bu düzenlemenin isabetli

⁵³⁸ Öğretide CMK m.16/2 düzenlemesinde yer verilen “değişik mahkemelerde” ibaresinin, yanıltıcı nitelikte olduğu, aynı yerdeki farklı mahkemelerin görev kuralına bir istisna getirdiği şeklinde yorumlanmaya olanak tanındığı, bu nedenle bu ifade yerine “değişik/farklı yerlerdeki mahkemelerde” ifadesine yer verilmesinin daha yerinde olacağı belirtilmiştir. Bkz. Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.257.

⁵³⁹ Yaşar ve Otacı, a.g.e., s.379.

⁵⁴⁰ CMK m.16/2 düzenlemesine getirilen eleştiri için bkz. Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.258.

⁵⁴¹ Yaşar ve Otacı, a.g.e., s.379.

olmadığı, zira istem olmadığı için uyuşmazlığın ortada kalması ve uyuşmazlık çözülmeden davaların ayrılammaması veya birleştirilememesi gibi sorunlar çıkabileceği, bu nedenle mevcut düzenleme yerine, birleştirme uyuşmazlıklarında uyuşmazlığı resen ortak yüksek görevli mahkemece karara bağlanmasını öngören bir düzenlemeye yer verilmesi gerektiği ifade edilmiştir⁵⁴². Kanaatimizce, gerek CMK'm.16/2'de birleştirme konusunda Cumhuriyet savcısının talebinin aranması, gerekse de m. 16/3'te ortak yüksek görevli mahkemeye başvuru noktasında Cumhuriyet savcısı ve sanığın talebinin aranması, yer bakımından yetki kurallarının kamu düzenini ilgilendirmemesinin ve dolayısıyla sanığa güvenceli bir yargılama tanıma kaygısı bulunmayan kurallar niteliğini haiz olmasının sonucudur. Zira aralarında bağlantı bulunan uyuşmazlıkların madde bakımından farklı mahkemeleri yetki alanına girmesi halinde bu uyuşmazlıklarının birleştirilebileceğini öngören CMK m. 10'da kovuşturmanın her aşamasında aralarında bağlantı bulunan uyuşmazlıkların yüksek görevli mahkemede resen birleştirilebileceği veya birleştirilen davaların gerek görüldüğünde aynı şekilde ayrılabilceğini belirtmektedir. Her ne kadar Cumhuriyet savcıları veya diğer sùjeler bu konuda istemde bulunabilirlerse de madde bakımından yetki konusundaki birleştirme veya ayırma kararının verilebilmesi için bu yönde bir talebin bulunması, önkoşul olarak aranmamıştır.

Kovuşturma evresinde bağlantılı ceza davalarının birleştirilmesinde sorun oluşturan noktalardan biri, CMK m.10 ve m.16'nın birlikte uygulanması durumlarında ortaya çıkmaktadır. Bu sorunu bir örnekle somutlaştırmak gerekirse; bir kişi hem Gaziantep Asliye Ceza Mahkemesinde hem de Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi'nde iki ayrı suçtan dolayı yargılanmakta olduğu bir durumda birleştirme hangi hükme göre yapılacaktır? CMK m.10 hükmüne istinaden yüksek görevli mahkeme olan Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi re'sen davaları birleştirebilecek midir? Ya da CMK m.16 uyarınca mahkemelerin birleştirme konusunda anlaşmaları mı gerekecektir veya mahkemelerin anlaşamamaları durumunda ortak yüksek görevli mahkeme mi davaların birleştirilip birleştirilemeyeceğine karar verecektir? Öğretide, bu durumlarda birleştirmenin işleminin yüksek görevli mahkemede (Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi) yapılacağı, ancak

⁵⁴² Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.258.

mahkemelerin anlaşamaması durumunda CMK m.16/3 uyarınca ortak yüksek görevli mahkeme birleştirmeye gerek olup olmadığına karar vereceği ifade edilmiştir⁵⁴³.

Bağlantılı ceza davalarının birleştirilmesinde sorun oluşturabilecek diğer bir nokta madde ve yer bakımından yetki sorunun yaşanmadığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Örneğin büyükşehirlerdeki büyük adliyerde bulunan eş görevli mahkemelerin (İstanbul Bakırköy Adliyesi'nde bulunan asliye ceza mahkemeleri veya ağır ceza mahkemelerinin) bakmakta olduğu davalar arasında bağlantı varsa birleştirme hangi maddeye göre yapılacaktır? CMK m. 10'da davaların yüksek görevli mahkemede birleştirileceğinden söz edilmektedir. Bu tür durumlarda CMK m.16'nın uygulanabileceği düşünülse, mahkemeler arasında yer yönünden yetki sorunu olmadığından, bu madde tatbik edilemeyeceği söylenebilir. Bu tür durumlarda kanaatimizce, mahkemeler arasında madde bakımından yetki sorunu olmadığı için birleştirme konusunda mahkemelerin uzlaşması gerekir. Mahkemelerin anlaşamadığı durumlarda ortak yüksek görevli mahkeme birleştirmeye gerek olup olmadığına ve gerek varsa hangi mahkemede birleştirileceğine karar verecektir. Ancak bu tür sorunları en sağlıklı şekilde çözme yöntemi, bağlantılı uyuşmazlıkların birleştirilmesine ilişkin olarak kanun hükümlerinin paralel hale getirilmesi ve CMK m.16'da yer alan muvafakat usulüne ve “ortak yüksek görevli mahkeme birleştirmeye gerek olup olmadığına ve gerek varsa hangi mahkemede birleştirileceğine karar verir” şeklindeki düzenlemeye CMK m. 10'da yer verilmelidir.

Bölge adliye mahkemeleri faaliyete geçtiğinden CMK m. 16/3'te yer alan ortak yüksek görevli mahkeme, artık 5235 sayılı Kanun m.37/2 gereğince bölge adliye mahkemelerinin ceza daireleri olarak anlaşılmalıdır⁵⁴⁴. Aralarında birleştirme uyuşmazlığı çıkan mahkemeler farklı bölge adliye mahkemelerinin yargı çevresinde ise bu takdirde uyuşmazlık Yargıtay 5. Ceza dairesinde çözüme kavuşturulacaktır.

Birleştirilen davaların ayrılması da aynı usule göre tabidir (CMK m.16/4) Bu kapsamda, soruşturma evresinde farklı yerlerdeki Cumhuriyet savcıları davaların

⁵⁴³ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.236; “Ancak konuya ilişkin olarak kanun hükümlerinin paralel hale getirilmesi sorunu en sağlıklı şekilde çözme yöntemi olacaktır. Bu çerçevede CMK m.16/3'e paralel olarak ortak yüksek görevli mahkeme tarafından birleştirmeye gerek duyulup duyulmadığı hususunun değerlendirilmesi gerekliliği CMK m.10'a ilave edilmelidir.” Bkz. Murat Aydın, “Ceza Muhakemesinde Yetki ve Görev Meselesinde Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler”, s.55-56.

⁵⁴⁴ Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.619; Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.257.

birleştirilerek açılmasında yarar görmedikleri takdirde ayrı ayrı dava açacakları gibi birlikte açılmış veya birleştirilmiş olan davaların da 16/2. madde de öngörülen yöntem izlenerek ayrılmasına karar verilebilir. Davaların ayrılması konusunda uyuşmazlık çıktığında, m.16/3 uyarınca ortak yüksek görevli mahkeme bu uyuşmazlığı çözecektir.

3.5.2. Muhakemenin Nakli

3.5.2.1. Kavram

Yer bakımından yetki kurallarının başka bir istisnasını da muhakemenin nakli oluşturmaktadır. Nakil, bir muhakemenin bazı nedenlerden dolayı yer bakımından asıl yetkili mahkemede yapılmasının mümkün olamaması durumunda, yargılama yetkisinin, asıl yetkili mahkemeden alınarak, yetkisiz başka bir mahkemeye verilmesi ve böylece aslında yetkisiz olan bir mahkemenin yer bakımından yetkili kılınmasıdır⁵⁴⁵.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda "muhakemenin nakli" kavramının yerine "davanın nakli" ibaresi kullanılmıştır. Ancak nakilde, aktarılan sadece dava olmayıp aynı zamanda iddia, savunma ve yargılama yani muhakemenin tamamıdır. Bu nedenle öğretilde "davanın nakli" kavramı yerine "muhakemenin nakli" kavramının kullanılmasının daha doğru olacağı ifade edilmiştir⁵⁴⁶.

Muhakemenin nakli, yer bakımından asıl yetkili mahkemenin tek dairesinin bulunması durumunda önem arz etmektedir. Yetkili mahkemenin birden fazla dairesinin bulunması durumunda, muhakemenin bir daireden alınıp başka bir daireye verilmesi muhakemenin nakli değildir. Zira kanunda, muhakemenin başka yerde bulunan aynı derecede bir mahkemeye nakledilmesinden söz edilmektedir⁵⁴⁷. Kaldı ki, nakil, bir muhakemenin bazı nedenlerden dolayı yer bakımından asıl yetkili mahkemede

⁵⁴⁵ Tahir Taner, a.g.e., s.78; Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.266; Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.251; Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.70.

⁵⁴⁶ Kunter ve diğerleri, a.g.e., s.587; Tosun, **Türk Suç Muhakeme Hukuku Dersleri Cilt I**, s.506; Yurtcan "davanın nakli" kavramı yerine "yargılamanın aktarılması" kavramını kullanmaktadır. Bkz. Yurtcan, **Ceza Yargılama Hukuku**, s.118.

⁵⁴⁷ Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.266; Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.251.

yapılmasının mümkün olamaması gerekir. Eğer yetkili mahkemenin birden fazla dairesi varsa bu şartta sağlanmış olmaz⁵⁴⁸.

3.5.2.2. Muhakemenin Nakli Nedenleri

Muhakemenin nakli, üç halde söz konusu olabilir. Bunlar, hukuki ve fiili sebeplerden dolayı nakil, kamu güvenliği sebebiyle nakil ve afet sebebi ile nakildir. Hukuki ve fiili nedenlerden ile kamu güvenliği nedeniyle nakil Ceza Muhakemesi Kanunu'nda m.19'da düzenlenmiştir⁵⁴⁹.

3.5.2.2.1. Hukuki ve Fiili Nedenlerden Dolayı Nakil

Yer yönünden yetkili mahkemenin hukuki veya fiili nedenlerden dolayı yargılama görevini yetine getiremediği hallerde, muhakeme başka bir yerde bulunan aynı derecede bir mahkemeye nakledilebilir (CMK m.19/1). Hukuki veya fiili sebeplerden dolayı nakil, genel nakil olarak adlandırılmaktadır⁵⁵⁰.

Muhakemenin naklini gerektiren hukuki nedenlere, hâkimin reddi isteminin kabul edilmesi nedeniyle mahkemenin teşekkül edememesi⁵⁵¹ veya davaya bakabilecek tek hâkimin görevden yasaklı olması durumu⁵⁵² örnek olarak gösterilebilir. Muhakemenin naklini gerektirecek fiili sebeplere ise, hâkimin görevini yapmaya engel teşkil eden ağır bir

⁵⁴⁸ Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.266; “(...)Davanın nakli, salâhiyetli hakimnin bulunmaması, heyetin diğer salâhiyetli hakimlerle teşkilinin imkânsızlığı haline maksur kalması iktiza eder. Heyetdeki ekalliyetin noktai nazarı davanın, yetki verilmiş olan diğer hakimlere gördürülmesi ve heyetin bunlarla teşkili tarafların teminatını zedeleyeceğinden ve durumun yeni bir heyet teşkili demek olacağından davanın aynı derecede diğer bir mahkemeye nakli icap edeceği merkezindedir. Halbuki yetki verilmiş hakimler de aynı salâhiyeti haiz olduğundan meselenin tarafların teminatıyla bir alakası düşünülemez. Yetkili hakimlerin vazifesi muayyen meselelere münhasır bulunduğundan yeni bir heyet teşkili manasına da gelemeyeceğinden ekalliyetin mütalaaları ekseriyet tarafından kanun hükümlerine uygun görülmemiştir. Bir mahalde aynı salâhiyeti haiz başka hakimler bulundukça davanın nakli cihetine gidilemeyeceğine ilk toplantıda reylerin üçte ikisini geçen ekseriyetiyle 19.1.1959 tarihinde karar verildi.” **YİBK, 19.01.1959, E. 1958/29, K. 1959/1** <http://www.kanunum.com> (6.04.2017).

⁵⁴⁹ **CMK m.19**'daki düzenlemenin içeriği **1412 sayılı CMUK m. 14**'de hüküm altına alınmıştır: **Madde 14 – (Dava nakli)**

“Salâhiyetli hakim veya mahkeme, hukuki veya fiili sebepler dolayısıyla kaza vazif esini ifa edemeyecek halde bulunan, yahut tahkikatın orada icrası ammenin emniyeti için tehlikeli olursa yüksek vazifeli mahkeme davanın başka yerde bulunan aynı derecede bir mahkemeye nakline karar verir. Amme emniyeti için dava naklini istemek Adliye Vekiline aittir.”

⁵⁵⁰ Öztürk ve Erdem, a.g.e., s.211; Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.619.

⁵⁵¹ Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s.211; Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.267.

⁵⁵² Centel ve Zafer, a.g.e., s.530.

hastalığa yakalanmış olması veya davaya bakmakta olan hâkimin ölmesi örnek gösterilebilir⁵⁵³.

Yetkili mahkemenin hukuki veya fiili sebeplerden dolayı yargılama görevini yerine getiremediği durumlarda, muhakemenin başka yerde bulunan bir mahkemeye nakline yüksek görevli mahkeme karar verecektir (CMK m.19/1). CMK’da karar merciinin yüksek görevli mahkeme olduğu belirtilmişse de, bölge adliye mahkemeleri faaliyete başladığından, bu durumlarda muhakemenin nakline bölge adliye mahkemelerinin ilgili ceza daireleri karar verecektir. Zira, bölge adliye mahkemelerinin ilgili ceza daireleri yargı çevresindeki adlî yargı ilk derece ceza mahkemeleri hâkimlerinin davayı görmeye hukuki veya fiilî engellerinin çıkması hâlinde, o davanın bölge adliye mahkemesi yargı çevresi içerisinde başka bir adlî yargı ilk derece ceza mahkemesine nakli hakkında karar vermekle görevlendirilmiştir (Teşkilat Kanunu m.37/3). Farklı bölge adliye mahkemelerinin yargı çevresi içinde yer alan mahkemeler bakımından muhakemenin nakline ise Yargıtay’ın ilgili ceza dairesi karar verecektir⁵⁵⁴. Bu sebeplere istinaden muhakemenin naklini isteme yetkisi taraflara aittir. Ancak bu sebepler varsa mahkemede kendiliğinden nakil isteyebilir⁵⁵⁵.

Ayrıca belirtmek gerekir ki hukuki nedenlerden dolayı nakilde CMK m. 19 ile CMK m. 30 arasında bir çelişki ve iç içelik söz konusudur. CMK m 30. düzenlemesi ve uygulaması karşısında hukuki nedenlerden dolayı nakil CMK m.19’un kapsamı dışına çıkmıştır denebilir. Şöyle ki muhakemenin naklini gerektiren hukuki sebepler, hâkimin reddi veya çekinmesi ise CMK m.27/4 ve m.30/2 gereğince çekinme veya ret konusunda karar veren merci, ayrıca, davaya bakmakla bir başka hâkim veya mahkeme görevlendireceğinden, asliye ceza mahkemelerinde hâkimin reddi ve çekinmesi sonucu davanın nakline her zaman ağır ceza mahkemeleri yetkili olmaktadır⁵⁵⁶. Bu bakımdan 19.

⁵⁵³ Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.251; Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.619.

⁵⁵⁴ Yargıtay Büyük Genel Kurulu’nun 12.02.2016 tarih ve 2016/1 sayılı kararına göre Yargıtay beşinci. ceza dairesi davanın nakli konusunda karar mercii olarak görevlendirilmiştir. **RG. T.26.02.2016, S. 29636**.

⁵⁵⁵ Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e, s.71 Muhakemenin nakli konusunda karar verilmesi isteği bir çeşit tali ceza davasıdır. Bkz Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.267.

⁵⁵⁶ Malkoç ve Yüksektepe, a.g.e., s.170; “Adam öldürme, öldürmeye teşebbüs, yaralama, ayaklanma, 6136 sayılı Kanuna muhalefet suçlarından sanık C.Ç. ve 85 arkadaşı hakkında açılan kamu davası ve Ankara 5.Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan yargılama sırasında, sanık vekilleri tarafından vukubulan mahkeme ve üyelerinin reddi talebi ile davadan çekinme kararını inceleyen (ANKARA) ALTINCI Ağır Ceza Mahkemesinin, sanık vekillerince vukubulan mahkeme Başkan ve Üyelerinin reddine dair talebin reddine mahkeme heyetinin davadan çekinme isteminin kabulü ile dosyanın Ankara 7.Ağır Ceza Mahkemesine gönderilmesine dair, 25.12.2000 tarih ve 2000/443 D.İş sayılı kararını havi dosya incelendi.

maddeye göre davanın nakline karar verecek olan mercii (5235 sayılı Kanun m.37/3 uyarınca bölge adliye mahkemeleri) ile hâkimin reddi ve çekinmesi çerçevesinde başka bir hâkim veya mahkemenin görevlendirilmesi konusunda yetkili olan merci farklı olacaktır⁵⁵⁷.

3.5.2.2.2. Kamu Güvenliği Nedeni ile Nakil

Muhakemenin asıl yetkili mahkemede yapılması, kamu güvenliği bakımından tehlike yaratacak nitelikte ise, muhakeme başka yargı çevresinde görülmek üzere nakledilebilir. Kamu güvenliği sebebiyle nakilde amaç bir zarar ve tehlike tehdidi olmadan muhakemenin sağlıklı bir şekilde yapılmasıdır⁵⁵⁸. Bu bakımdan, alınan olağan güvenlik önlemlerine rağmen, muhakemenin asıl yetkili mahkemede görülmesinin, kamu düzeni, bireylerin can ve mal güvenliği açısından açık ve yakın bir tehdit oluşturabileceğinin anlaşılması durumunda, muhakemenin nakline karar verilebilecektir⁵⁵⁹. Örneğin, muhakemenin asıl yetkili mahkemede yapılmasının orada kargaşa çıkmasına sebebiyet verecekse veya hâkim, sanık, müdafilerin veya tanıkların ağır tehditlere uğramaları durumu kamu güvenliği kamu güvenliği için tehlike kabul edilebilir⁵⁶⁰. Bu tehlikeli durumun var olup olmadığını, ayrı ayrı her olayda, nakle karar verecek mercii takdir edecektir.

Kamu güvenliği sebebiyle nakle karar verme yetkisi Yargıtay’a aittir, ancak Adalet Bakanlığı’nın bu yönde talepte bulunması gerekir (CMK m.19/2) ⁵⁶¹. Adalet Bakanlığı’da

Tüm dosya kapsamına göre, ağır ceza mahkemesinin birden fazla daireden oluştuğu Ankara Adli Yargı çevresinde görülmekte olan bir ceza davasında 5.Ağır Ceza Mahkemesinin Başkan ve Üyelerince açıkça davadan çekinme kararı verilmediği, ancak sanık vekilleri tarafından vukubulan reddi hakim talebi ile birlikte incelenmesi için dosyanın merciiine gönderildiği, merciiince reddi hakim talebinin reddedildiği gibi, CMUK.29/2.madde ve fıkrasında “...davanın aynı mercide görülmesi imkansız olduğu takdirde, karar veren merci davayı başka hakime tevdi veya başka mahkemeye nakleder.” Hükmü uyarınca da red yada çekinmenin kabulü hallerinde davanın aynı mahkemede tutularak heyetin tamamlanması hususuna dikkat edilmesi gerektiği ancak, bunun imkansız olması durumunda başka mahkemeye nakil yoluna gidilebileceği gözetilmeden, CMUK.26 ve 29/2.maddelerine aykırı olarak yazılı şekilde karar verilmesinde isabet görülmediğinden (...)” Yar. 1. CD, 08.05.2001, E.2001/2144, K.2001/1980, <https://www.kanunum.com> (4.5.2017).

⁵⁵⁷ Şahin, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, s.252.

⁵⁵⁸ Yurtcan, *CMK Şerhi Cilt I*, s.103.

⁵⁵⁹ Yenidünya ve İçer, a.g.e., s.77.

⁵⁶⁰ Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s.267.

⁵⁶¹ 2992 sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun’un 9. maddesinin (a) bendine göre; Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, kamu güvenliği yönünden dava nakli ile ilgili olarak Kanunun Adalet Bakanına verdiği yetkinin kullanılmasına ilişkin işlemleri yapmakla görevlendirilmiştir

yayınlanmış olduğu bir genelge ile kamu güvenliği nedeniyle davaların naklinin istenmesi durumunda yapılacak işlemleri teşkilata duyurmuştur⁵⁶².

Kamu güvenliği nedeniyle muhakemenin nakli konusunda Yargıtay kararlarından birkaç örnek vermek gerekirse;

“Mahkemelerin, davaları en az yargılama gideri ile en süratli şekilde sonuçlandırılmalarının temel görevleri olduğunda kuşku bulunmadığı gibi, idarenin de mahkemelerin güven duygusu içerisinde görev yapmalarını sağlamaları temel ödevleri olması gerekmektedir. Bu nedenle de bir dosyanın görülmesi sırasında güvenlik güçlerinin temel görevlerini yapmalarına engel olabilecek çok büyük ve çok önemli nedenler somut olarak ortaya konulmadıkça dava dosyalarının kamu güvenliği gerekçe yapılarak nakli isteminde bulunulmaması; bu nedenlerle davaların uzamasına neden olmamaları gerektiğinde kuşku yoktur. Dava dosyasının Trabzon'dan başka bir yere nakli için genel güvenlik yönünden herhangi bir sakınca esasen ileri sürülmemiş; nakil talebi sanıkların, tanıkların ve müdahillerin Trabzon'a gelip gitmelerindeki zorluğa dayandırılmıştır. Bu durum ise CMUK.nun 14. maddesinde açıklanan davanın nakli sebeplerinden değildir (...).”⁵⁶³

Yüksek mahkeme bir başka kararında⁵⁶⁴ ;

“Sanıklar ... ve ... hakkında terör örgütü propagandası yapmak, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlere silahsız katılarak ihtarla rağmen kendiliğinden dağılmama, silahlı terör

⁵⁶² “Söz konusu genelgede;

1- Kamu güvenliği sebebiyle davaların nakline doğrudan gerek görülmesi ya da ilgililer tarafından yapılacak olan başvurular üzerine, bir kısım işlemlerin zamanında yapılamaması sonucu üzücü, hatta telâfisi imkânsız olayların meydana gelmesinin önlenememesi bakımından; talebin mahiyeti ile yapılan işlemlerin ve söz konusu edilen davanın görüldüğü mahkemenin esas numarası, suçun niteliği, tarafların açık kimlikleri ve sanık ya da sanıkların tutuklu olup olmadıkları, mevcut ise, taraflar arasında husumeti meydana getiren sebepler ve bunun şiddet derecesi hakkında yeterli bilgi, birden ziyade davanın nakli söz konusu ise; gerek suçun niteliği ve gerek husumeti oluşturan nedenler yönünden, varsa bağlantının açıklanması, nakli istenen dava; daha önce aynı nedenle nakledilen bir başka dava ile hukukî veya fiilî bağlantı ya da husumeti meydana getiren nedenler yönünden ilgili ise; bu hususların açıkça belirtilmesi suretiyle, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 19’uncu maddesinin ikinci fıkrası uyarınca davanın, o yerde görülmesini kamu güvenliği yönünden sakıncalı kılan nedenlerin açıklanması ve bu sebeple kamu güvenliğinin korunması yönünden davanın naklini gerektirir bir yön bulunup bulunmadığına ilişkin olarak oluşturulacak Cumhuriyet başsavcılığının düşüncesi ile birlikte bildirilmesi,

2- Cumhuriyet başsavcılığı tarafından davanın nakline gerek görüldüğü takdirde, sanıkların cezaevinde, adliyede veya cezaevinden adliyeye getirilip götürülmeleri sırasında; öldürülmesi, kaçırılması veya kargaşa çıkması gibi kamu güvenliğini bozacak üzücü olayların meydana gelmesinin ihtimal dahilinde bulunup bulunmadığı, ihtimal dahilinde ise, emniyet ve asayiş kuvvetlerince önceden alınacak tedbirlerle önlenip önlenemeyeceği konularını içerecek şekilde bizzat il valisinden alınacak gerekçeli düşüncenin de evraka eklenmesi,

3- Düzenlenecek fezlekenin sağ üst köşesine “Dava Nakli Taleplidir” ibaresi de yazılmak suretiyle ilgili dava dosyası ile birlikte Bakanlığımız Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne gönderilmesi”, konularında gereken dikkat ve özenin gösterilmesi istenilmiştir. Bkz. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, 01.01.2006 ve 19 numaralı Genelgesi <http://www.cigm.adalet.gov.tr/docs/genelge/19nolu.pdf> (30.04.2017).

⁵⁶³ Yar. 10. CD, 05.12.1997, E.1997/13593, K.1997/12680 <https://www.kanunum.com> (12.4.2017).

⁵⁶⁴ Yar. 5. CD, 19.01.2017; E. 2017/443; K. 2017/210 <http://www.kanunum.com> (7.4.2017), ayrıca bkz. Yar. 5. CD, 06.03.2015, E.2015/4227, K.2015/7981 <http://www.kanunum.com> (7.04.2017).

örgütü kurma veya yönetme suçlarından Diyarbakır 8. Ağır Ceza Mahkemesinde görülmekte olan 2016/3 Esas sayılı kamu davasının CMK'nın 19/2. maddesi uyarınca kamu güvenliği gerekçesi ile başka bir yer Ağır Ceza Mahkemesine nakli istemini içeren Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nün ... sayılı yazısı ve ekindeki evrak Yargıtay C.Başsavcılığının ... sayılı yazısı ile Dairemize gönderilmekle incelenerek gereği düşünüldü: Diyarbakır Valiliğinin ... sayılı yazısında; Diyarbakır Adliyesinin bölgenin en büyük ve en yoğun adliyesi olmasından dolayı her gün gerçekleşen duruşmalar nedeniyle günün her saatinde vatandaşların adliye binası ve çevresinde yoğun bir şekilde bulunması, bu kapsamda bahse konu davada adliye içinde ve çevresinde alınacak güvenlik tedbirlerinde zafiyet oluşabileceği ayrıca ilin sosyal ve siyasi konumu gereği güvenlik risklerinin devamlı değişkenlik göstermesi nedeniyle, kamu güvenliği bakımından yaşanması muhtemel tüm olumsuzlukların önüne geçmek adına davanın başka bir ilde görülmesinin uygun olacağının değerlendirildiği, Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığının ... sayılı yazısında; bahse konu davada çok sayıda avukatın ve vatandaşın katılma olasılığının yüksek olduğu, aile fertlerinin izleyici olarak gelebileceği göz önüne alındığında yalnızca bu davaya katılmak için katılımcı sayısının çok fazla olabileceği tüm bu kalabalığın duruşma saatine kadar adliye koridorlarında bekleyecekleri, duruşma salonlarında tutuklu sanıklar ile diğer sanıkların, vekillerin ve müştekilerin bulunduğu yerin fiziki şartların zorluk çıkarabileceği, etkisiz ve yetersiz kalınabileceği, duruşmaya gelecek olanların bu durumdan faydalanarak halkı provoke ederek olay çıkarabilecekleri, bahse konu davanın basın-yayın organları sosyal medyada da yer alacağından dolayı terör örgütü mensupları tarafından eylem arayışı içinde olabilecekleri, bölgenin en büyük ve en yoğun adliyesi olmasından dolayı her gün gerçekleşen duruşmalar nedeniyle günün her saatinde vatandaşların adliye binası ve çevresinde yoğun bir şekilde bulunması, bu kapsamda bahse konu davada adliye içinde ve çevresinde alınacak güvenlik tedbirlerinde zafiyet oluşabileceği ayrıca ilin sosyal ve siyasi konumu gereği güvenlik risklerinin devamlı değişkenlik göstermesi nedeniyle, kamu güvenliği bakımından yaşanması muhtemel tüm olumsuzlukların önüne geçmek adına davanın başka bir yere naklinin uygun olacağının bildirildiği gözetilerek yapılan incelemede; Davanın kamu güvenliği nedeniyle naklinin CMK'nın 19/2. maddesinde düzenlendiği, Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nün 01/01/2006 tarih ve 19 no.lu genelgesi ile de kamu güvenliği nedeniyle davanın naklinin istenmesi durumunda yapılacak işlemlerin izah edildiği, Davanın başka bir yere naklinin uygun olacağı yolundaki yukarıda belirtilen görüşler ve Adalet Bakanlığının bu husustaki istemi nazara alındığında devletin sorumluların belirlenip cezalandırılmasını sağlayarak etkili bir soruşturma yürütme sorumluluğunun bulunduğu, yargılamanın adil, etkili ve tarafların katılımına açık bir şekilde esas yetkili mahkemesinde yapılması gerektiği, ancak güvenlik önlemleri alınsa bile toplumsal olaylar çıkabileceği ve tarafların ciddi tehditler altında kalabileceği, buna bağlı olarak yargılamanın düzenli yapılamayacağı, kamu güvenliği yönünden açık ve yakın tehlikenin söz konusu olabileceği ve davanın nakli isteminin mahal mahkemesinden geldiği anlaşılmakla, CMK'nın 19/2. maddesi uyarınca Diyarbakır 8. Ağır Ceza Mahkemesinin 2016/3 Esasında kayıtlı kamu davasının Malatya Ağır Ceza Mahkemesine NAKLINE”

3.5.2.2.3. Afet Nedeniyle Nakil

Bu nakil sebebi CMK'da değil, 2461 sayılı mülga Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu m.23'te düzenlenmişti. Buna göre savaş ve olağanüstü hallerle, yangın, yer sarsıntısı seylap ve heyelan gibi afetler sonucu zorunluluk olursa, asıl yetkili mahkemelerin dava ve işleri, diğer yerlerdeki mahkemelere geçici olarak gördürmeye Adalet Bakanlığı yetkiliydi. Bu duruma afet nedeniyle nakil denilmekteydi⁵⁶⁵. 6087 sayılı HSYKK' da bu

⁵⁶⁵ Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s.212.

tür bir düzenlemeye yer verilmedi. Bu nedenle, öğretide, bazı yazarlar afet nedeniyle nakil durumlarının, fiili nedenlerden dolayı nakil kapsamında değerlendirebileceğini ve CMK 19/1 uyarınca yüksek görevli mahkemenin nakle karar verebileceğini belirtmişlerdir⁵⁶⁶. Diğer bazı yazarlar da bu tür durumlarda nakletme yetkisinin, mahkeme teşkilatını kuran makam olarak yine Adalet Bakanlığına ait olması gerektiğini ileri sürmüştür⁵⁶⁷. Kanaatimizce afet nedeniyle davanın nakli konusunda kanunlarda açık bir düzenlemeye yer verilmediğinden, afet nedeniyle nakil durumları, CMK m.19/1 fıkrasında öngörülen fiili nedenlerden dolayı nakil kapsamında değerlendirilebilir ve bu çerçevede yüksek görevli mahkeme nakle karar verebilir.

Yukarıda belirtilen nakil türlerinden farklı olarak afet nedeniyle nakilde, tek bir muhakemenin değil, iş göremez durumda bulunan mahkemenin bakmakta olduğu tüm muhakemelerin nakli söz konusudur⁵⁶⁸

3.5.2.3. Muhakemenin Naklinin Sonucu

Merciinin nakil konusundaki kararına karşı itiraz kanun yolu öngörülmediği için, bu karar kesindir ve muhakeme kendisine naklonulan mahkeme bu karara uymak mecburiyetindedir⁵⁶⁹. Muhakeme kendisine nakledilmiş olan mahkeme, nakli gerekriten sebeplerin geçerli olup olmadığını inceleyemez. Ancak nakle karar veren merciin, bu kararı verme yetkisine sahip olup olmadığını veya kararda nakil için bir sebep gösterilip gösterilmediği hususlarını inceleyebilir⁵⁷⁰. Eğer geçerli bir nakil kararı varsa, mahkeme artık bu karara uymak mecburiyetindedir. Örneğin fiili ve hukuki sebeplere istinaden nakil kararını yüksek görevli mahkeme yerine aynı mahkeme vermişse veya kamu güvenliği sebebiyle nakle Yargıtay dışında başka bir mercii karar vermişse bu karar yok hükmünde

⁵⁶⁶ Yenidünya ve İçer, a.g.e., s.77.

⁵⁶⁷ Centel ve Zafer, a.g.e., s.530; Öztürk ve diğerleri, afet hallerinde, 2992 sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunu'nun 9. maddesinde yer alan, kamu güvenliği yönünden dava nakli ile ilgili olarak Kanunun Adalet Bakanına verdiği yetkinin kullanılmasına ilişkin işlemleri yapmak görevinin Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne ait olduğu şeklindeki düzenlemenin kıyasen uygulanabileceğini ifade ederek, bu tür durumlarda nakle ilişkin işlemleri söz konusu makamın yapabileceğini belirtmişlerdir. Bkz. Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s.212; Donay, afet hallerinde nakil konusunda, Hakim ve Savcılar Kurulu'nun yetkili olduğunu belirtmektedir. Bkz. Donay, **Güncelleştirilmiş Ceza Yargılaması Hukuku**, s.61.

⁵⁶⁸ Centel ve Zafer, a.g.e., s.530; Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s.212.

⁵⁶⁹ Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.267; Donay, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, s.31.

⁵⁷⁰ Kantar, a.g.e., s.34; Çağlayan, a.g.e., s.168.

olduğu için muhakemenin nakledildiği mahkeme bu karara uymak mecburiyetinde değildir⁵⁷¹.

Muhakemenin nakledilmiş olması halinde, bu nakil sebebi sonradan ortadan kalksa bile, nakil kararı geri alınamaz⁵⁷². Dolayısıyla nakil kararı verildikten sonra, nakil nedenleri sonradan ortadan kalksa bile davanın nakledildiği mahkeme yargılamaya bakmaya devam edecektir.

Nakil kural olarak bütün muhakeme işlemlerini kapsar. Ancak bir kısım muhakeme işlemlerinin nakledilmesi de mümkündür⁵⁷³. Örneğin istinabe olunan hakim bakımından muhakemenin naklini gerektirecek bir sebep bulunursa, muhakeme başka hakime nakledilecektir⁵⁷⁴. Keza, hakimin reddi talebine bakacak veya yetki uyuşmazlığını çözecek hakim bakımından muhakemenin naklini gerektirecek bir sebep bulunursa yine muhakeme başka hakime nakledilecektir⁵⁷⁵.

3.5.3. Duruşmanın Başka Yerde Yapılması

24/11/2016 tarih ve 6763 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 21. maddesi ile CMK m. 19 eklenen fıkra uyarınca, mahkemenin fiili sebeplerle görevini yerine getiremeyecek halde bulunması veya yetkili mahkemenin bulunduğu yerde yapılmasının kamu güvenliği için tehlike oluşturması hallerinde davaya ilişkin duruşmaların başka bir yerde bulunan mahkemeye nakline imkan tanınmıştır⁵⁷⁶. Söz konusu maddenin gerekçesinde⁵⁷⁷, sanık ve mağdur sayısının fazlalığı gibi mekan yetersizliğine bağlı sebepler ile kamu güvenliğini tehdit boyutuna ulaşmayan güvenlik sorunlarının sökonusu olabildiği, özellikle örgütlü suçlarda güvenlik gerekçesiyle

⁵⁷¹ Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.105; Yenisey ve Nuhoğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.268.

⁵⁷² Yenisey ve Nuhoğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.267; “Kamu güvenliği düşüncesiyle davanın nakledilmiş olması halinde, nakil sebebi sonradan ortadan kalksa bile, merci, sebebin ortadan kalktığı gerekçesiyle nakil kararını geri alamaz; kamu davasını geri geldiği yere gönderemez.” **Yar. 10. CD. 19.04.1995, E.1995/3425, K. 1995/3632**, karar için bkz. Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.103-104.

⁵⁷³ Yenisey ve Nuhoğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.268.

⁵⁷⁴ Tosun, **Türk Suç Muhakeme Hukuku Dersleri Cilt I**, s.507.

⁵⁷⁵ Yenisey ve Nuhoğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.268.

⁵⁷⁶ **CMK m.19-** (3) (Ek: 24/11/2016-6763/21 md.) Mahkeme, fiili sebepler veya güvenlik gerekçesiyle duruşmanın il sınırları içinde başka bir yerde yapılmasına karar verebilir. Bu karara karşı itiraz yolu açıktır.

⁵⁷⁷ Gerekçe için bkz. <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0775.pdf> (17.06.2017).

veya fiziki imkansızlık nedeniyle duruşmaların adliye dışında başka bir yerde yapılması ihtiyacı doğduğu, bu sorunların, yagılamayı yapan heyet veya mahkeme değıştirilmeksizin, sadece duruşma mekanının değıştirilmesi yolu ile çözüme kavuşturmak amacıyla böyle bir düzenleme gereksinimine ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir.

Gerekçeden de anlaşılacağı üzere, burada diğer nakil türlerinden farklı olarak işlemi yapacak olan hakim veya mahkeme heyeti değışmemekte, sadece duruşmanın yapıldığı yer değışmektedir. Böylece, aynı il sınırları içinde olmak kaydıyla, yargılamanın aynı mahkemeler tarafından sürdürülmesi öngörülerek, duruşmanın daha güvenli ve fiziki açıdan daha elverişli bir yerde yapılması amaçlanmaktadır.

Fiili sebepler veya güvenlik gerekçesiyle duruşmanın başka yerde yapılması konusunda karar verme yetkisi, davayı gören mahkemeye attır. Mahkemenin bu kararına itiraz edilebilir.

3.5.4. İstinabe

Ceza yargılamasında, yapılması gereken tüm muhakeme işlemlerinin her zaman yer yönünden yetkili mahkemenin yargı çevresinde yapılması mümkün değildir. Bazen bir mahkemenin yargı çevresi dışındaki bir işlemin yapılması gerekebilir. İşte bu gibi durumlarda, işlemi yapmaya asıl yetkili mahkeme, istinabe yoluyla, yer yönünden yetkisiz mahkemeden o işlemin yapılmasını isteyebilir. İstinabe, yer bakımından yetkili hakim veya mahkemenin belli bir muhakeme işleminin yapılması konusundaki yetkisini başka yerdeki yetkisiz hakim veya mahkemeye devretmesidir⁵⁷⁸. Ancak bu devir nakilde olduğu gibi bütün muhakeme işlemlerini değil, yalnızca belirli bazı muhakeme işlemlerinin yapılması ile ilgili olarak söz konusudur⁵⁷⁹. Örneğin İstanbul’da yapılan bir yargılama ile ilgili olarak dinlenmesi gereken bir tanığın Konya’da bulunması halinde, İstanbul’da bulunan mahkeme, Konya’daki tanığın dinlenmesi için Konya’daki mahkemeyi yetkili kılar. Konya mahkemesi de tanığın dinler ve buna ilişkin tutanağı İstanbul mahkemesine gönderir. Böylece, bu kuruma başvurulduğunda, yer bakımından yetkisiz olan hâkimin yapmış olduğu

⁵⁷⁸ Kunter ve diğerleri, a.g.e., s.592; Yurtcan, **Ceza Yargılama Hukuku**, s.122; Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s.212.

⁵⁷⁹ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.260.

işlem tam olarak geçerlilik taşır. İstinabe yoluna başvuran mahkeme veya hakim bu tutanaktan sonuç çıkartır⁵⁸⁰.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda istinabeyi kurum olarak düzenleyen müstakil bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle, kanunda, bu kurum sistematik olarak düzenlenmemiş, çeşitli maddelerde (m.60, 83, 180, 196, 209, 244, 251, 268, 320) istinabe olunan hakim veya mahkeme denilmek suretiyle bu kuruma değinilmiştir⁵⁸¹.

İstinabe kurumunun kabul edilmesindeki temel amaç, pratik ihtiyaçlar olup, bu yolla emek, masraf ve zaman yönünden usul ekonomisinin gereklerine hizmet edilmiş olunur⁵⁸². Bu bağlamda, istinabe yargılamaların süratle sonuçlandırılması ve ucuzluğu nedeniyle çok yararlı bir kurumdur⁵⁸³.

İstinabe mahkeme veya hakimler arasında uygulanacağı gibi savcılar arasında da uygulanabilir.

Soruşturma evresinde dağınıklık esas olduğundan, soruşturma evresinde istinabe için bir sınır yoktur. Ancak, kovuşturma evresinde istinabe uygulaması sınırlıdır. Zira, bu evrede doğrudan doğruyalık, yüze karşılık ve sözlülük ilkeleri gereğince sanığın soruya çekilmesi, tanıkların veya bilirkişilerin dinlenmesi veya keşfin kural olarak duruşmayı yapan mahkeme tarafından yapılmalıdır⁵⁸⁴. Bu nedenle istinabe, kovuşturma evresinde istisnai olarak başvuru olan bir yoldur. Nitekim bu ilkeleri korumak amacıyla, davayı görmekte olan mahkemenin, zorunluluk olmadıkça, büyükşehir belediye sınırları içerisinde bulunan şikâyetçi, katılan, sanık, müdafî veya vekil, tanık ve bilirkişilerin istinabe yoluyla dinlenmesine karar veremeyeceği düzenlenmiştir (CMK m.180/3)⁵⁸⁵. Yine aynı doğrultuda, CMK m.180/5'te, istinabe yerine tanık veya bilirkişinin aynı anda görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılması suretiyle dinlenebilmeleri olanağının varlığı halinde bu yöntemin kullanılarak ifadelerinin alınması gerektiği belirtilmiştir.

⁵⁸⁰ Yurtcan, **Ceza Yargılama Hukuku**, s.122.

⁵⁸¹ Centel ve Zafer, a.g.e., s.531.

⁵⁸² Yurtcan, **Ceza Yargılama Hukuku**, s.124.

⁵⁸³ Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s.212.

⁵⁸⁴ Kunter ve diğerleri, a.g.e., s.593; Özbek, **CMK İzmir Şerhi**, s.96.

⁵⁸⁵ Centel ve Zafer, a.g.e., s.531.

Hastalık veya malullük veya giderilmesi olanağı bulunmayan başka bir nedenle bir tanık veya bilirkişinin uzun ve önceden bilinmeyen bir zaman için duruşmada hazır bulunmasının olanaklı bulunmayacağı anlaşırsa, mahkeme bu kişilerin istinabe yoluyla dinlenmesine karar verebilir (CMK m.180/1) Ayrıca konutlarının yetkili mahkemenin yargı çevresi dışında bulunmasından dolayı getirilmesi zor olan tanık ve bilirkişinin de istinabe yoluyla dinlenmesine karar verilebilir (CMK m.180/2). İstinabe olunan mahkeme, büyükşehir belediye sınırları içerisinde ise, ilgililer kendi yargı çevresinde bulunmasa da büyükşehir belediye sınırları içerisinde yerine getirilmesi gereken istinabe evrakını geri çevirmeksizin gereğini yapar (CMK m.180/4).

Keşif de istinabe olunan mahkeme veya hakim tarafından yapılabilir (CMK m.83). Sanık da, alt sınırı beş yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar hariç olmak üzere, istinabe suretiyle sorguya çekilebilir. Sorgusundan önce sanığa, ifadesini esas mahkemesi huzurunda vermek isteyip istemediği sorulur. Ancak alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda sanık istinabe yoluyla soruya çekilemez. Sorgunun mutlaka esas mahkeme huzurunda yapılması gerekir⁵⁸⁶. Sorgu için belirlenen gün, Cumhuriyet savcısı ile sanık ve müdafiiine bildirilir. Cumhuriyet savcısı ile müdafinin sorgu sırasında hazır bulunması zorunlu değildir (CMK m.196/2).

İstinabe uygulamasında, istinabe eden mahkeme ile istinabe olunan mahkemenin aynı seviyede olmalıdır. Ancak zorunluluk bulunan hallerde bu kuralın dışına çıkabilir⁵⁸⁷. Örneğin ağır ceza mahkemesi ancak başka bir ağır ceza mahkemesini istinabe edebilir. Ancak o yerde ağır ceza mahkemesi yoksa asliye ceza mahkemesi yetkilendirilebilir.

⁵⁸⁶ “(...) Alt sınırı beş yıldan az hapis cezasını gerektiren bir suçtan yargılanan sanığa sorgusundan önce ifadesini esas mahkemesi huzurunda vermek isteyip istemediği sorulacak ve talimat mahkemesi önünde savunma yapmayı kabul etmesi halinde istinabe suretiyle sorguya çekilebilecektir. Alt sınırı beş yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda ise; sanıkların sorgusunun mutlaka yargılamayı yapan mahkemesince gerçekleştirilmesi zorunlu kılınmıştır. Sorgusundan önce sanığa, ifadesini yargılamayı yapan mahkeme huzurunda vermek isteyip istemediğinin sorulmaması veya sorulması üzerine duruşmadan başışık tutulmak istemediğini belirtmesi ya da yargılamaya konu suçun cezasının alt sınırının beş yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektirmesine karşın, istinabe yoluyla alınan ifadesiyle yetinilmesi savunma hakkının kısıtlanması sonucunu doğuracağından, mutlak bir bozma nedenidir. Tarafı bulunduğumuz ve onaylamakla iç hukuk mevzuatına dâhil ettiğimiz Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşmesinin 'Adil Yargılanma Hakkı' başlıklı 6. maddesinin üçüncü fıkrasının (c) bendinde de, sanığın en azından kendi kendisini savunma hakkı bulunduğu belirtilmekle, mahkeme huzurunda doğrudan savunma yapabilmesi için duruşmada hazır bulunma hakkının varlığı zımnen kabul edilmiştir. Sanığın duruşmada hazır bulunabilmesi, bir yükümlülük olmakla birlikte, öncelikle kendisi açısından bir hak olup, adil yargılanma hakkının temel unsurlarından birini oluşturmaktadır.” YCGK, 2.7.2014, E.2013/540, K.2014/339 <https://www.kanunum.com> (12.04.17).

⁵⁸⁷ Yurtcan, *Ceza Yargılama Hukuku*, s.124.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, istinabe edilen hakim veya mahkeme, kendisini istinabe eden hakim veya mahkemenin kararına tam olarak uymak mecburiyetindedir bu kararın dışına çıkamaz. Örneğin istinabe yoluyla bilirkişi incelemesi yapılacaksa ve istinabe eden mahkeme de bilirkişi kurulunun hangi uzmanlardan teşekkül edeceğini kararında belirtmişse, istinabe olunan mahkeme kararda belirtilen kurul dışında başka bir kurula bilirkişi incelemesi yapamaz⁵⁸⁸.

3.6. Yerel Yetkisizlik İddiası ve Kararı

Madde bakımından yetki kurallarından farklı olarak, yer bakımından yetki kuralları belirlenirken, sanık için teminattan çok yargılamaların daha kolay, daha hızlı ve daha ucuz yapılması gibi pratik ihtiyaçlar göz önünde bulundurulmaktadır⁵⁸⁹. Bu nedenle madde bakımından yetkisizlik iddiasından farklı olarak, yer bakımından yetki sorunu kovuşturma aşamasının her aşamasında tartışma konusu yapılamamaktadır. Bu yönüyle de her iki yetki türü, kamu düzeniyle ilgili oluş bakımından ayrılmaktadır⁵⁹⁰. Bu çerçevede, yer bakımından yetki kuralları pratik gereklere dayandığından ve kamu düzenini ilgilendirmedığından, CMK’da yer yönünden yetkisizlik iddiasının ileri sürülmesi bakımından kanunda zamansal yönden bir sınırlama getirilmiştir.

Mahkemenin yer bakımından yetkisiz olduğuna ilişkin iddia, ilk derece mahkemelerinde duruşmada sanığın sorgusundan önce bildirilmelidir. Sorgu, CMK m.191/3 uyarınca sanığın açık kimliğinin saptanıp, kişisel ve ekonomik durumu hakkında kendisinden bilgi alınmasıyla devam eden ve iddianame veya iddianame yerine geçen belgede yer alan suçlamanın dayanağını oluşturan eylemler ve deliller ile suçlamanın hukuki nitelendirmesi anlatılarak, CMK m.147’de belirtilen hakların bildirilmesi sonrası sanığın hâkim veya mahkeme tarafından soruşturma veya kovuşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesini ifade eder (CMK m.2/1-h). Bu bağlamda ilk derece mahkemelerinde yetkisizlik iddiası, iddianamenin mahkemece kabulüyle başlayan ve sorgunun yapılmasına kadar süren bir zaman diliminde ileri sürülmelidir.

⁵⁸⁸ Tosun, *Türk Suç Muhakeme Hukuku Dersleri Cilt I*, s.512; Yurtcan, *Ceza Yargılama Hukuku*, s.124.

⁵⁸⁹ Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s.264.

⁵⁹⁰ Şahin, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, s.249.

Bölge adliye mahkemelerinde ise incelemenin başlamasından ve duruşmalı işlerde inceleme raporunun okunmasından önce yetkisizlik iddiası bildirilebilir (CMK m.18/1). Burada “inceleme” kavramı “ön inceleme” olarak anlaşılmalıdır. Nitekim CMK m.279/1-a fıkrası uyarınca, dosya üzerinde yapılan ön inceleme sonunda; bölge adliye mahkemesinin yetkili olmadığına anlaşılmaması hâlinde dosyanın yetkili bölge adliye mahkemesine gönderileceği belirtilmiştir. Dolayısıyla bölge adliye mahkemelerinde yetkisizlik iddiası ancak ön inceleme öncesi yapılabilecektir⁵⁹¹.

Mülga CMUK m.15’te sanığın yetkisizlik iddiasını, “duruşmanın başlangıcında iddianamenin okunmasından” önce bildirmesi öngörülmüştü. 2001 hükümet tasarısının 19. maddesinde de buna benzer bir düzenleme öngörülmüştü. Ancak söz konusu madde adalet komisyonunda değiştirilerek bugünkü mevcut düzenlemede yer alan hüküm sevk edilmiştir⁵⁹².

CMK m. 18’de yetkisizlik iddiasına ilişkin kararın verilmesi de benzer bir zamansal sınırlamaya tabi tutulmuştur. Buna göre, yetkisizlik iddiasına ilişkin kararın da, ilk derece mahkemelerinde sanığın sorgusundan önce, bölge adliye mahkemelerinde duruşmasız işlerde incelemenin hemen başlangıcında, duruşmalı işlerde inceleme raporu okunmadan önce verilmesi öngörülmüştür. Bu aşamalardan sonra yetkisizlik iddiasından bulunulamayacağı gibi, mahkeme de bu hususta resen karar veremez (CMK m.18/2)⁵⁹³.

⁵⁹¹ Donay’a göre, söz konusu maddede “inceleme” kavramının özensiz kullandığını zira CMK m.279 uyarınca, ön inceleme, bölge adliye mahkemesinin dosya üzerinde yapacağı inceleme olup yetkisizlik kararı ancak bu evrede verilebileceği dolayısıyla duruşmasız işlerde inceleme değil ön inceleme söz konusu olduğunu bu nedenle kanun koyucunun ön inceleme ile incelemeyi bir birine karıştırdığını belirtmiştir. Bkz. Donay, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, s.29.

⁵⁹² Sözkousu maddeye ilişkin komisyon tasarısı gerekçesi şu şekildedir: “Bazen mahkemenin yetkili olup olmadığı, iddianame okunduktan sonra anlaşılabilir. Bu nedenle henüz iddianame görülüp dinlenmeden önce bu iddianın öne sürülmesi imkânsız olabilir. Bu gerekçeyle, tasarının 19. maddesinin 2. fıkrasındaki “iddianamenin okunmasından önce” ibaresi, sanığın sorgusundan önce” şeklinde değiştirilmiştir. Böylece yetkisizlik iddiasının bildirileceği zaman dilimi makul ölçüde genişletilmiştir.” Bkz. Şahin, **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, s.121-122.

⁵⁹³ “Özel belgede sahtecilik suçundan sanıklar M.. A.. ve S.. N.. haklarında yapılan yargılama sırasında, suç yeri itibari ile mahkemenin yetkisizliğine, dosyanın Kayseri Nöbetçi Asliye Ceza Mahkemesine gönderilmesine dair Yahyalı Asliye Ceza Mahkemesince verilen 12/04/2013 tarihli ve 2013/159 Esas, 2013/195 sayılı Kararını müteakip, bu kez Kayseri 8. Asliye Ceza Mahkemesince 22/10/2013 tarihli ve 2013/101 Esas, 2013/3 sayılı yetkisizlik Kararının verilmesi üzerine, ortaya çıkan olumsuz yetki uyuşmazlığının giderilmesi için dosyanın gönderildiği Kayseri 3. Ağır Ceza Mahkemesince Yahyalı Asliye Ceza Mahkemesinin yetkisizlik kararının kaldırılması yönünde verilen 20/12/2013 tarihli ve 2013/243 Değişik İş sayılı Kararının; Mercii itiraz üzerine verdiği kararın kesin olan niteliğine göre olağan kanun yolu olan temyiz incelemesi sırasında denetlenebilmesine kanuni imkan bulunmadığı bu nev’i kararların ancak olağanüstü yasa yolu olan kanun yararına bozma yoluyla Yargıtayca

Öğretide CMK'da yer alan bu hükmün, mahkemenin kanuna aykırı olarak davaya bakmaya kendini görevli veya yetkili görmesini mutlak bozma sebebi sayan CMK m.289/1-d uyuşmadığı belirtilerek eleştirilmiştir. Bu yazarlara göre, tabii hakim her bakımdan yetkili hakimdir. Bu nedenle madde bakımından yetkiden farklı olarak, yer bakımından yetkisizlik iddiasının ileri sürülebilmesi bakımından zamansal bir sınırlama öngörülmüş olmasının doğal hâkim ilkesine aykırı olduğu ifade edilmiştir⁵⁹⁴.

Yer bakımından yetkisizlik iddiasının ileri sürülmesi asıl davaya bakmakta olan yargılama makamında açılan tali ceza davasıdır. Bu dava sözlü veya yazılı bir taleple açılır⁵⁹⁵. CMK m. 18'de bu talebin sanık tarafından yapılmasından söz edilmekteyse de savcının da bu yönde bir talepte bulunabileceği kabul edilmektedir. Zira savcı, yetkili gördüğü mahkemeye iddianameyi sunduktan sonra yeni delillerin ortaya çıkmasıyla mahkemenin yetkisiz olduğunu anlayabilir⁵⁹⁶.

Gerek savcının gerekse de sanığın bir talebi olmadan mahkemeler de resen yetkisizlik kararı verebilir⁵⁹⁷. Mahkeme iddianameyi kabul ettikten sonra başka yer mahkemesinin yetkili olduğunu anlarsa, yetkisizlik kararı vererek dolayısıyla yetkili gördüğü mahkemeye gönderecektir. Bu kapsamda, iddianameyi alan mahkemenin iddianamenin kabulünden önce yetkisizlik nedeniyle iddianamenin iadesi kararı verip veremeyeceği sorunu gündeme gelebilecektir. Öğretide bir görüşe göre, mahkemenin bu durumda iddianameyi iade edemeyeceği, iddianameyi kabul ettikten sonra yetkisizlik kararı vermesi gerektiği zira mahkeme yer bakımından yetki konusunda karar verme

denetlenilebileceği gözetilerek yapılan incelemede; Dosya kapsamına göre; 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 18/2. maddesinde "Yetkisizlik iddiasına ilişkin karar, ilk derece mahkemelerinde sanığın sorgusundan önce, bölge adliye mahkemelerinde duruşmasız işlerde incelemenin hemen başlangıcında, duruşmalı işlerde inceleme raporu okunmadan önce verilir. Bu aşamalardan sonra yetkisizlik iddiasında bulunulamayacağı gibi mahkemeler de bu hususta re'sen karar veremez." hükmüne aykırı şekilde, Kayseri 8. Asliye Ceza Mahkemesinin sanığın sorgusundan sonra yetkisizlik kararı verdiği, merciince Kayseri 8. Asliye Ceza Mahkemesince verilen yetkisizlik kararının kaldırılması yerine yazılı şekilde Yahyalı Asliye Ceza Mahkemesinin yetkisizlik kararının kaldırılmasına ilişkin verilen kararda isabet görülmediğinden(...)" Yar. 5.CD, 22.05.2014, E.2014/4626, K.2014/5636 <https://www.kanunum.com> (12.04.2017).

⁵⁹⁴ Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s.210; Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.622-623.

⁵⁹⁵ Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.264; Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.99.

⁵⁹⁶ Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.264; Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.622-623.

⁵⁹⁷ Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.264.

yetkisini ancak iddianamenin kabulünden sonra kazandığı ifade edilmiştir⁵⁹⁸. Kanaatimizce de yerinde olan diğer bir görüşe göre ise CMK'nın 170/3. maddesi uyarınca iddianamenin görevli ve yetkili mahkemeye hitaben yazılmasının gerektiği belirtilmiş olup, bu bakımdan iddianameyi alan mahkeme her şeyden önce söz konusu davaya bakma yetkisinin kendisinde olup olmadığını incelemesi gerektiği, mahkeme yaptığı değerlendirmede; yetki konusunda açık bir yanlışlık veya çelişki olmadığı sürece mahkemenin iddianameyi iadesi yolunu tercih etmemesi gerekir. Ancak iddianamenin yetkili mahkemeye hitaben düzenlenmediği iddianameden kolayca anlaşılabilirse, iddianamenin 170 inci maddeye aykırı düzenlendiğinden bahisle mahkeme iadeye karar verebilecektir⁵⁹⁹.

Konuyla bağlantılı olarak karşılaşılabilecek sorunlardan bir diğeri de hem madde hem de yerel yetkisizlik iddiasının aynı anda söz konusu olması durumunda mahkemenin hem yetkisizlik hem de görevsizlik kararı verip veremeyeceği konusunda çıkmaktadır. Örneğin İstanbul Aliye Ceza mahkemesinde görülmekte olan bir dava ile ilgili olarak mahkeme, Ankara Ağır Ceza Mahkemesinin madde ve yer yönünden yetkili olduğundan bahisle yetkisizlik ve görevsizlik kararı verebilecek midir? Bu sorunun çözümü özellikle Asliye ceza mahkemesinde sanığın sorgusunun yapıldığı durumda önem arz etmektedir. Öğretide, böyle bir durumun varlığı halinde mahkemenin, öncelikle madde bakımından yetkili olup olmadığı değerlendirmesini yapması gerektiği, mahkeme uyuşmazlık bakımından madde bakımından yetkili olmadığını belirledikten sonra da yer bakımından yetki meselesi ele alıp yerel yetkisizlik kararı verebileceği belirtilmiştir. Burada sanığın sorgusu yapıldığı için

⁵⁹⁸ Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.264; Nitekim Yargıtay'da bir kararında yetkisizlik nedeniyle iddianamenin iade edilemeyeceğini, kamu davası açıldıktan sonra mahkeme tarafından de yetkisizlik kararı verilebileceği belirtmiştir; "5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun; 170/3. maddesinde, iddianamede nelerin gösterileceği, 174/1. maddesinde ise iddianamenin hangi hallerde iadesine karar verileceğinin belirtildiği, iddianamenin iadesi sebepleri arasında yetkisiz olan mahkemeye açılan davaların bu sebeple iadesi sayılmadığı gibi, kamu davası açıldıktan sonra mahkeme tarafından da yetkisizlik kararı verilebileceği gözetilmeksizin, itirazın bu yönde kabulü yerine reddine karar verilmiş olmasında isabet görülmemiş olduğundan(...)" **Yar. 7.CD 15.12.2011, E.2009/16759, K.2011/26400 <http://www.kazanci.com> (10.04.17)**; "(...)5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun; 170/3. maddesinde, iddianamede nelerin gösterileceği, 174/1. maddesinde ise iddianamenin hangi hallerde iadesine karar verileceğinin belirtildiği, CMK'nın 170/3. maddesinde iddianamenin görevli ve yetkili mahkemeye hitaben düzenleneceğinin emredici hüküm olduğu anlaşılmakta ise de somut olayda yetkili mahkemenin neresi olduğunun kolaylıkla anlaşılamaması ve Cumhuriyet savcılığının hukuki nitelendirmesi ile mahkemenin hukuki nitelendirilmesinin farklı olduğu durumlarda ise iddianamenin kabulünden sonra kovuşturma evresinde görevsizlik veya yetkisizlik kararları ile sorunun hallinin mümkün olduğu bu nedenlerle yetki hususunun iade sebebi yapılamayacağı hususu gözetilmeden itirazın kabulü yerine yazılı şekilde karar verilmesinde isabet görülmediğinden (...)" **Yar. 16.CD 16.10.2015, E.2015/4238, K. 2015/3136 <http://www.kanunum.com> (10.04.17)**.

⁵⁹⁹ Murat Aydın, "İddianamenin Unsurları ve İadesi", **GÜHFD**, C.10, S.1-2, (2006), 367-416, s.385-386.

CMK m. 18 de öngörülen zamansal sınırlamadan dolayı mahkemenin yetkisizlik kararı veremeyeceği düşünülebilse de CMK m. 7 uyarınca görevli olmayan mahkemenin yapmış olduğu işlemler hükümsüz olacağından ve dolayısıyla sanığın sorgusunun alınması işlemi de hükümsüz olacağından mahkemenin yetkisizlik kararı vermesinde bir engel bulunmayacağı ifade edilmiştir⁶⁰⁰.

Mahkemenin vermiş olduğu yetkisizlik kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir (CMK m.18/3). Mülga CMUK'ta yetkisizlik kararına karşı, hangi kanun yoluna başvurulacağı konusunda açık bir hüküm bulunmamaktaydı. Ancak Yargıtay içtihatlarında bu kararlara itiraz edilebileceği kabul edilmekteydi⁶⁰¹. Böylece CMK m.18/3'teki düzenlemeye yer verilerek, Yargıtay içtihatlarıyla kabul edilen bu yol yasalaşmıştır.

3.7. Yerel Yetki Uyuşmazlıkları

Kanunlarda mahkemelerin yer yönünden yetki alanları belirlenmiş olmasına rağmen, mahkemeler arasında yetki uyuşmazlıklarının çıkması her zaman mümkün olabilmektedir. Bu sebeple, kanun koyucu bu durumu göz önünde tutarak bu tür uyuşmazlıkların nasıl ve hangi mercilerce çözüleceğine ilişkin olarak bazı düzenlemeler yapmıştır.

Madde bakımından yetkide olduğu gibi yer yönünden yetkide de yetki uyuşmazlığı iki şekilde ortaya çıkabilir. Nitekim birden çok yargı çevresindeki ceza mahkemeleri aynı uyuşmazlıkta kendilerini yetkili görebileceği gibi, tam aksine bunların tümü kendilerini yer yönünden yetkisiz de kabul edebilirler. Birinci halde olumlu yetki uyuşmazlığından, ikinci halde ise olumsuz yetki uyuşmazlığından söz edilir⁶⁰². Yetki uyuşmazlığının söz konusu olabilmesi için mahkemelerin vermiş olduğu yetkisizlik kararının da kesinleşmiş olması gerekir⁶⁰³. Burada kararları kesinleşmesinden kastedilen mahkemelerin vermiş olduğu yetkisizlik kararına karşı sanık veya savcı tarafından yedi günlük itiraz süresi içinde itiraz

⁶⁰⁰ Murat Aydın, "Ceza Muhakemesinde Yetki ve Görev Meselesinde Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler", s.52-53.

⁶⁰¹ Ünver ve Hakeri, a.g.e., s.262; "(...) Ceza Muhakemesi Usulü Kanununun on yedinci maddesinde bildirildiği ve hile mahkemenin vereceği yetkisizlik kararlarına karşı ilgililer tarafından 297 inci madde gereğince itiraz olunabileceğine 28.3.1946 gününde çoklukla karar verildi." **YİBK**, 28.03.1946, E. 1940/1, 1940/33, K. 1946/6, <http://www.kazanci.com> (9.4.2017).

⁶⁰² Centel ve Zafer, a.g.e., s.528; Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.98.

⁶⁰³ Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.265; Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s.75.

kanun yoluna başvurulmaması durumudur. Zira yetkisizlik kararına itiraz edildiğinde, merciin itiraz üzerine vermiş olduğu karar bağlayıcı ve kesin olduğundan, daha sonra mahkemeler arasında yer bakımından yetki uyuşmazlığının çıkması mümkün olamayacaktır⁶⁰⁴.

Mahkemeler arasında olumlu veya olumsuz yetki uyuşmazlığı çıktığında, ortak yüksek görevli mahkeme yetkili mahkemeyi belirleyecektir (CMK m.17)⁶⁰⁵. Daha önce belirtildiği üzere 5235 sayılı Kanun m. 37/2 uyarınca Bölge Adliye Mahkemelerinin Ceza Daireleri “ortak yüksek görevli mahkeme” sıfatıyla yer bakımından yetki uyuşmazlıklarını çözecektir. Ancak aralarında yetki uyuşmazlığı çıkan mahkemeler farklı Bölge Adliye Mahkemelerinin yargı çevresinde bulunuyorsa, bu takdirde uyuşmazlık Yargıtay 5. Ceza dairesi tarafından çözülecektir. Uyuşmazlığı çözen merciinin kararı kesin olup mahkemeleri ve hâkimleri bağlar⁶⁰⁶.

Ortak yüksek görevli mahkeme, kararını, uyuşmazlık olumlu ise yetkisiz mahkemenin kararını kaldırarak; uyuşmazlık olumsuz ise yetkili mahkemenin yetkisizlik kararını kaldırmak suretiyle verir⁶⁰⁷. Ancak ortak yüksek görevli mahkemenin bu yönde kararlar verebilmesi için yetki uyuşmazlığını çıkaran mahkemeler arasında gerçek yetkili mahkemenin bulunması gerekir. Aksi takdirde, mahkemenin çözüme kavuşturacağı bir uyuşmazlık mevzu bahis olmayacak ve bu durumda da merciinin, yetkili mahkemeyi göstermek zorunluluğundan da söz edilemeyecektir⁶⁰⁸.

⁶⁰⁴ Bu sebeple öğretide haklı olarak yetkisizlik kararına karşı itiraz yoluna gidebileceğini düzenleyen m.18/3 hükmünün, yetki uyuşmazlığında, yetkili mahkemenin ortak yüksek görevli mahkeme tarafından belirleneceğini öngören m.17 hükmünü uygulanabilir olmaktan çıkardığı ve m. 17’ye rağmen bu hükme yer verilmesinin gereksiz olduğu ifade edilmiştir. Bkz Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.250.

⁶⁰⁵ Söz konusu düzenlemenin içeriği **1412 sayılı CMUK m.13 ve 18**’de şu şekilde hüküm altına alınmıştır;

Madde 13– (Salahiyette icabı ihtilaf)

“Salahiyet hususunda bir kaç hakim veya mahkeme arasında icabı ihtilaf çıkarsa müşterek yüksek vazifeli mahkeme salahiyetli hakim ve mahkemenin hangisi olduğunu gösterir.”

Madde 18 – (Yetkide olumsuz uyuşmazlık.)

“Yetkili mahkeme de dahil olmak üzere başka başka mahkemelerce yetkisizlik kararı verilmiş olup da bu kararlar aleyhine Kanun yollarına müracaat imkanı kalmamış ise davaya bakması icap eden mahkemeyi müşterek yüksek görevli mahkeme tayin eder.”

⁶⁰⁶ Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.98; Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.250.

⁶⁰⁷ Centel ve Zafer, a.g.e., s.528.

⁶⁰⁸ Tahir Taner, a.g.e., s.83; Centel ve Zafer, a.g.e., s.528; Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.265.

Yetkisizlik iddiasında bulunulmuş ve bu talep reddedilmiş ise bu reddedilen yetkisizlik iddiası istinaf veya temyiz aşamasında incelenebilir⁶⁰⁹. Kanun yolu mercii bu durumda, talebin haklı sebeplere dayanıp dayanmadığını, süresinde yapılıp yapılmadığını inceleyerek, iddiayı yerinde bulması halinde kararı bozacak ve işi yetkili mahkemeye gönderecektir. Ancak yetkisizlik iddiası, itiraz veya yetki uyuşmazlığı sonucu ortak yüksek görevli mahkeme tarafından çözülmüşse artık istinaf mercii veya Yargıtay CMK m.289/1-d hükmüne dayanarak yetkiyi bozma sebebi yapamayacaktır⁶¹⁰.

Öte yandan mahkemeler arasında olduğu gibi savcılar arasında da yetki uyuşmazlığı çıkabilir. Zira Cumhuriyet Başsavcılıkları, mahkemelerin örgütlenmesine paralel olarak oluşturulduklarından, savcıların yer yönünden yetkisi, mahkemelerin yer yönünden yetkisine ilişkin kurallara göre belirlenmektedir. Nitekim CMK m.161’de “*nezdinde görev yaptığı mahkemenin yargı çevresi*” denilmek suretiyle aslında savcıların yer bakımından yetkisi düzenlenmiştir⁶¹¹. Başsavcılıklar arasında çıkacak olan yetki uyuşmazlığının nasıl çözümleneceği konusunda düzenlemeye CMK m.161/7’de yer verilmiştir. Buna göre:

Yetkisizlik kararı ile gelen bir soruşturmada Cumhuriyet savcısı, kendisinin de yetkisiz olduğu kanaatine varırsa yetkisizlik kararı verir ve yetkili savcılığın belirlenmesi için soruşturma dosyasını, yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesine en yakın ağır ceza mahkemesine gönderir. Mahkemece bu konuda verilen karar kesindir.

3.8. Yer Yönünden Yetkisiz Mahkemenin Yaptığı İşlemlerin Akıbeti

Yer bakımından yetkili olmayan hâkim veya mahkemenin yapmış olduğu işlemler sadece yetkisizlik nedeniyle hükümsüz sayılmaz (CMK m.20)⁶¹². Madde bakımından yetkiden farklı olarak yerel yetki kurallarının hem kamu düzenini ilgilendiren bir yönü bulunmaması hem de bu kurallarda sanık için teminat amaçlanmadığı için hâkim veya mahkemenin yetkisiz olması tek başına, başka bir neden bulunmadıkça işlemlerin

⁶⁰⁹ Yetkisizlik iddiasının reddine ilişkin karara karşı kanun yolunun öngörülmemesinin sebebi olarak hem asıl davanın geri kalmasının önüne geçmek hem de bu tür kararlara karşı kanun yolu kabul edildiğinde bu hakkın davayı uzatmak amacıyla kötüye kullanılabileceğidir. Bkz. Çağlayan, a.g.e., s.199.

⁶¹⁰ Centel ve Zafer, a.g.e., s.528-529; Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.265.

⁶¹¹ Centel ve Zafer, a.g.e., s.102.

⁶¹² CMK m.19’daki düzenleme **Mülga CMUK m.20**’de “Yetkili olmayan mahkemece yapılan tahkikat işleri mücerret yetkisizlikten dolayı hükümsüz sayılmaz.” şeklinde hüküm altına alınmıştı.

geçersizliğini gerektirmeyeceği kabul edilmiştir⁶¹³. Kaldı ki, yer bakımından yetkisizlik kararının sanığın sorgusundan önce verilebileceğinden esasen mahkemenin bu ana kadar yaptığı esaslı bir işlemde bulunmaz⁶¹⁴. Bu çerçevede kendisini hatalı olarak yer bakımından yetkili sayan hakim veya mahkemenin işlemleri başlı başına yetkisizlik nedeniyle geçersiz sayılamayacak, ancak asıl yetkili mahkeme söz konusu işlemleri değerlendirerek, takdirine göre işlemlerin hepsini veya bir kısmını tekrar yapabilecektir⁶¹⁵. Örneğin, yetkisiz mahkemece yapılan keşif ve bilirkişi incelemesi gibi işlemler, yetkili mahkemece yetersiz bulunursa, bu işlemleri yeniden yapılabilir.

Öte yandan, yer bakımından yetkisiz hâkim veya mahkemenin yapmış olduğu işlemlerin geçerli sayılması ile yetinilmemekte, ayrıca yetkisiz hâkimin, yetkili olmadığını bile bile bazı durumlarda bazı işlemleri yapabileceği kabul edilmiştir. Buna göre, bir hâkim veya mahkeme, yetkili olmasa bile, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, yargı çevresi içerisinde gerekli işlemleri yapabilecektir (CMK m.20/2)⁶¹⁶. Böylece gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yetkisiz mahkeme veya hâkim tarafından yapılan işlemler asıl yetkili mahkemece değerlendirilebilecektir. Gecikmesinde sakınca bulunan hal ise “ *bir işlemin, içinde bulunan koşullarda derhal yapılmadığı takdirde, daha sonra yapılan işlemde sonuç almanın mümkün olmaması ya da o işlemin hiç yapılamaması*” durumudur⁶¹⁷. Bu tür durumlara zorunlu olan işlerin, yer bakımından yetkisiz mahkeme tarafından adeta naip hâkim gibi yapılmasının zorunlu hale getirildiği ifade edilmiştir⁶¹⁸. Örneğin, ağır hastalığa yakalanmış olan bir tanığın yetkili mahkemede yapılacak duruşmaya kadar ölme ihtimali varsa bu tanığı yetkisiz mahkeme de dinleyebilecektir⁶¹⁹ veya delillerin yok olmaktan korumak amacıyla keşif, arama gibi işlemlerin yapılması gerekiyorsa yetkisiz mahkeme bu işlemleri yapabilecektir⁶²⁰.

⁶¹³ Yurtcan, **Ceza Yargılama Hukuku**, s.127; Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.255.

⁶¹⁴ Centel ve Zafer, a.g.e., s.529.

⁶¹⁵ Yenisey ve Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.266.

⁶¹⁶ Söz konusu hükmün içeriği **1412 sayılı CMUK m. 20**'de benzer şekilde hüküm altına alınmıştır: **Madde 20 – (Gecikmesinde Zarar Umulan Tahkikat.)**

“Bir mahkeme yetkili olmasa bile gecikmesinde zarar umulan hallerde, yargı çevresi içinde gerekli tahkikat işlerini yapar.”

⁶¹⁷ Yurtcan, **CMK Şerhi Cilt I**, s.107.

⁶¹⁸ Centel ve Zafer, a.g.e., s.529.

⁶¹⁹ Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.624.

⁶²⁰ Tahir Taner, a.g.e., s.82.

Gecikmesinde sakınca bulunan bir durumun varlığı halinde kural olarak Cumhuriyet savcısının acele işlemin yapılmasını talep edecektir. Ancak, hâkim veya mahkeme de bu durumlarda istem olmasa da resen işlemi yapabilecektir⁶²¹.

⁶²¹ Yenisey ve Nuhoğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.266; Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, s.255.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada esas itibariyle “mahkemelerin madde ve yer bakımından yetkisine ilişkin kurallar” incelenmeye çalışılmış ve konuya ilişkin mevzuattan ve uygulamadan kaynaklanan tartışmalı hususlar çerçevesinde bir takım sorunlar ve aksaklıklar tespit edilmiş ve bunların çözümü için varılan sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

Öncelikli olarak, mahkemelerin madde ve yer yönünden yetkisini ilgilendiren kurallar incelenmeden önce, çalışmamızın birinci bölümünde adli yargı ceza mahkemeleri teşkilatının tarihi gelişimi incelenmiş, akabinde ceza mahkemelerinin güncel örgütlenmesi hakkında bilgi verilmiştir. Adli yargı ceza mahkemeleri teşkilatı iki dereceli olarak düzenlemiştir. İlk derecede ceza mahkemeleri, ikinci derecede istinaf mahkemeleri olan bölge adliye mahkemeleri yer almaktadır. Temyiz mercii ise Yargıtay’dır. İlk derece ceza mahkemeleri arasında genel ceza mahkemeleri ve özel ceza mahkemeleri ayrımı yapılarak bu mahkemelerin yapısı, kuruluşu incelenmiştir. Bu süreçte özellikle asliye ceza mahkemelerinde Cumhuriyet savcısının bulunamayacağını öngören hükümlerin değerlendirmesi yapıldı. Ceza muhakemesinde maddi gerçekliğe ise iddia, savunma ve yargılama makamlarının kolektif bir çalışmasıyla ve çekişmeli bir yargılama sonucunda ulaşılır. Asliye ceza mahkemelerinde Cumhuriyet savcılarının duruşmaya katılmayarak, sadece iddianame vermesi durumunda deliller kollektiflik kazanamamakta ve yargılamada çekişmelilik söz konusu olamamaktadır. Dolayısıyla çelişme ilkesine zarar veren bu hüküm, adil yargılanma hakkının ihlali sonucunu doğurmaktadır. Bu bakımdan, asliye ceza mahkemeleri nezdindeki duruşmalarda Cumhuriyet savcının bulunmayacağını öngören düzenleme değiştirilmeli, Cumhuriyet savcısının duruşmalara katılması sağlanmalıdır.

Çalışmamızın birinci bölümünün üçüncü kısmında ise mahkemelerin kuruluş, görev ve yetkilerinin belirlenmesinde dikkate alınacak temel ilkeler incelenmiştir. Bu ilkeler arasında, özellikle dayanağını Anayasada bulan tabii hâkim ilkesi ile ilgili değinmemiz gereken birkaç husus bulunmaktadır. Tabii hâkim, yargılanacak olaydan önce yasayla kurulmuş, yargılanacak somut olay ile kuruluş bakımından bir ilgisi bulunmayan ve her

bakımdan görev ve yetkisi yasayla objektif olarak önceden belirlenmiş hâkimi ifade etmektedir. Bu bağlamda mahkemelerin kuruluş, görev, yetkisi alanındaki düzenlemelerin tabii hâkim ilkesine uygunluğunun sağlanabilmesi için bu alanlara ilişkin belirlemelerin sadece kanunla yapılmış olması yetmez, ayrıca bu belirlemelerin yargılanacak uyuşmazlığın doğmasından önce yapılmış olması da şarttır. Ceza yargılaması alanında, son yıllarda yapılan bazı düzenlemelerin, tabii hâkim ilkesi ile uygunluk arz etmediği görülmektedir. Öğretide özellikle, sulh ceza mahkemelerinin yerine az sayıda sulh ceza hâkimlikleri ihdas edilmesi ve bu hâkimliklerin kurulmasından sonraki uygulamaların, tabii hâkim ilkesinin ihlal ettiği ifade edilerek, bu hâkimliklerin kuruluşu ve uygulamaları eleştirilmiştir. Keza başka bir eleştiri de, 6572 sayılı kanunla 5235 sayılı Kanun'un 9. maddesinin beşinci fıkrasında yapılan değişiklik sonucu, ihtisaslaşmanın sağlanması amacıyla, gelen işlerin yoğunluğu ve niteliği dikkate alınarak daireler arasındaki iş dağılımının, Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından belirlenebileceğini öngören düzenleme ile ilgilidir. Öğretide haklı olarak, işin niteliğine göre mahkeme belirlemenin görevle ilgili bir konu olduğu, dolayısıyla HSK'ya görevli mahkemeyi belirleme yetkisi veren bu düzenlemenin, mahkemelerin görevinin kanunla belirleneceğini öngören AY m.142'ye ve tabii hâkim ilkesine aykırı olduğu ifade edilmiştir. Gerçekten de HSK'ya kullanım şekli ve zamanı belirsiz olan yetkinin verilmesiyle birlikte, görülmekte olan bir davaya ilişkin bir anlamda mahkeme ve hâkim belirleme suretiyle, Anayasamızın kanunî hâkim güvencesi kenar başlıklı 37. maddesinde hükme bağlanan tabii hâkim ilkesine aykırı bir şekilde, müdahale imkânı tanınmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde mahkemelerin madde bakımından yetkisini ilgilendiren kurallar ve bu kuralların istisnaları incelenmiştir. Anayasanın 142. maddesinde mahkemelerin görevinin kanunla düzenleneceği hüküm altına alınmıştır. Bu anayasal düzenleme ile aynı doğrultuda, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda da mahkemelerin görevlerinin kanunla belirleneceğini düzenlenmiştir (CMK m.3). Mahkemelerin görevlerinin kanunla belirlenmesi, tabii hâkim ilkesinin bir sonucudur ve kimseyi kanunen tabi bulunduğu mahkemeden başka bir merciinin önüne çıkarılmasını önleyerek, bireylere büyük bir güvence sağlar. Bu güvencenin sağlanabilmesi için ceza mahkemelerinin hangi tür ve ağırlıktaki suçları yargılayacağını gösteren madde bakımından yetki kuralları, 5235 sayılı kanunda düzenlenmiştir. 5235 sayılı kanunda mahkemelerin madde bakımından yetkisine ilişkin kurallar belirlenirken hem suçların türü hem de cezaları göz önünde

tutularak karma ölçüt sisteminin kabul edildiği görülmektedir. Öğretide, ağır ceza mahkemesinin görev alanının belirlenmesinde karma ölçüt sisteminin uygulanmasının, görev uyuşmazlığı sorunlarına neden olacağı, bu durumun suçlar açısından uzmanlaşmayı önleme ihtimali dolayısıyla haklı olarak eleştirilmektedir. Kanaatimizce sadece suçlar için öngörülen ceza miktarları dikkate alınarak mahkemelerin madde bakımından yetki alanlarının belirlenmesi yeterli olacaktır. Aksi durum mahkemeler arasında görev uyuşmazlıklarının doğmasına yol açabileceği gibi, ceza mahkemelerinin bakmış oldukları davalarda da uzmanlaşmanın engellenmesine neden olabilecektir.

Madde bakımından yetkili mahkemenin belirlenmesinde sorun yaşanabilecek önemli bir husus TCK m.150'deki düzenlemedir. 5235 sayılı kanunda, yağma suçu, gerek temel şekli gerekse de nitelikli halleri bakımından, ağır ceza mahkemesinin madde bakımından yetki alanına dâhil edilmiştir. TCK m.150'de hukuki ilişkiye dayanan alacağın tahsili amacıyla cebir veya tehdit kullanılması bu suça ilişkin daha az cezayı gerektiren nitelikli hal olarak düzenlenmiştir. Öğretide bu hüküm farklı şekillerde değerlendirmeye tabi tutulmuş, bazı yazarlar bir hukuki ilişkiye dayanan alacağın tahsil amacıyla cebir veya tehdit kullanılması halinde, eylemin yağma suçu olarak değerlendirilemeyeceği, bu tür eylemlerin duruma göre tehdit veya cebir kullanma suçunu oluşturacağını ileri sürmüş, diğer bazı yazarlarda düzenlemede belirtilen eylemlerin söz konusu amaca yönelmesi halinde yine yağma suçunu oluşturacağını fakat kanun koyucunu sadece cezalandırma hususunda cebir kullanma ve tehdit suçlarına atıfta bulunduğu belirtmişlerdir. Kanaatimizce alacağın tahsili amacıyla cebir veya tehditte bulunması halinde de eylem yine yağma suçunu oluşturmakta ve suçun niteliği değişmemektedir. Bu bağlamda, eylem 150/1 kapsamında olduğu takdirde madde bakımından yetkili mahkemenin, ağır ceza mahkemeleri olacağını ifade etmek gerekir.

Madde bakımından yetkili mahkemenin belirlenmesinde sorun yaşanabilecek diğer bir husus suçun nitelikli hallerinin görevli mahkemenin belirlenmesinde dikkate alınıp alınamayacağı ile ilgilidir. Öğretide bazı yazarlar, bu soruna çözüm olarak, suçun cezasında oransal bir artırım veya indirim yapılmasını gerektiren nitelikli hallerin, madde bakımından yetkili mahkemenin belirlenmesinde dikkate alınamayacağını, ancak nitelikli hal için öngörülen ceza, oransal bir artırım ve indirim ile değil de suçun temel şeklinden bağımsız olarak belirlenmişse artık bu cezaya göre mahkemenin madde bakımından

yetkisinin belirleneceğini ileri sürmüşlerdir. Bu görüşe paralel olarak uygulamada da suçun nitelikli hali için bağımsız ceza öngörülen durumlarda cezanın üst sınırının dikkate alınarak görevli mahkemenin belirlendiği görülmektedir. Uygulama dilinde “ağırlaştırıcı ve hafifletici neden” olarak nitelendirilen, yani suçun cezasında oransal bir arttırım veya indirim gerektiren nitelikli haller ise görevli mahkemenin belirlenmesinde dikkate alınmamaktadır. Kanaatimizce, 5235 sayılı Kanun’un 14. maddesinde yer alan açık hüküm karşısında, mahkemelerin madde bakımından yetkisi tespit edilirken suçun nitelikli halleri göz önünde bulundurulmamalı ve suçun temel şeklinde belirtilen soyut ceza dikkate alınmalıdır. Aksi bir değerlendirme madde bakımından yetki kurallarının yorum yoluyla değiştirilmesi anlamına gelir ki bu da hem kanun koyucunun amacı ile çelişir hem de doğal hâkim ilkesine aykırı uygulamalara sebebiyet verir. Burada yapılması gereken 5235 sayılı Kanun’un 14. maddesinde değişikliğe gidilerek, düzenlemede hatalı olarak yer verilen ve özellikle uygulama bakımından yanıltıcı nitelikte olan “ağırlaştırıcı veya hafifletici nedenler” kavramı yerine “suçun nitelikli hali” kavramına yer verilmesi ve mahkemelerin görev dağılımının yapılmasında nitelikli hallerin etkisinin yoruma açık olmayacak şekilde saptanması gerekir.

Madde bakımından yetkili mahkeme belirlenirken sorun yaşanabilecek suçlardan bir diğeri ise TCK m.102/2’de düzenlenmiş olan, vücuda organ veya başkaca bir cisim sokulması suretiyle işlenen cinsel saldırı suçudur. Her ne kadar, madde metninde sistematik olarak cinsel saldırı suçunun nitelikli hali olarak düzenlenmiş olsa da, öğretide, TCK m.102/2. maddede cinsel saldırı suçunun nitelikli haline mi yoksa tamamen bağımsız bir suça mı yer verildiği tartışılmış; bazı yazarlar anılan madde de nitelikli halin değil de bağımsız bir suç tipinin düzenlenmiş olduğunu savunurken, bazı yazarlarda kanun sistematikliğini ve söz konusu düzenlemenin gerekçesini ileri sürerek vücuda organ veya sair cisim sokmanın cinsel saldırı suçunun nitelikli hali sayılması gerektiğini belirtmişlerdir. Kanaatimizce vücuda organ veya sair cisim sokulması suretiyle işlenen cinsel saldırı suçu, gerçekte cinsel saldırı suçunun nitelikli biçimi değil ondan tamamen bağımsız başka bir suç tipi olarak ele alınmalıdır. Bu bağlamda, eylemin 102/2 kapsamında kalması halinde madde bakımından yetkili mahkemenin suç öngörülen ceza miktarı itibarıyla ağır ceza mahkemesi belirtmek gerekir.

Madde bakımından yetkili mahkeme belirlenirken tereddüt yaşanabilecek diğer bir suç tipi, neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlardır. Öğretide, neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçların hukuki niteliği konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Konumuz bakımından önem arz eden nokta iki görüş bağlamında ortaya çıkmaktadır. Bunlar; bu suç tiplerinin bağımsız birer suç tipi olduğu görüşü ve nitelikli hal olduğu görüşüdür. Bu suç tipleri, bağımsız birer suç tipi olarak kabul edildiğinde, madde bakımından yetkili mahkeme bu suçlar için öngörülen ceza miktarı göz önünde tutularak belirlenecek iken; bu suçların nitelikli haller olarak kabul edilmesi halinde ise madde bakımından yetkili mahkeme, suçun temel şeklinde belirtilen soyut ceza dikkate alınarak belirlenecektir. Kanaatimizce neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçların bağımsız nitelikte suç tipi olduğu görüşünden hareketle, bu suçlar için öngörülen ceza miktarına göre madde bakımından yetkili mahkemenin belirlenmesi gerekir.

Madde bakımından yetki kuralları, emredici niteliktedir ve kamu düzenine ilişkindir. Bu nedenle, yasaların öngördüğü istisnalar dışında, kanuni düzenlemelerle yapılan madde bakımından yetki paylaşımlarına ve yetkilendirilmelere uyulması zorunludur. Söz konusu yetki kurallarına istisna teşkil eden ilk durum Ceza Muhakemesi Kanunu'nda “Görevsizlik Kararı Verilemeyecek Hal” başlıklı 6. maddesinde öngörülmüştür. Anılan düzenlemeye göre üst dereceli mahkeme, duruşmada suçun hukuki niteliğinin değiştiği gerekçesiyle görevsizlik kararı vererek dosyayı alt dereceli mahkemeye gönderemez. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus üst dereceli mahkemenin, suçun hukuki niteliğinin değiştiği gerekçesiyle görevsizlik kararı vermesi yasağının duruşmanın başlangıcından itibaren başlamış olduğudur. Böylece sadece duruşma hazırlığı devresinde hukuksal niteliğin değiştiği gerekçesi ile görevsizlik kararı verilmesine olanak tanınmış, duruşmaya başladıktan sonra bu engellenmiştir.

Madde bakımından yetki kurallarına istisna getirilen diğer bir durum bağlantılı uyuşmazlıkların birleştirilmesidir. Aralarında tek yönlü dar bağlantı bulunan uyuşmazlıklar madde bakımından farklı mahkemelerin yetki alanına giriyorsa, bu uyuşmazlıklar yüksek görevli mahkemede birleştirilebilir. Çalışmada da ortaya konulduğu üzere, bağlantı müessesesi hususunda birtakım eksikler ve görüş farklılıkları bulunmaktadır. Nitekim, CMK m. 8/1'de dar bağlantı türü olarak kabul edilen, objektif ve sübjektif bağlantı somut olarak tanımlanmış, ve bununla birlikte ikinci fıkrada “suçun işlenmesinden sonra suçluyu

kayıрма, suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirme fiilleri de bağlantılı suç sayılır” denilmek suretiyle dar bağlantının bir şekline daha yer vermiştir. Öğretide bazı yazarlar CMK m.8/2’deki düzenlemeyi dar anlamda bağlantı türü olarak kabul etmemekte, geniş bağlantı türü olarak değerlendirmektedir. Kanaatimizce, CMK m.8/2’de belirtilen fiilleri işleyenler ile asıl suçu işleyenler arasındaki bağlantı, kanunda açık bir şekilde kabul edildiğinden, söz konusu düzenlemeyi de dar bağlantı türü olarak kabul etmek gerekir.

Bağlantı müessesesi ile ilgili sorun yaratabilecek başka bir husus, CMK m.10/3 düzenlemesidir. Düzenlemede, birleşik görülen davaların ayrılmasına karar verildiğinde, bu davaların hangi mahkemede görüleceğı ile ilgili olarak bir belirlemede bulunulmuş; birleştirilen davaların ayrılması durumunda, ayrılan davalara esasen madde bakımından yetkili mahkemede bakılacağı halde, işin esasına girdikten sonra ayrılan davalara aynı mahkemede devam olunacağı öngörölmüşür. Burada “işin esası” deyiminden ne anlaşılması gerektiğı konusunda öğretide çeşitli görüşler ileri sürölmüşür. Kanaatimizce bu deyim in iddianamenin kabul edildikten sonra duruşmaya başlamak olarak anlaşılması gerekir. Ancak tartışmaya yer vermemek adına, düzenlemede değişikliğe gidilerek “işin esasına girmek” deyim i yerine kesin bir ölçütü esas alan bir düzenleme getirilmelidir.

Bağlantılı uyuşmazlıkların birleştirilmesi konusunda sorun yaşanabilecek hususlardan biri de aralarında bağlantı bulunan davalardan birinin uzmanlaşmayı sağlamak amacıyla görevlendirilen ihtisas mahkemelerinden birinde göröldüğü durumlarda, bu davaların birleştirilip birleştirilemeyeceğidir. Kanaatimizce, kanunda açık bir şekilde birleştirme yasağı veya birleştirme mecburiyeti öngörölmemişse, bu davalar hâkim in takdirine bağlı olarak birleştirilebilir.

Her mahkeme veya hâkim kanunlarda yapılan görev (madde bakımından yetki) paylaşımına uygun olarak ancak işgal ettiğı mahkeme makamının görev alanına giren davalara bakabilir. Bu çerçevede, CMK m.5’te, iddianamenin kabulünden sonra; işin, davayı gören mahkemenin görevini aştığı veya dışında kaldığının anlaşıldığı durumlarda, mahkemenin görevsizlik kararı verip, işi görevli mahkemeye göndereceğı düzenlenmiştir. İddianame kendisine sunulan mahkeme iddianameyi incelerken, iddianamedeki anlatımdan hareketle, işin kendi görev alanına girmediğini anlarsa bu sebeple iddianameyi iade edip edemeyeceğı sorusunu gündeme gelebilmektedir. Kanaatimizce, her ne kadar suçun hukuki

nitelendirmesi sebebiyle iddianame iade edilemeyecek ise de, iddianamede görev konusunda açık bir yanlışlık veya çelişkinin bulunduğu durumlarda, mahkeme, iddianameyi iade edebilecektir.

CMK m.5/2’de, mahkemelerin madde bakımından yetkisizlik kararına karşı itiraz edilebileceği öngörülmüştür. Öğretide, itirazı inceleyen merciin, itiraz üzerine vermiş olduğu kararların bağlayıcı ve kesin olmasından dolayı, ilgililerin madde bakımından yetkisizlik kararına itiraz etmesi durumunda, mahkemeler arasında madde bakımından veya yer bakımından yetki uyuşmazlığının çıkmasının imkânsız olacağı ifade edilmiş ve bu imkânsızlığında, mahkemeler arasında madde bakımından yetki uyuşmazlığı çıktığında yetkili mahkemeyi, ortak yüksek görevli mahkemenin belirleyeceğini öngören CMK m.4/2 maddesini işlevsiz hale getirdiğini belirtilerek eleştirilmiş ve CMK m.5/2’deki görevsizlik kararına karşı itiraz yoluna başvurulabileceğini öngören düzenlemenin kaldırılması önerilmiştir.

CMK m.5/2 düzenlemesi ile bağlantılı olarak sorun oluşturabilecek başka bir noktada alt dereceli mahkemenin görevsizlik kararı vermesi durumunda bu karara itiraz edildiğinde ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Asliye ceza mahkemesinin vermiş olduğu görevsizlik kararına itiraz edildiğinde, bu itirazı incelemeye yetkili olan merci ağır ceza mahkemesi olacaktır. Ağır ceza mahkemesi aynı zamanda görev uyuşmazlığının da tarafı konumunda olacağından, itirazın kabulü kararının verilmesi durumunda, kendiliğinden kendisinin görevsizliğine karar vermiş olacak ve tekrardan madde bakımından yetki sorunun gündeme gelmesi mümkün olamayacaktır.

Kanaatimizce bu sorunların çözümü için, CMK m.5/2 düzenlemesinin kaldırılması yerine, merciin itiraz üzerine vermiş olduğu karara karşı, tekrar itirazın kabul edildiği bir düzenleme yapılmalıdır. Zira madde bakımından yetki, tabii hâkim ilkesi ile ilişkilendirilebilecek en temel konulardan birisidir. Tabii hâkim önünde yargılanmayı talep, dayanağını anayasada bulan adil yargılanma doğrudan doğruya ilişkili bir temel haktır. Bu bakımdan, madde bakımından yetki sorunun olduğu durumlarda, uyuşmazlığın tarafı olan bireyler için bir başvuru mekanizmasının öngörülmesi şarttır.

Öte yandan, CMK m.223/10'da adli yargı ceza mahkemelerinin yargı yolunu değiştirecek şekilde verdikleri kararların kanun yolu bakımından hüküm sayılacağı belirtilmiştir. Bu bakımdan, mevcut düzenlemeler çerçevesinde, bu tür kararlara karşı önce istinaf kanun yoluna daha sonra temyiz kanun yoluna başvurulabilecektir. Ancak kanaatimizce, adli yargı dışındaki bir yargı merciine yönelik görevsizlik kararının, istinaf kanun yolu atlanarak sadece temyiz kanun yoluna tabii olmasını öngören yasal bir düzenlemenin yapılması gerekir. Böylece bu tür uyuşmazlıkların süratle sonuçlandırılarak davaların uzamasının engellenmesi ve adaletin zamanında gerçekleşmesi sağlanmış olur.

Mahkemeler arasında madde bakımından yetki uyuşmazlığı çıktığında, CMK m.4/2'de ortak yüksek görevli mahkemenin bu uyuşmazlığı çözüme kavuşturacağı düzenlenmiştir. Bununla birlikte CMK ile aynı gün yürürlüğe giren 5235 sayılı Kanun'un 37/2'nci maddesinde, bölge adliye mahkemeleri ceza dairelerinin de yargı çevresi içerisinde bulunan adli yargı ilk derece ceza mahkemeleri arasındaki yetki ve görev uyuşmazlıklarını, çözmekle görevli olduğu hükme bağlanmıştır. 20.07.2016 tarihi itibarıyla bölge adliye mahkemeleri yurt genelinde faaliyete başladığından, artık görev veya yetki uyuşmazlıkları ortak yüksek mahkeme sıfatıyla ağır ceza mahkemelerince değil, bölge adliye mahkemeleri ceza dairelerince çözüme kavuşturulacaktır. Ancak, burada yapılması gereken, kanun koyucunun bu iki düzenlemeden birisini tercih etmesi ve tartışmaya yer vermemek adına "ortak yüksek görevli mahkeme" kavramını açıklığa kavuşturmasıdır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, mahkemelerin yer yönünden yetkisini ilgilendiren kurallar ve bu kuralların istisnaları incelenmiştir. Yer bakımından yetki, ülkenin mahkemeler arasında coğrafi olarak yargı çevrelerine bölüşülmesi sonucu, her mahkemenin yargı çevresi itibarıyla yetkili olduğu alanı ifade etmektedir. Görev kurallarının aksine, yer bakımından yetki kuralları belirlenirken, sanığa teminatlı yargılama amacı güdülmez, yargılamanın daha hızlı, kolay ve ucuz yapılması gibi pratik ihtiyaçlar göz önünde bulundurulur. Bu bakımdan, yer yönünden yetki kurallarının, kamu düzenini ilgilendirmediği kabul edilmektedir. Nitekim, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda mahkemelerin yer bakımından yetkisini düzenleyen hükümler incelendiğinde, bu kuralların madde bakımından yetki kurallarında farklı olarak kamu düzeninden sayılmadığı görülmektedir.

CMK’da yer bakımından yetki kurallarının belirlenmesinde, aşamalı olarak önce temel bir ölçüt kabul edilmiş, ancak bu ölçütün uygulanmadığı durumlarda devreye girmek üzere yedek ölçütler kabul edilmiştir. Temel kurala göre yetkili mahkemenin tayini mümkün değilse yedek yetki kurallarına göre yetkili mahkeme belirlenecektir. Bununla birlikte yedek yetki kuralları arasında basamaklı bir yetki sistemi kabul edilerek, her seferinde tek bir yer mahkemesinin yetkili olması ve yetki uyuşmazlıklarının önlenmesi istenilmiştir.

Yer bakımından yetkili mahkemenin belirlenmesinde temel kural, suç hangi mahkemenin yargı çevresi içerisinde işlenmişse, o suçla ilgili davaya bakma yetkisi o yer mahkemesine aittir. Ancak ülke içi mesafe suçu özelliği gösteren maddi (neticeli suçlarda), hareketin gerçekleştiği yargı çevresi ile neticenin gerçekleştiği yargı çevresi farklı ise bu durumda suçun nerde işlenmiş sayılacağı sorunu ile karşılaşılır. Bu tür durumlarda, yetkili mahkeme nasıl belirleneceği konusunda kanunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Öğretide, hareketin yapıldığı yer veya neticenin gerçekleştiği yer mahkemesinin yetkili kılınması gerektiği yönünde görüşler olduğu gibi hem hareketin yapıldığı yerin hem de neticenin meydana geldiği yer mahkemesinin de yetkili olması gerektiği yönünde görüşler de bulunmaktadır. Kanaatimizce ülke içi mesafe suçu özelliği gösteren suçlarda, hareketin yapıldığı yer mahkemesinin mi yoksa neticenin gerçekleştiği yer mahkemesinin mi yetkilendirileceği konusunda Ceza Muhakemesi Kanunu’nda açık bir düzenlemeye yer verilmesi, hareketin yapıldığı yer veya neticenin gerçekleştiği yer mahkemelerinden birinin yetkilendirilmesi gerekir. Bu yönde bir düzenleme, kanunun her seferinde tek bir mahkemenin yetkili olmasını öngördüğü sistem bakımından yerinde olacaktır.

Diğer taraftan, mahkemelerin/hâkimlerin yer itibariyle yetkisini düzenleyen bazı düzenlemeler konusunda birkaç önemli nokta göze çarpmaktadır. Nitekim CMK m.12/3’te suçun, ülkede yayımlanan bir basılı eserle işlenmiş halinde yetkinin, eserin yayım merkezi olan yer mahkemesine ait olacağı hüküm altına alınmıştır. Öğretide, haklı olarak, 5187 sayılı Basın Kanunu’nda “yönetim yeri” kavramında yer verildiği, bu nedenle söz konusu maddede “yayım merkezi” kavramına yerine “yönetim yeri” kavramına yer verilerek kanunlar arasında terim birliğinin korunması gerektiğini ifade edilmiştir.

Dikkat çeken başka bir düzenleme CMK m.12/4'te yer alan, basın aracılığıyla işlenen hakaret suçun mağdurunun, suçun işlendiği yer dışında tutuklu ve hükümlü bulunduğu yer mahkemesinin de yetkili olacağını öngören düzenlemedir. Kanunda mağdur açısından kaleme alınmış olan bu düzenleme, hükümet tasarısında “sanık” açısından öngörülmüştü. Öğretide mevcut düzenlemenin, tasarı gerekçesini tam olarak karşılamaması ve aynı fıkranın birinci cümlesinde yer alan, hakaret suçunun işlendiği basılı eserin, mağdurun oturduğu yerde dağıtılmış olması halinde o yer mahkemesinin de yetkili olacağını öngören düzenleme karşısında, bu düzenlemenin gereksiz olduğu belirtilerek haklı olarak eleştirilmiştir. Bu bakımdan düzenlemede yer alan “mağdur” kelimesi “sanık” olarak değiştirilmelidir.

Görsel ve işitsel yayınlar yoluyla işlenen suçlarda yetkiyi düzenleyen CMK m. 12/5 hükmü de belirsiz ve hatalı bir düzenleme ihtiva etmekte ve bu nedenle öğretide eleştirilmektedir. Maddenin ikinci cümlesinde “ve” bağlacının hatalı ve özensiz kullanılmasından dolayı, hem yayındaki görsellik ve işitsellik özelliklerinin birlikte aranacağını, hem de bu yayınların görüldüğü veya işitildiği yerin niteliğinin, hem yerleşim yeri ve hem de oturulan yer özelliğine sahip olması gerektiği gibi bir anlamın çıktığı, bu durumun da maddenin uygulama alanını daraltacağı ve düzenlemenin amacına aykırı olduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle, öğretide haklı olarak belirtildiği üzere, düzenlemede yer alan “ve” bağlaçları “veya” olarak değiştirilmelidir. Düzenlemeye getirilen diğer bir eleştiri de görsel veya işitsel yayının mağdurun yerleşim yeri veya oturduğu yerin kapsamı gerekip gerekmediği konusunda düzenleme de bir açıklığın getirilmediği noktasındadır. Gerçekten de, düzenlemenin lafsızına bağlı olarak bir değerlendirme yapıldığında, söz konusu yayınların kapsama alanı ile ilgili olarak bir belirsizlik bulunmakta ve bu belirsizlikte düzenlemenin amacına aykırı uygulamalara sebebiyet verebilecek niteliktedir. Dolayısıyla, anılan hükmün değiştirilerek, söz konusu yayınların mağdurun yerleşim yeri veya oturduğu yer kapsamı gerektiğini öngören bir düzenlemenin getirilmesi yerinde olacaktır.

Deniz, hava ve demiryolu taşıtlarında yetkiyi düzenleyen CMK m. 15 hükmünde de “veya” bağlacının dikkatsiz kullanılmasından dolayı belirsiz ve hatalı bir düzenleme içermektedir. Özellikle maddenin birinci fıkrası ile üçüncü fıkrası birlikte değerlendirildiğinde düzenlemede bir sorun olduğu açık bir şekilde göze çarpmaktadır.

Şöyle ki, ülke dışında Türk bayrağını taşıma yetkisine sahip deniz, hava veya demiryolu taşıtlarında işlenen suçlarda yetki CMK m. 15/1 ve 2’de düzenlenmiş, m.15/3’te de ülke içerisinde söz konusu taşıtlarda ya da bu taşıtlarla işlenen suçlarda hangi mahkemenin yetkili olacağı konusunda bir düzenleme getirilmiştir. Anılan maddenin birinci fıkrası değerlendirildiğinde, suçun ülke içerisinde veya ülke dışında işlenmiş olmasının yer itibarıyla yetki bakımından bir önem arz etmediği görülmektedir. Zira düzenlemede “veya” bağlacının kullanılması, düzenlemenin bu şekilde yorumlanmasına olanak tanımaktadır. Hâlbuki ülke içerisinde söz konusu taşıtlarda işlenen suçlarda yetki konusu m.15/3’te düzenlenmiştir. Bu nedenle, öğretide haklı olarak belirtildiği üzere CMK 15/1 maddesindeki “veya” bağlacı “ve” olarak değiştirilmeli ve böylece CMK m. 15/1 ve 2 düzenlemelerinin uygulanma alanının sadece ülke dışında işlenen suçlara sınırlı olması sağlanmalıdır.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nda, yer yönünden yetki kurallarına istisna getirilen durumlar da öngörülmüştür. Nitekim bağlantılı uyuşmazlıkların birleştirilmesi, istinabe ve muhakemenin nakli durumlarında yer itibarıyla yetki kurallarından taviz verilerek, yönünden yetkili olan mahkemelerin işine yetkisiz mahkemelerde bakılabilmektedir. Burada özellikle bağlantılı suçlarda yetki konusunda dikkat çeken birkaç husus bulunmaktadır. Kovuşturma evresinde, bağlantılı ceza davalarının birleştirilmesinde, m.10 ve m.16’nın birlikte uygulanması sorun oluşturabilecek niteliktedir. Bu tür durumlarda birleştirme, m. 10’a göre mi yoksa m. 16’ya göre mi yapılacaktır? Öğretide, bu durumlarda birleştirme konusunda mahkemelerin anlaşmaları gerektiği, mahkemelerin anlaşamaması durumunda ise CMK m.16/3 uyarınca ortak yüksek görevli mahkeme birleştirmeye gerek olup olmadığına karar vereceği ifade edilmiştir.

Bağlantılı ceza davalarının birleştirilmesinde sorun oluşturabilecek diğer husus madde ve yer bakımından yetki sorunun yaşanmadığı durumlarda da ortaya çıkmaktadır. Örneğin, büyükşehirlerdeki büyük adliyelerde bulunan eş görevli mahkemelerin bakmakta olduğu davalar arasında bağlantı varsa birleştirme hangi maddeye göre yapılacaktır? Birleştirme CMK m. 10’a göre mi yoksa m.16’ya göre mi yapılacaktır?

Kanaatimizce, bu tür sorunların en sağlıklı çözümü için, bağlantılı uyuşmazlıkların birleştirilmesine ilişkin olarak kanun hükümlerinin paralel hale getirilmesi ve CMK

m.16'da yer alan muvafakat usulü ve "ortak yüksek görevli mahkeme birleştirmeye gerek olup olmadığına ve gerek varsa hangi mahkemede birleştirileceğine karar verir" şeklindeki düzenleme CMK m. 10'a eklenmelidir.

Madde bakımından yetkisi eş mahkemeler arasında, birleştirme konusunda uyuşmazlık çıktığında, CMK m.16/3'te ortak yüksek görevli mahkemenin bu uyuşmazlığı çözüme kavuşturacağı düzenlenmiştir. Bölge adliye mahkemeleri faaliyete geçtiğinden, CMK m. 16/3'te yer alan ortak yüksek görevli mahkeme, artık 5235 sayılı Kanun m.37/2 gereğince bölge adliye mahkemelerinin ceza daireleri olarak anlaşılmalıdır. Bu kapsamda, eş görevli mahkemelerin anlaşılamaması durumunda, örneğin asliye ceza mahkemelerinin anlaşılamadığı durumda, bu mahkemelere göre ortak yüksek görevli mahkeme sıfatıyla ağır ceza mahkemesine başvurulamayacaktır.

Öte yandan, muhakemenin naklini gerektiren sebeplerden biri olan afet sebebiyle nakilde, nakle karar verecek merciin hangisi olduğu konusunda da bir belirsizlik mevcuttur. Öğretide, afet nedeniyle nakil durumlarının fiili nedenlerden dolayı nakil çerçevesinde yüksek görevli mahkeme olduğu yönünde görüşler olduğu gibi, bu tür durumlarda nakletme yetkisinin, mahkeme teşkilatını kuran makam olarak yine Adalet Bakanlığına ait olması gerektiğini yönünde görüşler de mevcuttur. Kanaatimizce afet nedeniyle davanın nakli konusunda diğer kanunlarda açık bir düzenlemeye yer verilmediğinden, afet nedeniyle nakil durumları, CMK m.19/1 fıkrasında öngörülen fiili nedenlerden dolayı nakil kapsamında değerlendirilebilir ve bu çerçevede yüksek görevli mahkeme nakle karar verebilir. Ayrıca belirtmek gerekir ki 5235 sayılı kanun m.37/3 uyarınca, bölge adliye mahkemelerinin ilgili ceza daireleri yargı, çevresindeki adli yargı ilk derece ceza mahkemeleri hâkimlerinin davayı görmeye hukukî veya fiilî engellerinin çıkması hâlinde, o davanın bölge adliye mahkemesi yargı çevresi içerisinde başka bir adli yargı ilk derece ceza mahkemesine nakli hakkında karar vermekle görevlendirildiğinden, nakil konusunda karar verecek yüksek görevli mahkeme, bölge adliye mahkemelerinin ilgili ceza dairesi olarak anlaşılmalıdır.

Yer bakımından yetki kuralları pratik gereklere dayandığından ve kamu düzenini ilgilendirmedüğinden, CMK' da, hem yer yönünden yetkisizlik iddiasının ileri sürülmesi bakımından hem de yerel yetkisizlik kararının verilmesi bakımından zamansal yönden bir

sınırlama getirilmiştir. Bununla bağlantılı olarak karşılaşılabilecek sorunlardan biri de ilk derece mahkemelerinde sanığın sorgusu yapıldıktan, sonra hem madde hem de yerel yetkisizlik iddiasının aynı anda söz konusu olması durumunda mahkemenin hem yetkisizlik hem de görevsizlik kararı verip veremeyeceği konusunda çıkmaktadır. Bu tür durumlarda, görevsizlik kararının verilmesinde bir sorun yoktur. Ancak sanığın sorgusu yapılması nedeniyle mahkeme yerel yetkisizlik kararı verebilecek midir? Öğretide, yerinde olarak, bu tür durumlarda, CMK m.7 uyarınca görevli olmayan mahkemenin yapmış olduğu işlemler hükümsüz olacağından ve dolayısıyla sanığın sorgusunun alınması işlemi de hükümsüz olacağından mahkemenin yetkisizlik kararı vermesinde bir engel bulunmayacağı ifade edilmiştir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Arslan, Ramazan ve diğlerleri (2016), **Medeni Usul Hukuku**, 2. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Arslan, Ramazan ve Tanrıver Süha (2001), **Yargı Örgütü Hukuku**, 2. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Artuk, M. Emin ve Gökçen, Ahmet (2016), **Gerekçeli Ceza Kanunları**, 17. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Artuk, Mehmet Emin ve diğlerleri (2011), **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Atalar, Münir (1980), “Şer’iyye Mahkemeleri’ne Dâir Kısa Bir Tarihçe”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi**, 4(4), 303-328.
- Avcı, Mustafa (2015), **Türk Hukuk Tarihi Dersleri**, 5. Baskı, Konya: Mimoza Yayınları.
- Aydın, M. Akif (2013), **Türk Hukuk Tarihi**, 11. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Aydın, (Hakim) Murat (2006), “İddianamenin Unsurları ve İadesi”, **GÜHFD**, 10(1-2), 367-416.
- _____ (2006), “Soruşturma Aşamasında Çocukların Tutuklanmasına Karar Vermede Görevli Mahkeme”, **Terazi Aylık Hukuk Dergisi**, Y.1, (1), 61-65.
- Aydın, Murat (2013) “Ceza Muhakemesinde Yetki ve Görev Meselesinde Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 3(1), 29-60.
- Bilge, Necip (1972), “Son Anayasa Değişikliğine Göre Savcı Teminatı ve Tabii Hakim”, **Pro Prof. Dr. Hüseyin Cahit Oğuzoğlu’na Armağan, içinde** (571-587), Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları No:303.
- Can, Mertol (2003), **Deniz Ticareti Hukuku Cilt I**, Gözden Geçiriliş 2. Baskı, Ankara: İmaj Yayıncılık.

- Centel, Nur (2012), “5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Cinsel Saldırı Suçu ve Cinsel Suçlar Değişiklik Tasarısı’nın Değerlendirilmesi”, **TBBT**, (99), 269-290.
- _____ (2015), “6352 sayılı Kanunla Kurulan Özel Görevli Ağır Ceza Mahkemeleri”, **Prof. Dr. Nevzat Torosluya Armağan Cilt 1, içinde** (245-270), Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları No:459.
- Centel, Nur ve diğerleri (2016), **Kişilere Karşı Suçlar Cilt: I**, 3. Bası, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Centel, Nur ve Zafer, Hamide (2013), **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 10. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Cihan, Erol ve Yenisey, Feridun (1997), **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 2. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Cin, Halil ve Akgündüz, Ahmet (1989), **Türk Hukuk Tarihi C. 1**, Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.
- Çağlayan, M. Muhtar (1981), **Gerekçeli, Açıklamalı ve İçtihatlı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu**, Ankara: Olgaç Matbaası.
- Çolak, Haluk ve Taşkın, Mustafa (2007), **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Demirbaş, Timur (2016), **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 11. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Doğan, İlyas ve diğerleri (2013), **İnsan Hakları Hukuku**, 2. Baskı, Ankara: Astana Yayınları.
- Doğan, Koray (2015), **Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Donay, Süheyl (2009), **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, İstanbul: Beta Yayınevi.
- _____ (2015), **Güncelleştirilmiş Ceza Yargılama Hukuku**, 1. Bası, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Dönmezer, Sulhi (2003), **Genel Ceza Hukuku Dersleri**, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.

- Durhan, İbrahim (2008), “Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilatındaki Gelişmeler”, **Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, 8(3-4), 55-111.
- Ekinci, Ekrem Buğra (2005), “Osmanlı Devletinde Mahkemeler ve Kadılık Müessesesi Literatürü”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, 3(5), 417-439.
- _____ (2010), **Osmanlı Mahkemeleri/ Tanzimat ve Sonrası**, 2. Baskı, İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.
- _____ (2012), **Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk**, 2. Baskı, İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.
- Erdoğan, Mustafa (2015), **Anayasal Demokrasi**, 12. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Erem, Faruk (1963), **Ceza Davası Yönünden Tabii Hakim Kavramı**, Ankara: Ajans-Türk Matbaası.
- _____ (1978), **Ceza Usulü Hukuku**, Genişletilmiş 5. Bası, Ankara: Sevinç Matbaası.
- _____ (1996), **Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (Şerh)**, Ankara: Dayınlarlı Hukuk Yayınları.
- Erol, Haydar (2006), **Adli İlk Derece Mahkemelerinde Ceza Yargılaması ve Uygulaması**, Ankara: Yayın Matbaacılık.
- Erükçü, Gamze ve Akbaş, Emrah (2012), “Türkiye’de Çocuk Mahkemelerinin Uygulamalarına Eleştirel Bir Bakış”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi**, 1(3), 135-153.
- Evik, Vesile Sonay (2004), “Ceza ve Ceza Yargılaması Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı”, Kayıhan İçel, Yener Ünver (Ed.), **Karşılaştırılmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 3, Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku**, *İçinde* (282-308) Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Feyzioğlu, Metin (2006), “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, **TBB**, (62), 27-61.
- Gökcan, Hasan Tahsin ve Artuç, Mustafa (2016), **Ceza Hukukunda Kamu Görevlisi ve Özel Soruşturma Usulleri**, 4. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.

- Gözler, Kemal (2015), **Türk Anayasa Hukuku**, 19. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- _____ (2016), **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**, 9. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- _____ “Sulh Ceza Hâkimlikleri ve Tabiî Hâkim İlkesi: ‘Sahur Operasyonu’ Hakkında Bir Açıklama”, www.anayasa.gen.tr/tabii-hakim.htm (27.12.2016).
- Gözübüyük, Şeref ve Gölcüklü, Feyyaz (2013), **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, 10. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Güngör, Devrim ve Albayrak, Adem (2016), **İstinaf**, Ankara: Ankara Barosu Yayınları.
- Hafizoğulları, Zeki ve Özen, Muharrem (2016), **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar**, 5. Baskı, Ankara: US-A Yayıncılık.
- Hakeri, Hakan (2014), **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 17. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.
- İçel, Kayıhan ve Ünver, Yener (2007), **Kitle Haberleşme Hukuku, Basın Radyo Televizyon Sinema Radyo İnternet**, 7. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kanbur, Mehmet Nihat (2006), “Kendiliğinden Hak Arama Fiillerinin Yeni Türk Ceza Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi”, **CHD**, Y.1, (2), 67-99.
- Kantar, Baha (1957), **Ceza Muhakemeleri Usulü**, 4. Baskı, Ankara: Güzel Sanatlar Matbaası.
- Karakehya, Hakan (2015), **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 1. Baskı, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Katoğlu, Tuğrul (2010), “Asliye Ceza Mahkemelerinin Yeni Durumu “Silahların Eşitliği” Tartışmalarından “Silahlara Veda”ya, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Köksal Bayraktara Armağan C.1**, Galatasaray Hukuk Fakültesi Yayını No: 49, (1), 533-545.
- _____ (2016), “Sulh Ceza Hakimlikleri ve Ceza Hukukunda Sistemsizliğe Doğru”, Süheyl Donay ve Aysun Altunkaş (Ed.), **Ceza Yargılama Hukukunda Son Gelişmeler Sempozyumu, içinde** (129-135), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- _____ (8-9 Kasım 2013), “Ceza Muhakemesi Hukuku Bakımından Hukuki Güvenlik İlkesi”, Ece Göztepe (Hızl.), **Hukuk Güvenliği, Kamu Hukukçuları Platformu, içinde** (141-183), Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 277.
- Koca, Mahmut ve Üzülmüş, İlhan (2015), **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 8. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- _____ (2015), **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Kunter, Nurullah ve diğerleri (2010), **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Kunter, Nurullah ve Yenisey, Feridun (2000), **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, s.122.
- Malkoç, İsmail ve Yüksektepe, Mert (2008), **Açıklamalar ve Yorumlarla 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu I. Cilt**, Ankara: Malkoç Kitabevi.
- Okuyucu Ergün, Güneş (2015), **Ceza Muhakemesi İşlemleri**, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Önder, Ayhan (1992), **Ceza Hukuku Dersleri**, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Özay, İlhan (1991), “Yargı Güvencesi-Bağımsızlığı ve Anayasa”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, 8, 103-116.
- Özbek, Veli Özer (2005), **CMK İzmir Şerhi**, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özbek, Veli Özer ve diğerleri (2015), **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 7. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- _____ (2015), **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, Genişletilmiş 9. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- _____ (2015), **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 6. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özbek, Veli Özer ve Doğan, Koray (2006), “Ceza Muhakemesi Kanunu’nda 5560 Sayılı Kanun’la Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi”, **CHD**, Y.1, (2), 227-252.
- Özbudun, Ergün (2008), **Türk Anayasa Hukuku**, 8. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları.

Özgenç, İzzet (2015), **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Güncellenmiş 11. Bası, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Öztürk, Bahri ve diğerleri (2015), **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, Güncellenmiş 9. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Öztürk, Bahri ve Erdem, Mustafa Ruhan (2007), **Uygulamalı Ceza Muhakeme Hukuku**, 11. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Parlar, Ali ve Hatipoğlu, Muzaffer (2008), **5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Yorumu ve İlgili Mevzuat Cilt:I**, Ankara: Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi.

Pekcanıtez, Hakan ve diğerleri (2017), **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, 15. Bası, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Sarıgül, Ali Tanju (2012), **Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf**, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Sevük, Handan Yokuş (2005), “5237 sayılı TCK’da Cinsel Saldırı ve Cinsel Taciz Suçları”, **TBBD**, (57), 243-282.

Soyaslan, Doğan (2014), **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 5. Baskı, Ankara: Yetkin Basımevi.

Şahin, Cumhuriyet (2005), **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

_____ (2015), **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Şen, Ersan “Geçici m. 14’ün Anayasaya Aykırılığı Sorunu”, http://sen.av.tr/tr/makaledetay/59/ge%C3%A7ici_m.14%E2%80%99%C3%BCn_anayasaya_ayk%C4%B1r%C4%B1%C4%B1%C4%9F%C4%B1_sorunu.html (18.2.2017).

Taner, Fahri Gökçen (2015), “Terörle Mücadele Kanunundan 6545 Sayılı Kanun Sonrası Sulh Ceza Hakimliğine Soruşturma Evresine Özgülenmiş Hakimlik Makamı”, **Prof. Dr. Nevzat Toroslu’ya Armağan Cilt II**, içinde (1071-1090), Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları No:459.

Taner, Tahir (1950), **Ceza Muhakemeleri Usulü**, 2. Baskı, İstanbul: Duygu Matbaası.

Tanör, Bülent ve Yüzbaşıoğlu, Necmi (2014), **1982 Anayasası’na Göre Türk Anayasa Hukuku**, 14. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.

- Tanrıver, Süha (2004), “Hukuk Yargısı (Medeni Yargı) Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı”, **TBBD**, (53), 191-215.
- _____ (2013), “Tabii Hakim İlkesi ve Medeni Yargı”, **TBBD**, Y.25, (104), 11-35.
- _____ (2016), **Medeni Usul Hukuku Cilt I**, 1.Baskı, Ankara: Yetkin Basımevi.
- Tezcan, Durmuş ve diğerleri (2015), **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, Güncellenmiş 12. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Topçu, Kemal (2013), **Kasten Yaralama Sonucu Ölüme Neden Olma**, 1. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Toroslu, Nevzat ve Feyzioğlu, Metin (2013), **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. Baskı, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Tosun, Öztekin (1962), “Ceza Hukukunun Gerçek Kaynakları”, **İÜHFİM**, 28(3-4), 620-632
- _____ (1984), **Türk Suç Muhakeme Hukuku Dersleri Cilt I**, Genişletilmiş 4. Bası, İstanbul: Acar Matbaacılık Tesisleri.
- Tozman, Önder (2015), Suç işlemek amacıyla Örgüt Kurma Suçu, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Tulay, Muhammed Emre (2012), “Türk Hukuk Sisteminde Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri (3713 sayılı TMK m.10)”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2(1), 153-189.
- Turhan, Faruk (2006), **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr> (14.02.2017).
- Uğur, Hüsamettin (2010), “Ceza Yargılamasında ve Özel Ceza Yasalarına Göre Mahkemelerin Görevi”, **TBBD**, (87), 365-402.
- Üçok, Coşkun ve diğerleri (2008), **Türk Hukuk Tarihi**, 13. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Ünsal, Cengiz (2014), **Ceza Muhakemesinde İstinafin Gelişimi ve Bölge Adliye Mahkemelerinde Muhakemenin Yapılması**, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Ünver, Yener ve Hakeri, Hakan (2016), **Ceza muhakemesi Hukuku C.1**, 11. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.

- Yalvaç, Gürsel (2015), **Ceza ve Yargılama Hukuku Yasaları ve İlgili Mevzuat**, 7. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Yaşar, Osman ve Otacı, Cengiz (2015), **Yeni İçtihatlarla Uygulamalı ve Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu I. Cilt**, Güncellenmiş 6. Bası, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yenidünya, Caner ve İçer, Zafer (2016), **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Yenisey, Feridun (1988), **Duruşma ve Kanun Yolları**, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Yenisey, Feridun ve Nuhoglu, Ayşe (2013), **Açıklamalı Ceza Muhakemesi Kanunu C.1**, İstanbul: Beta Yayınevi.
- _____ (2015), **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Güncellenmiş 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yetkin, Erdi (2015), “Bankacılık ve Sermaye Piyasası Suçlarına İlişkin Muhakeme Kuralları”, **GÜHFD**, 19(3), 403-434.
- Yıldırım, Zeki ve Genç, Sinan (2013), “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Arayışalar; Özgürlükler Hakimi veya Özgürlükler Mahkemesi”, **TAAD**, Y.4, (14), 589-621.
- Yurtcan, Erdener (2005), **Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu ve Yorumu**, İstanbul: Vedat Kitapçılık Basım Yayım Dağıtım.
- _____ (2015), **CMK Şerhi Cilt I**, 7. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.
- _____ (2003), **Ceza Avukatının El Kitabı**, Uyum Yasalarına Göre Güncelleştirilmiş 4. Baskı, Ankara: Şen Matbaa, Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 51, http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/ceza_av_yurtcan.pdf (15.05.2017).
- _____ (2007), **Ceza Yargılama Hukuku**, 12. Bası, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Zafer, Hamide (2006), “Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemelerinin Görevine Giren Suçlarda Muhakeme Usulü”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Armağan Özel Sayısı, Doç. Dr. Mehmet SOMER’in Anısına Armağan, içinde** (1077-1092), İstanbul: Beta Yayıncılık, 12(1-3).
- _____ (2015), **Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m.1-75**, 5. Bası, İstanbul: Beta Yayıncılık.

ÖZGEÇMİŞ

İlhan POLAT, 15.11.1991 tarihinde Şanlı Urfa'nın Birecik ilçesinde dünyaya gelmiştir. İlk öğrenimini Birecik'te ve orta öğrenimini Şanlı Urfa'nın Karaköprü ilçesinde tamamladıktan sonra 2009 yılında İstanbul'da lisans eğitimine başlamış ve 2014 yılında lisans eğitimini tamamlamıştır. Daha sonra 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Bilim Dalında araştırma görevlisi olarak atanmıştır. POLAT, iyi derecede İngilizce bilmekte olup halen bu kurumda görevini sürdürmektedir.